

Ex. Bibliotheca.
H. G. Wysocki.

Wiewskie na Post u Prosto-

[Faint, illegible handwritten text, likely bleed-through from the reverse side of the page.]

Jeżeli we mnie trwał byś
a Thwa moie w was trwał byś
tego kotusich i chieie, mo
sie będiecie i ~~of~~ stanie
sie wam Jan r 15-

Jeżeli uos sie bęptanowis i of
ciaruy dar. math 8-

Jeżeli opiaruiesz dar do of
tany a tam w spomnie
a brat twoy ma uie w
precis lobie zostaw tam
for lwoy przed otarsem
a idź pier wiesz powiedniaj
sig. Ubratem swoim
aledy wyprzedzisz ofiaruy
dar twoy math 15-

TEOLOGIA MORALNA

DLA
SPOSOBIĄCYCH SIĘ DO STANU
KAPŁANSKIEGO.

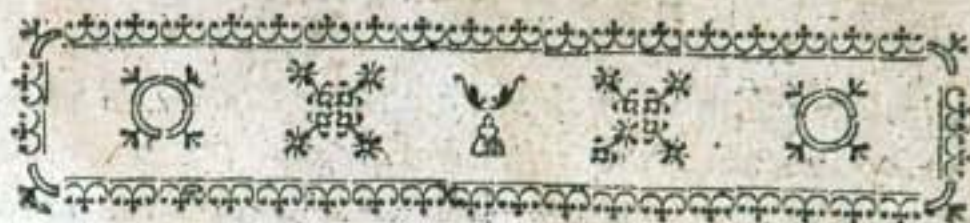
Y OWSZEM:
DLA WSZYSTKICH DUCHOWNYCH STARANIE
DUSZ LUDZKICH MAIĄCYCH.
W SWYCH TRAKTATACH
ZEBRANA

PRZEZ
X. ANTONIEGO KORONCZEWSKIEGO
ARCHI-PREZBYTERA KATEDRALNEGO,
Y
OFFICYALA GENERALNEGO BRZESKIEGO,
ARCHI-DYAKONA WŁODZIMIERSKIEGO.

CZĘŚĆ I.

WYDRUKOWANA W SUPRASLSKIEY DRUKARNI
WW. XX. BAZYLIANOW. R. 1779.

PRZEDMOWA

DO

ASPIRANTOW

Godność Kapłańska do której zmierzacie za-
eni Aspiranci, jest godność wielka, y owszem w-
porównaniu wszystkich światowych godności, nay-
wyższa y najzacnieysza, powszechnym Oyców
SS. zdaniem, Boską nazywać się zwykła, y dla
skutków y czynów, które moc Kapłaństwa spra-
wuje, iest w istocie samey taką: Co wyraził Chry-
zostom S. mówiąc: Bóg Ociec wszelką władzę
zdał Synowi, aliści widzę tę wszechmocną władzę
od Boga Syna Kapłanom zdaną: Czyny Ka-
płaństwa z Charakteru y Urzędu jego wypływa-
jące są te: Ofiarować, rządzić, y opowiadać.
Ofiarować znaczy władzę od prawowania Stra-
szoney Ofiary, tudzież sprawowania wszelkich Ta-
jemnic Boskich. Rządzić znaczy: że każdy Ka-
płan mający Parochyę znać powinien, że iest w-
niej ustanowionym Rządcą, aby sprawy y sumie-
nia

PRZEDMOWA

nia Parochyan swych kierował ku Chwale Bożej, y Zbawieniu Dusz ich, ato przez trzeci punkt Urzędu swego, którym jest obowiązany opowiadać y nauczać ich Artykułów Wiary Świętej, Przykazan Bożych y Cerkiewnych, Cnot Świętych, sam też żyjąc onotliwie y przykładowo, ato: Ko so-werszenyiu swiatym w dilo służenia, w so-zydanie Tła Chrystowa: jako uczy Apostoł do E-fezow 4. aby trzymając Zwierzchność y pierwszeń-stwo. Świątobliwości w postępkach swoich, dru-gich oraz powierzonych rządowi y dozoru swemu dawaniem nauki łączyl z Chrystusem, spa-iając ich w iedno Mystyczne Ciało; Dłaczego y-Chrystus mówiąc do Kapłanów nazwał ich swia-tłem swiata w Mateusza 5: Wy jeste swit Mi-ru: Zaczyn Kapłani są to Namieśnicy y współ-pracownicy Chrystusowi na to wybrani y powo-łani, aby pilnowali Dusz ludzkich: ale iako nad-wszystkie dzieła święte, to jest naywiększe praco-wać około Zbawienia Dusz ludzkich, tak każdy to poznać, że kto do tego Urzędu dąży, aby go mógł dopełniać, powinien mieć w sobie zupełną, iaka w Naturze ludzkiej mieścić się może doskona-łość, tak przyrodzonych przymiotów, iako też y na-bytych, Cnota miłości Boga y bliźniego pryncy-palnie Kapłanem rządzić powinna, tak że wszy-łkie prace Nauki y Kazania nie z iey pobudki czynione w Sercach ludzkich ymiej korzystać mogą, iako niemające do sprawienia skutku przy-
wiąza-

To służy

PRZEDMOWA

wiązanej sobie Boga Łaski. Kapłan bowiem sła-
wy ust swoich Naukę siebie, ale Bóg ją w Sercach
Słuchacza w korzenia y wzrost daje, należy więc
aby słowa Boskie przez Usta Kapłańskie wycho-
dziły od Boga, to jest od miłości Jego, a tak do-
piero niewatpliwy pożytek przynosić będą. Jest
istna prawda, że pracującym około Dusz ludzkich
assystuje Duch Święty, daje natchnienia swoje po-
dług obietnicy Chrystusowej, nieprzeto iednak ma-
ją zaniędywać Nauk Kapłańskiemu Stanowi po-
trzebnych, y nie natym tylko zawisła umiejętność
Kapłana, aby wiedział powierzchowne Ceremonie
y Obrzędy, któremi się iakowe sprawują Tai-
mnice Święte, y niedosyć to jest Parochowi byż-
pilnym, aby z iego winy nieumierali bez Chrztu
y dyspozycyi, niewakowały Cerkwie bez Nabożeń-
stwa, rdwnio iak y to do obowiązku ich należy
poznawać wyższym nad innych sposobem to co
sprawują, y sposób nauczania drugich y byż-
ustawicznym w nauczaniu: Wnimaj sebi y
uczenyiu, y prebywaj w nich syta bo two-
ray y sam spaseszysia y posłuszajuszczys tebe:
Mowi Apostoł S. 1. do Tym 4. Ani też Ka-
płanowi wyjść może za wymówkę że nieumiał, co
podług stanu umieć powinien, umiść zaś niemoż-
ieli przed przyięciem stanu nie przuloży appli-
kacyi do Nauki Teologiczney, gdyż tato jest z sa-
mego smienia oznaczająca się Boska nauka, która
Kapłanowi umiść y znać należy koniecznie, bez
którey po przednie nabytey promowięcy się do
Kapłan-

Jan K...

PRZEDMOWA

Kapłaństwo puszca się na morze bez umiętności żeglugi, Cud kiedy nieutonię y nie sam tylko, ale z temi których z sobą prowadzi. Dał Bóg nieobiecując ustawicznych Cudów chronienia się od niebezpieczeństwa y poznania onego sposobu, przyrodzonemu dowcipowi przydając do wyższego objaśnienia przyzwoite srodki, tych się chwycić trzeba, to jest nauki Teologiczney, gdyż powtórnie mówię, ta tylko jest sama y iedyńa, która was uczynić może biegłemi rządcami y przewodnikami Dusz ludzkich do szczęśliwey wieczności, którey abyscie snadniey nabyli, macie ją przeczemnie w języku rodowitym ułożoną z doskonałych Teologów krótko, y iak mogłem iasniey do pojęcia każdego, osobliwie dla niemających do nabycia oney innych sposobów krótko mówię, ale oraz dostatecznie zebraną. Dla niemających rzekłem innych sposobów nabycia, gdyż do tych podratowania szczegulniey zmierzaly chęci moje w tym Dziele y pracy moiey, zaczym dobrym proszę przyimiecie ją sercem iako z szczerego moiego serca ku pożytkowi waszemu udzielaną, a gdy przypomocy Boskiey przez nią usposobienie staniecie w żądanym od was Kapłańskim stanie, w modłach waszych y mnie grzesznego niezapominajcie. *Valste.*

TRAK-

TRAKTAT O SAKRAMENTACH

ROZDZIAŁ I.

O SAKRAMENTACH W POWSZECHNOSCI.

- P. Słowo Sakrament czyli Tayna co znaczy? I.
- O. Imo. Pismo Boże tego słowa Sakrament czyli Tayna używa za sekret. 2do Za Przyśięgę. 3tio Za rzecz Świętą czyli mającą władzę poświęcenia Dusz Ludzkich.
- P. Co jest Sakrament iako rzecz Święta.
- O. Jest znak widomy, nieomylny, dający Łaskę Bożą, z woli y postanowienia Chrystusa Pana.
- P. Dla czego w tey Definicji, Sakrament: nie nazywa się rzeczą, ale znakiem?

A

O.

TRAKTAT I.

2.

O. Bo nie na powierzchownych Obrządkach zawisła istota Sakramentu, ale na rzeczy przez te powierzchowności sprawionej. Naprzykład: zlanie wody przy Formie Chrztu, istota Chrztu nie na zlewaniu, y na wymowieniu Formy, ale na skutku zmazanego Pierworodnego grzechu zawisła, y trwa, choć nie trwają te znaki.

P. Dla czego w teyże Definicji dodaie się, że Sakramenta dają łaskę, z woli y postanowienia Chrystusa Pana?

O. Dla tego: aby się pokazało, że te znaki nie z natury swoiey poświęcają Duszę ludzką, ale mocą Chrystusowego postanowienia, onym nadaną. Naprzykład: Woda ma moc oczyszczenia brudu ciała, podług natury, aże zлана na Chrzcicie przy mówieniu Formy, zmywa grzech pierworodny, ten skutek pochodzi od mocy postanowienia.

2. P. Kto te Sakramenta postanowił?

O. Chrystus Pan; Bo y Synod Trydentski w Sessyi 7mey Kanonie 1wszym tak mówi: *Jeżeli by kto rzekł: że nie wszystkie Sakramenta Nowego Zakonu są postanowione od Chrystusa, niech będzie przeklęty.*

P. Dla czego postanowione są Sakramenta?

O. Dla zniesienia z Duszy ludzkiej zmaz grze-

O SAKRAMENTACH 5.

grzechowych, y pomnożenia oney w łasce Bożej. Dla czego dopóki Człowiek był w Raju, w stanie niewinności, niepotrzebował Sakramentów.

P. Człowiek od Stworzenia w wielu stanach zostawał?

O. *Naprzód*: był w stanie niewinności dopóki Adam nie zgrzeszył. *Powtórę*: Od Punktu popelnionego grzechu, aż do danego przez Moyżesza Prawa na Pismo^{ow} zostawał w stanie Prawa Natury. *Potem*: Od podanego Prawa przez Moyżesza, aż do przyścia Chrystusowego, y ustawionego przez niego Kościoła Świętego, zostawał w stanie Prawa Pisanego, czyli też Starozakonnego. *Poczwarcie*: Terazniejszy stan Człowieka, w którym zostaje, jest, y nazywa się: Stan Łaski, Nowego Zakonu, y Prawa Chrystusowego.

P. Co znaczył Stan Natury? y czy były w nim Sakramenta?

O. *Pierwsza*. Stan Natury to znaczy, że pod ów czas Narod Ludzki nie miał Prawa napisanego, ale tak był od Boga na rozumie oświecony, że poznawał: co jest złego, co dobrego, y mógł dobrze czynić, a złego się chronić. *Druga*: W tym stanie natury były dwa Sakramenta, jeden dla małych Dzieci, to jest wyznanie Wiary

przez Rodziców lub innych dorosłych ludzi, imieniem ich uczynione, y te miało moc gladzenia grzechu pierwotnego. Drugi dla dorosłych to jest: Ofiara różnych Zwierząt któremi Bog był blagany za uczynkowe grzechy.

P. Co znaczy stary Zakon, czyli stan Prawa y jakie w nim były Sakramenta?

O. *Pierwsza:* Gdy naród Ludzki poszedł za namiętnościami swemi, przyćmił w sobie Prawo od BOGA na Rozum wlane, Bog Wszechmogący dał mu toż samo Prawo przez Moyżesza napisane, aby y okiem widząc, y uszami słysząc przypominali sobie swoje obowiązki, iak się mają rządzić, y BOGA chwalić ^{no} w którym końcu całe starozakonne Pismo, przez różnych Boskich wybranych dla nauki jest zporządzone, mające moc każdego obligowania, aby było zachowane.

Druga. W Starym Zakonie Cztery były Sakramenta, to jest: Obrzezanie, Baranek Paschalny którego Lud pożywał, podług przepisu Pisma w Dzień Paschy, Ofiara różnych zwierząt, y poświęcenie Kapłanów.

P. Co jest Stan Łaski, y wiele ma Sakramentów?

O. Stan Łaski jest teraznieyszy, w którym

rym Prawowierni zostają zachowując Prawo od Chrystusa postanowione y liczy w sobie Sakramentów Siedm: 4. Chrześć, Bierzmowanie, Ciało y Krew Pańska, Pokuta, ostatnie Pomazanie, Kapłaństwo, y Małżeństwo.

P. Dla czego Chrystus siedm, nie mniej, y nie więcej postanowił Sakramentów?

O. Bo Chrystus Pan postanawiając Sakramenta dla potrzeb Człowieka Duchownych, stosował się do potrzeb ciała, y życia naturalnego; iako bowiem człowiek co do ciała: naprzód się rodzi, rośnie, ie y piie, lekarstwa w chorobach bierze, orężem od Nieprzyjaciela się broni ywa na Urzędzie postanowiony, y kiedy zezwoli żeni się. Podobnym sposobem przez Chrześć: odradza się na Duszy, przez Bierzmowanie: rośnie w Łasce Bożej, posila się: Ciałem y Krwią Pańską, leczy się przez Pokutę, broni się od Natarczywości szatańskiej: przez Ostatnie Pomazanie, otrzymuje Urząd Kapłański, Zeniąc się Kanonnie: odbiera Łaskę Bożą.

P. Jaka jest różnica, między starego, a nowego Zakonu Sakramentami?

O. *Pierwsza:* Ze starozakonne Sakramenta potrzebowały znacznych kosztów, iako to ofiary. *Druga:* Ze niektóre były przy-

przyimowane z bolem, iako to: Obrzezanie, iakich kosztow, y boleści niedoświadczą się w przyimowaniu Sakramentów Nowozakonnych. *Trzecia:* Ze Sakramenta starozakonne były tylko figurą Sakramentów terazniejszych. *Czwarta:* Ze Sakramenta starozakonne nie mogły wprowadzić do Nieba: a po otrzymanych Sakramentach Nowego Zakonu, ludzie idą do Nieba byle nie popełnili grzechów po przyięciu.

P. Czy wszystkie te Sakramenta są potrzebne do Zbawienia?

6. O. Dwa są najpotrzebniejsze bez których Człowiek nie będzie zbawiony, to jest: *Chrzest:* tak dla małych ^{liczono} y do rośliych dla zmazania grzechu ^{te} ^{rodz} ^{rodnego}. Drugi. *Pokuta:* dla zmazania grzechów po Chrzcie Świętym nabytych; w czasach iednak przez Chrystusa y Kościół Święty naznaczonych, y inne, iako to: Bierzmowanie, Ciała y Krwi Pańskiej: ostatniego Pomazania, powinno być przyimowane pod grzechem śmiertelnym; Kapłaństwo zaś, y Małżeństwo zawisły na powołaniu Boskim.

P. Czy wszystkie te Sakramenta mogą się powtarzać?

O. Te trzy: Chrzest, Bierzmowanie, y Kapłań-

Kapłaństwo, raz ważnie odebrane powtarzać się nie mogą, z przyczyny; że wrażają na Duszę ludzką Charakter niezmazany.

P. Wiele jest części istotnych składających Sakrament? y iakie?

O. Części pryncypalne, z których się składa Sakrament, są Dwie: Materya y Forma, Materya znowu jest dwoiaka: *Daleka y Bliska.* Materya daleka jest ta rzecz, z której się składa Sakrament. Naprzykład w Chrzcie woda, w Bierzmowaniu, Miro. Materya Bliska jest aplikowanie materyi dalekiej przy mówieniu formy. Naprzykład: w Sakramencie Chrztu, zlanie Wody, a w Sakramencie Bierzmowania, mazanie Mirem.

P. Kto postanowił Materye Sakramentów?

O. Materye inne są od Chrystusa Pana wyraźnie postanowione, których ani Kościół Święty odmienić może, iako to: Materya Chrztu, y Materya Ciała y Krwi Pańskiej. W niektórych przez Chrystusa niedeterminowanych, Kościół Święty lub przydał, lub udeterminował, wyrażając własność y skutki Sakramentów, podług Instytucyi Chrystusowej. Tak: w Sakramencie Bierzmowania, do położenia ręki, Kościół Święty przydał Miro. W Sakramencie Kapłaństwa, przy-

dał Kościół Tradycją naczynia Ofierze straszney służącego. Obfzernieyła Explikacya da się przy każdym Sakramencie.

8. P. Co jest Forma Sakramentu?

O. Forma, są słowa od Chrystusa Pana postanowione, przez które się staie Sakrament; iakowa w Sakramencie Chrztu jest: *Kreszczaietsia Rab Bożyi* &c.

P. Czy może Kapłan swoim domysłem odmienić Materyą lub Formę?

O. Niemoże, nie tylko pod grzechem, ale y pod nieważnością Sakramentu.

P. Jeżeliby się zdarzyło przez nieostróżność, lub omyłkę odmienić co w Formie, czy będzie ważny Sakrament?

Przed odpowiedzią, to wiedzieć potrzeba: Ze wiele sposobami może się zdarzyć odmiana w Formie: Naprzód: Przydaniem iakiego słowa którego Forma w sobie niema. *Naprzykład: w Formie Chrztu: Wo Imia Otca sctworszaho &c.* Powtore: Przez uięcie słowa które jest w Formie. *Naprzykład: w Sakramencie Pokuty: Razhryszaiu ot wsich hrychow,* opuściwszy to słowo: *Tia.* Potrzecie: Przez popflowanie słów, *Naprzykład: zamiast: Kreszczaietsia Rab Bożyi,* mówiąc: *Kreszcza-*

etsia

etsia Rab Bożyia. Poczwarte: Przez przelożenie słów zmieysca na mieysce infze. *Naprzykład, Wo Imia Otca y Syna Kreszczaietsia Rab Bożyi,* Po piąte: Przez przerwanie Formy *Np: Kreszczaietsia Rab Bożyi,* wymówiwszy, tu się zastanawia, y infzy iakowy niepotrzebny dyskurs wrzuciwszy, czy też y nic niemówiwszy, potym kontynuuie resztę: *Wo Imia Otca &c.* Po szóste: Odmieniając słowa Formy, *Np. Kreszczaietsia* mówiąc: *Obmywaietsia:* Po Siódme: przez słowa odmienione wątpliwe, *Np. W Sakramencie Małżeństwa, gdyby mówił: Ja tebe беру za swoiu,* Niedokładając: *Małżonku.*

Po tych Prenotatach:

O. We wszystkich tych kazusaeh to wiedzieć y znać trzeba, że kiedybykolwiek zdarzyła się iakowa z tych odmian trafunkiem (gdyż z umysłu czynić iest grzech) uważać potrzeba, jeżeli się nieodmienił istotny sens Formy, Sakrament będzie ważny; Jeżeli odmieniony istotny sens Formy, Sakrament nie będzie ważny, y trzeba go powtórzyć. Jasniey się to pokaże przy explikacyi każdego Sakramentu

kramentu Formy. Teraz o przerywaniu Formy. to wiedzieć potrzeba, że: jeżeli to przerywanie będzie długie, czyli to innym dyskursem przerywane, czy też zastanowieniem się, trzeba z początku zacząć y bez przerywania kontynuować.

P. Okrom Materyi y Formy co ieszcze do Sakramentu jest potrzebnego?

9. O. Potrzebni są do każdego Sakramentu: *Minister*, to jest: który administruie Sakrament, y ten jest dwoiaki, *Urzędowy* y *z potrzeby* lub nie we wszystkich Sakramentach. *Subiektum*, to jest: który go przyimuie.

P. Minister Aby ważnie administrował Sakramenta, co powinien zachować?

O. Minister przystępujący do dania Sakramentu, aby go ważnie administrował, powinien mieć władzę administrowania Sakramentu, y Intencyą iakową do każdego Sakramentu należy, Władza pokaże się przy każdym Sakramencie. a teraz:

P. Co jest Intencya? y wieloraka?

10. O. Naprzód: Intencya nie jest inzego, tylko wzbudzona w sercu y myśli chęć y wola, do administrowania iakowego Sakramentu.

Powtórę. Intencya jest troiaka: Aktualna, Wirtualna, y Habitualna. *Aktualna* jest ta: która przy administrowaniu istotnych

nych części Sakramentu, to jest: przy aplikowaniu Materyi, y mówieniu Formy jest w myśli Ministra przytomna: *Wirtualna* jest ta: która wraz przed zaczęciem administrowania uczyniona, choćby w czasie administracyi przerywana była, rozumie się, y Kościół Boży, ma ją za trwającą. *Habitualna* ta się nazywa: której Kapłan przed zaczęciem niezwykły odmawiać, tylko niby z nalogu iakiego idzie do administrowania.

P. Która z tych Intencyi należy do ważności Sakramentów?

O. *Aktualna*, jest naydoskonalsza, ale *Wirtualna* jest ta, bez której Minister, Sakramentu nie może ważnie administrować. *Habitualna* nie niewarta, y nieważny będzie Sakrament.

P. W Jaki sens Minister powinien czynić Intencyą?

O. W ten sens y słowa: y to przed wielkim Ołtarzem (kiedy w Cerkwi) pokleknawszy *Ja Kapłan &c. podług Obrządku Cerkwi Bożej, żadam iak naydoskonalej administrować Sakrament Np. Chrztu, czy to Bierzmowania &c. dopomóż Panie abym z Chwałą Twoją a zbawieniem tej Duszy odprawił. &c.*

P. Aby Minister przystoynie, y bez grzechu administrował Sakrament, co powinien zachować?

O.

O. Minister przystępujący do administrowania: *Naprzod*: Powinien miarkować; czy nie jest w grzechu śmiertelnym, y jeżeliby go poczul na sumieniu swoim: w niedostatku Kapłana, przed którym by się wyśpowiadał, przynajmniej powinien uczynić żal za grzechy doskonały, a potym iak nayprędzey szukać spowiednika. *Powtore*: Powinien umieć należycie Obrządek y Ceremonie, które ten Sakrament ma się administrować, aby nie podał Sakramentu w niebezpieczeństwo nieważności, *Potrzebie*: Powinien zachować mięysce każdemu Sakramentowi przyzwoite y ubiory Cerkiewne, które któremu Sakramentowi podług Obrządku Cerkwi Bożey są przepisane, y te aby były czyste y ochędźne. *Poczwarte*: Aby przy doskonałym wierze, poważnie y pobożnie przy administrowaniu Sakramentów rządził się.

II. P. Co jest Subiektem Sakramentu?

O. Jest ta Osoba, która przyimie Sakrament.

P. Przyimujący Sakrament co ma zachować, aby ważnie przyjął?

O. *Naprzod*: Powinien mieć w sobie sposobność przyjęcia. *Np*: do wszystkich Sakra-

Sakramentów, powinien naprzód być ochrzczony, Sakramentu Kapłaństwa przyjąć niemoże, tylko mężczyzna. *Powtore*: Powinien mieć Intencyą aktualną lub wirtualną, ale y habitualną, w przypadku pierwey żadanego Sakramentu uchodzi, kiedyby odpadł od zmysłów.

P. Przyimujący co ma zachować, aby przyodebraniu Sakramentu odebrał Łaskę?

O. Spofobiący się do przyjęcia Sakramentu, wyjąwszy Chrzest y Pokutę, powinien być w Łasce poświęcającej, y przyjmować z pobożnością.

P. Co nam dają Sakramenta?

12.

O. Wszystkie Sakramenta dają nam Łaskę Bożą. Chrzest, Bierzmowanie, y Kapłaństwo, króm Łaski, wlewają Charakter niezmazany na Duszę ludzką.

P. Co jest Łaska y wieloraka?

O. Łaska w istocie swoiey znaczy rzecz darem daną, y jest dwoiaka: Naturalna y Nadnaturalna: *Naturalna* jest ta, która się ściaga do życia naturalnego, iako to: życie, zdrowie, pomyslnie powodzenie &c. *Nadnaturalna* która się ściaga, do życia Duchownego y nadnaturalnego; a ta jest dwoiaka: Aktualna y Habitualna. *Aktualna* jest: pobudka do dobrych uczynków do zbawienia Duszy

służących

śłużących, y ta jest przemieniająca. *Habitualna* czyli Poświęcająca jest rzecz od BOGA na Duszę ludzką wlana, przez którą stajemy się Synami Bożemi y Dziedzicami Nieba, y ta raz na Duszy wyrażona trwa, y pomnaża się, dopóki grzechem śmiertelnym nie będzie zgładzona.

P. Którą z tych Łaskę dają nam Sakramenta?

O. Nadnaturalną Habitualną.

P. Co znaczy Łaska Pierwsza, Łaska Druga?

O. Łaska *Habitualna* której Człowiek pierwszy raz nabywa, iako to przez Chrzest, y Pokutę, jeżeli po Chrzcie śmiertelnie zgrzeszył, nazywa się: *Pierwszą*. Gdy zaś inne Sakramenta przyimuie będąc w tej Łasce, taż Łaska na Duszy ludzkiej pomnaża się, y to przymnożenie Łaski nazywa się *Łaską Drugą*. ale ta różnica imion w istocie żadney nieznaczy odmiany.

P. Tey Łaski poświęcającej czy można nabydź infzemi sposobami krom Sakramentów?

O. Nie można; bo same tylko Sakramenta mocą postanowienia Chrystusowego dają Łaskę poświęcającą; a zatym przez cnoty y dobre uczynki, nie można iey nabyć.

nabyć, y owfzem ani cnoty, ani dobre uczynki będą do zbawienia pomagającymi, kiedy nie będą czynione, w stanie Łaski poświęcającej.

P. Krom Łaski poświęcającej iaką ielzcie Łaskę dają nam Sakramenta?

O. Każdy Sakrament daie Łaskę sobie właściwą czyli Sakramentalną, to jest: Prawo odbierania w czasie potrzeby pomocy abyśmy niechybili od zamierzonego końca Sakramentu. Np. Koniec Chrztu, jest dania Człowiekowi nowego życia aby umorzywszy grzechy żył w Bogu, w niewinności y w społeczności Kościoła Świętego. Człowiek tedy ochrzczony, przez Chrzest nabył Prawa do otrzymania pomocy aby się tak zachował. Bierzmowanie daie Prawo do otrzymania pomocy w zaśliych przeciw Wierze pokusach, czyli też prześladowaniach tak: aby iey mógł bronić choćby z azardem życia. Toż ma się rozumieć y o infzych Sakramentach, y to też z wyższej explikacyi daie się poznać że w czasie przyimowania Sakramentu daie się tylko Prawo do otrzymania pomocy, sam zaś skutek y pomoc przychodzi w czasie potrzeby.

P. Co jest Charakter?

O. *Charakter Chrztu*, jest rzecz na Duszę ludzką

ludzką wlaną, przez którą człowiek staje się sposobnym do przyjmowania innych Sakramentów. *Charakter Kapłański*, czyni sposobnym do dawania innych Sakramentów *Charakter Bierzmowania*, pokazuje Człowieka być żołnierzem Chrystusowym, y obliuguie do wojowania za Wiarę Świętą.

15. P. Czy wszystkie Sakramenta są iedney godności?

O. Sakrament Ciała y Krwie Pańskiej jest naygodniejszy y naypoważniejszy, bo zawiera w sobie istotnie prawdziwego Boga Człowieka.

P. Co znaczy, y z kąd się nazywają Sakramenta żywych y umarłych?

O. Sakramenta: *Chrztu y Pokuty*, nazwane są *Sakramentami Umarłych*, że ie Człowiek przyjmuie nie będąc ożywiony przez Łaskę poświęcającą na Duszy, przez którą żyie w Bogu, czyli z Bogiem złączony. Inne Sakramenta nazywają się *żywych*, bo ich inaczej żaden przyjmować niepowinien, tylko nabywszy pierwey Łaski poświęcającej przez Chrzest lub Pokutę.

17. P. Sakramenta, źle przyjęte, czy mogą potym w skutkach swoich być ożywione?

Dla wyrozumienia tey kwestyi przypomnąć

pomnąć trzeba, co się wyżej rzekło, że w Subiektum do ważnie przyjęcia Sakramentu, dośc jest, kiedy się w nim będzie znajdowała sposobność, y wola czyli Intencya przyjęcia. Aby zaś przyjął pożytecznie z odebraniem w skutku Łaski poświęcającej, odpuszczenia grzechów, y innych pożytków, powinien zachować potrzebne do tego dyspozycye, wiary, pobożności, żalu za grzechy y tym podobne; bez których, pożytków Sakramentu odbierać nie może. Istota więc Pytania jest ta: kiedy kto odbiera Sakrament z Dyspozycjami do ważności należącemi, y ważnie; ale bez dyspozycji do pożytków y niepożytecznie, czy może potym te pożytki na ten czas nie pozyskane odebrać y pozyskać, dopełniając dyspozycye do pożytków.

O. *Pierwsza*: Co się tycze naprzód Sakramentu Chrztu, ten od dorosłych źle przyjęty, przez cnotę Pokuty czyli żal nad naturalny doskonały, potym uczynicne, w skutkach swoich odżywiony bywa, raz bowiem przyjęty stał się ważnym, przez wrażenie na Duszę charakteru niezmażanego, y iuż wprowadził do społeczności Kościoła, y uczynił sposobnych, do przyjmowania innych Sakramentów. A kiedy by przez następujący

B

żał

żał y cnotę Pokuty nie zgladził grzechu pierworodnego, ten grzech niebyłby potym nigdy zmazany, gdyż zmazany być niemoże, tylko przez Chrzt, y żądanie jego, a iuż tu nie przez Chrzt, który raz przyjęty, powtorzony być nie może, żądać zaś Chrztu raz będąc ochrzczonym, ustawicznym byłoby grzechem y niedowiarstwem; nie przez Sakrament Pokuty, bo Pokuty Sakrament nie ma na to mocy; Pobożnie tedy rozumieć trzeba że Chrzt ważnie, a niepożytecznie przyjęty potym przez Pokutę żalu ożywiony bywa y dopełnia się w skutkach Łaski poświęcającej, glądzenia grzechu pierworodnego, tudzież uczynkowych przed Chrztm nabitych, gdyż y te nie są materyą Sakramentu Pokuty. Przytym dopełnia się, y co do odpuśzczenia kary za grzechy zasłużoney, oraz co do Łaski Sakramentalney, tak: iak kiedy by na ten czas ze wszystkiemi należytemi dyspozycyami był przyjęty. Sam zaś grzech zle przyjętego Chrztu, y inne po Chrztie nabite glądzą się przez Pokutę Sakramentalną.

Druga. Co się odpowiedziało o Sakramencie Chrztu, toż się ma rozumieć y o innych Charakter dających, a przeto
powta-

powtarzać się niemogących. Inne zaś Sakramenta że mogą być powtorzone, powtorzeniem samym to nadgródzą, czego nadgrodzić nie mogą, powtorzyć się nie mogące.

P. Prócz Sakramentów, czy są infze sposoby glądzenia grzechów powszednich?

O. Cerkiew Boża, *Naprzod*: Modlitwę Pańską, y inne imieniem Cerkwi Świętey solennie odprawujące się Modlitwy. *Powtore*: Wodę Święconą którą się Człowiek z pobożności kropi, lub piie, Namazanie Oliwą na Wfenofzcznych benedykować się zwykłą. *Potrzenie*: Chlebow Święconych, iako to Antydor, Artos Wielkonocny, y innych, z obrządku Cerkwi poświęconych pożywanie *Poczwarne*. Powszechnie grzechów wyznanie, czyli Spowiedź powszechną w Cerkwi, czy też w Domu odprawioną. *Po piąte*: Danie Jałmużny. *Po szóste*: Błogosławieństwo dane pryncypalnie od Biskupa, przez podobieństwo do Sakramentów nazywa Sakramentalnemi, y przyznaie im moc odpuśzczenia grzechów powszednich.

Ależ wiedzieć trzeba: że te nieodpuśczaia grzechów powszednich z mocy sobie nadaney, iako Sakramenta, ale z dyspozycyi y pobożności tego, który ich

używa, wzbudziąc w nim akty, Wiary Zalu za grzechy, oraz szczerego Boga ufzowania, y rzeczy jego Świętych, dla tego bezpiecznieysza jest rzecz starać się y grzechy powszednie gładzić przez Sakramentalną Pokutę.

Krucyfiky, Obrazy, czytania Ksiąg pobożnych, lubo także wzbudzią w nas podobne akta y żale, nie są jednak Sakramentalne, y grzechów powszednich nie odpuszczają, bo te skutki czynią obciążeniem się tylko o zmysły nasze, a wyż rzezone Sakramentalne, są na to ordynowane rozrządzeniem y Intencyą Cerkwi BOŻEY; Rozporządzenia zaś Cerkwi Swoiey Bóg niechce mieć płonne, y nieskutkujące, ileby z nas niewyszła temu przeszkoda.

ROZDZIAŁ II.

O SAKRAMENTACH W SZCZEGULNOSCI.

§ PIERWSZY.

O SAKRAMENCIE CHRZTU.

19. P. Co jest Sakrament Chrztu, y od kogo postanowiony? O.

O. Sakrament Chrztu: jest Duchowne Człowieka odrodzenie, przez wodę y słowa od Chrystusa postanowione; Y te postanowienie wydało się naprzód na rzece Jordan, kiedy się chrzcil Chrystus od Jana, albowiem Materya okazała się to jest: Wody Jordzańskie; okazały się trzy Osoby Trojcy Przenajświętszey, to jest: Ociec w głosie: *Sey jest Syn moy*, Syn w Osobie Chrztu przyjmujący, a Duch Święty w postaci gołębia unoszący się. Ustanowa jednak sama bardziej do tego referuje się czasu, kiedy Chrystus posyłając Uczniów na opowiadanie Wiary rzekł: *Szedźcie nauczyć wasia jazyki, krestiaszcze ich wo Imia Otca, y Syna, y Swiataho Ducha, Amin.*

P. Wieloraki jest Chrztu?

O. Wodny, Pożądany, y Krwawy. *Wodny* jest: iakowy się odprawuje podług obrządku Cerkwi BOŻEY. *Pożądany*: kiedy kto ma chęć y wolę przyjęcia Sakramentu Chrztu, a nie ma tey sposobności. *Krwawy*: kiedy kto za wiarę Świętą umęczony będzie.

P. Czy wszystkie te Chrztu są Sakramentami?

O. Jeden tylko Chrztu wodny, jest prawdziwym Sakramentem, gdyż ten tylko ma

ma Materyą y formę z ktorey istotnie składa się Sakrament.

- P. Drugie dwa Chrzty niebędąc Sakramentem czy czynią? y jaką mocą skutek Sakramentu?
- O. Drugie dwa w potrzebie tylko, y niebezpieczeństwie śmierci sprawują skutek prawdziwego Sakramentu, y to mocą Sakramentu Chrztu ile przez kogo pożądanego, wyszedłszy jednak z niebezpieczeństwa śmierci powinien się starać iak najprędzey, by przyjął sam Sakrament, inaczey żądanie y wola przyjęcia w niebezpieczeństwie uczyniona, nie pomoże do zbawienia. Tak też cierpiący męki za wiarę, ieżeliby na tych mękach nie umarł, powinien się starać o przyjęcie Sakramentu. Małe dzieci, ieżeliby były pozabijane z nienawiści wiary, otrzymują Niebo, iako Młodziankowie, którzy byli od Heroda za Chrystusa pobici.
- P. Czy każdemu jest potrzebny Chrzest? y w którym wieku ma być przyjmowany?
- O. Bez Sakramentu Chrztu żaden nie może być zbawiony; Dla tego tedy każdy powinien go przyjmować. W Cerkwi Bożey był zwyczaj, że aż w dorosłym wieku Ludzie Chrzest przyjmowali, ale ten zwyczaj za czasem zniesiony, y
- Synod

Synod Medyolański wyklół wszystkich, którzyby do dnia dziewiątego dziecięcia Chrzest przewlekli bez potrzeby.

- P. Dorośli chcąc przyjąć Chrzest Święty, jakie czynić mają przygotowanie?
- O. Jeżeli byli w iakowych błędach pogańskich, lub Heretyckich, tych *naprzod*: powinni się wyrzec, y zupełnie się ufundować w artykułach wiary Świętey. *Powtore*: Powinni w sobie wzbudzić żal serdeczny, tak za przedłużenie czasu nieodebranego Chrztu, iako y za inne grzechy, które oświeceni poznali być grzechami. *Potrzecie*: Powinni każdemu nadgrodzić szkody y krzywdy, któreby tylko poczynili. Dorośli niemający nigdy rozeznania, w niebezpieczeństwie śmierci powinien być chrzczony, kiedy miewał czasy rozumu a nieżądał, nie ma być chrzczony.
- P. Jaka jest Materya Sakramentu Chrztu? 20.
- O. Materya *Daleka* jest woda, która powinna być naturalna, czysta, niczym niezaprawna, przez Kapłana poświęcona; *Bliska*: jest zlanie teyże wody na głowę chrzczącego się, przy mówieniu formy.
- P. Wielu sposobami odprawuje się Sakrament Chrztu?
- O. Apostołowie Święci nawracając mnóstwa ludu, dawali Chrzest kropieniem wodą

Wodą przymówieniu formy; Potym Cerkiew Boża postanowiła pogrążenie dzieci w wodzie, teraz zaś powszechnie zachowuje się sposob przez wlanie wody na głowę chrzczącego się.

P. Wlaniem wody na rękę czy będzie Chrzczt ważny?

O. Jako głowa jest pryncypalną częścią człowieka, y Stolicą Duszy, woda nie na inną część ciała, tylko na głowę powinna być zlewana, w przypadku, ośobliwie ciężkiego porodzenia, może, owfzem y powinien chrzczący na rękę lub nogi z wnętrzości wyśle zlać wodę przy Formie, ale gdy Bog. całe y żywe na świat wyprowadzi, Sakrament Chrztu powinien się powtórzyć pod kondycją: jeżeli nie jest ochrzczone.

P. Jaka jest Forma Chrztu?

O. Forma Sakramentu chrzczenia, są te
21. słowa od Chrystusa postanowione. *Kreszczaietsia Rab Bożyi, Wo Imia Otca, y Syna, y Swiataho Ducha, Amin.* Jeżeli chrzci pod kondycją, powinien w początku dodać te słowa: *Afzcze ne iest Okreszczennyi, Kreszczaietsia &c.*

P. W tey formie czy zawždy dla ważności Sakramentu powinien chrzczący wyrazić Ofoby TROYCY Przenayswiętszey?

O.

O. Jako ta Forma jest wyraźnie przez Chrystusa Pana postanowiona, tak nie ani przydać, ani uiać, ani odmienić nie można, y należy aby chrzczący mówił wyraznie: *Wo Imia Otca, y Syna y Swiataho, Ducha.*

P. Kto jest Minister Sakramentu Chrztu?

O. Minister Chrztu, naznacza się trojaki; Jeden *Ordynaryiny* y ten jest podług 22. przepisu Synodu Florentskiego, własny Paroch, lub inny za pozwoleniem iego. Drugi: *Extraordynaryiny* to iest: Dyakon, który, ale tylko w potrzebie, od Biskupa, czy też Parocha, może mieć sobie pozwolone administrowanie Chrztu, z Ceremoniami od Cerkwi Bozey przepisanimi, y co do tych tylko Ceremoniy, nazywa się: Ministrem *extraordynaryinym*; y kiedy by bez pozwolenia Parocha chrzcil uroczyście, zaciąga irregularitatem, gdyż z mocy charakteru swego chrzcic nie może. Trzeci: *Minister z potrzeby*, który bez zachowania Obrządków, w samych tylko istotnych częściach, przez zlanie wody y wymówienie Formy administruie Sakrament. W porządku Ministrów z potrzeby, pierwszy iest Dyakon, y mnieyszych stopniów poświęcenia mający, potym y

každy

każdy Człowiek, Mężczyzna lub Kobieta, wręście y niewierny, byle miał intencją czynienia, co Kościół Święty postanowił y byle umiał należycie formę. Dla tego Kapłan w Parochyi swoiey tey formy powinien nauczać ludzi, osobliwie Niewiaśc odbierających dzieci; A jeżeli by po takowym przez Ministrów z potrzeby chrzczeniu zachodziła iakowa wątpliwość o ważności, Kapłan, lub Dyakon, powinien Chrzcest powtórzyć pod kondycją.

P. Jakowe obrządki mają się zachować przy Chrzcie z potrzeby?

O. Nic więcey nad to, aby chrzczący miał Intencją ochrzczenia, y zlewając wodę należycie wymówił formę. W potrzebie bowiem Ceremonie się żadne nieodprawiają.

P. Czy byłby Chrzcest ważny gdyby ieden wodę zlewał, a drugi formę mówił?

O. Niebędzie ważny w żadnym przypadku y kazusie, bo ieden powinien zlewać wodę, y formę mówić.

23. P. Kto jest Subiektum Sakramentu Chrztu?

O. Każdy Człowiek w należytey ciała Ludzkiego postaci urodzony; Jeżeli by zaś miał w sobie iakową część zwierzęcia, osobliwie głowę, ma być chrzczony pod kondycją, jeżeli głowa Człowieka, może być ochrzczone bez kondycyi.

P.

P. Krom Ministra y Subiektum, kto jeszcze potrzebny do Sakramentu Chrztu?

O. Z postanowienia Kościoła Świętego są 24 potrzebni Kumowie.

P. Dla czego Cerkiew Boża ustanowiła Kumów?

O. Kumowie, *Naprzod*: imieniem dziecięcia, które trzymają do Chrztu, wyrzekają się Szatana, y czynią wyznanie wiary. *Powtore*: obligowani są, osobliwie w niedostatku, czyli pozmarłych Rodzicach, mieć otym dziecięciu staranie, aby było wychowane w Wierze Świętey.

P. Kto może być Kumem?

O. W początkach Cerkwi Bożey, niemożli Kumować Zakonnicy, a to że nie mogli wyżej opisaney powinności wyedukowania po Chrześcijańsku Dziecięcia wypełnić. Heretycy także dla niedowiarstwa swego byli odłączeni od Kumowstwa, teraz praktykuie się, że Heretyków za Kumów przyimują. Przeworny zaś Kapłan, powinien mieć bacność, by nie sami byli Heretycy Kumami.

P. Wiele osob ma się przyimować do trzymania do Chrztu?

O. Dawniejszych czasów po par kilka przyimowano, co jest potym zabroniono, a to dla tego, że się bardzo rozmnożyły pokrewień-

pokrewieństwa Duchowne, więc teraz żaden Kapłan nie powinien przyjmować więcej za prawdziwych Kumów tylko jedną parę, to jest: Kuma y Kumą, y ci się pomiędzy inżemi powinni dystyngwować trzymaniem Dziecięcia, reszta co będzie liczą się tylko za asyſtentów, y nie powinni ani dotykać Dziecięcia, oſobliwie przy zlanu wody, y mówieniu formy, boby przez to zaciągnęli pokrewieństwo, y gdy Kapłan Metrykę zapisuje, powinien wyraźnie opisać, którzy byli prawdziwemi Kumami, a którzy asyſtentami.

P. Kumowie z któremi oſobami zaciągają pokrewieństwo Duchowne?

O. Pokrewieństwo Duchowne Kum y kuma zaciągają z Dziecięciem, które trzymają do Chrztu, Oycem y Matką Dziecięcia; z sobą jednak to jest Kum y kuma żadnego niezaciągają pokrewieństwa. Chrzcący także też zaciąga pokrewieństwo z Dziecięciem y Rodzicami jego. Te pokrewieństwa zaciągają się, nietylko przy Chrzcie ſolennym, ale y w prywatnym, y z potrzeby adminiſtrowanym, wyjąwszy Oycę własnego, kiedy by chrzcil w potrzebie, co ma się rozumieć o Oycu który chrzcil ſwę dziecie zplodzone w Małżeństwie ſzlubnym,
chrzcący

chrzcący bowiem dziecie ſwoię zplodzonę w nierządzie, zaciąga pokrewieństwo Duchowne z ſwą nierządnicą, y więcej nie może iey pojąć za żonę, y w dalſzym nierządzie ciężey grzeszy z okoliczności zaſzłego pokrewieństwa. Wielu także twierdzi; kiedyby przy Chrzcie prywatnym, to jest bez Ceremoniy odprawiającym się, czy też w potrzebie, użyci byli Kumowie, ci nie zaciągają pokrewieństwa.

P. Czy wolno Dzieci Niewiernym, na przykład: Zydow odbierać y chrzcic?

O. Nienależy, y ktoby to czynił, grzeszy, bo Rodzice mają naturalne edukowania ſwych Dzieci Prawo, y przez zabranie dziecie się złamanie prawa y gwałtowność, ale gdy dziecie zupełnych lat dorośnie, gdy ſobie obierze przyięcie Wiary Świętey, może to uczynić, bo już ſtało na własnym Prawie ſzukania zbawienia, y iako przez obranie ſtanu, tak y przez obranie ſobie Religii Rodziców nie pokrzywdza, gdy to ma od Boga na woli własney zoſtawione; gdyby jednak ſtało się że gwałtownie wzięte Dziecie y ochrzczone, już więcej niewiernym Rodzicom powrócone bydź niepowinno, bo przez Chrzeſt weſzło w ſpołeczność Kościoła Chryſtuſowego y w nim się hodować

hodować powinno. Tak też dziecię Zydowskie, w niebezpieczeństwie śmierci zostające każdy może bez grzechu ochrzcić, tak miłość bliźniego każe.

25. P. Co nam daie Sakrament Chrztu?

O. Sakrament Chrzczenia, daie nam Łaskę poświęcającą pierwszą, mażąc grzech pierworodny; tudzież daie Charakter na Duszy niezmażany, przez który staiemy się sposobnymi do przyjmowania innych Sakramentów.

P. Dufze Dzieci bez Chrztu ztego Swiata zchodzących na iakie się miejsca dostają?

O. Idą do Otchłani to iest miejsca w którym zostawali sprawiedliwi Starozakonni, nim przez Chrystusa do chwały wieczney wprowadzeni byli, z tą różnicą: że tamci poznawali przyszłe zbawienie, y byli w nadziei otrzymania go, á te ani poznają, ani nadzieję mają. Po uniwersalnym z martwych wstaniu wszystkich zdaniem niektórych Oyców Świętych dzieci niechrzczone mają zostać w teyże otchłani; Inni twierdzą: że zostaną na ziemi, ale bez tych przykrości, których teraz ludzie doznają, niepotrzebując oraz pokarmow &c.

P. Na iakim miejscu? y w iakim ubiorze Świętym, powinien się ten Sakrament administrować?

O.

O. Mieysce tego Sakramentu iest: nie in- 26.
sze: tylko Cerkiew, á zatym nienależy chrzcic w Domach prywatnych króm potrzeby, y to tylko ochrzcić z wody, iako zaś do każdego Sakramentu administrowania Kapłan powinien byđz przystojnie podług Stanu swego przyodziany, tak y tu zachować się powinien; Przytym powinien mieć na sobie Epitrachyl y Fylon, podług dawnego Cerkwi Bozey postanowienia, ile że razem daie się Sakrament Bierzmowania, który iest także wielkiej zacności y Powagi.

§ DRUGI

O SAKRAMENCIE BIERZMOWANIA

P. Co iest Sakrament Bierzmowania? 27.

O. Jest Sakrament od Chrystusa Pana postanowiony, którym człowiek ochrzczony przez namazanie Mirem Świętym utwierdza się w Wierze Chrześcijańskiej.

P. Kiedy Sakrament Bierzmowania postanowiony?

O. Wielu iest zdanie: że ten Sakrament Chrystus Pan postanowił przy ostatniej Wieczerzy, y to zdanie funduje się na Liście Fabiana Papieża, o którym niżej.

Inni

Inni twierdzą: że ten Sakrament jest postanowiony od Chrystusa już po Zmartwychwstaniu Jego, y to w ten czas, kiedy pokazawszy się Apostołom w Wieczerniku, rzekł do nich te słowa u Jana S. w Rozdziale 25. *Jakoż powstał Otec y az posyłał wy, y se rek. dani, y głahola im: Przyimie Duch Swiat.* Jakoż ponieważ tu dopiero Apostołowie wysłani zostali z zupełną mocą y władzą do opowiadania Wiary, y tu im dał Ducha Świętego, tu przyzwoliciey może się naznaczać czas ustanowionego Sakramentu Bierzmowania, lubo y pierwey mógł bydź nieco, co do istoty swoiey wyrażony, czyli przeznaczony.

P. Jaka jest Materya Sakramentu Bierzmowania?

28. O. Czasow Apostolskich y przez długi czas Kościoła S. materya Sakramentu Bierzmowania była, tylko położenie, Ręki Administrującego na głowie przyjmującego Sakrament; Potym przydane jest Miro, od Biskupa w wielki Czwartek poświęcone, zaczyn teraz *Daleką* Materyą jest: Miro, a *Bliską*: Namazanie wielkim palcem ręki prawey. tymże Mirem; dla tego zaś mazanie powinno się odpra-

odprawować palcem, aby razem było y y ręki położenie które jest także Materyą.

P. Zkąd Kościół wziął powód ustanowienia Mira za Materyą Sakramentu Bierzmowania?

O. Fabian Papież w drugim Liście swoim do Orygentalnych w Rozdziale Pierwszym, z Tradycyi od Apostołow wyśley świadczy. Ze Chrystus Pan po Wieczerzy z Uczniami y po umyciu Nóg ich, dał im Naukę Święcenia Mira, zaczyn lubo z początku od Apostołow Świętych niezazywane było, ale na Fundamencie Tradycyi od nich zaczętey, y kontynuowaney, Cerkiew Boza ustanowiła. Ze zaś w początku Apostołowie Święci nieużywali Mira, jest tego dowod w Dzieiach Apostolskich, że Piotr y Jan wysłani byli w Samaryą, aby na wiernych ręce włożyli, a to znaczyło Sakrament Bierzmowania.

P. Z iakiey rzeczy składa się Miro? y dla czego?

O. Do gotowania Mira powinna wchodzić Oliwa y Balsam, z postanowienia Soborow. Grecy przydają ieszcze innych wiele ingrediencyi, aby przez te wonności pokazały Ludziom do wyrozumienia różne y obfite Łaski y Dary Du-

cha Świętego, którego przez ten przyimiał Sakrament.

P. Czy może w iakowym przypadku y niedostatku Kapłan nie będąc Biskup poświęcić Miro?

O. Niemoże. W pierwszych albowiem początkach sam ie tylko Papież y nie w infzy dzień tylko w Wielki Czwartek święcił, y iuż poświęcone do Patryarchów rozsyłał, á ci Metropolitom, y ci Biskupom swoim udzielali, Potym y Patryarchowie święcili, y po Metropoliach swoich rozsyłali. W naszey Rusi dopiero od Unii za Klementa VIII. Papieża, Metropolity zaś Hypacyusza Pocięia, Metropolita y Biskupi zaczęli święcić Miro, podług Ceremonij przez Piotra Arkadyusza, z Greckiego na słowieński język przetłumaczonych. W potrzebie y za pozwoleniem Papieża Rzymskiego, mógłby Biskup y w infzy dzień, króm Wielkiego Czwartku Miro święcić, ale kiedy święci, zawždy mieć powinien w asystencyi siedmiu Kapłanów.

P. Które Członki przy Bierzmowaniu powinny się namazywać?

O. Do ważności dosyć iest iedne namazanie na samym tylko uczynione czole, tak iak dotąd praktykuje się w Kościele Rzymskim; U nas iednak bez grzechu śmier-

śmiertelnego opuścić się niemogą mazania innych członków które Wschodnia Cerkiew przepisała, to iest na Czele, na Oczach, na Nozdrzech, na Ustach, na Oboich uszach, na piersiach, na ręku, na ramionach, y na piętach nóg, ale to taką ma się czynić sprawnością, aby formy dwa razy nie powtórzył, czy to zaczynając y kończąc, czy to iedno słowo po dwa razy powtarzając. Powtarzając bowiem formę w przeciągu namazywania, powtórzył by y Sakrament.

P. Jaka iest Forma Sakramentu Bierzmowania?

O. Są te słowa: *Pечат Dava Swiataho Ducha, Amin.* iako iest wyraźnie opisana na Generalnym Synodzie Konstantynopolitańskim Pierwszym, w Kanonie Siódmym.

P. Kto iest Minister tego Sakramentu?

O. Wątpić nie należy, że iako od czasów 30. Apostolskich w początkach Cerkwi Bożej Sakrament Bierzmowania nie był administrowany tylko przez Biskupów, tak *Ordynaryiny Minister* iest tylko Biskup. W czasach rozkrzewioney Wiary Świętey y w znacznym pomnożeniu Prawowiernych, w Cerkwi Wschodniej ta władza udzielona została Prezby-

terom, czego, iako się pokazało na Synodzie Florentskim y Kościół Zachodni Oryentalnym nieganil, y owżem Stolica Apostolska, y swoim Prezbiterom w wielkich potrzebach tego pozwałała. Co do Nas Rusi, Synód Zamoycki wyznał, że Kapłani nasi mają moc Bierzmowania z udzieloney sobie władzy, od Biskupów za pozwoleniem, y Dyspozycją Stolicy Apostolskiej. A ztąd wnosić y znać trzeba, że: Prezbiter, Sakramentu Bierzmowania, jest *Ministrem Extraordinarynym*. Aże ten Sakrament łączy się razem z administrowaniem Chrztu, to ma być zawsze zachowano, że gdyby się zdarzyło chrzcić Dyakonowi w niebytności Kapłana, ten po zakończonych Ceremoniach Chrztu powinien przestać, bo Sakramentu Bierzmowania ważnie dać nie może, nie mogąc tey władzy mieć, ani z pozwolenia. Takież kiedy by się Ruskiemu Kapłanowi zdarzyło chrzcić dziecie Rodziców obrządku Łacińskiego, Bierzmować nie powinien.

31. P. Kto jest Subiektum Sakramentu Bierzmowania?

O. Każdy Człowiek ochrzczoney, niechrzczoney bowiem żadnych innych Sakramentów przyjmować niemoże.

P.

P. Dorosły chcąc przyjmować Sakrament Bierzmowania co ma zachować?

O. *Naprzód*: powinien uczynić intencją przyięcia tego Sakramentu. *Powtore*: powinien w sobie wzbudzić Akty wiary. *Potrzebie*: powinien być w stanie Łaski poświęcającej, to jest bez grzechu śmiertelnego. *Poczwarte*: powinien mieć Ojca jak przy Chrzcie, to jest Kuma.

P. Krom Ministra, y Subiektum, kto do tego Sakramentu jest potrzebny?

O. Jako w Sakramencie Chrztu, tak y przy Sakramencie Bierzmowania powinien być Kum, lub Kuma, y ci dla przyzwoitości powinni być Bierzmowani, y iako Kumowie Chrztu, tak y Bierzmowania oraz y Kapłan administrujący zaciągają pokrewieństwo Duchowne z Bierzmowanym y Rodzicami jego. Niebierzmowany trzymający do Bierzmowania niezaciąga pokrewieństwa.

P. Co nam daie Sakrament Bierzmowania? 32.

O. Daie nam Łaskę Bożą poświęcającą, która: że jest pomnożeniem pierwszey na Chrzcie wziętey, nazywa się *Drugą* tak też Sakramentalną, przytym daie y Charakter na Duszy niezmazany.

§ TRZECI.

O SAKRAMENCIE EUCHARYSTYI.

33. P. Co jest Sakrament Eucharystyi?
- O. Sakrament Eucharystyi, jest Sakrament Ciała y Krwie Pana Naszego JEZUSA Chrystusa pod Osobami Chleba y Wina.
- P. Sakrament Eucharystyi wielorako się nazywa?
- O. To słowo Greckie *Eucharystya*. Naprzód: znaczy: *Podziękowanie*, bo przez przyjęcie Ciała y Krwie Pańskiej, poznawszy Łaski Boskie, dziękujemy za nie. *Powtore*: Tenże Sakrament Eucharystyi, nazywa się: *Wiatyk*, czyli: Torujący drogę do Nieba, a to szczególnie w ten czas kiedy go chory przyjmuje sposobiąc się do śmierci. *Potrzenie*: Nazywa się: *Dobra Łaska*, dla pokazania że nie tylko przez niego odbieramy Łaskę, iako y w innych Sakramentach, ale przyjmujemy samego BOGA y Człowieka wszystkich Łask Dawcę. *Po czwarte*: Tenże Sakrament Eucharystyi, nazywa się z Greckiego: *Synaxys* co znaczy złączenie, przyjąwszy bowiem Ciało y Krew Pańską łączymy się z BOGIEM y w nim

- nim żyjemy, a on w nas, iako mówi Chrystus: *Jadyi moiu Płot, y piiaj moia Krow, wo mni prebywaet, y az w nem.*
- P. Kto? y kiedy ten Sakrament postanowił?
- O. Sam Chrystus, y to w Wielki Czwartek przy ostatniej Wieczerzy, kiedy Chleb przemieniwszy w Ciało, a Wino w Krew swoją, rozdawał Apostołom swoim, mówiąc: *Syje tworyte wo Moia wspomnianie.* u Łuk: w Roz: 22.
- P. Dla czego Chrystus ten Sakrament postanowił?
- O. *Naprzód*: Aby był zawždy w narodzie Chrześcijańskim sobie obranym istotnie przytomny, choć pod osobami ukryty, podług Obietnicy: *I se az swami powsia dni, do skonczanija wika.* *Powtore*: aby Wierni Chrystusowi mieli pokarm Duchowny. *Potrzenie*: aby w Kościele Bożym prawdziwa Jego zawždy nieustawała Ofiara. *Po czwarte*: że osobliwszym sposobem w tym Sakramencie, okazuje się miłość Chrystusa Pana, dla nas. *Po piąte*: Aby w Kościele Bożym była nieustanna Męki Jego pamięć, y mieliśmy nieiaką pewną zastawę, przyzłej szczęśliwości wieczney.
- P. Z Definityi Kościoła S. co mamy sobie podano

podano za Artykuły Wiary o tym Sakramencie?

O. Naprzód: że w tym Sakramencie jest prawdziwe Ciało y Krew Chrystusa, to jest: pod Osobą Chleba mocą słów poświęcających staie się Ciało prawdziwe, a przez związek przychodzi: Krew, Dusza Ludzka, y Bóstwo całe. Podobnie: pod Osobą Wina mocą słów poświęcających, staie się Krew prawdziwa, a przez związek przychodzi Ciało, Dusza, y całe Bóstwo, tak: że pod Oboma osobami jest cały Bóg y Człowiek, których Osob poświęconych najmniejsza cząstka, oddzielona zamyka cały Sakrament. *Powtore:* Ze Chrystus tenże sam jest w Sakramencie, y w najmniejszey jego cząstce, Sakramentalnie czyli Osobami ukryty, iak jest w Niebie: istnością y Naturą swoją. *Po trzecie:* że po poświęceniu nic z istoty Chleba y Wina niezoštaie, kròm widzialnych znaków koloru, smaku &c. ale cała istota Chleba przemieniona w Ciało, a cała istota Wina przemieniona w Krew. Y lubo czasem po konsekracyi, zwykł się mianować Chleb y Wino, to dla powierzchownych znaków, a nie żeby tam miała się znajdować istota Chleba, y Wina. *Po czwarte:* Wykorzeniając błędy Heretyków

kow, z których niektórzy rozumieli że albo Ciało y Krew razem się znajdują z Chlebem y Winem, albo że w ten czas tylko jest Ciałem y Krwią kiedy go Człowiek pożywa: Nam Kościół Święty wierzyć każe, że w kaźdey konsekrowaney osobie od Aktu poświęcenia jest prawdziwe Ciało y Krew, przed Komunikowaniem y w częściach nie konsumowanych, trwa aż do pòty, pòki te osoby zepfuciu niepodpadną takiemu, że osoby swoich prezentować nie mogą. *Po piąte:* że nam ten Sakrament odpuszcza grzechy. *Po szóste:* że pożywamy Ciało y Krew Pańską w ich istocie, a nie przez Wiarę tylko, y nie co do skutków tylko. Łask od Chrystusa na Nas własnych. *Po siódme:* żeśmy powinni Najświętszy Sakrament czcić Latrii adorować.

P. Kiedy jest wiele Hostyi konsekrowanych, czy każda z nich jest Sakramentem?

O. Mówiąc o Hostyach wielu przez jednego Kapłana jednym Aktem konsekrowanych wszystkie wraz złączone czynią jeden Sakrament, podzielone w Komunikowaniu, każda dla kaźdego przyjmującego jest osobnym całym Sakramentem. Gdy trzech, lub więcej Kapłanów jednym

nym razem konsekrują, w każdego poświęceniu jest osobliwszy Sakrament, ale istota Ciała y Krwie Chrystusowej w każdym Sakramencie jedna.

34. P. Jaka jest Materya Sakramentu Eucharystyi?

O. Materya Ciała CHRYSTUSOWEGO jest Chleb, pszenny, czysty, podług Obrządku Cerkwi Greckiey kwaśny, ale ten kwas powinien pochodzić z poruszenia samego Ciała, naco każdy sam sobie Hostye robiący, powinien mieć osobliwsze naczynie, na inrze potrzeby nie używane. Materya Krwi Chrystusowej jest Wino z jagod winnych, a nie innych wyciśnione.

P. Na Hostyi konsekrować się Maiącej czy powinien być iakowy znak?

O. Na każdej Hostyi konsekrować się maiącej iakowy znak Męki Chrystusowej a osobliwie Krzyża Świętego powinien być wyrażony, dla czego każdy Kapłan jest pod grzechem obligowany mieć na to znamennik.

P. Dla czego przed konsekracją wlewa się troche wody do Wina, ponieważ samo tylko Wino jest Materya?

O. Cerkiew Boża ustanowiła przyłanie do Wina wody dla wyrażenia inszych Tajemnic, a nie żeby uznawała być tę wodę

dę Materyą, y dla tego tę przydała o-
stróżność, aby wody nie wpuszczano,
nad kropel dwie, trzy, aby Wino, które
jest prawdziwą Materyą w istocie swo-
iey niebyło oslabione.

P. Cóż ta woda do Kielicha przyłana ma
znaczyć? y czy koniecznie Kapłan po-
winien ją zachować?

O. *Pierwsza*: Woda do Kielicha przyłana
znaczy złączenie Chrystusa z nami, w
Objawieniach bowiem Jana S. przez wo-
dy znaczył się Lud. Powtóre na zabicie
Heretykow którzy iedną tylko w Chry-
stusie przyznawali Naturę, y dla tego do
Wina niechcieli przylewać wody. Ko-
ściół dla wyznaczenia w Chrystusie Na-
tury Boskiej y Ludzkiej ustanowił przy-
lewanie wody, przez Wino znacząc Na-
turę Boską, a przez wodę Ludzką. Przy-
lewać zaś powinien w czasie naznaczo-
nym, bo po poświęceniu więcey przyle-
wać nie powinien.

Druga: z pierwszej odpowiedzi daie
się poznać, iak by ciężko grzeszył Ka-
płan, gdy by tę opuszczal przylewania
wody Ceremonią tak wielkie Tajemni-
ce w sobie zawierającą, że krom grze-
chu dalby po sobie pozory niedowiarstwa.
Przytym świadczy Tradycya że y Chry-
stus na Wieczerzy swoiey do Wina tro-
che.

che wody przymieszal, y gdy bok Jego Najswiętszy przebity został na Krzyżu, wyszła z niego nie tylko Krew ale y woda, tak definiował Synod Trydentski, w Sessyi 22.

P. Co znaczyła Ceremonia Cerkwi Greckiej wlewania wody ciepłej do Kielicha: po *W onnim Swiataia Swiatym*?

O. Cerkiew Boża była to ustanowiła, chcąc wyznaczyć, że przez przyięcie tego Sakramentu, rozpala się w sercach naszych miłość Ducha Świętego, ale że to dla niektórych było zgorżeniem, dla tego za czasem ta Ceremonia zniesiona.

P. Jaka jest Forma Sakramentu Eucharystyi?

55. O. Jako jest dwoiaka Sakramentu Eucharystyi Materya, tak też y Forma jest dwoiaka, iedna poświęcenia Ciała, druga poświęcenia Krwi; słowa istotne poświęcenia Ciała od samego Chrystusa Pana postanowione są te: *Syie iest Tilo Moie*. Krwi: *Syia iest Krow Moia*. z których nie odmienić nie można, ani z nich którego opuścić. Przydatki obfzernieysze, które się znajdują w tych Formach we Mszale, iako to: *Pryimite iadite &c. Pryimite ot neia &c.* lubo nie są potrzebne do ważności Sakramentu

kramentu, iednakże Kapłan powinien ich mówić pod grzechem śmiertelnym.

P. Kto jest Minister Sakramentu Eucharystyi?

O. Minister Sakramentu Eucharystyi dwiema funkcyę, iedną: poświęcenia Ciała y Krwi Pańskiej. Drugą: już poświęconych Ludziom udzielania. Poświęcenia Ciała y Krwi Pańskiej Minister jest Prezbiter, udzielać poświęconych Paroch pozwolić może y Dyakonowi, ale tylko w potrzebie, do rozdawania albowiem Kommuniy Parochowie są ordynaryjni Ministrowie.

P. Kto jest Subiektem Sakramentu Eucharystyi?

O. Każdy Człowiek ochrzczony.

P. Człowiek chcący Komunikować co powinien zachować?

O. Spofobiący się do Kommunii krom prawdziwey przyięcia Sakramentu Intencyi dwie pryncypalnie rzeczy powinien zachować. *Pierwsza*: Aby był w stanie Łaski poświęcającej, ieżeliby tedy slyfzał na sumnieniu swoim grzech śmiertelny, powinien się pierwey z niego oczyścić przez Sakrament Pokuty. *Druga*: Powinien zachować post, to jest: aby od Północy tego dnia, którego ma Komunikować, nie jadł y niepił.

P.

P. Czy jest Obligacya, y którym czasom przywiązana, przyjmowania Sakrament Eucharystyi?

37. O. *Pierwsza*: Jest nie wątpliwy rozkaz Zbawiciela Pana, aby każdy Człowiek pożywał Ciało y Krew Jego, y to pod utratą Zbawienia, Mocą tedy takowego postanowienia, jest każdy obowiązany, w czasach naznaczonych przyjąć Ciało y Krew Pańską.

Druga: Z postanowienia Cerkwi Bożej. *Naprzód*: Każdy powinien się Kommunikować iak przyidzie do zupełnego rozumu, y poznania Teiempic Sakramentu. Ze zaś nierównie wszystkie dzieci do tego przychodzą poznania należy do Parocha rozeznac, między Dziewiątym a Dwunastym Rokiem wieku ich, powinna ta się znaleść sposobność, ale choćby nie uznawał ich ieszcze zdolnych do Kommunii, do spowiedzi iednak wcześnię, to jest od Roku siódmego, powinien przyjmować, gdyż łatwieysza jest rzecz grzech poznać, niżeli Tajemnicę, a zatym mogą potrzebować absolucyi, y ważnie ją przyjąć, y takowym w niebezpieczeństwie życia, trzeba dać Wiatyk, choćby pierwey ieszcze nie Kommunikowali. *Powtore*: Powinien także każdy przyjąć Najswiętszy Sakrament

krament, raz w Rok około Wielkiej Nocy, y ten czas Paschalny Eugenius IV. ueterminował, w Dniach Piętnastu zaczynając od Niedzieli Kwietney, a kończąc w Niedzielę Przewodną iako do tąd zachowuje się u Rzymian. Pozwolił iednak tenże Ociec Święty ten czas pomnożyć z okoliczności znaczney liczby Parochyan, y u nas Rufi zdaniem Biskupów w Dyecezyach jest ueterminowany, od Soboty: *Pochwalnoy*, do Niedzieli: *Myronosic*, wiedzieć bowiem trzeba, że ten czas ani powinien bardzo poprzedzać Paschy, ani bardzo od niey spóźniać się, bo nie ukazał by się bydz Paschalnym, dla czego zwyczaj zaczynania od pierwzey Niedzieli postu, a kończenia w Niedzielę wszystkich Świętych, powinien bydz wykorzeniony, gdyż pochodzi z lenistwa Parochow nie chcących w czasie naznaczonym pracować. Paschalna Kommunia powinna bydz przyjmowana w Cerkwi Parochyalney, inaczey nie stanie się zadofyc Przykazaniu Cerkiewnemu. Ci którzy przed czasem mają się w daleką drogę oddalić, tygodniem albo mało co więcey mogą uprzędzić; ale tak ci którzyby ten czas uprzędzili, iako ci którzy w przyzwoitym czasie w drodze Kommunikowali, iezeli by do domów powrócili ieszcze w niezakończonym czasie

czasie Paschalnym, powinni w własney Parochyalney Cerkwi powtorzyć. Włóczęgom tam iest Parochya, gdzie ich ten czas zastanie.

To też wiedzieć: że ten czas pod zadofyc uczynieniem powinności powinien bydz ściśle zachowany, dla tego choćby kto, mało co pierwey, w Parochyalney Cerkwi przyiał Kommunią, w czasie powinien przyiać. Chorzy luboby przed czasem przyieli Wiatyk, w czasie dla zadofyc uczynienia Przykazaniu, powinni przyiać choćby też y na łóżku. Ktoby zaś przez zabawy ezy też leniſtwo w czasie naznaczonym nie przyiał, y po wyſzłym nie iest wolny od tey powinności y Parochowie powinni tego doglądać z obowiązku Sumnienia ſwego, y Officya mogą, y za donieſzeniem powinny takowych Cenſurami nacisnąć, do zadofyc uczynienia Przykazaniu, które lubo czas nieiako determinuie, ale to iest powinność Kommunj roczney y trwa od Roku do Roku.

Potrzenie: Każdy zoſtaiaący w niebeſpieczeńſtwie życia powinien przyiać Nayſwiętſzy Sakrament. Przez niebeſpieczeńſtwo zaś nie rozumie ſię tylko choroba, ale y inne: Dla czego: Wybieraiący ſię na Woynę, czy też niebeſpieczną żeglugę, mairacy ponosić od Hirurgow iakowe ucięcie

Np.

Np. Nogi, albo Ręki; Ciężarne kobiety, kiedy ſię im zbliża czas rodzenia, powinne przyiać Kommunią. Którzy długo choruią, po wyſzłych Dni Dzieſiąciu od pierwfzey Kommunj mogą powtarzać. Króm wyżey opifałych czasów każdy Prawowierny powinien ſię ſpoſobić, aby iak nayczęściej brał ten poſilek, który wzmacnia Duſzę. Synod Zamoyski zaleca y upomina, aby Prawowierni oprócz czasu Paſchalnego ſtarali ſię ſpowiadać y przyiać Kommunią Świętą, około Feſtu: Uſpenyia Nayſwiętſzey Panny, y Narodzenia Chryſtuſowego, zacy y Kapłani Lud Parochyalny do tey pobożności zagrzewać powinni.

To też wiedzieć, że Kommunia w ten czas tylko iest prawdziwą Kommunią daiać Łaſkę, kiedy będzie pożyta iak pokarm, zacy kiedy by chory niepołknął, czy umarł, nie przyiał by Sakramentu. Do tego: aby kto zadofyc uczynił Przykazaniu powinien w czasie naznaczonym przyiać Ciało y Krew Pańską godnie, y ktoby przyiał znaiąc ſię bydz w grzechu ſmiertelnym takową Świętokradzką Kommunią nieczyni doſyc. Tak też w iednym dniu nikt nie może Kommunikować razy dwa, więc kiedy by ſię zdarzyło temu, który z rana Kommunikował, zapaść w ſlabość niebeſpieczną, drugiey Kommunj

D

brać

brać niepowinien, bo ranna Kommu-
nia zādofyć czyni Przykazaniu, Kommu-
nikowania w niebezpieczeństwie życia
Swieckim codzienne Kommu-
nikowanie jest zakazane.

Kommu-
nia nie powinna być dana
Jawnogrzesznikom iako to: cudzołożni-
kom, Lichwiarzom, Czarownikom, y
innym w wielkich grzechach publicznie
zostającym, pòki swych nałogów niepo-
rzucą, y iawną poprawą zgorśzenia nie
zniosą.

P. Dzieciom czy może być dawana Kom-
munia ?

O. Cerkwi wschodniej był ten zwyczaj
że zaraz po Chrzcie y Bierzmowaniu,
dawana była Eucharystya, teraz ten
zwyczaj znieiony, y nie należy iey da-
wać, tylko Ludziom dorosłym, zupełnie
w rozumie zostającym, nie szalonym,
umierającym iednak którzy przy zmy-
słach żądali tego Sakramentu, y po utra-
conych zmysłach, byle byli sposobni do
pożycia powinna być dana Kommu-
nia.

P. Na jakim miejscu Kommu-
nia powinna być rozdawana ?

O. Wyjąwszy potrzebę w słabości y nie-
bezpieczeństwie życia, w których daie
się Eucharystya po Domach prywat-
nych, nie może być dawana tylko w
Cerkwi

Cerkwi. Nadto: Kommu-
nią Paschalną każdy powinien przyjmować w własnej
Cerkwi od własnego Parocha, y tylko
za pozwoleniem jego, może y w in-
szej Cerkwi Parochyalnej lub Zakonnej;
W in-
szych zaś czasach z Nabożeństwa
chcący Kommu-
nikować, wolną ma na to
każdą Cerkiew, do której pobożność
pociągnie, byle zachował Obrządek swój
własny, y nie w in-
szych, tylko w Cer-
kwiach Katolickich.

P. Czy jest potrzeba pod Osobami Oboma,
przyjmować Kommu-
nią ?

O. Wątpić niepotrzeba podług Nauki wy-
żey daney, pod którąkolwiek Osobą
Chleba lub Wina przyjąłby kto Sakra-
ment, przyjmuie Sakrament prawdziwy
y cały, to jest: całego Boga y Człowie-
ka. Prawowierni zostający w Obrząd-
ku Cerkwi Wschodniej podług Jey prze-
pisu, powinni przyjmować pod dwoma
Osobami, Chleba, y Wina, y to przy od-
prawiającej się Oferze: y Kapłani ciężko
grzeszą, jeżeli pod iedną tylko Osobą
przylewając Wina prostego (co tylko
w przypadku śmierci pozwolono) Lu-
dzi Kommu-
nikują, y ten też nie chwa-
lebny zwyczaj, że zostawiwszy ode-
Mszy partykuły, y Wino konsekrowane,
potym Ludzi Kommu-
nikują.

P. Czy można kiedy Komunikować nie poſtnemu?

38. O. Może w tych przypadkach *Naprzod*: Jeżeli by iakowy niewierny Nieprzyjaciel w padłszy w Miasto chciał czynić zniewagę y obelgę Sakramentowi, na ten czas każdy, y nie poſtny może pożyć. *Powtorę*: Jeżeli by Kapłan przez omyłkę za miast wina wlał wody, y to nieprędzey poſtrzegł, iak po pożyciu, powinien wlać Wina y poſwięcić, y choć po wypitey pierwſzey wodzie, Komunikować, czyli konſumować. *Po trzecie*: Jeżeli by Kapłan iuż po dokończonym poſwięceniu przypomniał ſobie że nie poſtny, powinien kończyć. *Po czwarte*: Gdy by Kapłan po poſwięceniu umarł, drugi, choć nie poſtny powinien kończyć y konſumować. *Po piąte*: człowiek nieſpodzianie w niebeſpieczeńſtwo życia wpadłszy, może, y owałzem powinien przyjąć Sakrament Eucharyſtyi choćby y niebył poſtny.

P. Co nam daie Sakrament Eucharyſtyi?

39. O. Sakrament Eucharyſtyi z należytyym przygotowaniem przyięty pomnaża w nas Łaskę poſwięcającą, łączy nas z Bogiem, wzmacnia przeciwko pokuſom, y pożądlivoſciom Ciała, gladzi grzechy powziędnie, Tenże Sakrament niegod-

nie

nie przyięty, ſciąga na nas ciężki y ſurowy Sąd Boży, y wieczne zatracenie.

P. Jakim Obrządkiem odprawić ſię ma poſwięcenie Ciała y Krwie Pańſkiej?

O. Przez Obrządek y ceremonie któremi ſię odprawuie Służba Boża.

P. Co ieſt *Służba Boża*?

O. Jeſt Ofiara Bogu Oycu uczyniona, Ciała y Krwie Pana Naſzego JEZUSA Chrystufa.

P. Co znaczy to ſłowo *Ofiara*?

O. Jeſt ofiarowanie rzeczy widzialney z iey zepſuciem, lub, odmienieniem Bogu uczynione przez Miniſtra, na to uſtanowionego dla wyznania najwyżſzey Jego mocy y Panowania, nadewſzytkim ſtworzeniem Obrządkiem Myſtycznym odprawione. Ztąd pokazuie ſię że niekażdy datek (y przyſługa Bogu uczyniona może ſię nazwać Ofiarą w ſciſłym ſenſie ſłowa Ofiary.

P. Dla czego ta Ofiara nazwana ieſt *Służbą Bożą*, y wielorako inaczey nazywa ſię?

O. Ztąd ieſt nazwana ſłużbą Bożą, że między inſzemi uſługami które Bogu czynić możemy ta ieſt najſzacownieyſza y Jemu najmiłſza. Grecy ją nazywają *Liturgia*, to ieſt Darem publicznym. Łacinnicy *Miſſa* z Hebrayſkiego *Mecha*,

to ieſt

to jest że przez tę Ofiarę potrzeby nasze przesyłają się do Boga.

P. W Starym Zakonie, czy były prawdziwe Ofiary? y jakie?

O. Były, y wielorako się różniące. *Naprzód*: od rzeczy Ofiarowanej; y tak jeżeli Ofiarowane było iakowe bydle do zabicia ta Ofiara po Łacinie nazywała się *Victima*, co w Ruskim słowie znaczy: *Zertwa*. Jeżeli ofiarowane było co płynącego, iako to: Oley lub wino, ta Ofiara nazywała się *Libamon*. *Powtore* Od sposobu sprawowania Ofiary, y końca iey; Ofiara dzieliła się na trzy; to jest na Calopalenie, y ta była w starym Testamencie naydoskonalsza, bo cała Ofiara była palona na cześć Bogu nic na stronę nie oddzielając. Na Ofiarę za Grzechy, w którey rzecz Ofiarowana była częścią palona, częścią zaś szła na użytek Kapłanów. Na Ofiarę spokojną, w którey jedna część była palona na cześć Bogu, druga rezerwowana na użytek Kapłanów, trzecia na użytek Ofiarujących.

P. Te Starozakonne Ofiary, czy miały iakowe stosowanie się do Ofiary Nowozakonney?

O. Jako Starozakonne Sakramenta figurowały Nowozakonne, tak Ofiary Starozakonne były Figurą Ofiary Nowozakonney

konney; Ale w nowym Zakonie więcej niemamy nad tę, którą Ofiarujemy, Ciało y Krew Pańską, y ta Ofiara raz była przez samego Chrystusa na Krzyżu dokonana nazywająca się: *Ofiarą Krwiąwą*; powtore przez Kapłanów przy Służbach Bożych odprawująca się nazwana: *Ofiara Ołtarza*, jest iedną z Ofiarą Krzyżową.

P. Kto postanowił odprawowanie Służby Bożej?

O. Sam Chrystus Pan przy ostatniej Wierzy, kiedy y sam poświęcił, Ciało y Krew Swoją, y moc poświęcenia nadał mówiąc te słowa: *Syie tworyste wo moia wospominanyie*.

P. Wiele jest Służb Bożych?

O. Lubo w Obrządkach Cerkiewnych, jedna Służba Boża nazywa się S. Jana, Druga S. Bazylego, Trzecia S. Grzegorza Papieża, Preżdesławszczennaia zwana, przeto iednak, nie można mówić y rozumieć, aby były trzy osobliwsze Ofiary, gdyż pierwsze dwie wzięły swięte nazwiska od Świętych którzy ułożyli Obrządek y ceremonie Służby Bożej dotąd zachowujące się; Trzecia zaś to jest: Preżdesławszczennaia nie może się nazwać Ofiarą, gdyż jest tylko Komunią Kapłana, na którey Kapłan poży-

to jest że przez tę Ofiarę potrzeby nasze przesyłają się do Boga.

P. W Starym Zakonie, czy były prawdziwe Ofiary? y jakie?

O. Były, y wielorako się różniące. *Na-przod:* od rzeczy Ofiarowanej; y tak jeżeli Ofiarowane było jakowe bydle do zabicia ta Ofiara po Łacinie nazywała się *Victima*, co w Ruskim słowie znaczy: *Zertwa*. Jeżeli ofiarowane było co płynącego, jako to: Oley lub wino, ta Ofiara nazywała się *Libamen*. *Powtore* Od sposobu Sprawowania Ofiary, y końca iey; Ofiara dzieliła się na trzy; to jest na Całopalenie, y ta była w starym Testamencie naydoskonalsza, bo cała Ofiara była palona na cześć Bogu nie na stronę nie oddzielając. Na Ofiarę za Grzechy, w której rzecz Ofiarowana była częścią palona, częścią zaś szła na użytek Kapłanów. Na Ofiarę spokojną, w której jedna część była palona na cześć Bogu, druga rezerwowana na użytek Kapłanów, trzecia na użytek Ofiarujących.

P. Te Starozakonne Ofiary, czy miały iakowe stosowanie się do Ofiary Nowozakonney?

O. Jako Starozakonne Sakramenta figurowały Nowozakonne, tak Ofiary Starozakonne były Figurą Ofiary Nowozakonney

konney; Ale w nowym Zakonie więcej niemamy nad tę, którą Ofiarujemy, Ciało y Krew Pańską, y ta Ofiara raz była przez samego Chrystusa na Krzyżu dokonana nazywająca się: *Ofiarą Krwawą*; powtore przez Kapłanów przy Służbach Bożych odprawująca się nazwana: *Ofiara Ołtarza*, jest iedną z Ofiarą Krzyżową.

P. Kto postanowił odprawowanie Służby Bożey?

O. Sam Chrystus Pan przy ostatniej Wieczerzy, kiedy y sam poświęcił, Ciało y Krew Swoią, y moc poświęcenia nadał mówiąc te słowa: *Syie tworyste wo moia wospominanyie*.

P. Wiele jest Służb Bożych?

O. Lubo w Obrządkach Cerkiewnych, iedna Służba Boża nazywa się S. Jana, Druga S. Bazylego, Trzecia S. Grzegorza Papieża, Preźdeświaszczennaia zwana, przeto iednak, nie można mówić y rozumieć, aby były trzy osobliwsze Ofiary, gdyż pierwsze dwie wzięły swoje nazwiska od Świętych którzy ułożyli Obrządek y ceremonie służby Bożey dotąd zachowujące się; Trzecia zaś to jest: Preźdeświaszczennaia nie może się nazwać Ofiarą, gdyż jest tylko Komunią Kapłana, na której Kapłan pożywa

wa Hostyą pierwey na Służbie Bożey konsekrowaną, á innych istotnych Ofierze części w sobie niezawiera.

41. P. Które są istotne Służby Bożey części?

O. Trzy są istotne Służby Bożey części, Poświęcenie, Ofiarowanie, y pożycie Ciała y Krwie Pańskiej.

P. Kiedy się odprawuie Poświęcenie?

O. Przez te słowa: *Syie iest Tilo moie Syia iest Krow moia.*

P. Cóż znaczą te słowa: *T Sotwory ubo chlib sey, czeŃnoie Tilo Chrysta Twoiego, a ieże wo czaszy sey, czeŃtmino Krow Chrysta Twoiego.* &c.

O. Tu Kapłan prosi Boga, aby Ciało y Krew poświęcone były Ludziom na pożytek Duchowny, co się pokazuie z słów następujących, naprzód tych: *Predložyw ia Duchom Twoim Swiatym,* gdzie: *Predložyw*, znaczy iuż pierwey poświęcone, y ma ten sens: któreś przemienił Duchem Twoim Świętym. *Powtore:* to się pokazuie z słów następujących: *Jakoże byty Pryczaszczainyszczymſia wo Otrezwenie Duszam wo Ostawlenie Hrychow* &c. *Po trzecio:* że te słowa: *Sotwory ubo* &c. niebyły w Liturgii, aż do czasów S. Bazylego y

S.

S. Jana Chryzostoma, to iednak mówić y rozumieć nie godzi się, aby od czasów Apostolskich nie-miała bydź w Cerkwi Bożey Ofiara Ciała y Krwie Pańskiej, á zapewna by niebyła, gdyby istota Poświęcenia zawisła na tych słowach: *Sotwory ubo* &c.

P. Wielorakie iest w Służbie Bożey Ofiarowanie? y które iest częścią istotną?

O. W Służbie Bożey Ofiarowanie iest dwójakie. *Jedne* kiedy się Ofiaruie Chleb y Wino ku poświęceniu, to iest przy tych słowach: *Swiatyſzaho, wseleſkaho* &c. w których Kapłan wyraża Intencyą, za których ma czynić Ofiarę, iako zaś tu prosty Chleb y Wino Ofiaruie się, dla tego pod czas Perenofu, nie należy ludziom klękać. *Drugie* Ofiarowanie iest poświęconych Ciała y Krwie Pańskiej przy tych słowach; *Twoia ot Twoich* &c. y to iest częścią istotną Służby Bożey.

P. Które pożycie Ciała y Krwie Pańskiej iest częścią istotną Liturgii?

O. Ta iest tylko Kommunia istotna, którą Kapłan czyni przed: *So strachom Bozym* &c. osobliwie pożywaiąc Ahnec, osobliwie piąc z Kielicha, dla tego y słowa Kommunj w ten czas tylko mó-

wi

wi: á po: *So strachom Bożym &c.* pożywaiąc resztę, te słowa opuszcza. Jeżeli by zaś trafunkiem, przyłamaniu cały Ahnec w Kielich wpuścił, pod czas *Wonnim Swiataia &c.* niepowinien go z Kielicha dobywać, tylko odmówwszy Modlitwy do Kommunj zacząć: *So strachom Bożym &c.* á po skończonych tych słowach na obrocie do Ludzi, *Wjehda myni y prysno, y wo wiki wikow,* razem pożyć mówiąc te słowa: *Az nedo toynyi Jerey prycażczaiusia Tila y Krowe Hospodnia wo ostawlenie hrychow y w żyzn wicznuiu, Amin,* y w ten czas to pożycie będzie częścią istotną.

P. Czy może być ważna Ofiara pod iedną tylko Osobą?

O. Nie może ponieważ Liturgia prezentuje, á bardziey jest iedną Ofiarą którą Chrystus czynił na Krzyżu, więc iako na Krzyżu Krew była odłączona od Ciała, tak y przy Oferze Ołtarza powinno być Poświęcenie, y Ciała y Krwie; dla czego w przypadku, jeżeliby przy Kommunj postrzegł Kapłan że albo chleba nie należytego użył, albo zamiast Wina wody do kielicha wlał, powinien się do Kanonu wrócić y Wina lub chleba należytego używszy poświęcić y pożyć.

P.

P. Liturgia czy jest Sakrament?

O. Lubo w Liturgii poświęca się Ciało y Krew, ale samo tylko poświęcone jest Sakramentem, á nie Akt poświęcenia.

P. Dlaczego do całości Ofiary należy nie tylko poświęcić y Ofiarować ale y pożyć Osoby poświęcone?

O. Dla tego, bo istota Naydoskonalszey Ofiary, iako powinna być y jest Liturgia natym zawisła; aby cała rzecz Ofiarowana na Ołtarzu była konsumowana, iako się to prezentowało w Oferze Starozakonney całopalenia zwaney, y dla tego gdyby z przypadku Kapłan po poświęceniu zmarł, lub tak załabiał żeby nie mógł kończyć, drugi choćby nie postny powinien kończyć.

P. Gdyby Kapłan przed Kommunią postrzegł co, osobliwie w Kielichu, albo truciznę okazującego, albo taką nauzę czyniącego że nie może pożyć, iak się ma sprawić?

O. Wino konsekrowane powinien w osobliwsze naczynie wylać, y dotrzymawszy do zepfucia, potym spalić, á na tych miał inszego wlawfszy, poświęcić y pożyć. Ale powypiciu poznawszy truciznę może wziąć na womity, y ten w osobliwszym naczyniu do korrupcyi dotrzymawszy, powinien potym spalić.

P.

42. P. Jakowe Liturgia przynosi skutki y pożytki?

O. Liturgia dwoiakie przynosi pożytki y skutki, Jedne ściągające się do czci Boga, y te są dwa: *Pierwszy*: Ze oddaie Bogu cześć Latryi, wyznając Go, bydź Nanywyższym y iednym Panem wszelkiego stworzenia y dla tego Msza nikomu się więcey nie Ofiaruie tylko Bogu, Świętych bywa wzywanię y wspominianie, ale to tylko prosząc ich, o przyczynę do Boga. *Drugi*: Ze czyni doskonale dziękczynienie Bogu, za iego Dobrodzieystwa, ofobliwie za dzieło Odkupienia, y dla tego w Obrządkach y Ceremoniach swoich reprezentuie Mękę Pańską, y Ofiarę Krzyżową. Drugie ściągające się do pożytku Dusz naszych. *Pierwszy*: Ze nam odpuszcza grzechy, to iest: powszednie, a ieżelibyśmy byli w grzechu śmiertelnym, wyiednywa nam Łaskę pobudzającą do pokuty, y ztąd Liturgia nazywa się Ofiarą winy odpuszczającą. *Drugi*: Ze nam wyiednywa Łaski o które przez nią Boga prosimy, czy to do wieczności czy to do doczesności należące, y ztąd nazywa się Ofiarą wyiednywającą. *Trzeci*: Ze nam odpuszcza karania doczesne, którebyśmy za grzechy nasze ponieść powinni, czy to w tym życiu

czy

czy po śmierci w Czyfcu, ztąd nazywa się Ofiarą: *zadosyć czyniacą*.

P. Te pożytki Ludziom służące na wiele części dzielą się?

O. Na trzy: *Jedna* część służy całemu Kościołowi Katolickiemu, y dla tego to Kapłan w Ofiarowaniu Chleba y Wina czyni wzmiankę całego Kościoła wspominając iego głowę, Papieża, y innych Rządców Kościelnych, tudzież Starzeństwa Swieckie, iako to Króla, Kollatorów, y wśzystek Lud Chrześciański. *Druga* część służy samemu Kapłanowi celebrującemu. *Trzecia* temu, za kogo się Msza ofiaruie, czy to za wzięciem Jalmużny, czy to z dobrej woli Kapłana, Kapłan pożytku sobie służącego, nie może aplikować inżemu.

P. Czy każda Msza? y czy zawždy te czyni pożytki y skutki?

O. *Pierwsza*. Każda y zawždy ile z walu ru y mocy swoiey te skutki przynosi, ale nie każdy ich partycypować może, bo będący w grzechu śmiertelnym, onych nie odbiera; Wyklęci także od Kościoła Bożego, partycypować ich nie mogą.

Druga. Skutki ściągające się do zbawienia nie uchybnie zplywają na tych, którzy są w stanie Łaski; które należą do

do

do doczesności, te nie zawždy będą po-
dług myśli, gdyż ich Bóg, nie inaczej
z dobroci swoiey zwykł udzielać, tylko
jeżeli mają bydź pomocne do nabycia
Chwały wieczney; Zkąd wielki jest
tych nierozsądek y grzech, którzy pro-
sząc o co Boga, nie doznawszy skutku
zwykli narzekać na Boga iakoby o nich
zapomniał, nie mając na to uwagi, że
Bóg tych używa w doczesności Łask,
któreby im nie wyszły na potępienie.

P. Umarli iakie mają z Liturgij Uczest-
nictwo?

O. Z Pożytków z Liturgij zplywających,
Umarli w Czyfcu zostający ieden tylko
odbierają, to jest umnieyszenie czyli da-
rowanie kary, zaczym kiedy kto daie za
Umarłych na Mszą, pierwsze dwa pożytki
pozyskuie dla siebie, krom tych które
jemu służą, y Kapłan z ochoty za Umar-
łych odprowadzający, krom pożytków wła-
snych, te dwa odbiera, y partycypuie.

P. Ponieważ każda Msza takowe sprawuie
skutki, za co o uproszenie czego, a oso-
bliwie za umarłych wielekrotnie powta-
rzane bywają Ofiary?

O. Bo Msza co do skutkow tylko do czci
Boga służących, ma walor y Szacunek
niekończony, co do pożytków naszych
jest ograniczona, y Boskiemu zostawio-

na

na rozporządzeniu, iakich y wiele Łask
mamy doznać, tudzież wiele z kary za-
służoney ma nam darować.

P. Czy równie te pożytki pochodzą gdy
celebruie Kapłan pobożny, y kiedy nie-
cnotliwy?

O. Te pożytki wypływają z istoty Ofiary,
a zatym równie czy cnotliwy, czy nie-
cnotliwy Kapłan odprowadzający, część tylko
swoją traci, pobożność jednak Kapłana
sprawuie swoje skutki dla Ofiarujących
się iego Modlitwie.

P. Kapłan gotujący się do Ofiary co ma
zachować?

Przed odpowiedzią wiedzieć należy:
że zdaniem Cerkwi Bożey trzech liczy
się Ofiarujących tę Strażną Ofiarę, *Pier-
wszy*: y pryncypalny, samże Chrystus
Pan. *Drugi*: Kapłan który celebruie y
aplikuie Mszą: *Trzeci* ten, który daie
na Mszą. Ależ tu o Kapłanie tylko
mowa.

O. Znając to, że w tym Akcie prezen-
tuie na sobie, Osobę Zbawiciela Pana,
y staie się pośrednikiem między Bo-
giem y ludźmi niosąc ich proźby y żą-
dania do Boga, powinien się w cale Ka-
płan spodobić do tey Ofiary, aby tey fun-
keyi swoiey zadofyc iak naydoskonaley
uczynił, a *Nayprzed*: aby ważnie od-
prawiał

prawił y poświęcił Ciało y Krew Pańską; powinien być prawdziwy Kapłan, porządnie w Cerkwi Bożej do Stopnia Kapłańskiego, czyli na Prezbytera wyprowadzony, bo mniejszym Stopniom nie jest ta władza dana. *Powtore:* Powinien mieć intencją przynamnię Wirtualną czynienia tego y tym końcem, iak Kościół S. postanowił. Ta intencya do dania wszystkich Sakramentów jest powszechna, ale gdy się gotuje do Mszy, powinien w tey intencji swojej zamknąć aplikowanie pożytków, o których się rzekło, dystyngwując każdą część, to jest: która powszechnie Kościołowi, iemu celebrującemu, y temu kto dał na Mszę, lub z ochoty za kogo odprawie służące, niezapominając Umarłych y umierających.

P. Co powinien zachować Kapłan, aby to aplikowanie było ważne y pożyteczne Ludziom?

O. *Naprzod:* Powinien w Intencji swojej to wyrazić czy to słowy, czyli myślą do Boga podniesioną, że pragnie y żąda odprawić iak naydoskonaley, y iako z nayobfitszym pożytkiem tych, którzy z niey czekają pożytku podług rozporządzenia Kościoła. *Powtore:* Powinien tę aplikacją czynić przed poświęceniem

ceniem Ciała y Krwie Pańskiej, to jest raz przedé Mszą nim się ubierać zacznie, czy też pod czas Proskomedyi, drugi raz ponawiając podczas: *Swiatyjszaho wofelenskaho &c.* ponieważ zaraz w punkcie poświęconego Ciała y Krwie Pańskiej, te pożytki spływają. *Potrzebie:* Ze tę aplikacją powinien czynić wyraźnie determinując Osoby za których Ofiaruje, co się naybardziej ma rozumieć o ludziach dających na Ofiarę a za tym przy Mszy dzisiejszey nie może Ofiarowania czynić za tego, który by jutro dał iakmużnę. Jeżeliby zaś kto dający na Mszę niewyraził intencji swojej ma mu aplikować podług iego myśli y żądania, którą dawał na Mszę, a Bóg ją zna doskonale.

Tu wiedzieć trzeba y to Kapłanowi że intencya którą czyni przedemszą, y pod czas Mszy renouwie, jest prywatną Modlitwą, a zatym może w niey wspominać y wyklętych y niewiernych, prosząc dla nich oświecenia, publicznie iednak wzmiankować ich nie może.

P. W co się te pożytki obróca, jeżeliby należycie nie były aplikowane?

O. Idą do Skarbu Kościoła.

P. Co tenże Kapłan zachować powinien aby z należytą czcią Boga, y bez zaciągania

E

gnienia

gnienia grzechu Mszą odprawił?

O. *Naprzód:* aby nie był w Censurach Kanonnych, Kłatwy, suspensy, y by nie był irregularis. *Powtore:* Powinien być postny, tak iako y każdy Komunikować chcący, od pulnocy. *Potrzebie:* Aby nie miał na sumnieniu swoim grzechu śmiertelnego, y był w stanie Łaski. *Po czwarte:* Powinien odmówić Pacierze Kanonne temu Dniowi, którego celebruje służące, to jest: od Weczerny, aż do Obidnicy, y ieżeli by z przyczyny iakowey, Czasz y zostawił na po Mszy, po Mszy powinien odmówić pod grzechem śmiertelnym; Powinien zachować Ceremonie, od Cerkwi Bożey przepisane w niczym nieodmieniał, ani uymuiał ani przydając, y czynić je z powagą y powolnością przyzwoitą, w czytaniu uwagę ma zachować y Punktualność aby słów á tym bardziey całych sensów nieopuszczał, ani też do Modlitw przepisanych swoich przydawać może. Tak też Mszę S. odprawując ani ją powinien zbyt przeciągać, ani zbytnią szybkością kończyć.

Materyą konsekrować się mającą, osobliwie Hostyą czyli partykuły należy celebrującemu, mieć na iedney Patynie pomieszczone, y sobie obecne, z intencją konse-

konsekrowania wszystkie, choćby nie znał ich liczby; ma zaś postrzegać, aby inne Hostye czy też Partykuły, które niemają być konsekrowane, podczas Służby Bożey nie stały na mensie, przez co mogłyby się rozumieć za konsekrowane. Kiedy by zaś na Kielichu na przykład na Sedesie po poświęceniu kropla lub więcey Wina, przy wlewaniu do Kielicha nieostroźnie wypuszczone pokazały się, nie mają być rozumiane za konsekrowane, tak iako y ta partykuła, któraby trafunkiem pokazała się pod Obrusem y opodal od Korporała. O znalezioney pod Korporałem atym bardziey na Korporale pod Patyną, zachodzi wątpliwość, zaczym ma być pożyta, po wypiciu Krwie Pańskiey. Każda zaś partykuła gdyby y najmniejsza któraby tylko okiem Ludzkim mogła być doyrzana, jest Materyą dostateczną, y między innemi ma się rozumieć za konsekrowaną, á kiedy będzie odpadła od partykuły, czyli Hostyi konsekrowaney, wierzyć należy że jest prawdziwym Sakramentem. Partykuły naturalnym wzrokiem doyrzeć się nie mogące ani są Materyą, ani Sakramentem, bo Sakrament powinien być widzialny.

P. Chcący celebrować z pulnocy o godzi-

nie Trzeciej lub Czwartej, czy może do samej pułnocy iść y pić?

O. Jest zdanie pobożnych Teologów, że czy to Kapłan celebrować mający, czy też ten który się gotuje do przyjęcia Komunii mający okoliczności zabawienia się do samej pułnocy, o rannych godzinach do tego nie przystępowali, bo naturalnie w godzinach dwóch lub trzech pokarm y napoy nie może być strawiony, a zatym takowy człowiek nie może się nazwać dostatecznie postnym; mający tedy przyczynę rannego celebrowania raniej powinien zapościć, *Np.* o godzinie Osmej lub dziewiątej przed pułnocą zwłaszcza od trunków gorących.

P. Czy może kiedy Kapłan celebrować poznając w sobie grzech śmiertelny?

O. W okolicznościach niedostatku Spowiednika, a nagłej potrzeby celebrowania może uczyniwszy pierwej żal doskonały, z intencją szukania po Mszy iak najprędzey Spowiednika.

P. Jak się ma rozumieć niedostatek Spowiednika?

O. *Raz* się rozumie, jeżeli nie ma żadnego Kapłana, *Powtoro* jeżeli jest przytomny, ale jest censurami Kanonnemi inwolwowany, lub o wydanie sekretu podeyrza-

ny

ny, czy też nie mający władzy na grzech rezerwowany.

P. Jaka potrzeba jest dostateczna aby mógł celebrować nie wyspowiadany?

O. Dwie osobliwie: *Jedna:* Jeżeliby już ubierał się lub ubrał się na Mszę, a nie mógł bez zgorzienia y dania sobie złego porozumienia Spowiadać się, a tym bardziej jeżeliby sobie ten grzech przypomniał stanawszy u Ołtarza. *Druga:* Kiedy z Urzędu swego powinien koniecznie Mszę odprawić, iako to: każdy Paroch w dzień Niedzielny, lub Święto Uroczyste, kiedy nieodprawując, tyle Parochyan ukrzywdziłby, w niesłuchaniu Mszy Świętej y dał z siebie zgorzienie.

Uważ Kapłanie: Dają Teologowie rezolucją, ale znay, że tylko w wielkiej (iak się explikowało) potrzebie trafunkiem zdarzyć się mającej; a jeżeli będziesz tak leniwy że słyszac się zle na sumnieniu nie miałes wczesnego starania o sobie zwlekając od dnia do dnia, oczyszczenia się przez Sakrament Pokuty, podobno nagła potrzeba celebrowania, nie ochroni cię od winy przed Bogiem.

P. Po odprawieniu Mszy w takowym razie, iak prędko powinien szukać Spowiednika?

O.

- O. Jak skazywać mogą okoliczności mieysca. Z Roskazu Synodu Trydentskiego powinien się usprawiedliwić iak nayspędzey to jest: iak prędko pozyskać może Spowiednika, ale go zaraz powinien szukać, iaki bliższy byź może, ieżeli nie w iednym mieyscu y Mieście, na co dosyć by było czasu godzina, tedy za puł mile lub o mile czy też więcey, y ieżeli z lenistwa przedłuża, pewnie nowy grzech Sniertelny z przedłużenią na sumnieniu zaciąga, y czyniąc Spowiedź powinien wyrazić przed Spowiednikiem, tak Mszą odprawioną w grzechu iako y lenistwo iakowe było przed, y po Mszy.
- P. Czy może kiedy Kapłan przerwać Służbę Bożą?
- O. Służba Boża ma w sobie Trzy części: *Jedna*: od początku aż do Offertorium, y ta jest tylko przygotowaniem Kapłana y Ludzi do istotney Ofiary. *Druga*: od Offertorium do Konsumpcyi Ciała y Krwie, y w tey się zawiera treść Ofiary. *Trzecia*: od Konsumpcyi do końca, y ta zamyka w sobie podziękowanie Bogu za Dary y łaski. Wątpić nie można; że pierwsza y ostatnia Część mogą byź przerwane, iako pokazuje praktyka Kazania po Ewangelij, czy też po: *So strachom Bożym*, ale y w frzedney części

- części, to jest iuż po konsekracyi, może byź przerwana w kazusie, ieżeli by człowiek umierał, y nie był pewny życia, po skończeniu Służby Bożey, Tylkoż tę rezolucyą rozumiałbym byź siuzącą przytomnym w Cerkwi, któryby zapadł, a przynamniey bardzo bliskim Cerkwi.
- P. Ze Kapłan bierze na Mszą, czy nie jest 44. to Symonia?
- O. Datek który Kapłani odbierają na Mszą, Cerkiew Boża nierozumie byź zapłatą Ofiary, ale sposobem uprowadowaney sustentacyi Kapłanów, którzy służąc Ołtarzowi z Ołtarza żyć powinni. *Powtorz*: ten datek pozwoliła Cerkiew Boża, dając Prawowiernym sposoby pomnażania się w łasce Boskiej, przez naymowanie tey Ofiary, która mu jest naymilsza. Takowy tedy datek nie może rozumieć się Symonią, y owszem każdy Kapłan w iakoweykolwiek będąc prerogatywie, by też y z Substancyi swoiey majątny nie tylko może, ale powinien przyjąć, czyniąc zadosyć intencyi dającego, wymagać zaś tego datku nie przystoi.
- P. Kapłan biorący na Msze, czy może ie komu innemu do odprawowania zlecić?
- O. Jeżeli dający potrzebuie aby sam przez siebie

siebie odprawił. znać że w jego Osobie, coś upatrzył z nadzieją pozyskania obfitszych skutkow, które pomnażają się y z pobożności odprawującego, a zatym nie może na innego zdawać. Jeżeli by zaś nie było tego obowiązku może y datek, y Obligacyą tę wlać na drugiego, ale powinien całą kwotę oddać iaką wziął, choć by ta kwota nad zwyczajną była większa, y owszem jeżeli ma wiele Obligów, tak że im w prędkim czasie nie może wystarczyć y co dzień celebriując, powinien ich podzelić między innych nie onerowanych, gdyż każdy dający tak żąda, aby iako najprędzey odprawione były, y ktoby dawał na dziś, a nie mógł odprawić nie powinien przyjmować.

P. Jaka jest kwota nad którą wymagać nie powinien Kapłan?

O. Ta nie wszędzie iedna, podług krajow y zwyczajów różnie się płaci, Kapłan powinien zwyczaj swego Kraiu lub Dyecezyi ustanowy trzymać się, iaka jest u nas ordynaryinie Złoty, nad tę wymagać nie może, mnieyszą przyjmować nie jest obowiązany, ale jeżeli przyjmuje powinien odprawić.

P. Czy za każdą Mszą może brać Kapłan datek?

O.

O. Paroch, że we wszystkie Niedziele y Święta Uroczyste powinien Ofiarować za Parochyan swoich, w te dni żadnego partykularnego Obligu przyjąć niemoże pod grzechem śmiertelnym, inni zaś Kapłani y Zakonnicy niech się miarkują z Funduszów lub Ustaw Zakonnych, a poznają, kiedy mogą, kiedy nie.

P. Kapłan nie Paroch czy jest obligowany Mszę odprawiać?

O. Lubo Kapłan nie Paroch y innych obowiązków czasom przywiązanych niemający, nie jest obligowanym do częstego celebrowania, iednakże z obowiązku przyjętego Charakteru powinien Mszy Święte odprawiać, gdyż do wszystkich Kapłanów równie zciągają się te słowa: *Syie Tworyte wo moie wspomnianie*, y iako Święci nauczą Oycowie, że przynamniej w Święta uroczyste powinien odprawiać pod grzechem.

P. Czy może iedna Liturgia odprawiać się 45. przez wielu Kapłanów poświęcających Ciało y Krew Pańskie? y czy tyle będzie Ofiar wiele Kapłanów?

O. *Pierwsza*: W początkach Kościoła Bózego był zwyczaj że z celebriującym Biskupem Kapłani celebrowali y pożywali. W Rzymie dotąd praktykuje się, że z celebriującym Papieżem celebriują Kapłani. Biskupi

Biskupi Łacińscy więcey tego zwyczaju niezachowują, tylko przy Święceniu Kapłanów. Ale u Greków trwa ten zwyczaj. O celebrze takowey to wiedzieć potrzeba że Kapłani Koncelebranci to jest: współ celebrujący z Biskupem, powinni razem z nim mówić słowa poświęcające, nic nie wyprzedzając.

Druga. Ze to celebrowanie czyni się Aktem jedney Liturgij y wszyscy iedno aplikowanie: z pryncypalnie celebrującym, czynią, y czynić powinni, ma się rozumieć za iedną Ofiarę, obfitszą iednak w skutkach, z pomnożenia Ofiarujących, y osobliwsze Hostye Poświęcających na osobliwszych Patynach, ale Krew Pańską w iednym tylko poświęcają Kielichu, który jest przy pryncypalnym Celebrancie. Zkądby ten wzięty był zwyczaj u Greków, rozumieć można: że ponieważ w Cerkwi ieden tylko bywał Ołtarz, na którym nie więcey iak tylko iedną Mszą godziło się odprawić, w Uroczytsze Festa pozwolony ten zwyczaj, dla uczynienia obfitszey w skutkach Ofiary.

46. P. Za kogo może się odprawić Sułba Boża?

O. Sułba Boża może być aplikowana wyraźnie każdemu Prawowiernemu, w iedności Kościoła S. żyjącemu, czy by był

był, czy nie był w stanie Łaski poświęcającey, tudzież tychże Prawowiernych Duszom w Czyścu zostającym, ale nie wiecznie potępionym, za których y prywatnie modlić się nie należy.

P. Czy każdy Prawowierny powinien słuchać Sułby Bożey, w Niedzielę y Dni Uroczytsze?

O. Każdy Prawowierny sposobność słuchania Sułby Bożey mający, nie słuchając iey przez lenistwo, grzeszy; nie mający sposobności iako to: Pocztarze, Posłańce, Zeglujący po Wodach, Kucharze, Pastusi y inni nie grzeszą jeżeli im te powinności y zabawy są Aktualną przeszkodą. Jest y to pewna, że Parochyanie nie mogą tak wyjść do Cerkwi, aby nikt nie został w Domu, potrzebni więc dla dozoru Domu są wolni. Gdzie zaś jest Mszów dostatek od rana aż do południa, odprawiających się, na którey kto może być tey powinien słuchać, a zatym y Czeladź może słuchać na przemiany.

P. Odległość Mieysca czy uwalnia od grzechu?

O. Sama odległość nieuwalnia wszystkich od tych powinności, przeto chociażby odległość była taka, żeby y rano wyszedłszy nie mógł zdążyć na porę, ani nazad powrócić tego dnia, iednakże z każdej

dey Wsi przynajmniej gospodarze sprężay y łatwość mający, co Niedzieli powinni bywać, inaczej ani by postu, ani by Święta wiedzieli, y przy sposobności nie mjeliby wymówki od leniństwa, ile że nie koniecznie należy słuchać w Parochyalney, ale w najbliższej Cerkwi. W czasach rezolucyi, jeżeli by tak byli otoczeni wodami żeby nie można się przebrać będą wolni, iako y ci którzy w frogie mróży, przez ubóstwo nie mogą mieć potrzebnego odzienia; słowem mówiąc: gdzie tylko zaydzie leniństwo, tam zaydzie y grzech, gdzie się opuści z potrzeby nie z leniństwa, nie będzie grzechu.

To też wszystkim wiedzieć trzeba że tey straszney Ofierze, jest przytomny Sam Chrystus w asystencyi Aniołow Swoich, iako Swiadczą Oycowie Święci, a ztąd każdy uważyc może z iaką skromnością y pobożnością słuchać Służby Bożej.

48. P. O jakiej porze ma się Służba Boża odprawiać?

O. Czas, w którym się Służby Boże odprawować mogą, jest udeterminowany od początku pokazującej się Jutrzenki aż do południa, tak żeby się przynajmniej przed południem zaczęła; Paroch zaś

powi-

powinien zważać, y ułożyć porę, która by była dla Parochyan wygodniejsza, podług okoliczności miejsca y stanu Parochyan. Albowiem inżey pory potrzebują w Miastach, bawiący się handlem, inżey Gospodarze po Wsiach, dla wszystkich jednak wygodniey będzie nie ranić, ale zpóźnić naprzykład do dziesiątej godziny. W potrzebie jednak Biskupi mogą dyspensować Mszy poranienie przed Jutrzenką, lub zpóźnienie po Południu, podług przepisu Cerkwi Wschodniey w Wielki Czwartek y Sobotę Wielką, tudzież w Nawieczeryi Roźdźstwa y Bohoiawlenia, kiedyby nie przypadły w Sobotę lub Niedzielę, Służba Boża nie tylko może, ale y powinna być zpóźniona. W wielki Czwartek y w Wielką Sobotę, w kaźdey Cerkwi jedna tylko Msza S. odprawiać się może, w Wielki Piątek żadna być nie powinna.

P. Na jakim miejscu może się odprawiać Msza Święta?

O. Miejsce tey Ofierze przyzwoite jest Cerkiew, lub Kaplica publiczna, to jest ta, która za pozwoleniem Biskupa jest wystawiona y dla ustawicznego w niey Nabożeństwa approbowana, czy też do inżey Parochyalney za Filią aplikowana

wana, mająca w sobie formę Cerkiewną, to jest z Kopułą y Krzyżem y Dzwonkiem wyprowadzonym dla dania znać Ludziom na Msze, y w takowych Kaplicach iako y w Cerkwiach zawždy y każdemu Mszy słuchać wolno, y czyni zadofyc Przykazaniu słuchaniem Mszy Świętey. Należy iednak Parochyanom przynamniej w Uroczyste Święta bywać w Cerkwi Parochyalney.

P. Krom tych dwóch Domów na Służbę Bożą poświęconych czy może się odprawiać Służba Boża w Domach prywatnych lub innych mieyscach?

O. Zadne insze mieysce nie jest tym honorem uprzywilejowane, aby się w nim mogła odprawiać straszna Ofiara. Za pozwoleniem iednak Biskupów praktykuje się, iako to w Namiotach Woyskowych w expedycyi Woienney, po publicznych Szpitalach y Infirmariach, wychodzą podobne pozwolenia y na Domy Szlacheckie, ale te Pokoje destynowane do Mszy Świętych nazywają się *Oratoria prywatne*, o których wiedzieć trzeba, że w pozwoleniach takowych Oratoriów, ordynaryinie te się dokładają kondycye. *Pierwsza*. Ze tylko iedna Msza bydz może, a częstokroć iednemu tylko Stano-

Stanowi Duchownemu, to jest albo Swieckim Kapłanom albo któremu Zakonowi będzie do odprawienia wolna. *Druga*: Samemu tylko Państwu, ich Familij, y ludziom bez których się usługi obeysć nie mogą bywa pozwolone, a z tym wszyscy inni w dzień Swięteczny Mszy słuchając, powinności słuchania Mszy Świętey zadofyc nie czynią. *Trzecia*: W takowych Oratoryach w Święta Narodzenia Chrystusowego, Zjawienia Pańskiego, Zmartwych-wstania, Zesłania Ducha S. Zwiastowania y w Niebo wzięcia Najswiętszey Panny, tudzież na Uroczystość SS. Apostołów Piotra y Pawła Msza odprawować się nie może, ani Biskup tego pozwalać ma; Więc zaproszony do takowego Oratorium Kapłan ma pierwey zainformować się o pozwoleniu, a dopiero celebrować. Domy iednak y Rezydencye Biskupów mają Przywiley Oratorium publicznego, w których wszyscy y zawždy odprawować, y wszyscy z czynieniem zadofyc powinności Słuchać mogą.

P. Cerkiew czy też Oratorium publiczne kiedy podpada niesposobności takiej, żeby się w niey niegodziło odprawiać?

O. *Naprzod*: Kiedyby była aktualnie za interdykowaną od Zwierzchności Duchowney

ehowney, tudzież w trafunkach zgwałcenia, tak zgwałcona bywa Cerkiew przez zabòystwo dobrowolne w niey popelnione, bądź sprawiedliwe bądź niesprawiedliwe, choć by też bez Krwie wylania. *Np.* Zaduszeniem przez Szalonego Zabòystwo popelnione niegwałci. *Po wtore:* Kiedy w niey gwałtowne nastąpi ranienie człowieka z Krwie wylaniem. *Po trzecie:* Przez dobrowolne nasienia ludzkiego wypuszczenie, y spółkowanie Małżeńskie. *Po czwarte:* Przez pogrzebienie w niey wyklętego od Kościoła Bożego wiadomego że był wyklęty, czy też tego, który by pobił Kapłana lub w mniejszych stopniach zostającego Kleryka, y nie był absolwowany od tey klątwy samym uczynkiem zaciągnioney, chociażby ieszcze nie był ogłoszony. *Po piąte:* Jeżeliby w niey był pochowany Niewierny y Chrztu S. na sobie niemający, iako y każde dziecko nieochrzczone. Po zdarzeniu którego z tych Kazusów w Cerkwi niegodzi się odprawować, dopóki nie będzie rekonyliowana; co ma się rozumieć kiedy te występki będą iawne.

P. Co jest Rekonyliacya Cerkwi? y od kogo ma być uczyniona?

O. *Pierwsza:* Rekonyliacya Cerkwi jest odnowie-

odnowienie iey konsekracyi czy też poświęcenia?

Druga: Jako Cerkiew albo bywa konsekwrowana przez Biskupa, albo od innego Kapłana za pozwoleniem Biskupa poświęcona, tak w trafunku zgwałcenia, konsekwrowana od Biskupa, ma być rekonyliowana od Biskupa, benedykwowana od innego Kapłana za pozwoleniem Biskupim ma być rekonyliowana od Kapłana.

P. Zgwałceniem Cerkwi samey, czy ma się rozumieć y Cmentarz zgwałcony tak, żeby na nim niegodziło się Ciał zmarłych chować? y wzajemnie?

O. Zgwałceniem Cerkwi y Cmentarz jest zgwałcony ten, który jest przy Cerkwi, ale kiedy tylko będzie zgwałcony Cmentarz, Cerkiew nie jest zgwałcona, y nie potrzebuie Rekonyliacyi tylko Cmentarz.

P. Kiedy by podczas Mszy samey nastąpiło zgwałcenie, Kapłan iak się sprawić ma?

O. Jeżeliby się stało przed poświęceniem powinien Mszy poprześcić, po poświęceniu powinien kończyć.

P. Jaka ruynacya Cerkwi czyni niesposobną do odprawienia Ofiary?

O. Jeżeli w ścianach będzie cała, a Dach
F tylko

tylko opadnie, dopóty nie może się w niej tylko odprawiać, dopóki dach nie będzie restaurowany. Po wyreparowanym dachu bez żadnego nowego poświęcenia jest zdolną do Ofiary. Kiedy by zaś zruynowała się w ścianach tak, że w reparacyi nowe dane ściany przynajmniej po większej części, nim się Nabożeństwo zacznie, ma być powtórnie konsekrowana, lub benedykowana, gdyż konsekracya lub benedykcyja pryncypalnie ścianom aplikuje się.

P. W Cerkwi, y w Oratoryach dla odprawienia Ofiary iakowa powinna być gotowość?

49. O. Powinna ku temu końcowi wystawiona być mensa, przystoyna y poświęcona; gdzie się konserwuje Najsświętsza Eucharystya iako to być powinno w Cerkwiach, na Mensie powinno być Cyborium ozdobne z zamknięciem, Mensa powinna być ukryta trzema Tuwalniami, a kiedy jedna Tuwalnia będzie długa we dwoje złożona, y tak ułożona będzie służyła za dwie, drugą przydawszy będzie trzecia. W Cerkwiach Ruskich pod pierwszą Tuwalnią powinien być ułożony Antymis od Biskupa Konsekrowany, z Relikwiami, cały, nie podarty. Tuwalnie mają być z płótna

płótna ciękiego, y zawždy czyste. Dla przystoyności Oltarz powinien mieć Antepedyum, jeżeli razem do Mensy nie jest przyrobione. Na teyże Mensie powinien być Krucyfix, nawet y w ten czas, kiedy by Najswiętszy Sakrament był wystawiony, y chociażby w Oltarzu, czy też nad Mensą był Obraz Ukrzyżowanego Chrystusa. Przy Krucyfixie na Lichtarzach przystoynych mają się palić dwie Swiec Woskowych.

P. Krom Oltarza tak przystroionego iakowe rzeczy są potrzebne do odprawienia tey Ofiary?

O. *Pierwsza*: Naprzód potrzebny jest Kielich y Patyna, które powinny być Srebrne a przynajmniej w wewnętrznych częściach wyzłocone od Biskupa Konsekrowane, gdzie jest dostatek, mogą być y przez się złote; Na nayuboższym zaś miejscu, niepozwalają się podlejszego materiału, nad Cynę dobrą: Drewniane, Gliniane y Szklane wcale nie są zdatne. Puszka w której się zawždy konserwuje Sakrament, czy też Puszeczka w której się nosi Wiatyk y Monstrancya w której się exponuje, powinny także być Srebrne, wewnątrz złocone, ale nie potrzebują konsekracyi od Biskupa, y namazania Mirem, a zatym za pozwoleniem

niem jego, każdy Kapłan będzie mógł poświęcić. Do Kielicha należą Korporal, Puryfikaterz, które powinny być z iak nacyjszego płótna, y zawždy czysto wymyte, po którym wymyciu, nowej benedykcyi niepotrzebuia, y naprzód powinny być splókane rękami Kapłana, a woda spalona, y tak do mycia zupełnego innym oddane; Tudzież Palka y Welum, które powinny być z Materyi choćby ubogiej ale czystey, stofuiącej się, albo iedney co Aparat. Krom Palki materyalney powinna być druga y więcey z płótna białego dla podrzywania Materyalney, aby spód Palki zawždy był czysty, y ta równie z Korporalem, y Puryfikaterzem często ma być wymyta. Bursa do tego tylko potrzebna, że Korporaly czyste konserwuje.

Druga: Z strony Kapłana Ofiaruiącego są potrzebne Apparaty do odprawienia tey Ofiary od Cerkwi Bożey postanowione; y te są; Humeral, Alba, z płótna; Pasek, Narakwice, Epitrachyl, Aparat, y te mają być iedney Materyi, y powinny być robione formą podług Obrządku, y Kapłan ciężko grzeszy nie konserwując wszystkich tych rzeczy, w należywym składaniu, y chowaniu, y gdy nie w przystoynych idzie do Ołtarza. Przytym Kapłan powinien mieć Mszal, choćby też y na pamięć wszystko

wszystko umiał, powinien mieć, kto by mu służył do Mszy, y to Męszczynę, y w takich łeciech, aby w iakowym przypadku mógł dać zupełną relacyą, na iakim punkcie zastanowiona Służba Boża.

P. Te rzeczy; naczynia y ubiory Kapłańskie do Ofiary, co znaczą?

O. Kielich znaczy Grób Chrystusów, Patyna Kamień którym był przywalony; Korporal, tuwalnie y Antymis: Prześcieradła, któremi Ciało Jego było obwinione, Stychar czyli Alba, znaczy tę chustkę, którą Mu zawiązane były Oczy, aby Prorokował kto Go biie. Pas znaczy powrozy, któremi był krępowany, Stula Łańcuch który miał na Szyi, Narakwice znaczą Pęta, któremi do słupa był przywiązany, Aparat znaczy Szatę, którą był przyodziany na pośmiewisko, Krzyż na Ołtarzu. Prezentue ten, na którym Chrystus umierał; Swiece znaczą Słońce, po śmierci Jego zaćmione. Ztąd ma poznawać Kapłan, iak ciężko grzeszy, kiedy tych rzeczy czyscie nie konserwuje, y nieczystych używa.

P. Pufzki, Kielicha, Monstrancyi &c. czy może się każdy dotykać y brać w ręce?

O. Pufzki, Kielicha, Monstrancyi, Patyny, y Korporalu w ten czas, kiedy aktualnie mają

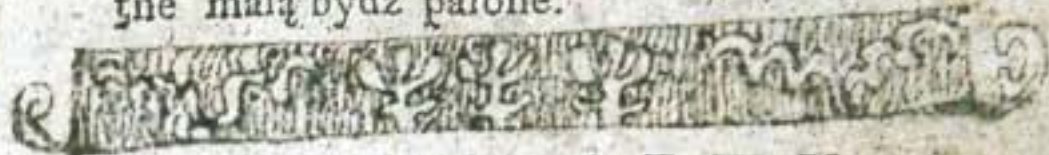

maią na sobie Ciało y Krew Pańską, nikt nie może dotykać, krom Kapłana y Dyakona. Kiedy są próżne, mogą ich brać w ręce Klerycy, ale nie Swieccy, chyba w nagłej iakowey potrzebie, w tymże poszanowaniu powinny być y Puryfikaterze, kiedy by zaś inaczej obeyść się nie mogło; Np. Jeżeliby Monstrancya lub Kielich upadł, choćby aktualnie miał w sobie Osoby poświęcone przystoyniey jest, y Swieckiemu przytrzymać, a niżeli Ciało y Krew Pańską do ziemi dopuszcząć. Inszych, jako Apparatów Tuwaleń &c. jest wolne, y Swieckim branie, byle z obserwą.

P. Te naczynia, Szaty, y inne rzeczy Ofierze służące, kiedy tracą konsekracyą czy też poświęcenie?

O. W ten czas kiedy takowemu podpadną zepłuciu że więcey do używania nie są zgodne. Np. Kiedy Kielich będzie złamany, albo tak pogięty, że bezpiecznie stać nie może, albo kiedy by był sprofanowany. O Apparatach y bieliźnie sądzić trzeba podług ich zdarcia, osobliwie jednak Antymisu całości, y żeby miał w sobie Relikwie, y wyrażenie przyzwoite znaczne, postrzegać należy. To też wiedzieć trzeba, że rzeczy Ołtarzowi, y Ofierze służące, nie mają być nigdy

nigdy na inne potrzeby używane, y to pod wielkim grzechem, y wcale niezdatne mają być palone.

§ CZWARTY.

O SAKRAMENCIE POKUTY.

P. Co jest Pokuta?

50.

O. Imię Pokuty dwoiako się bierze; za Cnotę Pokuty y za Sakrament Pokuty; Jako Cnota jest żal nadnaturalny za grzech popelniony wzniecony w sercu z tey pobudki, że nim Boga obraził, przychęci uczynienia z siebie zadofyc, obrażonemu Majestatowi, tudzież z mocnym poprawy postanowieniem. Pokuta iako Sakrament, jest: Sakrament od Chrystusa Pana postanowiony dla zgladzenia grzechów uczynkowych po Chrzcie Świętym nabytych, mocą Absolucyi Kapłańskiej.

Dla tego ten Sakrament Oycowie Święci nazywają Drugą po Chrzoie Deska, którą ratuiemy się z toni uczynkowych grzechów, y przypływamy do portu chwały wieczney. Z wyż danej definicyi y to pokazuje się że Sakrament Pokuty

Pokuty odprawuie się sposobem Sądu w którym sam Penitent oskarża siebie, a Kapłan prezentuie Osobę Sędzię mając władzę do rozgrzeszenia lub zatrzymania od Chrystusa daną.

P. Kto ten Sakrament postanowił? y Kiedy?

O. Ten Sakrament postanowił Samże Chrystus Pan, kiedy po Zmartwychwstaniu swoim tchnąłszy na Apostolów rzekł; *Przyimie Duch Swiat, imże odpuszcite hrychi, odpuszciasia im a imża derzyte, derzatsia*

P. Sakrament Pokuty czy jest potrzebny do Zbawienia?

O. *Pierwsza*: Dla tych, którzy po Chrzcie Świętym grzech śmiertelny popełnili, Sakrament Pokuty jest potrzebny, y to pod utratą zbawienia. Inni śmiertelnego grzechu na sobie nie mający powinni go przyjmować z Przykazania Cerkiewnego, y gdyby też tak byli od Boga ufzczęśliwieni, żeby y najmnieyszey makuły grzechowey na sumnieniu swoim nie mieli, powinni iednak w czasach od Kościoła przepisanych upokorzyć się y iść do rozładku Kapłańskiego, inaczej samym tym przeciwieństwem, y zbytnią zatulością grzech by popełnili: *Druga*:
Dla

Dla zgladzenia grzechu Śmiertelnego każdy udać się powinien do tego Sakramentu, przyimując go w skutku kiedy jest łatwość y sposobność Spowiadania się, w przypadku zaś iakowym niespodzianym a zwłaszcza w niebezpieczeństwie życia, powinien przy doskonałym żalu za grzechy, wzbudzić w sobie chęć iakby prędko wyszedł z niebezpieczeństwa szukania Spowiednika y przyięcia w skutku, w takowym razie sam żal doskonały z chęcią, gładzi wszystkie grzechy, po wyjściu iednak z niebezpieczeństwa powinien się ich spowiadać, iak prędko mieć może Kapłana.

P. Wieloraka? y iaka jest Materya Sakramentu Pokuty?

O. Materya Sakramentu Pokuty jest dwoiaka: *daleka y bliska*.

P. Jaka jest Materya daleka?

O. Są grzechy po Chrzcie Świętym nabyte: Grzech zaś nie jest inszego, tylko: myśl, mowa, lub uczynek przeciwko woli y Przykazaniu Bożemu lub Kościelnemu, Ten zaś jest dwoiaki, Śmiertelny y powszedni. *Śmiertelny*: ten się nazywa, y jest, który duszę naszą pripravuie o śmierć, to jest: że zdziera z niej Łaskę poświęcającą, przez którą żyła w Bogu. Grzech *Powszedni*: jest ten, który

który nieodbiera Łaski poświęcającej, ale zciaga na Duszy nasze karania doczesne, tu na Świecie, lub po śmierci w czyśćcu odbyć się mające.

P. Zkąd poznawać mamy grzech śmiertelny, y grzech powzedni?

O. Trzy są rzeczy które okazują y czynią grzech śmiertelny. *Pierwsza*: Poznanie grzechu, to jest: aby czyniący, czy też czynić mający poznawał dostatecznie, że to co czyni, lub ma czynić, jest grzechem.

Druga. Dobrowolne na ten uczynek zezwolenie poznawszy byż grzechem.

Trzecia. Wielkość Materji w grzechu, która najłatwiej pokazać się może z okoliczności Osob y mieysc, y roztropność Spowiednika, lub też samego Penitenta ueterminuje ją.

Kiedykolwiek iedney z tych rzeczy grzech śmiertelny stanowiących nie będzie, uczynek będzie tylko grzechem powzednim. *Tak*: dzieci, y zwaryowani, nie grzeszą; bo nie mają poznania grzechów; Grzech prostego y nieuczonego, a zatym zupełnego grzechu poznania nie mającego, będzie powzedni, który w Rozumnych y uczonych jest śmiertelnym. *Powtore*: Słudzy y Poddań robiący *Np.* w Święto nie grzeszą kiedy nie z własney woli czynią, ale z Pańskiego

Pańskiego rozkazu muszą czynić, tym sposobem y winnych Materjach rozstrządać należy.

P. Ta Materja daleka Sakramentu Pokuty wieloraka jest?

O. Trojaka: *Pierwsza*: Potrzebna y dostateczna iako to są grzechy śmiertelne po Chrzcie Świętym lub przeszley Spowiedzi nabyte. *Druga*: Dostateczna, a niepotrzebna, y te są grzechy powzednie, y śmiertelne na pierwszey Spowiedzi wyznane. *Trzecia*: Potrzebna a nie dostateczna, y te są grzechy śmiertelne wątpliwe, to jest kiedy Penitent wątpi, albo: czy ten grzech popełnił czy nie? albo widząc popełniony, wątpi czy jest śmiertelny, czy powzedni.

P. Co znaczy Materja potrzebna? a co dostateczna?

O. Materja potrzebna wynika z strony Penitenta mającego na sobie obowiązek Spowiadania się tego grzechu, Materja dostateczna nazywa się względem Spowiednika który ze Spowiedzi Penitenta powinien uważać czy ma nad czym formę mówić, albo nie? wiedzieć bowiem trzeba, jeżeli Spowiednik w Penitencie, nic takowego nie znajdzie, coby uznał byż grzechem przynamniey powzednim, formy mówić niepoważnie, inaczey

inaczej fałsz by mówił: *Az tebe raz-
hryszaniu ot hrychow á ich nie ma.*

P. Co jest ułomność y niedoskonałość? y czy są Materją Pokuty?

O. Ułomność znaczy skłonność Człowieka do złego, Niedoskonałość znaczy niedopelnienie iakiego uczynku dobrego w tey doskonałości w iakowey powinien bydź uczyniony, albo też odrzuceniem pobudek do dobrego. Materją pokuty są tylko grzechy; Uczynki pochodzące z ułomności y poprzedzające rozmyśl nie są grzechem, niestuchanie inspiracyi do dobrego, do którego żadnym nie iesteśmy obowiązani Prawem, nie jest grzechem, przystoi jednak spowiadać się onych, częścią dla tego: że spowiadanie się z ułomności y niedoskonałości wprawia Człowieka w doskonałość, y ostrożność Sumnienia, częścią dla tego: że Spowiednik, czy w tych ułomnościach y niedoskonałościach nie był grzech przynajmniej powzedni, lepiej zmiarknie.

P. Kiedy więc Kapłan niema Materji do absolvowania, iak ma postąpić?

O. Jeżeli Penitenci są dzieci wprawiające się dopiero do Sakramentu y ieszcze nie mające zupełnego grzechu poznania, niewdając się w wielkie pytania, któreby ich bardziej zgorzyc, y grzechu bardziej

dzieci nauczyć mogły, ma im dać Błogosławieństwo, prosząc za nich Boga, aby się dalej w tey niewinności konferwowali. Jeżeli Penitenci są dorośli, y znający co jest grzech, á niewyznają, czynią to albo z prostoty albo z iakowey zakamienialości y uporu, że dorośłym już należy wiedzieć co jest grzech, y z nauki-Katechizmowey powinni już mieć wiadomość, tedy Kapłan przez pytania y oświecenia, ma szukać materji y absolvować, albo gdyby po przeszley Spowiedzi nieznała się Materja, ma nakazać wyznanie grzechów na pierwszej Spowiedzi wyznanych, y absolvować, á tym sposobem, jeżeliby po przeszley Spowiedzi, był grzech popełniony, tylko poznać się nie dał, będzie absolvowany. Kiedy by zaś poznał w Penitencie upor, y złośliwe taienie, powinien go oddalić, zakazawszy przyięcia Najświętszey Kommunij, aż dopókiby nie wyznał. Z Penitentem dorośłym prawdziwie w czystości życia zachowującym się ma postąpić, iak się rzekło o małych, to jest: dać błogosławieństwo.

P. Jaka jest Materja blizka Sakramentu 52. Pokuty?

O. Są Akta Penitenta Spowiadającego się osobliwie te Trzy. Spowiedź, żal za grzechy

grzechy, y zadofyc uczynienie.

53. P. Co iest Spowiedz?

O. Jest dobrowolne wlasnych grzechow wyznanie przed Kaplanem.

P. Spowiedz aby byla prawdziwa Sakramentu Materya, iaka bydz powinna?

O. Teologowie wiele kondycyi do tego zakladaia, ktore wszystkie beda zachowane, jezeli sie zachowaią te trzy; to iest: kiedy Spowiedz z strony Penitenta bedzie; szczerą, całą, y pokorną. Spowiedz *Szczerą*: znaczy, aby wyznał swoje grzechy szczerze, nieszukaiąc słow y sposobu oszukania Kaplana, aby nie poznal doskonale grzechu; ani bowiem powinien przymnażać okolicznosci pokazuiać większy grzech, nizeli iest w samey rzeczy, ani tacić ich, zmniejszaiąc grzech, ale wyznać tak, iak uczynek y istota iego każe. Spowiedz *Cała* znaczy, aby z umyslu przez wstyd, lub z inzey przyczyny niezatail iakowego grzechu smiertelnego ktorego sie powinien spowiadac. Spowiedz *Pokorna*: znaczy aby wyznaiąc znal sie winnym przed Bogiem, y ze ie wyznaie, dla pozyskania Miłosierdzia Boskiego y otrzymania odpuszczenia ich, y ta: pokora powinna, bydz nie tylko w sercu, ale y w powierzchownych znakach okazana. Kiedy

dy by choć iedney z tych kondycyi w Penitencie nie stawalo, takowa Spowiedz nie będzie Materyą Sakramentu, to iest chociażby Kaplan nie dociekłszy tego w Penitencie mowil nad nim formę rozgrzeszenia, Penitent, nie tylko niedostąpi odpuszczenia, ale ieszcze tym samym, zaciaga grzech smiertelny, zaczym ośbliwie z prostym Ludem to zachować trzeba Kaplanowi, aby w nich te Akty wzbudzał.

P. Wielorakie są okolicznosci grzechu, y ktore Penitent powinien wyznać na Spowiedzi, pod nieważnością oney?

O. *Pierwsza*: Okolicznosci iedną są ktore grzech wprowadzaią w inlzy rodzaj grzechu. Np. Ukraść co, iest złodzieystwo, ukraść w Cerkwi, lub rzecz iaką poświęconą choćby y w inlzym Domie, z złodzieystwa staie się Świętokradztwo. Inne okolicznosci są, ktore w iednym ze rodzajiu grzech pomnażaią: Np. Ukraść Czerwony złoty ieden, a ukraść dziesięć. Te zaś albo tak grzech pomnażaią, że z powzedniego, czynią go smiertelnym, albo smiertelny czynią większym, albo z smiertelnego powzedni.

Druga. Ponieważ każdy Penitent powinien doskonale swój grzech wyznać, niewątpliwe wszystkich Teologów zdanie

nie, że okoliczności grzech w inży rodzay grzechu wprowadzające, tudzież okoliczności grzech w iednym rodzaju tak pomnażające, że z powzedniego, czynią śmiertelny, Penitent powinien wyznać, inaczej nie obiawiłby Natury grzechu. Okoliczności pomnażające grzech śmiertelny powinny także być wyjawione, a przynajmniey z umysłu nie mają być taione. Okoliczności które z grzechu śmiertelnego czynią powzedni mogą być opuszczone, ⁶ gdyż obowiązek wyjawienia okoliczności dotąd się pryncypalnie ściaga, aby grzech był poznany. Ten zaś czy by był powzedni czy śmiertelny jest dostateczną abfolucyi Materyą.

P. Całość Spowiedzi wieloraka jest, y która należy do ważności Sakramentu?

O. *Pierwsza*: Dwoiaka, Materyalna, przez którą wszystkie grzechy śmiertelne, niepowiadane żadnego nieopusciwszy wyznajemy; y *Formalna*: to jest: kiedy nie mogąc wszystkich grzechów przypomnieć przy ścisłym sumnienia swego rachunku, iakowy grzech będzie opuszczony.

Druga: Należy wprawdzie, aby każdy gotuiący się do Spowiedzi przypomniał sobie liczbę grzechów swoich, y one w całości wyznał, kiedy by jednak po nale-

żytym

żytym roztrząśnieniu nie mógł przypomnieć, Spowiedź będzie ważna; a ztąd się rezolwuje że całość formalna jest ta, która należy do ważności; ztym iednak ostrzeżeniem: aby to zapomnienie niepochodziło z lenistwa, y niepilnego examinowania się, gdyż takowe leniwo y przystąpienie do Spowiednika bez gotowości jest grzechem, a zatym czyni niesposobnym przyięcia abfolucyi.

P. Jak ma Kapłan postąpić z takowym Penitentem, który dla wielkiej liczby grzechów swoich y długi czas nie był u Spowiedzi, nie może ich doskonale zapamiętać y wyrachować?

O. W takowym nieszczęśliwym Penitenta stanie, dosyć będzie, kiedy przynajmniey wyexplikuje nałog swój y że w tym grzechu nałożnym trwając, wyrazi; ile by mniey więcej na Tydzień, lub na Miesiąc grzeszył, tudzież powinien wyrazić okoliczności, które ten jego nałożny grzech w inży rodzaju grzechu wprowadzały. Np. w nałogu cielesnym, czy zawżdy z iedną, czy z różnemi, czy tylko zwołnemi, czy też y Meżatkami, gdyż w ten przynajmniey sposób dawszy się winnym Panu Bogu, będzie zdolnym do abfolucyi. To też wiedzieć trzeba że Kapłan osobliwie z

G

prostemi

prostemi Ludźmi powinien być na pomocy, przez roztropne pytania czasow y okoliczności, z których by iak naydoskonaley mógł poznać stan Penitenta.

P. Czy może kiedy bez wyznania wszystkich grzechów Penitent być absolwowany?

O. Może w tych okolicznościach: *Naprzód* iako się rzekło: Jeżeliby po należytem sumnienia rachunku nie mógł przypomnieć iakowego grzechu śmiertelnego ale przypomniawszy go sobie po Spowiedzi powinien się Spowiadać. *Powtore:* Kiedy kto nie będzie sposobnym do wyznania, iacy są: niemi, w których dosyć natym aby dali znak żalu za grzechy, y cóżkolwiek jeżeli mogą gestami swemi okazać rodzaj grzechu, tudzież będący w Kraju w którym niemoże mieć Kapłana znającego iego język, w potrzebie spowiadania się dosyć kiedy przynajmniej tyle wyrazi co y niemy. *T.* Jeżeli by zaś cokolwiek pojął języka Krajowego y mógł choć jeden grzech wyexplikować, powinien, inaczej ani ten ani inšzy niebuda odpuszczony. Jeżeliby mógł znaleźć Tłumacza, pobożniejszy trzymają, że go powinien użyć, gdyż y ten Tłumacz równo z Kapłanem byłby obligowany do sekretu.

Chorzy

Chorzy, jeżeliby w samey Spowiedzi stracili mowę, byle dali znaki żalu, choćby y żadnego niewyrazili grzechu, mogą y powinni być absolwowani, y owfzem gdyby przed przyściem Kapłana nie tylko mowę ale y zmysł utracili, jeżeli przed tym żądali Kapłana, mają być absolwowani, jeżeli nie dali znaku żądania, y nie rekwirowali Spowiednika, nie mogą być absolwowani. Tak też postrzegając Kapłan chorego zbytne facygowanie się, tak że przez długie grzechów wyznanie mógłby upaść w utratę mowy, jednego lub dwóch grzechów wysłuchawszy, ma w nim wzniecić chęć wyznania wszystkich y żal za wszystkie grzechy, generalnie, y tak absolwować. W przypadku jeżeliby z znaków konającego niemógł zupełnie pomiarkować żadzy y żalu, powinien przynajmniej pod kondycją absolwować. Gotujący się do prędkiej Woyny, tudzież wpadli w niebezpieczeństwo rozbicia Okrętu, mogą być absolwowani po wyjawionym jednym grzechu, byle za wszystkie żalowali. *Po trzecio:* Nie jest Penitent obligowany spowiadać się tego grzechu, z którego wyjawienia mógłby rozumnie obawiać się dla siebie iakowej ciężkości, czy to Duchowney, czy cielesney, iako to: gdyby się mógł obawiać wyjawienia grzechu przez Spowiednika. Ko-

G 2

bieta

bieta, któraby z doświadczenia lub innych iakowych pewnych dowodów poznała to, że wyjawiając grzech cielesny będzie od Kapłana słuchającego Spowiedzi solicytowana, w niedostatku innych Kapłanów, grzech cielesny może do dalszey spowiedzi zatrzymać. W czasiech powietrza lub innych zaraźliwych chorob, może Kapłan po wysłuchanym iednym, lub drugim grzechu wzbudziąc do żalu za wszystkie absolverować. Penitent mogący wyjawieniem iakowego grzechu, drugiego o niesławić przed Spowiednikiem, iako to trafiać się może osobliwie w grzechach cielesnych, powinien takiego szukać Spowiednika, przed którymby wspólnik nie był infamowany, jeżeli bydz nie może inaczey, powinien się spowiadać przed tym, któren jest. Tylkoż Penitent spowiadający się grzechów, wchodzących wspólnie z sobą w tenże samy grzech, przynajmniey po imionach wyjawiać nie powinien, y Kapłani powinni tego zakazywać, a nie dopytywać się.

P. Co za obowiązek zaciąga Penitent, który z umysłu grzech śmiertelny zatai?

O. Powinien na drugiej Spowiedzi wyznać wszystkie te grzechy, które miał na sumnieniu swoim, w tenczas kiedy
 tail

tail: a jeżeliby y na wielu innych Spowiedziach nie wyznał, powinien od pierwszey Spowiedzi zataionego grzechu, wszystkie powtórzyć, które dla zataionego grzechu nie były ważne.

P. Co jest Żal?

O. Żal, jest wzniecone na Sercu nieukontentowanie, dla iakowego uczynku popełnionego.

P. Wieloraki jest żal?

O. Dwoiaki: Naturalny y nadnaturalny.

P. Co jest żal nadnaturalny? a co naturalny?

O. Żal *Naturalny* jest: którym Człowiek żałuje występku z iakowey pobudki naturalney. Np. żeby kto żałował popełnionego cudzołóstwa, lub złodzieystwa z tey pobudki, że utracił dobrą sławę, lub że: za doniesieniem do Sądu będzie karany. Żal *Nadnaturalny* jest: kiedy Człowiek żałuje za grzech z pobudki nadnaturalney.

P. Żal Nadnaturalny wieloraki jest?

O. Jest dwoiaki: Doskonały; y Niedoskonały. *Doskonały* żal jest, kiedy kto żałuje za grzech z miłości Pana Boga, że Go nieskończenie dobrego obrazil, którego z wszystkich sił swoich kochać powinien, przydając oraz postanowienie że Go więcey obrażać nie będzie. Żal *niedoskonały*

doskonały; jest: kiedy kto żałuje za grzechy z bojaźni że zasłużył na piekło, a utracił Niebo, z postanowieniem także poprawy.

P. Który z tych żalów jest prawdziwą Materją Sakramentu?

O. *Pierwsza*: Żal naturalny żadnym sposobem nie może być Materją Sakramentu Pokuty, ponieważ niema w sobie końca przeproszenia Boga, przeto sam tylko żal nadnaturalny, y to niedoskonały, jest potrzebną Sakramentu Pokuty Materją, tak, że bez niego, nie może być ważny, ale jeżeli by kto miał, przy bojaźni kary, to jest piekła, tę w sobie rezolucyą, że inaczej niepoprzestalby od grzechu, na ten czas ten żal niebyłby, tylko Naturalny, a zatym ani Materją, powinna więc ta bojaźń Kary, y utraty Nieba, mieć szczerze niegrzeszenia postanowienie z wyznaniem sprawiedliwości Boskiej.

Druga: Żal Doskonały jest tego walu, y moey, że y bez Sakramentu osobliwie w niepewności śmierci w niedostatku Spowiednika uczyniony usprawiedliwia, a zatym przy Sakramencie Pokuty tym bardziey pomocnym będzie, y lubo nienazywa się potrzebną Materją, każdy iednak Penitent powinien się o nie-

go starać, y Spowiednik w Penitencie prostym powinien go wzbudzać, aby każdy w aktach swoich to wyrażał, że dla miłości Boskiej żałuje; powinien też Akt żalu nie na samych słowach fundować się, ale y w sercu ma być wzniecony, inaczej niebyłby żalem.

P. Co jest postanowienie nie grzeszenia? y co w sobie zamykać powinno?

O. Postanowienie, jest obietnica Bogu uczyniona, że po tej Spowiedzi ma się wystrzegać wszystkich grzechów osobliwie śmiertelnych; y to do skutku pozyskania absolucyi jest potrzebne, aby obiecował wszystkich wystrzegać się grzechów. Kiedy by bowiem, miał na sercu swoim jakowy grzech rezerwowany że od niego nie ma poprzestać nie odebrałby rozgrzeszenia.

P. Żal kiedy powinien być czyniony, przed Spowiedzią? czy w Spowiedzi przed Absolucyą?

O. Każdy Penitent przed Spowiedzią rachując się z sumieniem swoim powinien w sobie żal zagrzechy-wzbudzić. Przystąpiwszy do Spowiedzi powinien go odnowić y mieć w sercu wyznając, inaczej niebyłaby Spowiedź pokorna y płaczliwa, iako się rzekło, a iako jest także osobną Sakramentu Pokuty Materją po-

winiem poprzedzić Kapłańską absolucyą, inaczej Kapłan nie miałby sposobney Materyi do rozgrzeszenia y Sakrament nie byłby ważny.

55. P. Co jest zadofyc uczynienie? y wielorakie?

O. Zadofyc uczynienie jest wypełnienie tey Pokuty, którą Kapłan naznaczy. To zaś dopełnienie dwoiako się rozumie: Raz: za ohotne przyięcie Pokuty, y chęć dopełnienia oney w czasie. *Powtore*: za samo dopełnienie.

P. Jakie zadofyc uczynienie jest Materyą Sakramentu?

O. Materyą Sakramentu jest sama chęć y fczera wola wykonania Pokuty od Kapłana wyznaczoney, y ta koniecznie powinna poprzedzać absolucyą Sakramentalną.

P. Kiedy by Penitent potym niechciał dopełnić naznaczoney Pokuty, czy będzie ważny Sakrament Pokuty?

O. Sakrament raz ważnie przy prawdziwey jego chęci administrowany w niedopełnieniu nie może być uczyniony nie ważny, tylkoż Penitent grzech wielki zaciąga. Jeżeliby zaś przed absolucyą nie miał chęci wykonania, y na oszukanie tylko Kapłana obiecywał dopełnić, choćby też y w skutku dopełnił potym,

ma

ma znać, że: nieotrzymał rozgrzeszenia na tey Spowiedzi, którey wypełnia Pokutę pierwey w sercu nie przyiętą,

P. Co jest za fundament naznaczania Pokuty?

O. Przez grzech śmiertelny każdy Człowiek zaciąga na siebie winę y karę. *Wina*: jest: utracenie Prawa do Nieba. *Kara*, jest: że króm utraconego Prawa do Nieba zaciąga karę; a ta jest dwoiaka *Wieczna* y *Doczesna*. Przez Sakrament tedy Pokuty, naprzód odpuszcza się wina, a zatym y kara wieczna odmienia się w doczesną tu na Swiecie, lub po śmierci w Czyfcu odbyć się mającą. Zdaniem tedy Kościoła Świętego Kapłan naznacza Pokutę dla zgladzenia kary doczesney, którą odbyć Penitent jest obowiązany.

P. Człowiek nie może nigdy uczynkami swemi zadofyc uczynić Bogu, za obrazę Maieftatu Jego, a zatym nie potrzebna żadna Pokuta?

O. Wątpię nie można że Człowiek zniewagi Boskiego Maieftatu sam z siebie nagrodzić nie może, y dla tego na zgladzenie grzechu przez pierwszych Rodziców naszych popełnionego, a nanas wszystkich zlanego Syn Boży wziął na siebie naturę Ludzką y zadofyc uczynił załugami

gami

gami swemi, inaczej nie możnaby było przyiść Człowiekowi do utraconey Wiekuiſtey Chwały. Teraz zaś mocą zaſług Zbawiciela przez Sakrament od Niego poſtanowiony, daruje ſię wina, ale zoſtawiony obowiązek, aby każdy podług możności ſwoiey przy pomocy Łaski Jego ſtarał ſię pokutować zadofyc czyniąc Sprawiedliwości Boſkiey, odebrawszy w darowanej winie dowody miłofierdzia Jego, a ztąd ſię daie poznać że ſłuſznie Sakramentalna Pokuta ieſt uſtanowiona.

P. Człowiek umierający, ten oſobliwie, który tylko mógł dać znaki żalu, nawet y chęcią nie przyiął Pokuty, więc ani bydź może rozgrzeſzony.

O. Tym ſamym że żądał Kapłana lub przytomnemu dał przynamniey znaki, w tym ſamym żądaniu y znakach wyraził to: że radby y pokutował gdyby mu Bóg czasu y ſpoſobności dozwolił, choremu zaś który ieſzcze ma przytomność, ma bydź naznaczono za pokutę: czy to uderzenie ſię w pierſi, czy pocałowanie Krucyfixu, czy też iakową krótką Modlitewkę iak Kapłan pomiarkuie po ſiłach y ſpoſobności iego.

P. Jakie Kapłan ma naznaczać Pokuty?

O. Trudno tey rzeczy udeterminować,
co

co pochodzić powinno od zdania Spowiednika, y inſpiracyi, którą mu Duch Święty dawać będzie, to tylko pewna, że powinien naznaczać za pokutę uczynki pobożne, iakowe to ſą: Poſt, Jałmużna, y Modlitwa, zaczym to ſię wyrazi tylko, czego ma poſtrzegać a czego ſię chronić. *Naprzód*; tedy ma to zachować, aby wezwawſzy ku pomocy Ducha Świętego, rozumem ſwoim ſtarał ſię dociec ſtany penitenta, czy to grzeſzył z uſłomności, niewiadomości lub boiaźni, czy też grzeſzył ze złoſci, to ieſt: że wie co ieſt grzech a przecieź nie powſciąga ſię od niego: *Powtore*: Powinien uważyc kondycyą Penitenta: *Np.* czy Duchowny czy Świecki, czy uczony, czy nieuczony, czy Męſzczyzna czy Niewiaſta, czy ubogi czy bogaty, okoliczności z iakowych te grzechy popełniał; w naznaczaniu bowiem Pokuty, ten oſobliwſzy powinien mieć koniec, aby ią nazaczył dla Penitenta zbawienną, to ieſt nie tylko ſprawiedliwości Boſkiey zadofyc czyniącą, ale też Penitenta od dalſzego grzeſzenia utrzymującą. *Potrzącie*: Tego ſię wyſtrzegać powinien, aby letklemi za wielkie grzechy pokutami nie dał pochopu do dalſzego grzeſzenia, y nie wprowadził, oſobliwie nie uczonego, w porozumienie, że te grzechy ſą letkie, ponieważ mała pokuta,

kuta, ani też był zbyt ostrym y takie nakładał ciężary, których Penitent nie mógłby wykonać bez wielkiej przykrości, a zatym niedopełnienia sam by dał okazyją y grzeszył.

P. Czy może Penitent nieprzyjąć Pokuty którą mu Kapłan naznacza?

O. Penitent w naznaczonej Pokucie uważywszy niesposobność dopełnienia onej, nie tylko może, ale powinien przedłożyć Spowiednikowi niesposobność y Kapłan powinien przemienić lub umniejszyć, unikając tego niebezpieczeństwa, aby nie wpędził Penitenta w obietnicę nieśczerą której nie mógłby wykonać, zaczym y Sakrament mógłby być albo y byłby nieważny. Nie może iednak Penitent żadney nieprzyjąć Pokuty naznaczonej, odpowiadając *Np.* odpokutuję w Czyfcu: bo przyjęcie doczesney od Kapłana Pokuty jest częścią istotną Sakramentu, a zatym nie otrzymałby rozgrzeszenia.

P. Kiedy Penitent już po wziętej absolucyi, powtórnie powraca, albowi też ieszcze nieodchodząc przy pomniawszy grzech Spowiada się onego czy ma być powtórna naznaczona Pokuta?

O. Jeżeli ten grzech jest cięższy za spowiadane powinien przyjąć Pokuty: Jeżeli

Jeżeli ciężki do ciężkich przyłączony, a tym bardziey jeżeli mnieyszy od Spowiadanych, może ich aplikować do naznaczonej pokuty, ale jeżeli będzie grzech śmiertelny, nie może go aplikować do danej absolucyi, tylko powinien osobliwie absolvować.

P. Jak prędko po Spowiedzi pokuta powinna być odprawiona?

O. Jeżeli czas odprawienia Pokuty jest naznaczony przez Kapłana, ten powinien być zachowany, y bez wielkiej przyczyny nie może być na inšy czas odłożony: Jeżeli zaś Kapłan niedeterminował czasu, ten na woli jest Penitenta; tego iednak postrzegać powinien, aby iak najprędzey dopełnił, zwlekaniem bowiem długim bez potrzeby, z niebezpieczeństwem zapomnienia onej, będzie grzechem.

P. Penitent, przed dopełnieniem Pokuty, wpadłszy w grzech śmiertelny, wypełnia ją w stanie niełaski, czy czyni zadość powinności dopełnienia Pokuty?

O. Powinności zadość czyni, ale zniey korzystać nie będzie w odpuszczeniu kary doczesney; tak właśnie iak y ten: co nie będąc w stanie Łaski z dobrej ochoty dobre uczynki czyni, albowiteż zadość

dożyć czyniąc przykazaniu: pości Mszy
słucha &c. Powinien tedy każdy Peni-
tent tego przykładać starania, aby poku-
tę wypełnił będąc w stanie Łaski.

56. P. Jaki jest Obrządek administrowania Sa-
kramentu Pokuty? y co znaczy?

Naprzód to wiedzieć trzeba a osobli-
wie Parochowi, że kiedy ma Penitentów
Parochyan swoich, tak do Spowiedzi
Paschalney, iako y innych czasów, oso-
bliwie młodź ma ich pierwey razem
wszystkich udysponować przez objaśnie-
nie, o istocie y potrzebie Sakramentu,
wzbudzając w ich sercach żal za grze-
chy y nadzieję odpuszczenia grzechów,
ma też przez pytania doświadczyć, czy
umieją Pacierz y Artykuły Wiary, bez
których wiadomości, nie mogą otrzy-
mać ważney absolucyi, tudzież general-
nie nauczyć sposobu iak mają wyznawać
grzechy, przez co y sam swoje sumnie-
nie ubezpieczy, y w samym słuchaniu
Spowiedzi nie będzie miał wiele zabawy
y trudności.

O. *Po pierwsze:* Gdy tylko przykłąknie
Penitent, powinien się przeżegnać. Ka-
plan także mówiąc te słowa: *Hospod*
nasz Isus Chrystos, da budet wo Serd-
cy twoiem y wo wstnakh twoich, da do-
stoy

stoyno y istynno ispowisi sohryszreniya
twoia, Wo Imia Otca, y Syna, y Swia-
taho y Duchu, Amin. Powinien go prze-
żegnać z westchnieniem do Boga, aby mu
dał Łaskę doskonałego wyśpowiadania się,
gdyż te słowa znaczą błogosławieństwo
Kapłańskie do tego końca zmierzające.

Powtore: z prostym y nieumiejącym ma
mówić Spowiedź powszechną. *Ispowi-*
danusia Hospodu Bohu wsemohuszczemu wo
Troycy Swiatoy iedynomu, Preczystoy Di-
wi Maryi Matery Bozhey, Swiatomu An-
helu Chranitelu, moiemu, y wsim Swiatym,
w sich hrychow moich imyże Hospoda Boha
moiého prohnwach, ot Swiataho Kreszcze-
nyia, ot wziatya razumu, y ot preszlaho
ispowidanyia, daze do seho dne. Tę bo-
wiem mówiąc Penitent daie się winnym
Bogu za grzechy y wyraża żal.

Po trzecie: Kiedy sam Penitent nie-
wyraża, powinien się pytać: iak dawno się
Spowiadał? po odpowiedzi nato; ma pytać:
czy pokutę na pierwszey Spowiedzi na-
znaczoną odprawił? Z odpowiedzi bo-
wiem na te pytania porozumie stan jego y
pobożność y kiedy w tych powinnościach
postrzeże leniwego, powinien przez krót-
ką Naukę Duchowną zganić y nakłonić go
do częstszego u Spowiedzi bywania, czy
też pilnieyszego pokuty odprawowania.

Może

Może się tu zdarzyć: że Penitent odkryje przyczynę, dla których nie mógł naznaczoney wypełnić pokuty, y że napotym niema łatwości wypełnienia, a zatym kiedy uzna potrzebę, może mu tę pokutę na inną odmienić y powinien, która według stanu będzie łatwieysza.

Poczwarte: Tu dopiero ma pytać o grzechy, y gdy Penitent obszernie mówi, ma użyć cierpliwości y nieprzeszkadzać gdyż ta narratywa może otworzyć okoliczności grzechu, słowem mówiąc: ta treść Spowiedzi, a praca Spowiednika podług Instytutów Boskich y nauki Teologiczney.

Popiate; Po zakończonym wyznaniu dawszy krótko potrzebną naukę, y zwłaszcza nieuczony, bez nauki niema byź odpułczony, ma pytać czy żaluie za grzechy, ile kiedy sam Penitent nie wyraża tego, y owszem z prostemi mówić króciutko Akty Wiary, Nadziei, y Miłości, rzecz arcy potrzebna, y ważności Sakramentu dogadzająca, y Spowiednika sumnienie ubezpieczająca.

Po szóste: Po wszystkim tym ma mu naznaczyć, proporcjonalną występkom pokutę, w czasie odprawić się mającą, a w tym radzić bicie się w pierś z żalem mówiąc: *Boże miłostyw budy mni hryszonno.* Ma mu dać absolucyą y znak odchodze

chodzenia temi słowy: *Idi w miry, y ktomu ne sskrystay.*

P. Czy może każdy Człowiek na zadofyc uczynienie Bogu za grzechy swoje sam sobie naznaczyć pokutę?

O. Ta pokuta nie będzie Sakramentalna, jednakże bardzo pomocna y skuteczna, a zatym każdy Człowiek nietylko może, ale y powinien, na wyplacenie się sprawiedliwości Boskiej czynić, y Bogu ofiarować dobre uczynki, iako to Postem, Jałmużną, Modlitwą y innemi sposobami martwiąc passye swoje, y kierując je ku chwale wieczney.

P. Czy jest jeszcze inszy iakowy sposob wyplacenia się Bogu za karę doczesną zasłużoną?

O. Jest, a to pryncypalnie dostapienie Odpustów y Jubileuszu.

P. Co jest Odpust?

O. Odpust jest darowanie kary doczesney za grzechy zasłużoney, uczynione władzą Kościoła Świętego przez aplikowanie za nie wyplaty z Skarbu Kościoła.

P. Co jest Skarb Kościoła? y kto ma władzę nim szafować?

O. *Pierwsza:* Skarb Kościoła jest naprzod zbogacony zasługami Zbawiciela Pana, które są nieskończonego waloru y nigdy wyszafowane byź nie mogą; Zasługami

Najświętszey Panny, która będąc bez grzechu tyle Cnot y zasług Bogu miłych uczyniła; Zasługami innych Świętych, którzy nad potrzebę zgladzenia kary przez siebie zasłużoney pomnożyli się w dobre uczynki. Do tego Skarbu łączą się Mszy y Ofiary na Skarb ofiarowane; czy też nikomu nie aplikowane.

Druga: Jako do nadania Odpustow jest potrzebna Jurisdycya, tak nadawania onych naypryncypalniejsza zostaje władza przy Oycu Świętym. Biskupi mają tylko pozwolenie użyzyć Odpustu na Rok jeden w dzień poświęcenia Kościoła, tudzież w rocznym obchodzeniu tey Dedykacyi, mogą y w innych czasach z słusznych przyczyn pozwolić Odpustu, ale tylko Dni Czterdzieście. Nikt więcey Odpustow nadawać nie może, y ta władza podług Koneylium Trydentskiego funduje się na słowach Chrystusowych: *Cokolwiek rozwiążecie na Ziemi, będzie rozwiązano na Niebie.*

P. Wieloraki jest Odpust?

O. *Pierwsza:* Dwojaki: Zupelny, y Niezupelny. *Odpust Zupelny* jest ten, przez który odpuszcza się cała kara doczesna za grzechy, co do winy już odpuszczone, zasłużona. *Odpust niezupelny:* jest darowanie kary doczesney, kilku Dni albo

Lat

Lat; albo Kwadragen dni. *Widnie zaś* trzeba, że w początkach *Kościola Bożego* były Mono-Kanony, *które za publiczne* grzechy publiczne *narozaczają* pokuty kilka Dni czy też lat, *który więc* w odpuszczeniu niezupelnym; *Np. tylu dni,* albo lat, *wzmiankuie się* darowanie kary, nie ma się rozumieć *odpuszczenie tylu* dni, czy też lat, kary Czystcowey, *ale że* tyle się odpuszcza kary Czystcowey, *ile* by było odpuszczoney przez szczerę *wy-*pełnienie pokuty, *którey miara samemu* tylko wiadoma Bogu. Ztąd się wnosi że *jednego* dnia można dostąpić kilka Odpustow niezupelnych, zupelny zaś tylko *jeden* dostępuje się.

Druga: Odpust jest trojaki: Osobisty, Mieyscowy y Realny. *Osobisty* jest ten który służy iakowey Osobie, albo zgromadzeniu. *Mieyscowy:* Który jest przywiązany któremu Kościołowi albo Ołtarzowi, tak że go wierni dostąpić nie mogą tylko w tym Kościele lub wypełniając kondycye przed tym Ołtarzem czy Obrazem. *Realny,* Który jest przywiązany iakowey rzeczy. *Np. Metallikom.*

Trzecia: Odpust nazywa się *jeden* żywych, drugi Umarłych. *Zywych* ten się nazywa, który jest pozwolony wiernym żyjącym. *Umarłych:* nazywa się ten, któ-

H 2

rego

tego wierni żyjący mają pozwolenie, y
wypuścić - kondycye, mogą appliko-
wać Duszom w Czyśćcu zostającym.

Pyt: Jakże sa kondycye do dostąpienia Od-
puštu?

Od: *131* *ty.* *Powstanie* aby był człowiek niewykłę-
ty. *Powstanie* aby był w stanie Łaski
poswiecającej, dla tego przed pelnie-
niem innych kondycyi powinien się Spo-
wiedać y Komunikować. *Po trzecie:*
aby wypełnił to, co jest do pozyskania
odpuštu naznaczone; ordynarynie te się
wyznaczają Spowiedź y Komunia któ-
re mogą być odprawione w którym-
kolwiek Kościele lub Cerkwi, nie ko-
niecznie w tym gdzie Odpust zwłaszcza
kiedy będzie scisk. *Po czwarte.* Powi-
nien wizytować ten Kościół, w którym
Odpust, y modlić się na intencyę Kościoła
Świętego tę, którą miał Papież pozwa-
lając tego Odpustu, za wykorzenie
błędów Heretyckich. Jeżeli w pozwo-
leniu nie wyznaczone Modlitwy, ma-
ją każdy podług Instynktu swego ude-
terminować, lub Spowiednik naznaczyć
iako zwykli naznaczać.

P. Kiedy się przenosi Święto z jednego
Dnia na drugi, czy przenosi się y Odpust
temu Świętu przywiązany?

O. Kiedy Święto z iakowey okoliczności
Biskup

Biskup na inšy dzień przeniesie z publi-
cznym onego w ten dzień przeniesienia
Świętowaniam y odpust ma się rozumieć
za przeniesiony, jeżeli tylko przeniesio-
ne Nabożeństwo, zachowawszy Świę-
cenie dnia, Odpust nie jest przeniesiony.

P. Jakim sposobem ustają Odpusty?

O. Pierwsza: Odpusty które do czasu ude-
terminowanego były pozwolone, albi
też miejscu, lub rzeczy iakowey, appli-
kowane ustają po wyszłym czasie nazna-
czonym, miejscu zruynowanym, rzeczy
zepsutey lub zgubioney, którą choćby
inšy znalazł, nie może pożytkować Od-
puštu, bo realny Odpust przywiązuie się
rzeczy, a rzecz Osobie: Kościół podpa-
dający ruinie na tymże miejscu restau-
rowany nie traci pozwolonych sobie Od-
puštów, na inše miejsce przeniesiony
traci.

Długa: Odpusty Wieczne iakiemu Ko-
ściołowi lub zgromadzeniu Np. Bractwu
nadane, do pòty trwają, pòki ten Kościół
na swym miejscu stoi, czy też zgroma-
dzenie trwa, jeżeli ustanie Np. Bractwo,
ustanie y Odpust.

P. Co jest Jubileusz y Wieloraki?

O. Jubileusz w istocie swojej nie różni się
od zupełnego Odpustu, y jest Odpust zu-
pełny przez Oyców Świętych pozwolony,
z przy-

Handwritten signature

z przydaniem nadzwyczajnych władz Spowiednikom do rozgrzeszenia y dyspensowania wiernych, aby łatwiey y wszyscy onego dostąpić mogli. Jeden jest: *Generalny* to jest na cały Katolicki Kościół extendowany. Drugi: *Partykularny*, to jest iednemu iakiemu Krajowi, Prowincyi lub Dycezyi pozwolony, *Powtore*: ieden jest *Ordynaryjny*, to jest: co Dwudziesty Piąty Rok obchodzący się, y wielkim Jubileuszem, y Rokiem Świętym nazywający się. Drugi *extraordinaryjny* to jest: między temi Dwudziestą Piątą Latami pozwolony, iako zwykli czynić Papieże zaraz po inauguracyi swoiey.

- P.** Jubileusz zkąd ma swoje nazwisko y początki?
- O.** Slovo Jubileusz jest wzięte z Hebrayskiego slowa *Jobel* które znaczy Trąbę, czy też *Jubel* które znaczy: rodzic. Swiadczy bowiem Pismo Boże że Zydzi po obięciu y dōyściu Ziemi obiecanej każdy Piędziesiąty Rok wielką Uroczystością obchodzili y początek tego Roku, Trąbami ogłaszali, y w tym Roku niezafiewali, tym się sustentując co sama Ziemia urodzi, Kredytorowie winne sobie darowali dlugi, y każdy powracał do przedanej przed tym Possesji, Więźniowie na wolność

wolność wychodzili; więc Kościół Święty ponawiając w sobie też Uroczystości postanowił Rok Jubileuszowy, hojne z Skarbu swego szafując Łaski dla wiernych, ku Zbawieniu im pomagające. Ten Jubileusz w początkach Kościoła był obchodzony w sto lat, potym zmniejszony do Piędziesiąt, potym do Trzydziestu trzech teraz dla krótszego coraz wieku Ludzkiego odprawuje się Dwudziestego Piątego Roku, tak że iednego Roku odprawuje się w samym Rzymie, zaczynając się, y kończąc w Wigilię Bożego Narodzenia, a potym zakończonym, dopiero extenduje się po inszych Kraiach, y po wszystkich Kraiach, w tym drugim Roku powinien być zakończony.

- P.** Kiedy się odprawuje Jubileusz w Rzymie, za Rzymem mieszkający czy są obligowani zbierać się do Rzymu?
- O.** To jest pewna, że Kościół Święty żąda tego, aby ileby bydz mogło wszyscy Prawowierni pokazując iednowiernosc y że wszyscy ieden składają Kościół na ten Rok Święty zbierali się do Rzymu, y przynajmniej poblizsi sposobności mający powinni by ten obowiazek dopełnić, gdyż y Extensya Jubileuszu daie się z pobudki aby go w swoich Kraiach dostapili, którzy w Rzymie bydz nie mogli

gli; Na ten koniec przez cały Rok Jubileufzu w Rzymie odprawiającego się, za Rzymem Odpusty są zasuspendowane; y dopiero odnawiają się po zakończeniu onego, bez nowey deklaracyi, oraz y władza pozwolona obfolwowania od rezerwowanych y od Censur iest zasuspendowana która ściaga się do dostapienia iakiego Odpustu.

P. Czy wszystkie Odpusty są zasuspendowane?

O. Powfzeczny Teologów zdaniem wszystkie Odpusty zupełne są zasuspendowane, króm tych: *Naprzod*: Domu Loretańskiego, *Powtore*: Porcyunkuly w Assyzie, ale tam tylko, nie w inszych stronach, *Po trzecie*: Odpusty pozwolone dla Umierających. *Po czwarte*: S. Jakuba w Kompostelli. *Po piąte*: Odpusty za Umarłych Oltarzom aplikowane. Jeżeli zaś są pozwolone żywym, z pozwoleniem aplikowania za Umarłych, te ustają. Te są które ordynarynie nie suspendują się, ależ Ociec Święty podług okoliczności y potrzeby, zwykł mniey lub więcej zasuspendować lub pozwolić, y to zwykł wyrażać w Bulli Jubileufzu. Zaczyn Biskupi w niey się przeyrzeć powinni, y w Dycezyach swoich ogłosić, y to suspendowanie

wanie ma się rozumieć, tylko przy Jubileufzu Roku Świętego, nie extraordinarynych, chybaby w Bulli določone były.

P. Jakowe Kondycye są, do dostapienia Jubileufzu?

O. Te się ordynarynie naznaczaia: *Naprzod*: Spowiedź y Kommuia, y jeżeli kto przed dokończeniem innych powinności po pierwszey Spowiedzi popadł w grzech śmiertelny, powinien powtórnie się Spowiadać, bo bez stanu Łaski Odpustu dostąpić nie może, *Powtore*: Modlitwa, która powinna bydz odprawiona na intencyą Kościoła, to iest: za podwyższenie onego y wykorzenienie herezyi y na tę intencyą w Kościołach wyznaczonych Wizytuiąc one ile wyznaczono będzie, lub przed Oltarzami na to wyznaczonemi zmówić siedm Pacierzy, y Zdrowaś Marya. Niemy zadofyc czyni modląc się myślą. *Po trzecie*: Pość, to iest u Rusi: Poniedziałek, Szroda y Piątek, zachowuiąc iedno iedzenie, iak w Wielki Pość; Starzy y chorzy nie są obligowani do Postu, Pracowici powinni, chybaby im Spowiednik na inszy przemienił dobry uczynek; którzy mają pozwolenie iadania Mięsa, używania Kolacyi, te dni powinni pościć. *Roczwarde*:

Jalnu

Jakmużna, y ta podług każdego przemożenia. Ci którzy zostają pod rządem, y nie mają szafunku, nie są obligowani do dania Jakmużny, iako to: Synowie, Zakonnicy &c. Ale Ociec czyli Przełożony powinien według proporecy wypłacić. Wiedzieć trzeba że te kondycye pod czas Jubileuszu extraordinarynego, dwie Niedziele tylko trwającego w iednym tygodniu, pierwszym lub drugim, powinne być wypełnione.

P. Jaką Osobliwszą Spowiednicy pod czas Jubileuszu mają władzę?

O. *Naprzód* mają władzę rozgrzeszenia od grzechów y Censur, nawet Stolicy Apostolskiej w Bulli: *Cænæ Domini* rezerwowanych, ale to tylko na Sumieniu y kiedy grzech nie wprowadzony jeszcze w Proceś Sądowy, od takowej bowiem Censury, tudzież od klątwy która będzie od Zwierzchności włożona y ogłoszona absolwować nie mogą. Popolicie także trzymają Teologowie, że nie mogą rozgrzeszyć od herezyi. Od których zaś mają władzę rozgrzeszać, jeżeliby zaśła powinność zadofyc uczy-nienia komu, niepowinni rozgrzeszać póki nie uczyni a przynajmniej mocno nie przyrzecze. Tak też od Nekluczymstwa czyli ab irregularitate dyspensować
nie

nie mogą. *Powtore*: Mają moc przemienienia Wotów czyli Obietnic Bogu poczynionych w inne dobre uczynki, które podług stanu Penitentów będą im łatwiejsze do zachowania. Bez słusznych przyczyn nie powinni przemieniać, a Szlubow zachowania do śmierci czystości, y wstąpienia do Zakonu nie mogą odmienić.

P. Jeżeli by kto przy Spowiedzi Jubileuszowej zapomniiał Spowiadać się grzechu rezerwowanego, lub prosić o zamienienie Wotum, po Jubileuszu czy może to otrzymać od którego Spowiednika?

O. Grzech zapomniony może być potym od którego kolwiek Spowiednika rozgrzeszony, ale wotum nie może być odmienione. Jeżeli by zaś nieodszedł czas Jubileuszowy choć by on już odprawił Jubileusz, w drugim tygodniu może mu Spowiednik odmienić, y owzem jeżeli by po odprawionym Jubileuszu popełnił grzech śmiertelny, powtórzywszy należyte kondycye może y drugi raz dostąpić Odpustu. Jeżeli by zaś kto, nie mając woli dopełnienia Kondycyi, y dostąpienia Odpustu, Spowiedał się tylko dla odebrania absolucyi od grzechów rezerwowanych y Censur, takowy nie otrzyma absolucyi; bo Ociec Święty

ty tą intencyą użycza tey władzy, aby wszyscy odprawiali Jubileusz. Ten zaś jest ważnie absolwowany, który miał Intencyą dopełnić, y dla tego Spowiadał się, choć by potym niedopełnił, z jakiegokolwiek bądź przyczyny. To też wiedzieć trzeba, że na każdy Jubileusz Spowiednicy od Biskupa osobliwie mają być wyznaczeni y approbowani. Za ordynaryną approbatą nie mogą słuchać Spowiedzi.

59. P. Jaka jest Forma Sakramentu Pokuty?

O. Ta: *Hospod Boh nasz Isus Chrystos Błohodatyi y szczedrotami swoieho Czelowikolubia, da prostyt ti w sia sohryszenia twoia, y Az nedostoynyi Jerry vlastyiu s'cho mni dannom, proszczaiu y razhryszaiu Tia od wsiakaho souza klatwy (zawiszczenia) y zapreszczenia ielyko mohu y ty trebiešzy; Take Az tebe proszczaiu y razhryszaiu ot wsih hrychow twoich: Wo Imia Otca † y Syna † y Swiataho † Ducha Amin.*

P. Które w tey formie są słowa istotne bez których Sakrament nie będzie ważny?

O. Te: *Razhryszaiu Tia ot hrychow twoich.*

P. Co znaczy ta od Censur Kanonnych absolu-

absolucya: *Razhryszaiu tia ot wsiakaho souza klatwy, zawiszczenia, y zapreszczenia, ielyko mohu y ty trebiešzy: poprzedzaiąca rozgrzeszenie od grzechów?*

O. W początkach Kościoła Bożego dla utrzymania Prawowiernych od różnych nieprzyzwoitości, y wkorzenia w nich Cnot Świętych, wiele grzechów było zakazanych pod klątwą lub infzem Censurami, w czasie późniejszym, niektóre z tych Censur były zniesione inne w niepamięć poszły, owoż zapobiegaiąc temu aby Penitent może mający na sobie iakową z tych Censur niewatpliwey dostąpił absolucyi, Kościół Święty tę poprzedzaiącą absolucyą ustanowił, y to pod kondycyą: *Ielyko mohu y ty trebiešzy.*

P. Forma sposobem Modlitwy wyrzecona Np. *Da prostyt ti Boh sohryszenia twoia;* czy jest ważna?

O. To jest pewna że Sakrament Pokuty odprawuie się trybem Sadu, y to z postanowienia Chrystusowego, gdzie Kapłan z władzą sobie daną zasiada iak Sedzia, y w rozgrzeszeniu powinien pokazać tę władzę mówiąc; *Ja cię rozgrzeszam,* y taką każdy Kapłan zachować powinien pod

pod grzechem; iednakże y Forma sposobem Modlitwy wyrzeczona przez Klementa VIII. nie jest za nieważną uznana, gdyż y każdy Sędzia, czy to powie: odpuszczam ci grzechy, czy to: niech ci Bóg daruie grzechy, w skutku samym uwolnił od grzechów, y nie łamie trybu Sądzenia.

P. Czy może być dana absolucya pod kondycją y kiedy?

O. *Pierwsza*: Troiakię są kondycye; *Jedne* ściągające się do czasu przeszłego *Np.* Jeżeli temu przez siebie pokrzywdzonemu zadofyc uczynił. *Drugie* okazujące się w samym czasie Spowiedzi: Jeżeli rzetelnie wyznał grzechy twój. *Trzecio* ściągające się do czasu przyszłego *Np.* Jeżeli okazyje grzechu oddać starać się będziesz. Kondycyi pierwszej y drugiej może, a czasem y powinien Spowiednik użyć. Kondycya czasu przyszłego Sakrament czyni nieważny, bo skutek Sakramentu nie może być zatrzymany.

Druga: Z temi szczegulnie Penitentami ma Kapłan używać Kondycyi. *Naprzod*: Z dziećmi, z których doskonale wyrozumieć nie może czy mają poznanie grzechu. *Powtore*: z Penitentami w nałogu zostającymi nie mogąc porozumieć

mieć czy mają prawdziwe postanowienie. *Potrzenie*. Kiedy nie będzie mógł porozumieć, czy jest dostateczna Materya, iako to w Ludziach w pobożności exercytujących się, y prostych. *Poczwarte*: Z umierającymi iako się wyżej rzekło: *Po piątę*. Jeżeli by sam wpadł w niepamięć, czy dał absolucją, czy nie, powinien ją pod kondycją powtórzyć. To też Kapłanowi wiedzieć należy ile razy zdarzy się powtarzać absolucją w przytomności wielu, za drugim razem niepowinien ręki wysoko wynosić y zegnać, ale to wszystko czynić, trzymając ją przy sobie y nieznakomicie, aby kto nie wpadł w złe o Penitencie posiadzenie.

P. Kto jest Minister Sakramentu Pokuty? 60.

O. Minister Sakramentu Pokuty jest Kapłan, porządnie w Kościele Bożym do stopnia Prezbitera wyprowadzony, w niższych zaś stopniach będący iako to Dyakon nie może rozgrzeszyć, bo władza rozgrzeszenia funduje się na władzy pryncypalniejszey poświęcenia Ciała y Krwie Pańskiej, y z niej wynika.

P. Króm poświęcenia na Prezbitera czego ieszcze potrzebuie Minister, aby mógł ważnie rozgrzeszyć?

O. Króm poświęcenia powinien mieć daną sobie od Biskupa jurisdycyę, bo iako Sakra-

Sakrament Pokuty odprawia się trybem Sądu, każdy Sędzia powinien mieć wyznaczonych którychby mógł Sądzić inaczey Sądy jego nie będą ważne.

P. Jakowym sposobem nabywa się Jurisdikcyę?

O. Naprzód Ci którzy po poświęceniu instytuują się na Parochyę tym samym otrzymują Jurisdikcyę rozgrzeszenia Parochyan swoich. Ze zaś iaszych Parochyan absolwować mogą to pochodzi z zwyczaju przez Biskupa approbowanego, inaczey by nie mogli. Co się rzekło o Parochach y Parochyach, to się ma rozumieć o Dyecezyach y Biskupach którzy widząc zwyczaj nie reklamują, a tym samym zezwalają. Y owszem u nas na Rusi że Spowiednicy approbowani od Biskupa Łacińskiego mogą słuchać Spowiedzi, y absolwować Ludzi Ruskiego Obrządku, a Spowiednicy approbowani od Biskupa Ruskiego, mogą absolwować Ludzi Łacińskiego Obrządku, wyraźnie to ustanowiła Dekretem swoim Kongregacya Pomnożenia Wiary 1636. Roku w te słowa: *Niepowinni Biskupi Łacińscy zakazywać swoim, aby się nie Spowiadali przed Kapłanami Ruskimi Unitami od Biskupow Mieysc approbowanemi, ani Biskupi Ruscy Unitow swoich* podo-

podobnym zakazem wiązać aby do Spowiedników Łacińskich approbowanych dla pozbycia grzechow swoich nieudawali się: Bo ponieważ Unici są Katolicy, gdzie w Obrządku różności nie zachodzi sprzeciwstwo, coby między nimi niezgody y niechęci czyniło y utrzymywało wprowadzać nie przystoi, ani się godzi: *Powtore:* Nabywa się Jurisdikcyę przez approbatę, którą nie mający Parochyi powinni brać od Biskupa króm Formaty przyświadczałacey o ich wyświęceniu. Paroch tedy nieliby przypuścił takowego do słuchania Spowiedzi Parochyan, powinien ją widzieć, y ma być od Biskupa mieysca, a nie inzego. Tym samym sposobem nabywają Jurisdikcyę Zakonnicy, y nie mający approbaty nie mogą słuchać spowiedzi. *Po trzecie:* Wychodzą częstokroć dla różnych Osob Przywileia, od S. Stolicy Apostolskiej z obfzerną do rozgrzeszenia władzą, ale iey używać w żadney Dyecezyi nie mogą bez zezwolenia y admissyi Biskupa, co dla nich jest approbata, do Przywileiow Oyca Świętego przychylającą się. *Po czwarte:* Dla umierających to jest pozwolono, że w nie przytomności Parocha, lub approbowanego Kapłana, przytomny choćby w Censurach Kanonnych Kłatwy, Suspenzy y innych zostający, y owszem: Degradowany, Here-

I tyk

tyk; Schyzmatyk, byle był w prawdziwych stopniach Prezbytera, absolwować go może, toż ma się rozumieć o tonących na morzu, lub ginących na Wojnie. *Po piąte:* Kiedyby w Konfessyonalu zasiadł Kapłan, approbaty nie mający, albo Cenfurami innodowany, Penitent niewiadomy, otrzyma od tego ważną absolucyą, bo w tym razie zapobiegając oszukaniu dobrej intencji Penitenta, używa mu Kościół Święty władzy, jeżeli by zaś Penitent wiedział: że nie ma tey władzy, grzeszy, absolucyi nie otrzymuje, y grzechy spowiadane na drugiey Spowiedzi powinien wyznać, y ten przydać.

P. Aby Minister bez zaciągnięcia grzechu absolwował, co ma zachować?

O. *Naprzod:* Pobożność, czyli stan Łaski ile bowiem będzie zasiadał do słuchania Spowiedzi w grzechu, tyle nowych grzechów popełnia. *Powtore:* Powinien mieć należytą umiejętność rozpoznania grzechów śmiertelnych, powszednich y rezerwowanych, ile pamięć y dōwcip ludzki znieśie, przy pilney aplikacyi. Jeżeliby zaś Penitent umyślnie szukał nieuczonego ciężko grzeszy.

P. Kiedy by na Spowiedzi Kapłan nie miał iakowego Kazusu rezolwować, co powinien czynić?

O.

O. Jeżeli by nad tym dubitował, czy to jest grzech rezerwowany albo nie? należy wstrzymać absolucyą, naznaczywszy czas inšzy. Jeżeli dubituie *Np.* o powinności nadgrody, czy ma być iaka czy nie? może takową rezolucyą napo tym odłożyć, z Penitentem umowiwszy czas, y gdy mu przyrzecze: że na iego zdaniu przestanie absolwować.

P. Kiedy by Kapłan przez niewiadomość w czym omylił się, y ten błąd po odejściu już Penitenta postrzegł?

O. *Naprzod:* Błąd w rzeczach do ważności Sakramentu należących; *Np.* kiedy by iakowe w formie potrzebne opuścił słowo, albo Penitenta nie udysonował do przyięcia, ważnie Sakramentu, powinien być przez niego poprawiony, tym sposobem, aby Penitenta o tym ostrzegł, sposobami przyzwoitemi, prosząc pierwey, aby mu pozwolił, mówić o rzeczach przeszley Spowiedzi tyczących się. *Powtore:* Jeżeliby ten błąd to tylko w sobie zawierał, że zapomniał wpytać okoliczności y liczby grzechów, wszystkie mają się rozumieć za absolwowane. *Potrzebie:* Jeżeli zapomniał upomnieć, aby zadofyc uczynił pokrzywdzonemu, a tym bardziey, jeżeli by źle rezolwował, że nie jest obligowany do zadofyc uczy-

nienia powinien potym szukać sposobu upomnienia, lub rewokowania danej rezolucyi.

P. Jak Kapłan ma postąpić z zostającym w nalogu y okkazyach grzeszenia?

Przed Odpowiedzią wiedzieć trzeba, *Naprzod*: że okkazye są dwoiakię, dalekie y bliskie, Okkazy *Daleka* iest ta, która przez się w grzech nie wprowadza, y nie może bydź oddalona. *Np.* kiedy by kto za widzeniem kobiety slyszal w sobie pożądliwość, trudnoż między ludźmi niebywać. *Bliska*: Kiedy by kto z iaką Kobieta miał familiarność, z doświadczeniem, że wiele razy z nią prywatnie konwersował, nieobszedł się bez grzechu. *Powtorę*: Ze niekażde powtarzanie grzechu iest nalogiem, y nie w tych rzeczach rozumie się nalog, których ułomność ludzka ustrzedz się nie może. *Np.* z prędkości zaklęcia, Imienia Boskiego nadaremnie wezwania. Nalog tedy rozumieć się ma w ciężkiej Materii, bez szczerę obietnicy poprawy. Kiedy bowiem będzie zachodziła szczerza obietnica, powtarzanie grzechu pochodzi bardziey z ułomności, zwłaszcza kiedy wnętrzna do niego zniewala Konstytucya przeciw woli, iako S. Pawel mówi: *Widetur in Zakon w udesech*

sech moich protiwo woiaiuszcz Zakonu zma moieho, y pliniaiuszcz mia Zakonom hrycha suszczym w udesech moich.

O. Kapłan Penitenta zostającego w blizkiej okoliczności grzechu, zwłaszcza porozumiawszy że wielokrotnym oddalenia iey obietnicom zadosyć nie uczynił, albo z blizkiej nieuczynił daleką. *Np.* Osoba z którą ma familiarność, nie iest pod iego rzadem, aby mógł odprawić, ani też sam z tego domu może się oddalić, ale może się tego ustrzedz, aby z nią prywatnie nie konwersował, może iey dać wstret od siebie, a tym blizką okoliczność przemienić w daleką, y stać się godnym absolucyi. Jeżeli tego zaniedbał, nie może bydź absolwowanym, ponieważ pokazał się bydź naloznym, y od nalogu powstać niechcącym. Rostropnie tu iednak Kapłan ma postępować, aby Penitenta, albo w desperacyą albo w zakamienialość niespowiadania się więcey nie wpędził, perswazyami nie groźbami, y modląc się za niego Bogu narabiać powinien.

P. Co więcey Kapłan ma zachować słuchając Spowiedzi?

O. Jeszcze dwa osobliwsze ma na sobie obowiaz-

obowiązki. *Pierwszy*: Z postanowienia Grzegorza XV. które y Benedykt XIV. potwierdził, mocno przykazując, że kiedy by Kapłan jaką osobę przed zaczęciem Spowiedzi, lub w samey Spowiedzi, czy też po Spowiedzi, albo pod pozorem Spowiedzi, choć by w rzeczy samey nie było Spowiedzi, y byle na mieyscu gdzie slucha się Spowiedź, namawiał do nierządu, czy to dla siebie, czy też dla kogo inzego, albowi też kiedy by, pod tymże Spowiedzi pozorem wszetecznie z nią rozmawiał, dotykał, całował, ta Osoba namawiana, czy też w wszeteczną konwersacyą wprowadzona jest na sumnieniu obowiązana, donieść do Biskupa, czy też Urzędu iego, takowego Kapłana. Więc jeżeli by się takowa zdarzyła Penitentka, niewiedząca o takowey powinności, Kapłan sluchający iey, powinien ten obowiązek oznaymić y przykazać, aby, koniecznie doniosła, inaczey w czasie za dowodem, sam by był ciężko karany, a przynajmniey na sumnieniu niewolny. Jeżeli by zaś Kobieta solicytowana na ten czas tego nieporozumiała, aż potym w Rok lub więcey, nie jest obligowana do doniesienia.

Drugi: Obowiązek dotrzymania Sekretu Spowiedzi, tak że żadnego grzechu, żadney iego okoliczności, lub iakiego naturalnego defektu

defektu, na ten czas w Penitencie poznane-go żadnego słowa, y to choćby takowa Spowiedź nieprzyzła z iakowych przyczyn do absolucyi, y choćby pozor tylko był Spowiedzi nigdy ni przedkim, nie tylko publicznie, lecz ani prywatnie, z żadney, by też nay więkzey przyczyny, nie może wyiawić, ani wyraźnie, ani przez iakowe znaki y słowa, z którychby inni mogli do-ciec grzechu, przeto ani takiey Pokuty naznaczać któraby mogła dać innym porozu-mienie grzechu, ani kogo może nienawidzieć z poznanych na Spowiedzi grzechów, gdyż y to byłoby wyiawieniem, ani od Sędziego pytany może wyiawić, gdyby mu też przychodziło ponieść męki y śmierć, który to tak ścisly Sekret jest Boskim y Kościelnym Prawem obostrzony, aby każdy Penitent, mógł śmiało swoje sumnienie odkryć. Pytany iednak Kapłan nie powinien łągać jeżeli był grzech Spowiadany, odpowiadając: nie, ale naylepiey, czy był Spowiadany czy nie, odpowiadać *Niewiem, nie-pamiętam*, bo po zakończoney Spowiedzi nie należy mu pamiętać, y w ten czas tylko wie, kiedy slucha; Jeżeli by Penitent pozwolił sam na to, poznawszy prawdziwe y szczere pozwolenie, z dobrej woli nie z boiaźni pochodzące, może wyiawić, bo ten sekret jest dla ochrony Penitentów ustanowiony.

61. P. Jakie skutki sprawuje Sakrament Pokuty?

O. *Naprzód*: Daje, lub pomnaża Łaskę poświęcającą, przez co oraz sprawuje radość na sercu z pozbytych grzechów.

Powtore: Czyni nas mocniejszy do strzeżenia się grzechów, będąc bowiem w grzechu, łatwiej się zklaniamy do drugiego, y przewlekając na dłuższy czas Spowiedź wpadamy w zakamieniałość y ciężkość do Pokuty y poprawy. *Po trzecie*: Dobre uczynki, któreśmy byli przez grzech zatracili, uczynione w stanie Łaski, nazad powraca, ale te, któreśmy czynili w grzechu śmiertelnym, iako w ten czas nie miały żadnych zasług, tak y po absolwowanych grzechach nie powrócą.

P. Będąc więc w grzechu nie trzeba nic dobrego czynić ponieważ te uczynki nie idą w zasługę?

O. Lubo nie idą w zasługę do wypłacenia się za doczesną karę przez grzechy przeszle zasłużoną, lub do pomnożenia sobie wiekuiştey chwały, ale z szczerą intencją uczynione, skłaniają Boga do dania nam Łaski, abyśmy mogli za grzechy pokutować, a zatym niepotrzeba onych zaniedbywać. Niewiernym y od Kościoła Świętego odłączonym dobre uczynki wyiedny-

wyiednywaią szczęśliwość doczesną.

P. Kiedy dobre uczynki po zgładzonym grzechu powracają, toć y przeszle grzechy popadnięciem w nowy grzech powrócą?

O. Grzech raz od Boga darowany więcej policzony nie będzie co do winy, tylko co do kary doczesney póki iey nieodbędzie, iednakże grzech raz darowany, a potym z łatwością powtorzony y za każdym powtorzeniem stale się cięższym, tudzież że po odpuszczonym grzechu, co do winy, zostało w nas iakowaś większa łatwość y skłonność do tegoż grzechu, tak że im częściej powtarzany bywa, tym trudniejszy od niego powstanie y wciągnięcie w nałog, którego w czasie y chcącemu ciężko będzie pozbyć, bo ta zła inklinacya przemieni się nieiako w naturę, dla czego każdy powinien się starać, aby iak nayprędzey grzechów z sumnienia zbywał, y zle namiętności do grzechu ciągnące w sobie poskramiał, w czym chcącemu, y Boga o to proszącemu Bóg dopomoże.

P. Grzech przeciw Duchowi Świętemu, ani na tym, ani na tamym Swiecie nie będzie odpuszczony, toż nie wszystkie grzechy mogą być odpuszczone?

O. Człowiek, gdy podług odpowiedzi wyżej

żey daney, wpadnie w zakamieniałość y desperacyą iakoby mu iuż więcey Bóg niechciał darować tych grzechów, albowiteż wziąwszy niezbożną potępienia Duszy swoiey rezolucyą, całą szczęśliwość na doczesności założywszy, nie myśli o poprawie, y ułożył sobie do śmierci nie pokutować, niechicąc ukochanych odrzucić nałogów, gdyż ten to jest grzech u Mateusza S. w Rozdziale ~~Pierwszym~~ wyrażony że nie ma być odpuszczony, zapewna w tey zakamieniałości umarłszy y tu na ziemi rozgrzeszenia nie otrzymawszy, na tamtym świecie nie będzie rozgrzeszony, ale tu żyjący ile się razy uda do Pokuty, nie maż grzechu od którego nie miałby być rozgrzeszony.

P. Co jest Rezerwowanie? y kto ma moc rezerwować sobie do rozgrzeszenia grzechy?

62. O. Rezerwowanie grzechów jest ujęcie władzy Spowiednikom do niektórych grzechów aby od nich nie mogli rozgrzeszać. Ta władza została naprzód przy Oycu Świętym, który może sobie rezerwować w całym Kościele, Biskupi także mają moc rezerwować w Dyecezyi, tey jednak mocy nie powinni używać, tylko z potrzeby, dla powściągnięcia

nia Wiernych od iakowego wkorzenionego grzechu, ale nie dla obciążenia y inwolwowania ich sumnienia w większe grzechy. To też wiedzieć trzeba że Ociec Święty przy rezerwowaniu sobie iakiego grzechu, łączy oraz klątwę sobie rezerwowaną. Biskupi także przypadki które Prawem do rozgrzeszenia rezerwowane mają, mają ie częstokroć rezerwowane dla klątwy. Kiedy tedy Papież, albo Penitencyarz iego, czyli Biskup absolwue od klątwy, grzech może być absolwowany od każdego Spowiednika; Biskupi iednak zwykli częstokroć samą absolucyą grzechu rezerwować, y na ten czas bez pozwolenia onych infty rozgrzeszyć nie może.

P. Czy mogą Biskupi, albo infty Kapłani absolwować od grzechów Stolicy Apostolskiey rezerwowanych?

O. Biskupi mogą wszystkie skryte, a iawne w tych przypadkach. *Naprzód:* Młodych ieżeli by przez letkość popadli w iakowy grzech Papieżowi rezerwowany. *Powtore:* Niewiaśty dla słabości Konstytucyi swoiey, nie są obligowane iść do Rzymu. *Po trzecie:* każdy niemający sposobności iechania lub iścia do Rzymu, iako to: ubodzy, starzy, zdrowia słabego, nie sami sobą rządzący, nie mogący

mogacy się oddalić z domu bez pokrzywdzenia y zubożenia Familij domowey, zabawni publicznie interesami, ktoby mógł przez podróż popaść w niebezpieczeństwo życia, w złe porozumienie z zgorznięciem. Ci wszyscy mogą być rozgrzeszeni od Biskupa, ale własnego. Kapłan każdy od wszystkich rezerwowanych może rozgrzeszyć. *Naprzód;* Umierających y jeżeli sam grzech tylko był rezerwowany, bez przyłączoney klątwy, absolwowany wyśzedłszy z niebezpieczeństwa śmierci, nie jest obligowany drugi raz przed mającym władzę Spowiadać się, kiedy zaś do grzechu jest przywiązana klątwa, (lubo od niey był absolwowany w niebezpieczeństwie) powinien się rezerwującemu stawić dla uczynienia rekognicyj, y wykonania co mu będzie rozkazano, y jeżeli by upornie nie stawił się znowu wpada w tę samą klątwa. *Po wtore;* W miejscu odległym od Biskupa zostających w potrzebie komunikowania, czy też celebrowania, może każdy Kapłan absolwować, przy innych grzechach, by też już Spowiadanych nierezerwowanych, y ten rezerwowany, z tym jednak obowiązkiem, aby iak najprędzey potym starał się o rozgrzeszenie u mającego władzę, bo ten grzech w potrzebie był rozgrzeszony, iako nierezerwowany, tłumacząc

cząc intencją rezerwującego, że w takowych potrzebach y okolicznościach niechce go mieć za rezerwowany. *Po trzecie;* Kiedyby Spowiednik porozumiał po Penitencie to, że teraz wyznaie grzech szczerze, ale wypuszczony bez absolucyi więcey niepowróci, ani do kogo należy pòydzie, y tak w więzach na zawždy zostanie, powinien go absolwować. Rozumieć bowiem należy, że Kościół Święty w takowych okolicznościach daie każdemu władzę. Widząc zaś Penitenta, na zacieranie powolnego, powinien absolucją utrzymać, y naznaczywszy czas powrotu, sam ma się starać o pozwolenie do rozgrzeszenia.

P. Kiedy by kto popelnivszy grzech rezerwowany w swoiey Dyecezyi poszedł w inną Dyecezyą, gdzie nie jest rezerwowany, y Spowiadal się, czy odebrał absolucją?

O. Spowiednik inszej Dyecezyi ten grzech absolwować może, ponieważ tam nie jest rezerwowany, y ten może być rozgrzeszony, kiedy by kto uczynił z potrzeby, a nie na kontempt y ofzukanie Zwierzchności swoiey. Y byleby temu grzechowi nie była przywiązana klątwa y kiedyby w niey nie był ogłoszony. O Ludziach prostych takowey wiadomości

sci mieć nie mogących, rozumieć trzeba, że choćby się w nich pokazały iakowe rezerwowane y klątw przyłączoną mające, jeżeli z niewiadomości czynili, zapewna w klątw niepopadli, do którey ściągnienia, trzeba żeby był upor y nieposłuszeństwo, a zatym od każdego bezpiecznie mogą być absolwowani, z ostrzeżeniem iednak, aby tego poprzestali, bo jeżeli po wziętey wiadomości popadną, nie będą mieli exkuzy. Klątw także za pobicie Kapłana, wszystkim wiadoma. To też wiedzieć trzeba, że lubo grzech rezerwowany z przywiązaną klątwą, po zniesionej klątwie przez mającego władzę od każdego Spowiednika może być rozgrzeszony, grzech iednak przez się rezerwowany nie może mieć osobliwie odietego rezerwowania, a osobliwie absolwować się; zaczym mający władzę powinien go rozgrzeszać przy Sakramentalney Spowiedzi.

P. Które są grzechy Papieżom rezerwowane, a które Biskupom w Prawie do rozgrzeszenia oznaczone?

O. *Naprzod:* Przypadki Stolicy Apostolskiej do rozgrzeszenia rezerwowane iedne się zamykają w Bulli Cænæ, która się zwykła publikować w Wielki Czwartek, drugie w infzych mieyscach Kanonów

nów. W Bulli Cænæ te są: *Naprzod:* Heretyka, Schyzma, y Apostazyja od Wiary, Protektorowie y obrońcy ich, czytanie Książ Heretyckich o Religij traktujących, Drukowanie tychże. *Powtore:* Appellacya od Dekretów y dyspozycyi Papieżkich do przyszłego Koncylium Generalnego. *Potrzebie:* Rozboj na Morzu, y ich protegowanie. *Po czwarte:* Po rozbitych Okrętach Chrześciańskich, rzeczy na ład wyratowanych, lub wyratować się mogących ukradkiem, czyli gwałtowne rozebranie. *Po piąte:* Dodawanie kul, prochów, lub oręża, Turkom czy też Saracenom, lub innym Niewiernym, Heretykom, nieprzyjaciolom Kościoła S. którzy by za takich przez Stolicę Apostolską ogłoszeni byli. *Po szóste:* Wkładanie nowych podatków przez tych, którzy na to nie mają władzy. *Po siódme:* Falszowanie Listów Apostolskich. *Po osme:* Niedopuszczenie żywności do Rzymu. *Po dziewiąte:* Napaśtowanie iadących y idących do Rzymu. *Po dziesiąte:* Napaśtowanie Kardynałów y innych Kościoła Prałatów niesprawiedliwe, tudzież Prokuratorow w Trybunałach Rzymskich, w sprawach stawiających. *Po iedenaste:* Appellowanie od Dekretow, czy też od Exekucyi Listów Apostolskich do władzy Swieckiey, y odwoływanie przez

przez Sędziów Świeckich Spraw od Sędziów Duchownych, oraz niesprawiedliwe przez tych Sędziów Świeckich, Osob. Duchownych do Sądów swoich pociąganie, przeskadzając Duchownym Sędziom, aby swoiey Jurysdykcyi nie używali. *Po dwanaście:* Przywłaszczenie przez Urzędy Świeckie Jurysdykcyi Stolicy Apostolskiej, y innych Duchownych, tudzież przywłaszczenie intrat y Prowentów Duchownych. *Po trzynaste:* Nakładanie niesprawiedliwe ciężarów y Podatków na Duchownych.

Po wtore; W innych Prawa Kanonnego mieyscach, grzechy Stolicy Apostolskiej rezerwowane, te się znajdują pryncypalnieyze: *Naprzod:* Skryte pożarów wzniesanie. *Po wtore:* Gwałtowne napadnienie y złupienie Kościołów. *Po trzecie:* Społeczność w grzechu z tym, który za ten grzech wyklęty był od Papięza. *Po czwarte:* Napastowanie Sędziów Duchownych, za iakowe wydane Censury na kogo. *Po piąte:* Gwałcenie Interdyktu Papięskiego; *Po szóste:* Danie y odebranie datku za przyięcie do Zakonu. *Po siódme:* Symonia. *Po osme:* Niedopuszczenie Exekucyi Listu Penitencyaryi. *Po dziewiąte:* Poiedynek, onemu dopomaganie, lub radzenie, y patrzanie na niego by też z ciekawości.

Po

Po dziesiąte: Wchodzenie Niewiaśc do Kłasztorów Męzkich. *Po jedenaste:* Przynaglenie do Przyięgi na rzecz niesprawiedliwą y przeciwną wolności Kościoła Bożego. *Po dwanaście:* Zgwałcenie Kościołów przez wyciąganie uciekłych do niego. *Po trzynaste:* Nauka, że może kto byź absolwowany od grzechu niebędac przytomny u Spowiednika. *Po czternaste:* Nauczanie; iakoby Nayswiętsza Panna miała byź w grzechu poczęta. *Po piętnaste:* Pobicie Kapłana czyli Kłeryka.

Po trzecie: Grzechy Biskupom do rozgrzeszenia oznaczone są te: *Naprzod:* Herezya skryta. *Po wtore:* Apostazyja, skryta od wiary, *Po trzecie:* Zaboystwo dobrowolne albo Rozboby, *Po czwarte:* uderzenie Oycą, czyli Matki, *Po piąte:* Grzech cielesny z Krewnemi lub Duchownemi Osobami. *Po szóste:* Zgwałcenie Panny. *Po siódme:* Sodomia; *Po osme:* Czarodzieystwo. *Po dziewiąte:* Bestyalstwo; to jest spółkowanie z Bestyją. *Po dziesiąte:* Cudzołóstwo iawne. *Po jedenaste:* wszystkie inne które mają przywiązaną klątwę, iako to: letkie y nierozmyślnie popelnione Duchowney Osoby uderzenie, lub ciężkie ale przez kobietę popelnione. *Po dwanaście:* Danie okkazyi poronienia płodu, iuż ożywionego. *Po trzynaste:* Uczestnictwo

K

w tym

w tym y ztymi, ktorego za iaki Grzech Biskup wyklol; Krom tych moga y infze podlug potrzeby Biskupi rezerwować.

Jest także odietą moc Kapłanowi rozgrzeszenia, od grzechu, tey Osoby, z którą cielesnie zgrzeszył, co się ma rozumieć, że iey tylko od tego cielesnego grzechu rozgrzeszyć nie może, krom niebezpieczeństwa śmierci, kiedy by infzego niebyło Kapłana, kiedy zaś infzy będzie, choćby w Censurach Kanonnych zostający tamten ma rozgrzeszać. Więc ten grzech nie ma się rozumieć za rezerwowany, ponieważ od niego każdy infzy Spowiednik może rozgrzeszyć.

§ P I A T Y.

O SAKRAMENCIE OSTATNIEGO POMAZANIA.

63. P. Co jest Sakrament Ostatniego Pomazania?

O. Jest Sakrament od Chrystusa Pana postanowiony, przez który Człowiek, od Kapłana Oleiem Świętym namaszczony uzdrawia się na Duszy y na Ciele.

P. Kto? y kiedy ten Sakrament postanowił?

O.

O. Chrystus Pan wraz z Sakramentem Pokuty, kiedy dał moc Apostołom związania y rozgrzeszenia. Dla czego y Synod Trydentski, ten Sakrament nazywa 77. pełnieniem Pokuty.

P. Jaka jest Materya tego Sakramentu?

O. Materya Daleka jest Oliwa. Blizka jest 64. namazanie tąż Oliwą przez Kapłana w samym Sakramentu administrowaniu poświęconą.

P. Na których członkach ma się czynić pomazanie?

O. Kapłan powinien namazywać chorego wielkim palcem Ręki, formując Krzyż na czele, oczach, uszach, nozdrzach, uściech, Pierśiach, ręku, nogach. Jeżeli jest Męszczyzna, to y na lędźwiach, w przypadku wielkiej słabości dosyć będzie namazać jedne czoło, ale bez potrzeby żadne nie powinno być opuszczone. W potrzebie można użyć do mazania drzewka.

To też wiedzieć: że iako ten Oley ma być Benedykowany przy każdym administrowaniu, tak co zostanie od mazania ma być spalone, y nie można tym samym namazywać drugiego chorego. Podczas powietrza, lub w innej okoliczności kiedyby potrzeba wyciągała, administrowania tego Sakramentu wielu cho-

rym, na jednym miejscu zostającym, może się razem odprawić, bo te administrowanie, jest jednym aktem. Y ow-
szem kiedy by, iako w czas powietrza,
jednym Aktem nie mogli być wszyscy
namazani, resztę można zakonferwować
dla drugich, y potym namazywać, tak
ustanowił Synod zamoycki.

65. P. Jaka jest Forma Sakramentu Ostatniego Pomazania?

O. Ta: *Otcze Swiaty, wraczu Duszam y tilom naszym, postawyi jedynorodnoho Syna swoiego, Hospoda naszego Isus Chrysta, wsiakiy ne-uh, y wsiaku iazwi-iscilanszczaho, y ot smerti izbawlaniszczaho, iscily Raba twoiego, NN. ot oderżaszczyia ieho Duszewnyia y tilefnyia bolizny, ożywtwory toho blahodatyiu Chrysta twoiego, po blahouhożdenyiu twoiemu, da y toy dolżnoie ty blahodarenyie wo blahodyiany i sower-
szaiet.*

P. Które są istotne słowa?

O. Te: *Iscily Raba twoiego, ot oderżaszczyia ieho duszewnyia y tilefnyia bolizny.* y te słowa mają być zaczęte y kończone wraz z mazaniem.

P. Kto jest Minister Pomazania?

66. O. Z Słów Jakuba Świętego. *Bołyt li kto w Was*

w Was; da przyzwet Prezwytery Cerkownyia, y da Mołytwu sotworiat nad nym, pomazawisze ieho jeleiem wo Imia Hospodno, y Mołytwa wiry Spaset bolaszczaho, y iwozdwyhnet ieho Hospod, y aszczehrychy budet sotworyl otpustiat si a iemu. Pokazuje się że Ministrem tego Sakramentu jest Prezbiter, a zatym Dyakon tego nie może. Na fundamencie słów wyż wypisanych Synod Zamoycki udeterminował Kapłanów Siedmiu, lub trzech, ale y jeden odprawić może. Kiedy ich jest więcej, jeden tylko, y raz tylko po Ostatniej Ewangelij y Mołitwie powinien namazać własny chorującego Paroch, lub inny za pozwoleniem iego. Nie należy bowiem innym mimo wiadomości Parocha, tego Sakramentu administrować, oprócz w wielkiej potrzebie, y kiedyby Paroch albo niebył, albo niemógł, administrować. Zakonnicy bez potrzeby y pozwolenia Parocha administrujący ten Sakrament, wpadają w klątwę Stolicy Apostolskiej rezerwowaną. Kiedy Siedm albo trzech ten Sakrament administrują czy to jeden tyko mówi formę y namazywa, czyli każdy iako dawniey był zwyczaj, jeden tylko jest Sakrament dla jednego wspólnie odprawuiącego się Aktu, y że ten Sakrament odprawuie się spo-

spůsobem Modlitwy, Modlitwa zaś czy przez iednego, czy wspólnie z drugimi odprawiona, jest iedna.

67. P. Kto jest Subiektem tego Sakramentu?

O. Człowiek Ochrzczony który do zupełnego rozładku przyszedłszy zapadnie w chorobę, z niebezpieczeństwem śmierci. Ztąd wiedzieć trzeba, *Naprzod:* Ze dzieciom ielzcze niemającym poznania grzechu, ten Sakrament nie ma być administrowany, ani dorosłym którzy nie mają rozumu, y tym którzy w zupełnym zdrowiu zostają, będącym zaś w słabości choćby już utracili zmysły zwłaszcza kiedy by pierwey dali znaki żądania powinien być administrowany, ale takiego przypadku unikając. Parochowie, powinni wczesnie skłaniać chorych do przyięcia tego Sakramentu. *Powtore:* Ten Sakrament nie ma być dawany Osądzonym na śmierć, będącym w niebezpieczeństwie zatonienia, idącym na Woynę, gdyż nie mogą się nazwać chorymi. Może zaś być dany zapowietrzonym, śmiertelnie ranionym, truciznę w sobie mającym, y w wielkiej starości zostającym, bo sama wielka starość jest choroba. *Po trzecio:* W iedney chorobie ten Sakrament nie powinien być powtarzany, ale ile by osobliwzemi razami

zami człowiek zapadał w niebezpieczeństwo, tyle razy może go przyjąć y powinien y owszem iezeliby w iedney chorobie zacząwszy z niey wychodzić powtórnie zapadł, a zwłaszcza w niemającym czasie po przyięciu tego Sakramentu, ma mu być powtorzony. Tym co ustawicznie chorują, w cięższych zapadnięciach razach nie ma być denegowany, ale nie zbyt często, y kiedy tylko zapadnięcie pokazuje niebezpieczeństwo.

P. Czy jest każdy obligowany pod grzechem przyjąć ten Sakrament?

O. Niemalzei wprawdzie wyraźnego nato przykazania pod grzechem, słowa iednak Jakuba Świętego: *Da przyzowet:* znać nieiako rozkaz, zaczym kiedy by chory niechciał go przyjmować przez kontempt, y z pogorszeniem drugich, mniej sobie ten Sakrament ważąc, tym samym popelnilby grzech śmiertelny, a gdyby też y bez zgorzenia było, niechcący przeciw miłości samego siebie, że nie chce Duszy swoiey uprowidować na podroź wieczności sposobem od Chrystusa Pana na to ustanowionym, ciężko grzeszy; Przeto nie tylko Parochowie leniący się do administrowania zwłaszcza niespodziewając się nagrody od ubogiego, ale też y z familij domowey,

ten

ten do którego należy mieć staranie o chorym. ciężko grzeszy, jeżeli nie sprowadzi Kapłana.

68. P. Jakowe skutki daie ten Sakrament?

O. *Pierwszy* Skutek wszystkim innym Sakramentom pospolity, że pomnaża w Człowieku Łaskę poświęcającą zkażdacie się poznać, że chory przed przyjęciem tego Sakramentu powinien się pierrwey Spowiadać y Komunikować, a przynajmniey choć Spowiadać. *Drugi:* Ze odpuszcza grzechy, nie tylko powszednie ale y śmiertelne te, któreby zapomnial na Spowiedzi, lub nie sądził bydz grzechami, albo też gdy by samą Spowiedź z iakowey okoliczności sobie niewiadomey odprawil nieważnie, albo po Spowiedzi niewiadomie zgrzeszył. Kiedy by zaś przypomniał, poznawszy w sobie grzech powinien się Spowiadać nie tylko przed przyjęciem, Pomazania ale y po przyjęciu. *Trzeci:* Znosi karę doczesną za grzechy zasłużoną, nie żeby zupełną, ale podług pobożności y dyspozycyi przyjmującego. *Czwarty:* Wzmocnienia człowieka przeciw pokusom szatańskim y sprawuje w Sercu jego niewątpliwą ufność w Miłosierdziu Bożym, przez to nie iako. y boleści zapomina y natarczywości dusznego nieprzyjaciela
łatwo

łatwo odpędza. *Piąty:* Częstoć przywraca y zdrowie cielesne to iest: w ten czas iako mówi Synod Trydentski: *Kiedy by te użyteczne bydz miało do zbawienia Duszy.* Z tych skutków y Łask niechay każdy miarkuie iak iest potrzebny ten Sakrament, y iak się ciężko pokrzywdza chory, nie czyniąc staranności aby go przyjął.

Lubo Sakrament Ostatniego Pomazania odpuszcza grzechy śmiertelne, jednak że nie może się liczyć między Sakramentami Umarłych, iakie są Chrzest y Pokuta, bo te dwa od Chrystusa Pana są do tego iedynie ustanowione to iest: Chrzest do zgladzenia grzechu pierworodnego, y uczynkowych przed Chrztem nabytych. Pokuta do zgladzenia grzechów śmiertelnych po Chrzcie nabytych. Ostatnie zaś Pomazanie gładzi uczynkowe śmiertelne przypadkowym sposobem, to iest kiedy by nie były poznane czy są? y dla tego nie były poddane pod absolucyą przy Sakramencie Pokuty, iakoż co do tego skutku, y Jakub Święty używa Kondycyi: *Taszcze hrychy budet sotworył, otpustiat sia iemu.*

§ SZÓSTY.

O SAKRAMENCIE KAPLANSTWA.

69. P. Co jest Sakrament Kapłaństwa?
- O. Jest Sakrament od Chrystusa Pana postanowiony, dający człowiekowi moc y władzę poświęcenia Ciała y Krwie Pańskiej tudzież rozgrzeszenia od grzechów.
- P. Kiedy ten Sakrament postanowiony?
- O. Na wieczerzy Pańskiej, kiedy Chrystus Pan sam poświęcił Ciała y Krew swoją, teyże mocy użył y Apostołom mówiąc: *Syie tworite wo moie wspomynanyie.* Powtòre, kiedy mówił: *Pryimite Duch Swiat, imże odpustyte hrychy odpustytsia im.*
70. P. Wiele jest stopniów Kapłaństwa?
- Przed odpowiedzią wiedzieć trzeba, że przeciw Luteranom y innym Heretykom Sakramentu Kapłaństwa nieuznającym Kościół Boży na Synodzie Trydentskim ustanowił Kanon ósmy w te słowa: *Jeżeli by kto rzekł, że w Kościele Katolickim nieznayduie się Hierarchya od Zbawiciela Pana ustanowiona która się*

ra się składa z Biskupow Prezbyterow y Ministrow, Anathema.

- O. *Piewsza:* Teologowie Rzymscy Siedm rachuią stopniów, to jest trzy większych; Prezbytera, Dyakona, y Poddyakona, cztery mnieyszych: Ostyaryusza, Lektora, Exorcystę, y Akolitę. *Druga:* Grecy stopniów większych od Chrystusa Pana postanowionych rachuią trzy: Biskupa, Prezbytera, y Dyakona, mnieysze zaś stopnie uznaią bydz tylko Urzędami Cerkiewnemi, á zatym niedaią ich z osobna każdego. Pokazuie się jednak z ich obrządku, że Lektora y Akolitę za Ministrow uznaią, y te stopnie daią łącząc do nich inne mnieysze. Urząd zaś wypędzenia diabłów, samym Prezbyterom przyzwoity bydz uznaią; iakoż ten Urząd tak u Łacinników, iako y u Greków Prezbyterowie odprawuią. Wszystkie te stopnie, jeden tylko składaią Sakrament Kapłaństwa, bo wszystkie do jednego zmierzaią końca, to jest do poświęcenia Ciała y Krwie Pańskiej, lub nie jednym sposobem, sam bowiem Prezbyter poświęca, Dyakon y inni ku teyże Ofierze usługi czynią. Tak Urząd Dyakona tuż bydz przy Celebruiącym czytać Ewangelią, w potrzebie za pozwoleniem Parocha może dawać Kommunią, chrzcic, y Ciała

y Ciała zmarłych chować. Poddyakona
czytać Epistolę, Dzieie Apostolskie,
Akkolici y inſi gotuią Ampulki, Swiece
pałą, co ſame imiona ich wyznaczaia.
Biſkup tym ſpoſobem ma korrelacyą do
poſwięcenia Ciała y Krwie Pańskiej,
że ſwięci Kapłanow y Antymiſſy na
których-ſię Ofiara odprawuie.

P. Czy wſzyſtkie te ſtopnie ſą Sakramenta?

O. Podług Definicji Kościoła Świętego,
ieden tylko zupełnie dopełniony ozna-
cza ſię Sakrament Kapłaństwa. Jednakże
mogą parcyalnemi nazwać ſię Sakramen-
tami. Stopnie więkſze iakie ſą u Gre-
ków: Biſkup, Prezbiter, y Dyakon, o
którym Dzieie Apostolskie ſwiadczą że
y na Dyakonów wkładane były ręce, y
odbierali Ducha Świętego, ponieważ
każdy z tych ſtopniów nadaie oſobliwſzy
Charakter y pomnaża Łaskę poſwięca-
iącą. O ſtopniach mnieyſzych Łacinnicy
różni różnie trzymaia, a Grecy, iako ſię
rzekło: tych za Sakramenta nie uznaią.

P. Te ſtopnie przyięte iakową wkładaią
obligacyą?

O. Naprzod: Jak prędko tylko pierwszą
kto przyimie tonsurę iuż ieſt policzony
w poczet Oſob Duchownych, y iako ta
korona, którą zaczyna golić, znaczy że
powinien mieć myſl zawždy podnieſioną

do

do Boga, tak powinien ſię uchylać od inte-
reſſow y zabaw Swiatowych: ſpoſobiąc ſię
do wyżſzych ſtopniów, Kapłańską noſząc
Sukienkę, chyba żeby ſię potym rozmyſlił,
y niechciał ſię daley promowować, co ieſt
ieſzcze na wolt iego, może tę ſukienkę zło-
żyć. *Powtore:* Kto przyimie ieden ſto-
pień z więkſzych, iaki ieſt u Łacinników
Poddyakon, a u Greków Dyakon, tym ſa-
mym zaciągą obowiązek, że w żiętey nie-
może złożyć ſukienki, y powinien ią zaw-
ždy noſić. U Łacinników powinien odma-
wiać Pacierze Kanonne codzien, u Gre-
ków Prezbiter tylko ma obligacyą, y kie-
dy tylko celebriuie, powinien, zaccawſzy
od nieſporów poprzedzaiących odprawić
Paweczerniu, Polunolzcznycu, y Utreniu,
Czaſy y Obidnicu, temu dniowi ſłużące,
albo wſzyſtkie przede-Mſzą, ieżeli czas wy-
ſtarcza, albo przynajmniey ſkończyć Ju-
trznię, a po mſzy Czaſy y reſztę, tudzież
że iuż więcey nie może ſię żenić, nawet y
u Greków, którym ieſt pozwolone Mażeń-
ſtwo, przed przyięciem Kapłaństwa, zacią-
gnionego, używanie, ale po wypromowo-
waniu ſię na ſtopień więkſzy, w bez żeń-
ſtwie trwać powinien. Kiedyby ſię zaś
zdarzyło, żeby kto był wyświęcony w
Dzieciństwie, to ieſt przed rokiem dwuna-
ſtym, niemaiący zupełnego poznania obli-
gacyi

gacy, przyszedłszy do zupełnego wieku wolen jest czy się ożenić, czy też stan Kapłański akceptować. Toż się ma rozumieć y o tym, który by był przynaglony do Święcenia się, y wyszedłszy nawolność, jest wolen żenić się, czy też trwać w Kapłaństwie, ale iak prędko poświęcenie akceptuje, przez sprawowanie Urzędu Kapłańskiego, lub dobrowolnym zezwoleniem lub innym sposobem, potym do drugiego wrócić się nie może, tak przynaglony, iako y w dzieciństwie wyświęcony.

71. P. Jaka jest Materya y Forma Sakramentu Kapłaństwa?

O. *1sza:* U Greków materya w większych stopniach jest rąk Biskupich włożenie, przy formie w niektórych słowach podług stopnia od mieniającej się.

2ga: U Greków ta jest Forma; БЖЕСТВЕННАЯ БЛГОДАТЬ, ІАЖЕ ВСЕГДА НЕМОЩНЫЯ І ЦѢЛЮЩАА, І НЕДОСТАТОЧНЫЯ, І СПОЛНАЮЩАА, ПОСТАВЛЯЕТЪ ІМКЪ. БЛГОСѢННАГО ПОДІАКОНА ЗЪ ДІАКОНСТВО, ПОМОЛНИКА ОУБШЪ ШЪ НЕМЪ, ДА ПРИИДЕТЪ НАНЬ БЛГОДАТЬ ПРЕСТАГО ДХА. Y kiedy Biskup Święci na Dyakona mówi: ПОСТАВЛЯЕТЪ ІМКЪ. БЛГОСѢННАГО

nahо Поддыакона в Dyakonstwo. Kiedy na Prezbytera to mówi: *Postawlaiet N. Błahowinnahо Dyakona в Презwyterstwo.* Kiedy na Biskupa, mówi: *Postawlaiet N. Презwytera в Epyskopstwo.*

Trzecia: Łacinnicy, w tych trzech stopniach, iako y Grecy, wkładają także ręce, ależ krom tego podają rzeczy stopniowi służące z osobliwizą do każdego stopnia formę, aże podawanie rzeczy jest w używaniu y u Rusi, dla tego wiedzieć trzeba; że do ważności Sakramentu należy aby sam Biskup z rąk swoich je podawał, y ten który przyimuie poświęcenie te rzeczy odbierać czyli dotykać swą ręką powinien, takież u Łacinników nieważne bydz sądzą Prezbytera poświęcenie, ieżeli by mu podany był Kielich y Patyna niepoświęcone, lub kiedy by w Kielichu niebyło Wina, na Patynie Hostyi. Kto zechce dokładniey wszystko wiedzieć, niech czyta Pontyfikaly. To też wiedzieć trzeba, że y u Greków, lubo nie ma podawania rzeczy każdemu stopniowi osobliwizych, iednakże Dyakon, Prezbyter, y Biskup, po poświęceniu dotyka Mensy Ołtarza, co znaczy generalne wszystkich rzeczy Ofierze służących odebranie.

Z okoliczności że u Greków Biskupstwo rachuje się za stopień osobliwszy od stopnia Prezbyterstwa, u Łacinników zaś za stopień ostatni liczy się Prezbyterstwo: *Wiedzieć trzeba:* Ze nie tylko Grecy, ale y Łacińskich wielu Teologów są tego zdania, że Biskupstwo jest osobliwszym od Prezbyterstwa stopniem, a nie rozszerzeniem tylko stopnia czyli charakteru Prezbyterstwa, iako inni trzymają, y podług których zdania u Łacinników Prezbyterstwo kładnie się za naywyższy stopień y charakter Kapłaństwa. Którzy uznają Biskupstwo osobliwszym stopniem, mają po sobie te dowody; *Naprzód;* Fundują się na słowach Pawła Świętego w Liście *Pierwszym do Tymoteusza* w Rozdziale 4m. którym go upomina aby niezanieczywał łaski, którą przyjął przez włożenie rąk w odebrany stopniu Prezbyterstwa. Które słowo: *Prezbyterstwa*, Oycowie Święci tłumaczą o Biskupstwie, to jest: że Apostoł tym słowem wyraził, Charakter Biskupstwa nie Prezbytercki: *Ne nerady o darowany żywyszczem w tebi, iezli danno tebi byst Proroczeństwom so włożeniem Rąku Prezbyterstwa.* *Powtore:* na słowach Koneylium Trydentskiego wyżey wypisanych w których w porządku Hierarchyi rachuje

rachuje pierwszego Biskupa. *Po trzecie:* Zasadzają się na zdaniu y nauce Cerkwi Greckiey, która zawždy Biskupstwo uznawała za osobliwszy stopień, Kościół bowiem Łaciński co do uznanych y naznaczonych stopniów Kapłaństwa Greków nigdy nieganił lubo sam idąc za zdaniem innych Teologów, niektóre inaczej udyssponował, iako to w późniejszym iuż czasie Poddyakoństwo pomieścił między więkzemi, a Urban II. Papież na Koneylium Beneventańskim w wyższych stopniach, Prezbytera tylko y Dyakona rachował, dając racją że te stopnie cały Kościół Święty od pierwszych początków uznawał za więkzsz. Ale iako się wyżey rzekło: że Łacinnicy w rachowaniu tych stopniów nieganili Greków, tak y wzajemnie Grecy nigdy nie naganiali liczby stopniów którą Łaciński Kościół uznawał. *Po czwarte:* Dowodzą tego z skutków Charakteru Biskupiego, których sprawić nie może Charakter Prezbyterski, iakie są święcenia Kapłanów, y że ta władza od Biskupa odjęta bydz nie może, tak iako y od Prezbytera nie może bydz odjęta władza poświęcenia Ciała y Krwie Pańskiej. Przeto Biskup choćby zostaiący w Censurach ważnie poświęca Kapłanów, iako y Prezbyter choćby degradowany ważnie poświęca Ciało y Krew Pańską

Pańską, bo to co pochodzi z Charakteru, nigdy nie może być odjęte, iako y sam Charakter. Którzy utrzymują: że Biskupstwo jest tylko pomnożeniem czyli rozszerzeniem Charakteru Prezbyterstwa, nie zaś osobliwszym stopniem, przeciw wyż opisanym dowodom opponują: *Naprzod:* Ze gdyby Biskupstwo było osobliwszym stopniem od Prezbyterstwa, Dyakon mógłby ten stopień przyjąć ważnie, pominawszy stopień Prezbyterstwa, tak iako Poddyakon ważnie przyjmuje Prezbyterstwo, choćby pominął Dyakoństwo, a przecie podług powszechney Nauki y zdania, kto pierwey nie będzie Prezbyterem, nieprzyjmuje poświęcenia Biskupstwa. *Po wtore:* Ze każdy stopień Kapłaństwa powinien mieć korelacją y zmierzać do poświęcenia Ciała y Krwie Pańskiej, a Biskupstwo wzięte przez się bez Prezbyterstwa nie będzie miało żadney korelacyi. *Po trzecie:* Ze Synod Trydentski siedm tylko Kapłaństwa rachuje stopniów, y nie wyraża Biskupstwa. Utrzymujący Biskupstwo za osobliwszy stopień, nate zarzuty y oppozycye odpowiadają; *Na pierwszy:* Ze Dyakon pominawszy Prezbyterstwo nie może przyjąć Biskupstwa naczajac racye: Ze stopień Biskupstwa funduje się na Prezbyterstwie, podobnie iak inne Sakramenta na

Chrzcie

Chrzcie, które są osobliwszemi Sakramentami, chociaż bez Chrztu nie mogą być ważnie przyjęte, tak y Biskupstwo jest osobliwszym stopniem, chociaż nie może być ważnie przyjęte bez wziętego pierwey Prezbyterstwa. *Na drugi:* Odpowiadają: Ze stopień Biskupstwa wyższy od Prezbyterstwa więcey wpływa y zmierza do poświęcenia Ciała y Krwie Pańskiej, przez poświęcenia Prezbyterów, którzy mogą poświęcać, a niżeli Dyakoństwo, a tym bardziej niższe stopnie, co tylko usługują Prezbyterowi poświęcającemu. *Na trzeci:* Ze Synod Trydentski do tego tylko zmierzał aby nauczył y pokazał, że Kapłaństwo jest Sakramentem składającym się z stopniów swoich, a gdy te stopnie podług powszechniejszey nauki Łacińskich Doktorów siedm byź uznał, w kwestyach, y w tey o Biskupstwo, y czy każdy stopień daie osobliwszy Charakter? y tym podobnych nie definiować niechciał, y nie definiował; Tak właśnie iako y Benedykt XIV. w Księdze VIII. o Synod Dyezeczalny w Rozdziale 24m. Oznaczywszy stopnie Kapłaństwa, że oznaczenie przez niego uczynione jest tylko do zdania Teologów przychylające się nie zaś definiujące, wyznał w te słowa: *My zaś wyżey gdyśmy święcenia od Urzędow odłączyli, y*

L 2

rzekli

wzokli: że święcenie przez się Charakter nanoszą za pospolitszym zdaniem poszliśmy. Y dla tego lubo w samym święceniu Kapłańskim, Teologów zdaniem niektóre przynajmniej stopnie osobliwzy daią Charakter, y są osobliwzemi Sakramentami, Synod Trydentski siedm tylko Sakramentów, y Kapłaństwo za ieden tylko Sakrament wyznał, bo to jest treść nauki Katolickiey, żeby każdy znał y wierzył że Kapłaństwo jest Sakrament, y daie Charakter.

72. P. Kto jest Minister Sakramentu Kapłaństwa?

O. Minister Kapłaństwa, osobliwie co do wyższych stopniów jest Biskup, mnieysze zaś stopnie za pozwoleniem Oyca S. Mogą być dane od Prezbytera, iako się praktykowało na niektórych Opatach Mitrę y Pastorał pozwolone mających; Biskup zaś nie infzy tylko własny Dyecezalny, gdyż żaden niepowinien ordynować iedno tych, których ma Jurisdikcyi swoiey podległych, y cudzych Dyecezanów święcić nie może, tylko za pozwoleniem własnego Biskupa, ani też w cudzey Dyecezyi może używać Mitry y Pastorała, ani żadnych Jurisdikcyonalnych Aktow expedyować bez pozwolenia Dyecezalnego Biskupa. Biskup zaś poświęcenie swoje podług rozporządzenia

nia Kanonów powinien brać u własnego Metropolity, lub u infzych za pozwoleniem iego. To też wiedzieć trzeba, że Arcy-Biskup, Metropolita, Patryarcha, Papież są to tylko Przełożenstwa w Kościele Bożym, które przez powiną subordynacją utrzymują dobry rząd y porządek, ale charakteru większego nad Biskupi nie mają. Jakowe zaś kary zaciągają tak Biskupi święcący nie własnych Dyecezanów, czy też w cudzey Dyecezyi, iako y odbierający takowe poświęcenie, pokaze się w Traktacie o Censurach.

P. Kto poświęcił pierwszego Biskupa?

O. Starodawna świadczy Tradycya w dawnych Dziełopisach znaydująca się, że Chrystus Pan poświęcił S. Piotra, y że przy tym Akcie słyszany był głos Aniołów na powietrzu śpiewających trzy razy: Axyos. a potym Święty Piotr poświęcił innych apostołów, a ci innych, co się aż do tych czas przez sukcesyą ciągnie.

P. Jakim sposobem staie się kto Dyecezaninem?

O. Naprzod: Urodzeniem, kiedy się rodzi w Dyecezyi. Potwar: Założeniem mieszkania na zawždy w Dyecezyi, kiedy by Ociec, albo sam kto nabywszy Possessyi

sessyi, w tey Dyecezyi mieszkać postanowił. *Po trzecie:* Przez nabycie Beneficium w Dyecezyi: ależ zwyczaj wprowadzony, niżeli kto ma się starać w cudzey Dyecezyi o Beneficium, powinien mieć Dimissoriales od własnego Biskupa. *Po czwarte:* Trzyletnie u Biskupa służenie byle nieodwłócznie otrzymał Beneficium, iako ustanowił Synod Trydentski, w Sessyi 25. w Rozdziale 9. Błakliwi po zmarłych Rodzicach, gdzie osiedą, tam Dyecezyą mają, iako y Parochyą.

P. Czy można iednym razem na wszystkie stopnie promowować?

O. *Pierwsza:* U Łacinników są ustanowione czasy święcenia, których Biskup nie powinien przestępować, dając większe stopnie. Mniejszy stopnie każdego czasu dane być mogą.

Druga: Grecy takowych czasów nie mają ueterminowanych, iednakże razem wszystkich stopniów, dawać nie zwykli. Zachowując czas przyzwoity między większemi stopniami, w którym wyświęcony mógłby się wyexercytować w czynach stopnia. Synod Zamoycki przepisał, aby podaniu Poddyakoństwa Dyakoństwo nie było dawane aż po wyśściu dni dziesięciu. *Po przyiętym*
Dyakoń-

Dyakoństwie Prezbyterstwo niema być także dawane aż po wyszłym czasie dni dziesięciu. Mniejszy z Poddyakoństwem dają się razem; Takowy iednak Synodu przepis nie uymuie Biskupom władzy skrócenia tych dni kiedy by upatrzyli słuszną tego okoliczność y potrzebę.

P. Kto jest Subiektum tego Sakramentu? 75.

O. Subiektum Sakramentu Kapłaństwa jest Człowiek Ochrzczony Męszczyzna, a zatym Kobieta nie może być ordynowana, y nieprzyjęłaby żadnego poświęcenia, iako y ten, który by nie był pierwey ochrzczony. Biskup nie może być ważnie poświęcony, jeżeli pierwey nie będzie wyświęcony na Prezbytera; Prezbyter zaś ważnie przyjmuie poświęcenie Prezbyterstwa choćby pierwey nie był ordynowany na Dyakony, a tym bardziey jeżeli by mnieysze pominol stopnie, tylkoż tego czynić niepowinien pod grzechem y karami, ile by się dowiodło złośliwe przepisanego w porządku stopnia przeskoczenie, przytym każdy aby ważnie był poświęcony powinien mieć wolę przyjęcia Kapłaństwa.

P. Spofobiący się do przyjęcia Kapłaństwa iakowe ma mieć przymioty?

O. Spofobiący się do przyjęcia zwłaszcza wyższych stopniów. *Naprzod:* Powinien

nien byź. w stanie Łaski poświęcającej.
Powtore: Aby nie miał na sobie, iakowey Censury Kanonney albo irregularitatem, a zatym ieżeliby znał co z tych do siebie pierwey ma się starać o absolucyą czy Dyspensę.
Potrzenie: Powinien mieć lata każdemu stopniowi przepisane, y Trydentski Synod naznacza do pierwszey Tonsury Rok Siódmy dopełniony, do mnieyszych stopniów Rok Dwunasty dopełniony, dla Poddyakoństwa Rok Dwudziesty drugi zaczęty; dla Dyakoństwa Dwudziesty trzeci zaczęty, Dla Prezbytera Dwudziesty piąty także zaczęty, których y tytu od Urodzenia rachować się mających, ieżeli by kto nie miał, powinien się starać o Dyspensę. *Po czwarte:* Powinien mieć świadectwo, prawnego y wolnego Urodzenia, to jest że się urodził z szluby Rodziców, y wolnego stanu, a nie poddanych; Poddany, bowiem bez libertacyi własnego Pana, na piśmie daney z podpisem y Pieczęcią, nie ma byź przyięty.
Po piąte: Powinien mieć świadectwo przykładnych y przystoynych Obyczajów, nie infamis, publicznie ćwiczony, albo kuglarstwem się bawiący, złodziey, rozboynik y tym podobni. *Po szóste:* Powinien mieć naukę stanowi y stopniowi przyzwoitą.
Po siódme: Aby niebył ślepy na lewe oko, y żadnego nie miał defektu takowego, dla

którego

którego nie mógłby przystoynie stawać do Oltarza, a tym bardziey aby choć czasami nie cierpiał waryacyi, czyli też zley choroby. *Po osme:* Wychrzta bez dyspensy nie może się ordynować. *Po dziewiąte:* Kto tylko ma przyimować Dyakony, powinien pierwey mieć uprowidowany tytuł, z przyzwoitą na zawždy sustentacyą, to jest: albo Beneficium, albo Patrimonium czyli Oyczystą Substancyą, którą Biskup, uzna za dostateczną y zupełnym Prawem do Smierci utwierdzoną, albo od iakiego Pana czy Prałata czy też samego Biskupa, pewną prowizyą na zawždy zapisaną, tudzież Biskup za tytułem Stołu swego może wyswięcić, zwłaszcza do czasu opatrzenia mu Beneficium, Zakonnicy święcą się tytułem ubóstwa Zakonnego. *Po dziesiąte:* Aby nie był Symonisk, albo Dwużeniec.

P. Co jest Symonia? z kąd wzięła swoje 74 imię? y wieloraka?

O. *Pierwsza:* Symonia czyli Świętokupstwo jest wyraźna chęć y wola kupienia czy też przedania iakowey rzeczy Świętey czyli Duchowney; albo Duchowney przywiązanej, za platę doczesną. Wzięła swóy początek y imię od Symona, który widząc Apostołów wkładaniem rąk dających Ducha Świętego, przyniósł im

pienię

pieniądze, aby za nie y iemu użyczyli tey władzy, który to postępek zaraz przez Piotra Świętego był zganiony.

Druga. Symonia iest troiaka; W myśli, w mowie, y w skutku. *W myśli:* Kiedy kto zamysli z zupełną determinacją iakową rzecz Świętą kupić czy sprzedać za rzecz doczesną czyli pieniądze. *W mowie:* Kiedy kto czyni z drugim umowę, czy też kontrakt. Do tey przyłącza się Symonia *Konfidencyalna* Która się praktykować może w staraniu o Beneficium, kiedyby kto, obierając, prezentując, rezygnując, lub dopomagając tę starającemu się założył kondycją: że kiedy za Prezentą lub pomocą iego dostanie, iemu samemu albo komu on nakaże, albo tegoż Beneficium ze wszystkim ustąpi, albo pewną część dochodów iego corocznie, czy też do czasu umowionego wypłaci, z kąd że częstokroć Beneficya w czasie dostawały się osobom niezdolnym, a czasem zamowione były dla osob ieszcze w życiu nie będących dla tego takowe umowy ściśle są zakazane. *W skutku Symonia:* Nazywa się ta: kiedy po umyśleniu y umowie w samey rzeczy nastąpi przedanie, y kupienie przez wzajemne rzeczy oddanie.

P. W iakowych czynach y paktach popelnia się Symonia?

O. -

O. Popelnia się *Naprzod:* W promowowaniu się do Kapłaństwa, kiedy by komu Aspirujący tym końcem, mającemu moc promowowania iakowy ofiarował datek, y tamten go promowował z pobudki takowego datku. *Powtore:* W staraniu się o Beneficium, kiedy by mającemu moc obrania, czyli prezentowania, lub innemu mogącemu to u Kollatora wyrobić, dał datek, y mocą tego datku odebrał Prezente. *Po trzecie:* Wymagając za administracją Sakramentów w tey myśli, y remonstracyi że Sakrament w skutkach swoich iest rzecz nieofszacowana, odbierając zaś to co przyimujący sposobem iakmużny dla sustentacyi iego złoży, lub co odbiera podług zwyczaju na sustentacyą iego wyznaczoną, nie popadnie w Symonią. Na ubóstwo iednak każdy Kapłan powinien mieć względy; tak też kiedy by kto przedawał rzecz Kościelną. *Np.* Kielich, y wymagał więcey nad walor materyi, dla tego że iuż poświęcony; lub Dziedzic zbywając Dobra, żeby podwyższył cenę, za to, że tym sprzedaniem ustępuje oraz Prawa Kollatorskiego będzie Symoniak. *Po czwarte:* Wkupieniem się do Zakonu, y Profesyi, o czym więcey Zakonnicy wiedzieć mają.

P.

P. Wielorakie są datki, które Symonią zciągają?

O. Datek powszechnie rozumie się rzecz doczesna oddana za Duchowną, lub Duchowney przywiązana, iednakże troiaki szczególnie oznacza się; Pierwszy: *Datek od ręki* iako to pieniądze lub rzecz iakowa szacowna, Zegarek, Grunt, ustąpienie iakowey intraty, darowanie długu y tym podobne. Drugi: *Datek od mowy*, kiedy by umowiwszy się z aspirantem chwalił go przed Kollatorem, różne zalety dawał aż do pòki nie wymògl prezenty, może iednak starający się o Prezentę od Aspiranta wziąć Offertę za prace, kofzta y pilność, byle to nie pochodziło z umowy. Trzeci: *Datek od usług*. Kiedy by kto iakowy wymierzony czas Kollatorowi służył, dla odebrania Prezenty, lub po odebraney odslugiwał, za to tylko że wziął Prezentę.

P. Jaka, y iakie kary zciąga Symonia?

O. *Pierwsza*: Symonia w myśli tylko ueterminowana lubo iest grzechem ciężkim, bo się równa herezyi y balwochwałstwu, kar powierchownych żadnych nie zaciaga.

Druga: Symonia na Kontrakt wyprawadzona y umówiona zwłaszczca z strony tego który po umowie uskuteczni Kontrakt

trakt, iuż będzie karom podległa, lubo nie samym uczynkiem spadającym, ale extendować się mającym.

Trzecia: Symonia Konfidencyalna lubo zdaie się bydz iedno z Symonią Konwencyonalną czyli umowioną iednakże tym się różni, że iest penom podległa, bo ktoby ją popełnił, nie tylko to traci Beneficjum, y samym uczynkiem dostaie się w dyspozycyą Stolicy Apostolskiey, ale y wszystkie insze traci, y do wyprobowania iey same pozory dające Prawną prezumpcyą uznane, za dostateczną konwikcyą którey mocno się trzeba wystrzegać w Rezygnacyach y przeniesieniach się z Beneficjum na drugie, gdyż może się gładko wfsunąć. Ztąd też prawie nastąpiły warunki że takowe przemiany nie powinny bydz, tylko z przyczyn wielkich Biskupowi wiadomych y za pozwoleniem Jego.

Czwarta: Sama Symonia realna, mocą Kontraktu w skutku od obòch stron dopełniona ściaga niewątpliwie kary, y ta popełniona w iakim stopniu poświęcenia, zciąga klątew y suspensę od administrowania w wszystkich stopniach, y tych które pierwey bez Symonii przyiał. Popełniona w otrzymaniu Beneficjum zciąga klątew y nie tylko prywacyą samym uczynkiem przez Symonią nabytego Beneficjum, ale też niezdolnym

zdolnym czyni do otrzymania tegoż y innych, y to choćby bez wiadomości iego, infzy kto imieniem iego popełnił Symonię, y on iey potym po odebraney wiadomości w sercu nieprzyjał, y każdy takowy, choćby był ukryty Symoniak, powinien sam odstąpić Beneficium, y oddać pożytki iego, inaczey od Spowiednika ani Penitencyaryusza, nie może byź rozgrzeszony, który by iednak przy odebraniu Beneficium, niewiadomie popadł w Symonię, po wziętey wiadomości, gdy onego odstąpi, karom nie podpada, y może go Biskup dyspensowawszy, do tegoż Beneficium przywrócić, inaczey rzecz cała Stolicy Apostolskiej rezerwowana, tudzież y każda Symonia choćby ukryta w Święceniu popełniona.

Piąta: Datek przy święceniu lub otrzymaniu Beneficium mający prawny fundament powinności z kąd inąd pochodzący nie będzie Symonia, tak iako się rzekło, że każdy Paroch z Kollatorem, lub z Parochyany swoiemi, może się kontraktować y umawiać o sposobie sustentacyi. Biskupi podług okoliczności mieysca y czasów mogą udeterminowaćienne stypendium, aby Kapłan mógł wyżyć ze Mszy, albowiem kto Oltarzowi służy, z Oltarza żyć powinien.

P.

P. Jaki datek rzeczy doczesney za rzecz Świętą, czyni Symonię?

O. Złość Symonii zawisła nie na wielkości datku, ale na niezbożney chęci Świętokupstwa, a za tym y nie wielki datek dany y przyięty, z oddaniem rzeczy Świętey, dającego y przyjmującego wprowadza w Symonię. Datek iednak choćby też znakomity, dany komu dla pozyskania iego przyiaźni w potrzebach, potym między innymi potrzebami, choćby był użyty do wyświęcenia się czy też otrzymania Beneficium, nie zciąga Symonii. Tym sposobem trzymają niektórzy, że można dać datek odplacając się od wexy, y przeszkody dostąpienia, tylkoż rzecz iest niebezpieczna, może bowiem kto sprawiedliwe czynić przeszkody, ale po otrzymaniu Beneficium prawnie, utrzymować się przy nim wolno, y z odplaceniem wexy.

P. Co iest Bigamia? y wieloraka?

75.

O. Bigamia iest Dwożeństwo, y iezeli kto po zmarley Pierwszey żonie poiętey w Panieństwie, pojął drugą Panę, ta Bigamia nazywa się *Prawdziwą*, iezeli będąc Młodzianem pojął Wdowę albo nierządną, takowa Bigamia nazywa się *Tłomaczona*. Potrzebie: kiedy by uczyniwszy szlub Uroczyfty wieczney czystości

ści

ści pojął żonę, nazywa się Bigamia: Przez podobieństwo. Wszystkie te Bigamie zaciągają Irregularitatem, od której nie może nikt dyspensować tylko Papież. Ten który pojął, przed Szlubem od siebie samego poznaną, choćby z inżemi pierwey cielesność popelnil, nie będzie Bigam, ale kiedy by żona cudzołożyła a on to wiedząc miał z nią rzecz Małżeńską staie się Bigam; Także poymuiący Kuglarke, sproszą Komedyantkę iest Bigam, y potrzebuie Dyspenfy. To też wiedzieć trzeba, że do zaciągnięcia Bigamii należy, aby po Szlubie było używanie Prawa Małżeńskiego, do czego kiedy by z iakowych przyczyn nie przyszło, y pojął kto drugą, nie poznawszy pierwfzey, nie będzie Bigam.

76. P. Jakowe skutki daie Sakrament Kapłaństwa?

O. Pomnaża Łaskę poświęcającą, y daie Charakter niezmazany.

§ SIODM Y.

○ SAKRAMENCIE MAŁZENSTWA.

P. Co iest Małżeństwo y wielorako się rozumie?

O.

○. *Pierwsza*: Małżeństwo dwoiako się bierze y rozumie. *Naprzod*: Jako Kontrakt naturalny. *Powtore*: Jako Sakrament. *Druga*; Pierwszym sposobem Małżeństwo, iest nierozzerwane Mężczyzny z Niewiaścą prawney przeszkody nie mających, y podług prawa uczynione złączenie, utrzymuiąc ich w dożywotnim pożyciu. *Drugim* sposobem wzięte; iest nierozzerwane Mężczyzny z Niewiaścą Kanonney przeszkody niemających podług prawa uczynione złączenie władzą Kościoła utwierdzone, y utrzymuiące ich, w dożywotnim wspólnym pożyciu, na znak złączenia Chrystusa z Kościołem. Zkąd wiedzieć trzeba. *Naprzod*: Ze niekażde Mężczyzny z Niewiaścą złączenie, choćby między niemi umowione, iest Małżeństwo, zawżdy bowiem Prawo przepisywało kondycye do ważności zaślubienia, y gdy te zachowane nie były, okazywały osoby nierządnie złączone. *Powtore*: Nie każde Małżeństwo było y iest Sakramentem, przed ustanowieniem bowiem tego Sakramentu, czyli przed wyprowadzeniem przez Chrystusa, Kontraktu do godności Sakramentu, wszystkie Małżeństwa trwałość y obowiązki swoje brały z mocy Kontraktu, iako y dotąd praktykuie się

M

między

między niewiernymi.

P. Wielorakie jest Małżeństwo prawnie uczynione?

O. Dwoiaki: *Jedno*: w istności tylko Kontraktu y Sakramentu zawarte, bez cielesnego złączenia. *Drugie*: Przy ważności Kontraktu y Sakramentu, cielesnym złączeniem spoione. To drugie mniej właściwie nazywa się Małżeństwem; Istota bowiem Małżeństwa funduje się na ważności Kontraktu, lub Kontraktu y Sakramentu, nie na cielesnym złączeniu, y owszem Kontrakt oraz z Sakramentem daje tylko Prawo, ale nie przynagla do używania, y tak między MARYĄ y JOZEFEM było prawdziwe Małżeństwo. Historye Świętych Żywotów świadczą że niektórzy Małżonkowie zobopólnym zezwoleniem do śmierci Panieństwa dotrzymali, iednakże byli prawdziwi Małżonkowie.

79. P. Jaka jest moc iedności Małżeństwa?

O. *Pierwsza*: Jedność Małżeństwa nie przyimuie tego, aby Mąż nie iedną, ale dwie lub trzy razem miał żony, y Prawem Ewangelicznym jest zakazano: lubo w Prawie Natury z sprawiedliwych przyczyn od Boga było dyspensowano. Niewiaśtom iednak razem kilku Mężów nigdy się mieć niegodziło, y niepozwalano

lano, bo się sprzeciwia pryncypalnemu końcowi Małżeństwa. Po zmarłej zaś pierwszej Zonie poymować drugą, Kościół pozwala; iako y Zonom po zmarłych pierwszych Mężach, pozwala iść za drugich.

Druga: Związek Małżeński osobliwie złączeniem cielesnym dopełniony, do śmierci nie może być zerwany, z natury samey takowego związku przez wspólne raz na zawždy ciała oddanie, Prawem tak starego, iako y nowego Testamentu na zawždy utwierdzone, tudzież że Małżeństwa jest obowiązek edukowanie dzieci, należy im przy wspólnym pomieszkaniu o to mieć staranie; y takowy związek nawet między Niewiernymi ma swoją trwałość, tak, że Małżonkowie ani związku zrywać, ani od wspólnego pomieszkania odstępować nie powinni; y lubo w starym Testamencie pozwolił Bóg Mężom przeświadczone o cudzołożstwo żony przez Piśmo prawne, z wyrażeniem przyczyny oddać, iednakże ganił to żydom Chrystus, mówiąc: że im to pozwolono dla ich zakamieniałości, w prawdzie zaś samey, z mocy postanowienia, Małżeństwo rozerwaniu nie podpada. Kościół Święty w trafunku: kiedy by Mąż niewierny przyjął Chrześc, a Zona niechciała, pozwala takowemu pojąć drugą, y wzajemnie, kiedy by zaś oboje przyjęli

Chrześć powinni z sobą mieszkać, przez związek Małżeństwa przed Chrztem zawartego.

Trzecia: Małżeństwo w Kontrakcie tylko, y Sakramencie zawarte bez złączenia cieleśnego dwoma sposobami w związku swoim może być zerwane; *Pierwszy:* Kiedyby ieden z Małżonków wstąpił do Zakonu y Profesją uczynił, drugi na Świecie pozostały jest wolen do powtórnego zamęścia, czy też ożenienia się. *Drugi:* Kiedyby Ociec Święty z słusznych przyczyn dyspensował, takie bowiem Małżeństwo nie ma więcey mocy, iak wotum solenne. W Wotach zaś wszystkich Papież dyspensować może.

Czwarta: Małżeństwo złączeniem cieleśnym dopełnione lubo nie może być w związku zerwane, iednakże w następujących przypadkach, co do wspólnego pożycia Małżonek ieden od drugiego może odłączyć się. *Naprzód:* Kiedyby ieden z Małżonków odstąpił wiary Katolickiey, osobliwie kiedyby został niewiernym, za powrotem iednak do Wiary Małżonek w Wierze trwający powinien powrócić. *Powtore:* Jeżeli by ieden z Małżonków drugiego przynaglał do iakowych wielkich kryminalów, niechcący ich pełnić, może odstąpić; Kiedy sam tylko popełnia, dru-

giego

giego nie nagląc, niewinny powinien mieszkać. *Po trzecio:* Kiedy by Mąż tyranizował Zonkę okrutnie, y tyranisko obchodził się z Zoną. Zonka jest wolna onego porzucić, okrucieństwo zaś ma się rozumieć częste, y niebezpieczeństwo utraty zdrowia, lub życia przynoszące. Letkie, a zwłaszcza sprawiedliwe ukaranie, lub przypadkowa nad zwyczaj furja, nie jest przyczyną do porzucenia. *Po czwarte:* Kiedy by które z Małżonków zaciągnęło chorobę zarazliwą, tak, że drugi nie może wspólnie mieszkać, bez nabycia teyże zarazy, może się odłączyć, co szczegulniey ma się rozumieć, o zarazie w Małżeńskim złączeniu, a zatym y odłączenie od Małżeńskiego pożycia, nie o wystąpieniu z domu. *Po piąte:* Kiedy by które z Małżonków popełniło cudzołóstwo iawne, niewinny może winnego od siebie oddalić, jeżeli zaś cudzołóstwo skryte, może mu powinność odpowiedzieć, ale nie może od domu wychylać się, może iednak Małżonek winny niewinnego przeprosić, y ten krzywdę swoją darować. Jeżeli by zaś Zona nie z woli to uczyniła, lub kiedy by sam Mąż dał do tego okazyą, albo jeżeli by y on złamał wiary Małżonce, nie może za to przewinienie Zony oddalać; y kiedy by to uczynił po oddaloney Zonie, powinien ją nazad odwołać y przyjąć.

Wie-

Wiedzieć trzeba: iż lubo w wyżej opisanych przypadkach Małzonek krzywdę ponoszący sam wola swoją może się od winnego odłączyć, czy też iego od siebie oddalić, iednak że to mu się niepozwała, za pobiegając złośliwym y niesprawiedliwym niesnaskom y klótniom. Kiedy więc iedno z nich ma sprawiedliwą przyczynę odłączenia się, powinno się udać do Sądu, a Sąd weyrzawszy w dowody uzna co słusznego. *Po wtore:* To wiedzieć trzeba, że lubo w takowych przypadkach Sąd może nakazać rozłączenie, ale związku nie zerwie, a z tym z nich żadne, przez to niebędzie wolne do innego zamęscia. *Po trzecie:* Między przypadkami czterema z góry wyrachowanemi, a piątym ta jest różnica, że cztery pierwsze są tylko doczesne, albowiem kiedy odpadły od Wiary, do Wiary powróci, nagabania do kryminalów, y tyranizowanie, ustana; choroba zarażająca uleczona będzie, powinno być pożycie. Piąta przyczyna cudzołóstwa jest taka; że, gdyby y poprzeszał lub poprzeszała cudzołóstwa, Małzonek pokrzywdzony może nie przyiąć, gdyż z tey winy wynikłe oddalenie Małżonka zdaniem Teologów uznane za wieczne, y poprawa sama sobą takowey krzywdy dostatecznie nadgrodzić nie może, dla tego Małzonek nie winny po

po oddaleniu winnego, bez iego zezwolenia może wstąpić do Zakonu, czy też przyiąć poświęcenie Kapłańskie. Winny bez pozwolenia niewinnego, nie ma tey woli, bo każdego czasu może być rewokowanym, a rewokowany powinien powrócić, kiedy by iednak y bez pozwolenia wstąpił do Zakonu, a niewinny wiedząc y nieczyniąc opozycyi dozwolił, może zostać w Zakonie, bo samo opozycyi nieczynienie, jest pozwoleniem.

W Małżeństwie złączeniem cielesnym dopełnionym, żaden z Małżonków nie może pójść do Zakonu, bez zezwolenia drugiego, y Profesya uczyniona nie może być ważna y powinien powrócić do Małżonka na Swiecie zostającego, y ta Profesya tak jest nie ważna, że y po zmarłym Małżonku nie jest obligowanym powracać do Zakonu, y może wyjść z Zakonu, choćby y nie rekwirował Małżonka na Swiecie pozostały. Nad to nie dosyć jest, aby drugi Małzonek pozwolił wstąpienia do Zakonu, ale pozwalając, powinien także y sam albo do Zakonu wstąpić, albo żyjąc na Swiecie wotum wieczney czystości uczynić; zostawszy bowiem na Swiecie bez takowego wotum mógłby rewokując pozwolenie, tamtego iuż po Profesyi z Zakonu wyciągnąć, y musiał by powrócić, a powróciwszy chociaż

choć dla ważnej Professyi nie mógłby rekwirować powinności Małżeńskiej, ale rekwirowany musiałby zadożyć czynić. Kiedy zaś Mążnek na Świecie pozostały obowiązany będzie do czystości przez wotum, pozwolenia swego rewokować nie może. Tak też po zawartym Małżeństwie, czyby było złączeniem cielesnym dopełnione, czy nie, Mąż u Rzymian nie może przyjąć Kapłaństwa wyższych stopniów, w których przyięciu zawiera się wotum wiecznej czystości, jaki jest stopień Poddyakona, bez wyraźnego zezwolenia Zony; y ta pozwalając powinna y sama w iakowym Zakonie uczynić szlub czystości wiecznej, y któryby bez pozwolenia Zony przyjął poświęcenie, oprócz że ma być oddany Zenie, wpada w Irregularitatem, tak, że y po śmierci Zony, czy też po wstąpieniu iey do Zakonu, bez dyspensy ani może sprawować Urzędu stopnia wziętego, ani się promowować na wyższy, poświęcenie iednak, które przyjął, jest ważne. Ztąd daie się poznać, że żaden z Małżonków, bez pozwolenia drugiego nie może czynić y prywatnego szluby czystości.

79. P. Jakiej Uroczystości wzięcie szluby poprzedzać powinno?

O.

O. *Pierwsza*: Przed Szlubem, podług zwyczajui powinny być zaręczyny; to jest wzajemne Osoby zabierających się do Małżeństwa przyrzeczenie, które aby wkładało obowiązek przyszłego zamęścia powinno być wolne y bez przymusu z dobrą uwagą uczynione y znakami powierzchownemi okazane, naprzykład: daniem sobie rąk, czy też pierścieni; y takowe zaręczyny będą ważne, choćby też prywatnie między dwiema niemi tylko uczynione, byle nie zachodziła Kanonna przeszkoda do Szluby. Po skończonych lat Siedmiu mogą się zaręczać, lubo nie mogą przystąpić do Szluby. Rodzice sami nie mogą czynić zaręczyn, y jeżeli by ich uczynili, w ten czas dopiero będą ważne, kiedy ie same Osoby akceptować będą. Zaręczyny takowe są mocy, że ich bez słusznych przyczyn żadna strona zrywać niepowinna, y Sąd może nakazać onych dopełnienie przez Szlub, y żadna strona w insze zaręczyny wchodzić niepowinna, gdyż powtórne niebyłyby ważne.

Przyczyny zrywające Zaręczyny są te: *Naprzód*: Wspólne y dobrowolne obóh stron zezwolenie, choćby też zaręczyny były zaprzyiężone, bo im przysięga więcej niedaie mocy nad tę, którą z siebie

z siebie mają. *Powtore:* Odmiennosc stanu ktorey strony, iako to nierząd popelniony, utrata piękności, upadek substancyi, wpadnienie w iakowy wielki defekt, lub chorobę. *Patrzecie:* Szlub z inszym lub inszą wzięty. *Po czwarte:* Zaciągnięcie Pokrewienstwa, czy też powinowactwa. *Po piąte:* Przyjęcie Kapłaństwa. *Po szóste:* Oddalenie się ktorey strony, y nieprzybycie na Termin naznaczony Szlubu, bez dania wiadomości y przyczyny. *Po siódme:* Niedopelnienie kondycyi do wzięcia szlubu założoney. Te przyczyny same przez się zaryczy zrywaią, kiedy by iednak uczynione były Uroczyscie y publicznie, a niewiadoma była przyczyna zrywania, lepiej jest udać się do Sądu, zwlaszcza kiedyby przez nieogłoszenie przyczyny, która strona mogła podpadać złemu u Ludzi porozumieniu.

Druga: Po zaryczynach uczynionych następuia Zapowiedzi, to jest ogłoszenie z Ambony, w Kościele Parochyalnym, że te osoby, zabieraią się do stanu Malżeńskiego, a to dla tego aby inni otym wiedząc uważyli, czy nie zachodzi między niemi iakowa przeszkoda Kanonna. y każdy ią wiedzący pod sumnieniem powinien donieść Parochowi. choć by też wątpliwa tylko była, powinien ią poddać pod rozśadek Parocha

rocha. Kiedy by zaś obawiał się iakowey nienawiści, czy też przesładowania powinien ostrzedz Parocha, aby osobę Jego miał w sekrecie y ten go nie może wyiawić.

Podług przepisu Koncylium Trydentckiego te zapowiedzi powinny być konieczne, inaczej y strony y Paroch podpadną karom. Strony: że kiedyby po wziętym bez zapowiedzi Szlubie odkryła się przeszkoda Kanonna, choćby też im przed Szlubem niewiadoma, Dzieci ich będą uznane, za nieprawego łoża. Paroch trzyletniey podpada suspensie. Zapowiedzi powinny być trzy razy ogłoszone, y to w Niedzielę lub Uroczyste Święto przed ludem na Nabozeństwo zgromadzonym, y to nieprzewlekaiąc iedney od drugiey bardzo, gdyż każda z nich mogłaby podyć w niepamięć u ludzi, ani też bardzo spiesząc, y dla tego w trzy święta dzień po dniu następuiace, nie mogą być publikowane; potrzeba bowiem dać Ludziom czas rozmyślenia, w widoczney rzeczy niezachodzenia żadney przeszkody, w Święta między dwoma Niedzielami w tygodniu przypadaiące byle nie w Poniedziałek lub Sobotę mogą być ogłoszone.

Jeżeli Osoby zabieraiące się do stanu nie z iedney są Parochyi w obydwóch Parochiach mają być zapowiedzi, tudzież jeżeli by

żeliby oboie wyszli w infzą Parochyą y mieszkanie założyli, y w krotce potym zabierali się do stanu, zapowiedzi bydz powinne, y w tey Parochyi w którey mieszkaia, y w tey z którey wyszli. Po wyszłych tym sposobem zapowiedziach, Nowożeńce niepowinni daley przeciągać Szlubu by też z potrzeby, nad kwartał; Po dłuższym zwleczeniu, zapowiedzi mają bydz ponowione albowiem choćby przy pierwszym ogłoszeniu nieznaydowała się przeszkoda, mogła potym z iakowey okoliczności między niemi wyniknąć. Paroch w Sakramentalney Spowiedzi mając wyiawioną przeszkodę, nie może iey oponować, chybaby miał powierzchowne oraz y iawne na to dowody, y kiedyby tę przeszkodę sam tylko znał, y mógł dowieść, niepowinien dać Szlubu, ale prywatnie ostrzedz; a kiedy by strony nieśluchały, ma donieść zwierzchności, y sam świadczyć.

Trzecia: Zabieraiący się do Stanu powinni Rodziców prosić o ich zezwolenie, y żeniący się ukradkiem mimo ich woli, y pozwolenia ciężko grzeszą, choćby też zamęście było uczciwe y przystoyne, ho Rodzice mają prawo wiedzieć o przyszłym Dzieci swoich stanie, a tym bardziey więcey grzeszą Synowie y Còrki ieżeli się wiążą nieprzystoynie z dyzhonorem imienia lub nieszczęciem

szczęciem Substancyi. Rodzice iednak tey powagi y władzy swoiey nie powinni używać, na przymuszenie Synów lub Còrek, aby koniecznie brali się podług ich zdania przeciw własney woli, tak że takowy Szlub niebyłby ważny, y w takowych okolicznościach zabieraiący się do stanu mogą Szlub ukryć przed Rodzicami niesprawiedliwie Szlubu niedozwalaiącemi.

Te trzy Uroczystości Szlub poprzedzaiące do ważności Szlubu nie należą który zawždy będzie ważny, y tak zaręczy ny mogą bydz opuszczone, od Zapowiedzi zaś może Biskup dyspensować ileby słuszną tego widział przyczynę y potrzebę, niesprawiedliwy Rodziców upor (iako się rzekło) nieprzeszkadza ważności.

P. Jaka jest Materya y Forma? y kto jest So. Ministrem Małżeństwa?

O. *Pierwsza:* Małżeństwo dwoiako się bierze: za Kontrakt, y Sakrament. Powszecznym zdaniem, że Materyą Małżeństwa iako Kontraktu jest zobopolne Ofob sobie szlubuiących do Ciał prawa danie y akceptowanie, a Forma słowa te; przez które to prawa danie, y akceptowanie, y wzajemne na to zezwolenie wyraża się, y te są: *Ja беру tebe sebi za Małzonku.*

*Małżonku, y szlubowiu tebi miłość, Wi-
ru y uczciwość, a iż tobe neopuszczę aż
do śmierci, tak mi BOZE dopomożę wo
Troycy Swiatoy Jedyny.* Niektórzy
Teologowie y Sakramentu Małżeństwa ia-
ko przydanego y niedzielącego się od Kon-
traktu też naczaią Materją y Formę
á Parocha błogosławiącego Szlub poczytu-
ią za świadka kwalifikowanego, Ministrem
zaś tego Sakramentu uznaią samych wza-
iemnie sobie Szlubujących.

Druga: Którzy oddzielaią istotę Sakra-
mentu od istoty Kontraktu; Kontraktu
Materją y Formę przyznaią która się wy-
żey rzekła, á Sakramentu Małżeństwa za
Materją zakładaia szlubne czyny osob so-
bie szlubujących, á za Formę słowa Kapła-
na któremi ich Kontrakt potwierdza *Jażs
Boh soczeta &c.* á zatym iako Sakramentu
Ministra uznaią byż Parocha, czy też Ka-
plana Szlub benedykującego, gdyż tę bene-
dykeę nie sądzą byż tylko ceremonialną,
ale istotnie Sakrament z wypłynieniem Ła-
ski poświęcaiącej stanowiącą. Więc kiedy-
kolwiek przy Szlubie nie będzie tego bło-
gosławieństwa, takowy Szlub maią tylko
za Kontrakt á nie za Sakrament.

Kościół Święty w tey Kontrowersyi nie
wyrażnie nie definiował, á zatym iak się
komu

komu zdaie trzymać wolno, Paroch te-
go postrzegać powinien aby Obrządek
Cerkwi Bożey do dawania Szlubu prze-
pisany, doskonale zachował, y swoią o-
myłką nieważnego nieczynił.

- P. Wielorakie są przeszkody do Małżeń-
stwa?
- O. Dwoiakie: Jedne Szlub rozrywaiące,
drugie zakazuiące.
- P. Które są przeszkody Szlub wzięty roz- 81.
rywaiące?
- O. Te: Omyłka, Stan, Wotum, y Po-
święcenie Kapłańskie, Pokrewieństwo,
Powinowactwo, występki, niemoc, nie
jedna wiara, Przymuszenie, Pofzłubienie,
Potajemność, Powinowactwo przyzwo-
itości, zchwycenie czyli wykradnienie
Panny, y lat niezupełność.
- P. Jaka omyłka iest przeszkodą?
- O. Omyłka Szlub zrywaiąca zciaga się
pryncypalnie do Osoby kiedy by kto na-
przykład: zaręczył sobie Annę, á do
Szlubu mu przystawiono Katarzynę, tak,
że niepoznał aż po Szlubie, takowy szlub
nieważny. Jeżeli by zaś omylił się w
przymiotach tey którą poiał, naprzykład:
postrzegłszy że iuż nie Panna, uboga,
nie bogata iako rozumiał przed szlubem,
przez to zrywać nie może, chyba kiedy
by przed szlubem wyrażnie sobie tę kon-
dycyę obwarował. P.

P. Jaki Stan jest przeszkodą?

O. Stan poddaństwa, kiedy by naprzykład Poddany udawszy się za wolnego, pciął wolną przez ofzukanie, Szlub nieważny. Tylkoż Teologowie przez poddaństwo nierozumieją Poddanych Roli Pańskiej y pańszczyźnie przywiązanych, iacy są Poddani w Państwach Katolickich, ale rozumieją Stan niewolniczy, iakowi do tych czas znajdują się u niewiernych, których zakupiwszy, moc mają zprzedania, iakoż ta przeszkoda na tym się funduje że takowy niewolnik nie ma władzy, samego siebie; y bez woli Pańskiej nie może się nikomu poszlubić.

P. Jakie wotum jest przeszkodą zrywającą?

O. Wotum Uroczyście y solenne czystości wieczney uczynione przez Profesję Zakonną, alboliteż przez przyięcie Kapłaństwa.

P. Co jest? y wielorakie Pokrewieństwo? y iakie Szlub zrywa?

O. *Pierwsza*: Pokrewieństwo jest troiakie; Duchowne, Cieleśne, y Prawne. *Duchowne*: jest związek Osob, pochodzący z Sakramentu Chrztu y Bierzmowania. *Cieleśne*: jest związek Osob pochodzący z Rodzeństwa. *Prawne*: jest związek Osob pochodzący z przywłaszczenia prawnie uczynionego.

Druga

Druga: Pokrewieństwo Duchowne zawiera się między chrzczącym, czy też bierzmującym, z chrzczonym czy też bierzmowanym, y iego Oycem y Matką, między trzymającym do Chrztu, czy też Bierzmowania z trzymanym. Jego Oycem y Matką, y między temi tylko Osobami zachodzi pokrewieństwo szlub rozrywające, a zatym Kumowie trzymający poiąć się mogą.

Trzecia: W pokrewieństwie cieleśnym trzeba uważać Linie y Gradusy. *Linia*: Znaczy porządek Osob z iedney Krewi pochodzących, y ta jest dwoiaka: Prosta y Kollateralna czyli poboczna. *Prosta*: Jest porządek Osob iedna z drugiey pochodzących, naprzykład: Dziad, Ociec, Syn &c. a ta znowu jest dwoiaka: *Wyższych*, To jest: tych, od których my pochodzimy, y *Niższych*, To jest: tych, którzy od nas pochodzą. *Linia Kollateralna* czyli *Poboczna* jest porządek Osob od iednego pochodzących, y ta się zawiera między Bracią, Siostrami, ich Synami y Córkami, y ta jest także dwoiaka: Równa y Nierówna; *Równa*: Jest porządek Osob w równym gradusie zostających, od tego, od którego pochodzą. Np: Dway Rodzeni Bracia w równym są gradusie od Oycy lub Matki. *Nierówna*: Jest porządek Osob nie w równym gradusie zostających od tego, od którego pochodzą. Naprzykład: Brat, y Brata Syn.

N

Gradus

Gradus: Jest odległość zpokrewnionych między sobą od tey Osoby, od ktorey pochodzą. W Linii Kollateralney. te Gradusy podług Prawa Kanonicznego co do Szluby tak się rachują: Bracia rodzeni pierwszy stopień; ich Synowie czyli Córki drugi; tych Synowie trzeci, a z tych rodzace się czwarty, to jest: iako są od legli od tego, od ktorego pochodzą, taką odległość y między sobą uznają. A w Linii nierówney odległość determinuje gradus niższy. *Naprzykład:* Synowiec z Styem będzie w drugim stopniu od swoiego Dziada. W Linii prostej tak wyższych iako y niższych tyle się rachuje stopniów, ile Osób wyiawszy te, od ktorey zaczyna się rachuba, Np. Ociec, Dziad, Pradziad, Syn Wnuk Prawnuk:

W Linii prostej wszystkie Gradusy są przeszkodą Szlub zrywającą.

W Linii Kollateralney piąty Gradus nie czyni przeszkody, cztery zaś wyższe są zabronione tak, że w pierwszym gradusie ani Stolica Apostolska dyspensować zwykła, a w drugim bardzo rzadko, y to tylko między Xiążęty y z wielkich przyczyn. Jako zaś w Linii nierówney odległość się determinuje od stopnia niższego, tak, kiedy jedna osoba będzie w Czwartym, druga w Piątym, rachują się za zostających z sobą w stopniu Piątym y mogą się pobrać.

Czwarta

Czwarta: W Pokrewieństwie Prawnym z przywłaszczenia pochodzącym, to jest: kiedyby kto obcą osobę Prawnie przyjął za Syna lub Córkę między temi Osobami jest zabronione Małżeństwo.

Naprzód: Między przywłaszczającym y przywłaszczonym czy też przywłaszczoną, y iego Synami y Córkami.

Powtórę: Między przywłaszczającym y Zoną przywłaszczonego.

Potrzebie: Między przywłaszczonym y Córką Naturalną przywłaszczającego. Kiedyby zaś przywłaszczenie Prawnie ustało, to y ta przeszkoda ustaie.

P. Co jest Powinowactwo? wielorakie? y kiedy Szlub zrywa?

O. *Pierwsza:* Powinowactwo jest związek Osób pochodzący z cielesnego złączenia czy to prawnego przez Szlub, czy też nierządne, to jest Mąż zaciąga Powinowactwo z wszystkimi krewnymi Zony, a Zona ze wszystkimi krewnymi Męża, y w jakim stopniu Mąż z krewnymi swoimi zostaje pokrewieństwa, Zona z temiż krewnymi Męża zostaje w tymże stopniu powinowactwa y wzajemnie, toż się ma rozumieć y o Osobach nierządnie złączonych, bo powinowactwo funduje się na złączeniu cielesnym, przez które Męszczyzna z Niewiastą staie się iednym ciałem.

N 2

Druga

Druga: Pierwszych Wieków prawem, powinowactwo dzieliło się na trzy rodzaje. *Pierwszy rodzaj:* Jako się wyżej rzekło że Mąż zaciąga powinowactwo z krewnymi Zony y wzajemnie. *Drugi:* Ze kiedy Mąż naprzykład Piotr umarł, a Zonę jego Paweł pojął: ten z Bracią y Siostrami Piotra zaciągnął powinowactwo. *Trzeci:* Kiedyby Pawłowi zmarła Zona, która pierwey była Piotrowa, y ten pojął drugą ta druga znowu zaciągała powinowactwo z bracią y siostrami Piotra, ale te dwa ostatnie rodzaje powinowactwa Kościół Święty na Koncylium Laterańskim Czwartym skasował, y pierwszy tylko zostawił; Októrym to też wiedzieć, że same tylko osoby, Męża y Zony zaciągają powinowactwo, a nie inni krewni, dla czego Ociec y Syn mogą pojąć Matkę y Córkę, dwa Bracia rodzeni dwie Siostry rodzone.

Trzecia: Powinowactwo ma się miarkować Liniami y Gradusami pokrewieństwa, y jako pokrewieństwo, tak y powinowactwo, z prawego Małżeństwa pochodzące, jest przeszkodą Szlub rozrywającą do Czwartego stopnia: Powinowactwo pochodzące z nierządu, do drugiego stopnia, y to z postanowienia Koncylium Trydent-
skiego, pierwey bowiem równie z pierwszym rozrywało do Czwartego stopnia. To
też

też wiedzieć: kiedyby Paweł nierząd popelnił z Anną Siostrą Katarzyny Zony swoiey, przeto Małżeństwo pierwey ważnie zaślubione nie jest zerwane, tyłkoż na Katarzynie żenie swoiey nie może wymagać długu Małżeńskiego, chociaż go oddawać może, y powinien; Kiedyby zaś popelnił z Krewną iey w trzecim gradusie a za tym w tymże gradusie powinowatą swoją ją uczynił, nie jest oddalonym od wymaganja długu, ponieważ trzeci stopień nie jest przeszkodą.

P. Który występek zrywa szlub?

O. Dwa pryncypalnie występki przed szlubem popelnione, czynią szlub nieważny: *Cudzołóstwo, y zmówienie się na śmierć Małżonki,* ale nie zawždy, tylko w pewnych zachodzących okolicznościach. *Cudzołóstwo* aby było przeszkodą rozrywającą ma się łączyć albo z obopolnym postanowieniem, czyli obietnicą po śmierci prawego Małżonka czyli Małżonki wzięcia Szlubu, albo zmowieniem się na śmierć niewinnego Małżonka czyli Małżonki; zarówno zaś ma się rozumieć czy pierwey nastąpi cudzołóstwo, czy wspólne postanowienie nie czynione, albo zmówienie się na śmierć niewinnego Małżonka, czyli Małżonki; do czego należy *Naprzód:* Aby szlub przeciw któremu

remu jedna strona ten popełnia występki był w obowiązku swoim ważny, choćby złączeniem cieleśnym niedopelniony, y choćby żyli w separacyi. *Powtore:* Aby Cudzołóstwo y obietnica czy też zmówienie się stały się ieszcze za życia niewinnego Małżonka, a zatym kiedy Cudzołóstwo za życia prawego Małżonka będzie dopelnione, a oświadczenie już po śmierci, szlub będzie ważny. *Po trzecie:* Aby obie cudzołożące strony znali że jedno z nich zostało w obowiązku Małżeńskim. *Po czwarte:* Powinno być Cudzołóstwo zupełnie dopelnione. *Po piąte:* Obietnica Zamęścia, z oboch stron powinna być szczerą y wzajemnie akceptowaną.

Zmówienie się na śmierć niewinnego Małżonka samo przez się nie jest także przeszkodą zrywającą, tylko kiedy w skutku dopelnionemu Zaboystwu przydane będzie Cudzołóstwo, albo kiedy równym oboch stron zezwoleniem y staraniem nastąpi niewinnego zaboystwo. Złączone zaboystwo z Cudzołóstwem, w ten czas jest przeszkodą. *Naprzód:* Kiedy jedna z zmówionych osób na śmierć, sama, choćby też mimo wiadomości drugiej wniydzie w przyczynę śmierci zabijając lub truciznę dając czy też inzego na to namawiając y napraszając, sprowadzając na zabicie, y by w skutku zabitym

bitym został. *Powtore:* Kiedy to zaboystwo tym szcęgulnie nastąpi koncem, aby się mogli pobrać. Przez się zaboystwo bez cudzołóstwa w ten czas tylko będzie przeszkodą rozrywającą, kiedy obie osoby zmówione ono dopelnia tym koncem, aby się pobrali.

P. Jeżeli Osoby jakowy z tych grzechów dopelnia, niewiedząc że to będzie dla nich przeszkodą, ta niewiadomość czy nie znosi przeszkody?

O. Niewiadomość przeszkody nieznosi, bo wszystkie przeszkody szlub zrywają mocą Prawa, którym są ustanowione, nie z wiadomości osób zaszlubiających się.

P. Co jest? Wieloraka? y która niemoc Szlub zrywa?

O. Niemoc, jest nieposobność do złączenia Cieleśnego, takowego, przez które dwie osoby stają się jednym ciałem.

Druga: Naprzód: Niemoc jest jedna naturalna, czyli wewnętrzna z defektu ciała pochodząca, druga przypadkowa czyli zewnętrzna z uczynku ludzkiego. *Np.* przez skastrowanie lub oczarowanie pochodząca. *Powtore:* Jedna jest niemoc wieczna, która nigdy nie może być poprawiona, albo kiedy by nie mogła być kurowana bez niebezpieczeństwa śmierci. Druga doczesna, która albo sama za czasem

sem ustać może, albo naturalnie może być uleczona; czy też przez exorcyzmy oddalona. *Po trzecie:* Inna jest niemoc która czyni nieposobnym względem wszystkich, nazywająca się *Absolutna*. Inna która czyni nieposobnym względem tylko takowey osoby, y nazywa się *względna*. *Po czwarte:* Niemoc przedślubna która znajdowała się w osobie szlubującej przed szlubem, y niemoc poślubna, która po wziętym Szlubie przybyła.

Trzecia: Niemoc wieczna wewnętrzna, czy zewnętrzna by też tylko względna przedślubna jest przeszkodą zrywającą.

P. Hermofrodyci czy mogą w Szluby Małżeńskie wchodzić?

O. Kiedy Hermofrodyt będzie miał jedną płeć trwałością drugą przemagającą, powinien się trzymać przemagającej Mężkicy lub niewieściey, y według niey wniść w Szlub Małżeński y tey się zawždy trzymać. Jeżeli jedna płeć nad drugą nie przemaga nauczaią Doktorowie: że taki może się do iedney z nich determinować, y według niey Szlubować, ale drugiey nigdy używać niepowinien, to jest kiedy się zaślubił iako Mąż, w przypadku płci Niewieściey, nie może się zezwolić Mężczyźnie.

P.

P. Kiedy strona wiedząc przed Szlubem drugiey strony nieposobność wieczną, poślubi, czy może po szlubie odwołać się do rozvodu?

O. Niemoże, y powinni żyć w czystości, po Szlubie zaś poznawszy drugiego nieposobność, ma na woli, czy się odwołać, czy żyć byle w czystości. W zachodzącym zaś powątpiewaniu czy niemoc jest wieczna czy doczesna; pozwala prawo trzyletnie tentowanie cielesnego złączenia w którym jeżeli nie nastąpi, takową niemoc uznajebydź y naturalną y wieczną y przedślubną a zatym do rozvodu dostateczną.

P. W przypadku doczesney niemocy czy powinna strona ponieść Kuracyą?

O. Powinna, choćby to iey przychodziło z wielkim bolem y trudnością.

P. Czy grzeszy strona, kiedy wątpiąc o mocy swoiey, szlubi?

O. Y ciężko grzeszy, tak dla pokrzywdzenia Sakramentu, któren podaje w niebezpieczeństwo nieważności, iako też dla zawodu drugiey strony.

P. Jaka w szlubujących nie iedną mających wiarę, różność jest przeszkodą szlub zrywającą?

O. Wiara Chrztu Świętego niemająca, iakowisą Zydzi y Poganie jest przeszkodą, tak, że z Prawowiernym Szlub wzięty

nie

nie będzie ważny, ale kiedy by po wzię-
tym Szlubie jedna strona wpadła w Nie-
dowiarstwo, to jest w pogaństwo, albo
Zydowską Religiją Szlub przez to w
swym związku niezrywa się.

P. Jakie przymuszenie jest przeszkodą Szlub
zrywającą?

O. *Pierwsza*: Przymuszenie, któreby uy-
mowało woli szlubującego jest przeszkod-
dą zrywającą, iako bowiem dobrowolne
zezwole nie y chęć należy do ważności
Szlubu, tak w niedostatku onego Szlub
nie będzie ważny, tylkoż to przymusze-
nie powinno w sobie takie zawierać
przegroźki, które każdego y odważnego
ferca człowieka, mogą zastraszyć iako
to: Śmierci, ciężkiego karania, więzie-
nia, ogolocenia z Substancyi, zabronienia
innego zameścia y tym podobne, iako to
częste perfwazye tych, którym odmówić
nie można, iednakże kiedyby w tych o-
kolicznościach nastąpiło dobrowolne ze-
zwole nie, przed, albo przy szlubie sa-
mym, szlub będzie ważny.

Druga: Przymuszenie sprawiedliwe y
prawne nie zciaga za sobą Szlubu nie-
ważności; *Naprzykład*: Kiedyby kto
unikając więzienia, y kar, pojął tę, którą
pierwey zwiódł, lub kiedyby te kary nie
były tym końcem natężone aby ją pojął,
chociaż

chociaż od nich zostaje wolnym - poy-
mując.

Trzecia: Pogrozenie letkie które nie
odbiera woli, a tym bardziey kiedy z flu-
snych przyczyn, dla odpędzenia nieroz-
umnego uporu wynika, tudzież y per-
fwazyą, nie zrywaią szlubu.

P. Szlub z przynaglenia wzięty, czy może
potym stać się ważnym zezwoleniem na
pożycie Malżeńskie?

O. Chociażby przy samym Szlubie która
strona niesprawiedliwie do szlubienia
przymuszona będąc, z przymusu a nie
z dobrej woli szlubowała, a tym samym
Szlub nie ważny wykonała, kiedyby po-
tym dobrowolnie skłoniła się do pożycia
Malżeńskiego, tym samym Szlub nie wa-
żnie wzięty stanie się ważnym, y ow-
szem rewaliduje się zezwoleniem tylko
na wspólne pożycie, by też Malżeńskie
złączenie nie nastąpiło, bo iuż jest znie-
siona przeszkoda przymuszenia, y przez
nastąpione zezwole nie złączenie ocala
się istota Malżeństwa, a zatym y Szlub,
byle iuż to zezwole nie było dobrowolne
a nie przymuszone, pożycie zaś bez złą-
czenia Szlub ocala kiedy czas długi
trwa w zupełney wolności strony pier-
wey przymuszoney, oddalenia się lub mie-
szkania. Przy tym w takowey Szlubu ra-
tyfikacyi

fikacyi, ma się to zachować z strony przymuszoney; aby wiedziała nieważność Szlubu, y że jest wolna do odstąpienia od pożycia z strony przymuszającej, aby z stroną do pożycia skłaniającą się, razem y swoje zezwolenie ponowiła.

P. Co jest przeszkoda poszlubienia?

O. Jest pierwsze z osobą inną Szlubu wzięcie, ani przez śmierć ani przez Dekret rozzerwane; tak ani Mąż za życia Zony, inney pojąć; ani Zona za życia Męża, za innego pójść nie może.

P. Kiedy by Zona, z oddalenia się Męża y długoletniego nie powrotu, ani nadgłoszenia się, mogła miarkować: że umarł, czy może pójść za innego?

O. Nie może. Bo prawo rozporządziło, by do pody za Mąż nie poszła, póki nie będą jawne dowody o śmierci jego, iako to: świadectwo Parocha przez wydanie Metryki pogrzebowey z przypisaniem świadków oczewistych, czy też kiedyby śmierć jego była ogłoszona przez iakowy autentyczny Instrument, albo kiedyby dwóch świadków oczewistych zaprzyścięło, a przynajmniey jeden oczewisty, a dwóch lub trzech z slyszania o śmierci, co zwierzchność rozsadzić powinna, y determinować, czy ma być Szlub dany.

P.

P. Kiedy by po wziętym na iakich dowodach Szlubie Mąż powrócił, z którym ma mieszkać?

O. Szlub powtornie wzięty nie był ważny, a zatym powinna powrócić do pierwszego.

P. Co jest? y jaką czyni przeszkodę, powinowactwo przyzwoitości?

O. Kościół Święty za rzecz przyzwoitą ośądziwszy, aby ci, którzy lubą nie ciałem, ale duszą y sercem, już byli złączeni y spoieni, przez zaręczyny, albo Szlub, złączeniem cielesnym niedopełniony, po zerwanym takowym związku, niełączyli się z pokrewieństwem, postanowił aby młodzian nie żenił się z krewnemi Panny zaręczoney, lub żony z którą Szlub był wzięty a złączeniem cielesnym niedopełniony, y wzajemnie, którey to przyzwoitości przeszkoda, pierwszych wieków extendowała się do Czwartego stopnia pokrewieństwa, ale przez Koncylium Trydentskie przeszkoda przyzwoitości pochodząca z zaręczyn, za limitowana na Gradusie pierwszym, y za ten więcej nie wychodzi, tudzież że przyzwoitości powinowacenie pochodzi tylko z zaręczyn prawnie y ważnie uczynionych; nieważne zaś zaręczyny żadnego powinowactwa nie zaciągają.

P.

P. Po zaręczynach zobopolnym zezwoleniem zerwanych czy trwa powinowactwo przez nie zaciągnięte?

O. Kiedy tylko raz staną zaręczyny ważne z iakiejkolwiek przyczyny, potym choć y za zobopolnym zezwoleniem zerwane zostaną, powinowactwo raz zaciągnięte przez to nie ustaie, więc kto sobie zaręczy Anną, po zerwanych z nią zaręczynach, nie może połączyć iey Siostry Katarzyny. Tymże sposobem gdyby z Anną Szlub był wzięty choć złączeniem cielesnym niedopełniony, y po iey śmierci niemoże także wziąć Katarzyny, bo przyzwoitości powinowactwo nie funduje się na cielesnym złączeniu, iako powinowactwo z dopełnionego Szlubu, czyli złączenia cielesnego, ale na czciwinney zpokrewnionym tey osoby, z którą się zaręczył, lub z którą Szlub wziął, y na Serc złączeniu przez zaręczyny czy też Szlub.

Scisley iednak ma się brać przeszkoda przyzwoitości pochodząca z Szlubu, złączeniem cielesnym niedopełnionego, niżeli pochodząca z zaręczyn. *Naprzod:* Ze pochodząca z zaręczyn ustaie na pierwszym stopniu Linii prostej czy też Kollateralney; pochodząca z Szlubu extenduje się do stopnia Czwartego w obydwóch

dwoch tych liniach: Tak Pius V. deklarował. *Powtore:* Ze chociaż z zaręczyn nieważnych ta przeszkoda nie wynika, wynika iednak z Szlubu wziętego, choćby ten Szlub z iakowey Kanonney przeszkody był nieważny, oprocz kiedyby nieważność pochodziła z defektu której strony zezwolenia, tak deklarował Bonifacy VIII. Dla tego z Szlubu zawartego między niemającymi zupełnego rozsądku, przymuszonymi, nie iedney wiary, z omyłką osoby, ta przeszkoda nie wynika, bo to zaślubienie nie może się rozumieć za dobrowolne, y rozsądne.

W obóch równie tych źródłach z których wynika przeszkoda przyzwoitości, wiedzieć *Naprzod:* Ze ta przeszkoda zciąga się tylko do krewnych, ale nie do powinowatych, bo powinowactwo powinowactwa nie rodzi, iako się rzekło o powinowactwie, pochodzącym z cielesnego złączenia. *Powtore:* Ze Szlub wzięty, ale złączeniem cielesnym niedopełniony, na odfukanie pierwszych zaręczyn, onych nie znosi, y lubo zciąga powinowactwo z krewnymi zaręczoney, ale nie z zaręczoną, tak gdy Jan zaręczył Annę, a potym wziął Szlub z iey Siostrą Maryą, zaręczyny z Anną uczyniły Szlub nieważny z Maryą, a lubo y z takowego Szlubu zaciągnął powinowactwo

nowactwo przyzwoitości z krewnymi
Anny aż do czwartego stopnia, ale nie
zaciągnął z Anną, y może owszem po-
winien ją pojąć, bo ta przeszkoda sama
siebie nie znosi, kiedyby zaś dopełnił
Małżeństwo z Maryą w ten czas dopiero
dla powinowactwa zaciągniętego z cie-
lesnego złączenia nie może pojąć y An-
ny.

P. Jaka potajemność Szlub zrywa?

O. Kiedy podług przepisu Synodu Try-
dentskiego iakowemu Szlubowi nie bę-
dzie przytomny Paroch y dwóch świad-
ków takowy Szlub nie będzie ważny.

P. Wielorakim prawem staje się kto czym
Parochem, y który Szlub dawać powi-
nien?

O. Pierwsza: Jeden jest Paroch • *Urodze-
nia*, y tym samym że się kto w iego Pa-
rochyi rodzi y Chrześć przyjmuie, jest
iego Parochyaninem. Drugi jest Paroch
Obywatelstwa: Kiedy bowiem kto wy-
dzie z Parochyi w którą się rodził y
omieszkał się w inżey Parochyi, iuż się
staie Parochyaninem tego, w którego
Parochyi osiadł, z umysłem tu na zaw-
ždy mieszkania, y zaraz od Pierwszego
Dnia osiedzenia się swego podlega Juryf-
dykeyi Parocha mieysca. Trzecim spo-
sobem nabywa Prawa przez założenie w
iego

iego Parochyi długiego, naprzykład na rok
lub półroku pomieszkania, choćby z inten-
cyą wyniesienia się nazad, y ten się nazywa
Paroch: *Niby Obywatelstwa*, y tym Pra-
wem Paroch mieysca, jest Parochem: służą-
cych, kupczących, na naukach zostających,
z inżey Parochyi zaszytych przez znaczną
część Roku rezydujących, y równie iako
przymiający Obywatelstwo od pierwszego
dnia założonego pomieszkania zostaią Pa-
rochyanami.

Druga. Paroch do ważności Szlubu
przez Synod Trydentski wyznaczony jest
Paroch Obywatelstwa, y niby Obywatel-
stwa, tak że Paroch Urodzenia, a tym bar-
dziej, żaden inży Kapłan bez iego pozwo-
lenia Szlubu dać nie może, kiedy zaś szlu-
bujący nie z iedney są Parochyi, co do wa-
żności obòch stron Parochowie równo się
maią, to jest: czy młodziana czy Panny, Pa-
roch Szlub dawać będzie. Ze zwyczaju ie-
dnak wprowadzonego, Benedykcyja Szlubu
służy Parochowi Panny, y Paroch Mło-
dziana nie powinien go dawać, tylko za ze-
zwoleniem Parocha Panny inaczej pod-
padnie karaniu.

Trzecia. Z okoliczności rozdwoionego
Doktorów zdania Paroch czy jest tylko
świadkiem ukwalifikowanym, czy też Mi-
nistrem Sakramentu, różnią się także w na-
znaczaniu

znaczeniu przymiotów Parocha, Którzy go sądzą byź tylko świadkiem, twierdzą że bytność jego choćby niedobrowolna, albo kiedyby infzym końcem, nie dla asystowania Szlubowi był sprowadzony, y Szlubu nie benedykował, choć by też y nie był aktualny Kapłan, choć by zostawał w Interdykcie, Suspensie, Kłatwie, przez które censury odbiera mu się Jurydykcyę, jest dostateczną do ważności Szlubu, nie tylko iako Kontraktu, ale też iako Sakramentu; Którzy Parocha uznają byź Ministrem, w rzeczonych przypadkach Szlub uznają byź ważny co do Kontraktu, ale nieprzyznają go byź Sakramentem toż rozumieją y o tym Szlubie, któremu by asystował, a choćby go y wprawdzie dawał własny Paroch, ale w cudzey Parochyi, bez pozwolenia Parocha mieysca, Szlub zaś dany od Parocha mniemanego, to jest: którego powszechnie za Parocha mają a nie jest w samey prawdzie, uznają byź ważnym y co do Kontraktu, y co do Sakramentu, bo powszechne rozumienie dopełnia mu Prawa y Jurydykcyi.

O. *Czwarta.* Dla różności wyżej opisane zapobiegając aby Sakramentu nie poać w niebezpieczeństwo nieważności. Parochowie Szlub dający zachować ma-

ią

ią: *Naprzod:* Aby żaden infzy nie interessował się do Aktu tego, tylko własny Paroch czy to Młodziana czy Panny, iakowy gdzie zwyczaj. Paroch zaś może y drugiemu pozwolić, y zwierzchność w niebytności Parocha, lub z innych słusznych przyczyn może danie Szlubu innemu zlecić. *Powtore:* Kiedy daie Szlub w cudzey Parochyi, czy też Cerkwi powinien mieć pozwolenie od Parocha mieysca. *Potrzecie:* Aby Szlub dający był aktualny Kapłan żadnemi Censurami nie inwolwowany. *Po czwarte:* Jeżeli osoby szlubujące, albo jedna z nich będzie wloczega, Parochyi y bezżeństwa swego dowodu nie mająca, Szlub nie powinien byź dany bez pozwolenia Zwierzchności.

P. Jacy powinni byź świadkowie? y iaka ich przytomność do ważności Szlubu?

O. Świadkowie powinni byź Ludzie stateczni przy dobrej reflexyi zostający, akt któremu asystują poznający, czy to krewni czy domowi czy umyślnie na to sprowadzeni, czy to trafunkiem przybyli, ale do świadectwa użyci powinni byź razem z Parochem, całemu Aktowi przytomni, gdyż dla tego są naznaczeni aby Kościołowi o takowym Akcie dali świadectwo.

P. Jakie Panny zchwywanie czyli wykradnienie czyni Szlub nie ważny?

O. *Pierwsza:* Zchwywanie czyli wykradnienie Panny z domu iey mimo wiadomości Rodziców, czy też Opiekunów, stać się może albo za poprzedzającym na to Panny zezwoleniem, albo gwałtownie y bez iey woli, albo przez uludzenie, kiedy sama zezwoli na zchwywanie, zwłaszcza będąca w latach w których Synowie wychodzą z władzy Rodziców y z opieki Opiekunów. Potakowym wykradnieniu lub zchwywaniu, Szlub wzięty będzie ważny, toż się ma rozumieć y o uludzeniu, gdyż takowy wiek przyświadcza Pannę byź w doskonałym rozoznaniu, y znającą obowiązek Szlubu, y postanowienie tey przeszkody zmierza do tego końca, aby Panna w zamęściu nie ponosiła gwałtowności przeciw własney woli.

Druga: Wykradnienie przeciw woli nie tylko Rodziców czyli Opiekunów, ale też bez zezwolenia Panny, y niespodziane dla niey, jest przeszkodą Szlub zrywającą, y do pòty Szlub ważnie wzięty byź niemoże, pòki zchwywana nie będzie Rodzicom lub Opiekunom oddana, czy też w innym miejscu dla niey wolnym ilokowana, tak, żeby mogła z
własney

własney woli y chęci zezwolić y determinować się do zamęścia z tym, który ją wykradł, ale choć by to nastąpiło, wykradający, y wszyscy do tego, nawet radą tylko pomagający, nie uchodzą kar, klątwy y infamii, a Kapłani depozycyi, na nich prawem włożonych. Wyprowadzenie przez podchlebstwa y lùdzenia, lubo przez się nie zawiera się w tey przeszkodzie, iednakże Panny, lata młode: w których nie może ieszcze poznawać obowiązków stanu, przyświadczyć mogą o niezupelnym zezwoleniu, gdyż ieszcze niepoznawała na co zezwoliła, a zatym przynamniej dla uniknienia niebezpieczeństwa nieważności Szlubu, wtrzymać się należy do Lat zupełnego poznania.

P. Zchwywanie Młodziana od Panny, czy jest przeszkodą?

O. Koncylium przez względy płci słabszey stanowiąc tę przeszkodę zmierzało tylko do ochronienia Panien od gwałtowności, a zatym Młodzian zchwywany byle potym zezwolił, Szlub ważnie weźmie, y Panna chwytaiąca niepodlega tym karom, którym podpada Młodzian chwytaiący poniewolnie Pannę.

To też w rodzaju tey przeszkody wie-
dzieć trzeba, aby Panna była zchwywana,
z podudki

z pobudki wzięcia Szlubu, bo jeżeli innym końcem *Np.* dla wykonania żądzy cielesney takowe zchwytanie z zamierzenia Synodu nie będzie przeszkodą.

P. W iakich leciech mają się żenić?

O. Młodzian powinien mieć lat czternaście, a Panna Dwanaście zupełnych, to jest, że dopiero brać się mogą: kiedy Młodzian zaczyna rok piętnasty a Panna trzynasty, inaczey Szlub nie będzie ważny, oprócz kiedyby złość przewyższała lata; tylkoż to Parochowi rozstrząsać nie należy.

Po wyrachowanych y wyexplikowanych przeszkodach Szlub rozrywających dwie ieszcze rzeczy zachodzą do poznania. *Pierwsza:* Kiedyby przy Szlubie założona była kondycya do dopełnienia przyszlemu czasowi rezerwowana a taka, bez ktorey strony zakładająca niechciałaby szlubować, *Np.* Ja biorę ciebie za Małżonkę jeżeli na to Ociec pozwoli, takowy Szlub nie byłby ważny, y owszem wszystkie inne kondycye przystoyne y sprawiedliwe, *Np.* jeżeli jesteś Panną, wyraźnie przed Szlubem czy w Szlubie warowane, ile by z oszukaniem strony niesprawdziły się, Szlub uczynią nieważny, bo z strony zakładającej kondycya nie będzie zupełne y dobrowolne zezwole-

zezwole nie, na którym zawisła istota Szlubu; Kondycye zaś nieprzystoyne czy też w skutku nie podobne, za nic się poczytują y Szlubu ważności nie przeszkadzają.

Druga: Ze za pozwoleniem Stolicy Apostolskiej, może być Szlub wzięty przez Prokuratora, do czego potrzeba; *Nayprzod:* Aby Prokurator miał na to wyraźną Plenipotencyą, czyli pozwolenie, y takowey Plenipotencyi, drugiemu od siebie zlecić nie może, oprócz kiedyby y na to miał pozwolenie. *Powtóre:* Aby w ten czas, kiedy imieniem Pryncypala Szlub bierze, ta Plenipotencya trwała, y niebyła rewokowana od Pryncypala, kiedyby bowiem była rewokowana choć iemu niewiadoma, Szlub nie będzie ważny, tylkoż dla zupełniejszey takowego Szlubu trwałości, potym y same osoby pryncypalne, Szlub przez Prokuratora wzięty obecnie z należytemi Uroczystościami ponawiać zwykły.

P. Które są przeszkody Szlubu zakazujące? 82.

O. *Pierwsza:* Kiedy Zwierzchność Duchowna z iakowych słusznych przyczyn, Ofobom iakim, do czasu, lub na zawždy brania się z sobą zakazuje.

Druga: Czas zakazany, w którym z postanowienia Cerkwi Bożey nie należy się

ży się żenić, iako to: od zacementego Postu Adwentowego, do Ziawienia Pańskiego; od Niedzieli Miękopustney, do Niedzieli przewodney; w Posty Piotrówka y Spółka zwane. Wiedzieć trzeba, że w te czasy zakazane jest przez się sprawowanie Weseła z Muzyką y tańcami, nie zaś branie Szlubu, iednakże y Szlub bez wielkiej przyczyny y pozwolenia Zwierzchności nie ma bydź dawany w tych czasach zakazanych. Zaręczyny bydź mogą.

Trzecia: Zaręczyny z iedną uczynione niedozwolają brać Szlubu z drugą, y grzeszy biorąc.

Czwarta: Szlub prywatny zachowania czystości, czy też wstąpienia do Zakonu. W początkach Kościoła nauczający Katechizmu y Artykułów Wiary, nie mogli brać tey, którą wyuczył, ale Synód Trydeński zniósł tę przeszkodę.

83. P. W przypadku kiedy by wzięty był Szlub dla zaszłej iakowey przyczyny nie ważny, iak trzeba postąpić?

O. Potrzeba się starać o Dyspensę, y jeżeli przeszkoda jest ukryta, nikomu króm Malżonóm wiadoma, Spowiednik albo inšzy komu się zwierzyć zechcą, mają wyrabiać u Kardynała Penitencyaryusza, nie wypisując imiön Osób. Kiedy zaś przeszkoda będzie wiadoma y iawna, ma

ia

ią wyrabiać w Dataryi, ale do przyścia takowey Dyspensy, mogą a czasem y powinni bydź od Biskupa separowani; po nadeszłej zaś Dyspensie, Szlub ma bydź powtorzony.

P. Czy we wżyskłych przeszkodach może bydź Dyspenfa?

O. W tych tylko które są od Kościoła postanowione, iako to: Pokrewieństwo w linii kollateralney w gradusie drugim y niższych, Pokrewieństwo Duchowne, y prawne, Wotum solenne, występki, nie iedna Wiara, powinowactwo przyzwoitości, które zaś wynikają z Prawa natury y Boskiego, w tych Kościół dyspensować nie może iakie są: pokrewieństwa w Linii prostej, y w pierwszym gradusie kollateralney. Powinowactwo w pierwszym gradusie Linii prostej, omyłka, Stan, przymuszenie, poszłubienie y niemoc.

P. Biskupi czy mogą Dyspensować?

O. Mogą, ale tylko w przeszkodach ukrytych y w wielkiej potrzebie, co do uwolnienia na sumnieniu, zaczym aby mogli Dyspensować te powinny zachodzić kondycye; *Naprzód:* Aby przeszkoda była tajna, albo samym tylko Malżonkom, albo mało komu więcej, *naprzykład:* Spowiednikowi, czy też Parochowi

rochowi wiadoma, y tym sposobem że się nie może rozgłosić. *Powtore:* Aby Szlub był wzięty z poprzedzającemi zapowiedziami, y w niewiadomości tej przeszkody. Mogą y przed Szlubem Dyspensować ale w tajemney, y nagley potrzebie, y to tylko co do sumnienia, nie sposobem otworzystey Jurisdycyi.

P. Czy może być Dyspenza bez słusznych przyczyn?

O. Nie może. Bo Dyspenza jest raną Prawa, a zatym tylko z wielkich przyczyn powinna być używana, inaczej y Dyspensujący, y kto o nią nalega, grzeszą. Przyczyny zaś te wiedzieć y roztrząsać należy moc dyspensowania mającym, którey Papież podług woli swey różnym osobom zwykł używać, osobliwie w Państwach od Rzymu odległych.

P. Czy w wszystkich w Szlubie zasłych przeszkodach potrzebna Dyspenza?

O. Nie w wszystkich. Niektóre bowiem tylko potwierdzenia Szlubu potrzebuia, iako to: kiedyby Szlub był wzięty w omyłce albo z przymuszenia, dość jest ostrzeższy omyłkę, y wyszedłszy na wolność ponowić zezwolenie, y Szlub ratyfikować tudzież, kiedy by był wzięty bez przytomności Parocha y Swiadków, dosyć będzie Szlub ponowić, używszy Parocha y Swiadków.

P.

P. Jakim sposobem Szlub ma być powtórzony?

O. Jeżeli przeszkoda jest wszystkim wiadoma, y wiadomy Szlub nieważnie wzięty, powinien być powtórzony iawnie; jeżeli przeszkoda jest ukryta, a tym bardziej kiedyby iedna tylko strona o niey wiedziała powinien być ratyfikowany sekretnie, używszy iednak Parocha, y od obóch stron powinno być wyraźnie przez słowa ponowione zezwolenie.

P. Jakie skutki przynosi Sakrament Małżeństwa?

O. Daie Łaskę poświęcającą, y utwierdza Małżonków w miłości y uczciwości, którą sobie szlubuią, wlewa na nich błogosławieństwo cnotliwego wychowania potomstwa, y umacnia ich do łatwego znożenia ciężarów Małżeńskich.

TRA-

TRAKTAT

O PRZYKAZANIACH Y PRAWACH.

ROZDZIAŁ I.

O PRZYKAZANIACH Y PRAWACH W POWSZECHNOSCI.

I. P. Słowo Przykazania y Prawa czy iedno znaczą?

Q. Lubo te słowo do wyznaczenia rzeczy przykazaney y do zachowania obliguicy, zwykły się używać równie nazywając Przykazanie czyli Prawo Boskie, lub Cerkiewne. Słowo iednak: *Prawo*, osobliwie co do praw ludzkich ściśle się bierze, niżeli słowo: *Przykazanie*: Ztąd
Na-

2 Naprzod: Ze w Prawie ludzkim Prawo aby się Prawem nazwać mogło, powinno wychodzić od Naywyższej władzy, y zmierzać ku dobru powszechnemu: Przykazaniem zaś nazywają się, y te ustawy które stanowi prywatna Osoba dla prywatnych, iako to: Przełożony dla podległych swojemu rządowi; Pan y Gospodarz dla Poddanych, Sług, y czeladzi domowey. *Powtore:* Prawo ściślym słowem nazywa się ta tylko ustawa, która ma trwać wiecznie, á prywatne ustawy nazywają się Przykazaniem, że do czasu tylko trwają, y jeżeli nieprędzey, to pewnie z śmiercią przykazującego ustaia, y iuż mocy obligowania nie mają: ale ustawa choćby y Przykazaniem zwana, byle była od Zwierzchności Naywyższej ustanowiona y wieczysta iest Prawem; y tym sposobem Prawa Boskie y Cerkiewne, choć pospolite nazywają się Przykazania, mają naturę Prawa.

P. Co iest Prawo ściśle wzięte?

O. Prawo, iest przykaz powśzechny, trwały, y wieczny, od Naywyższej władzy moc przykazania mającey, ku utrzymaniu dobra powszechnego wydany y promulgowany. Lubo w tey definicyi w materyi y mocy Prawa wyraża się tylko przykaz, każde iednakowo Prawo te cztery rzeczy

rzeczy w sobie zamyka: Przykaz, Zakaz, Pozwolenie, y Karę, albowiem tym samym że iakową rzecz przykazuje, aby była wy-
 elniona, zakazuje teyże rzeczy opuszczenia, y innych zabaw któreby przeszkadzały do dopełnienia. Tak Bóg przykazując Sobotę Świętą tym samym zakazał innych robot. Tymże sposobem kiedy Prawo zakazuje, Np. *Niekradnij*, tym samym przykazuje każdemu sprawiedliwość czynić. Kiedy co pozwala, zakazuje aby takowemu pozwoleniu nikt przeszkody nieczynił. Skoro zaś jest przestępstwo przykazu, czyli zakazu, musi następować kara, y samo Prawo niebyłoby obligujące, a tym samym ani Prawem, gdyby nie miało mocy ukarania wykroczeniowych. Przykaz, zakaz, czy też pozwolenie, w Prawie ludzkim wyrażone aby były prawdziwym y obowiązującym Prawem, powinny w sobie te zamykać przymioty, aby były stanowione w materii przystoyney, sprawiedliwej, wykonać się mogącey podług sił natury, stosując się do zwyczajów Oyczystych, miejsc y czasów, aby stanowione były z potrzeby, y dla pożytku powszechnego nie prywatnego. Prawo w tych przymiotach ustanowione, aby miało moc obowiązania, powinno być krajowi y całemu pospólstwu promulgowane y ogłoszone, czy to przez głos ogłaszającego

cego Prawo, czy też przez piśmo, na publicznym miejscu przybite, y każdemu do czytania łatwe, czy też innym zwyczajem krajowym y kiedy nie będzie wyznaczonego czasu, w którym Prawo ma brać moc swoją, naydaley po dwóch Miesiącach od promulgacyi swoją moc bierze; promulgacya zaś być powinna po tylu miejscach ile potrzeba każe, aby wszystkim wiadome było; Dla czego y Stolica Apostolska Prawo swoje nietylko w Rzymie, ale y po wszystkich Diecezjach promulgować nakazywać zwykła. Prawu sprawiedliwemu y ogłoszonemu nikt się sprzeciwić niemoże, y sprzeciwiając się grzeszy, iako okazuje Propozycya od Alexandra VII. w porządku 28. potępiona. *Pospólstwo niegrzeszy, choćby bez żadney przyczyny nie przyjął Prawa od Monarchy promulgowanego.* Może się iednak sprzeciwić niesprawiedliwemu, y do wykonania niepodobnemu, kiedyby zaś było tylko ciężkie, powinno pospólstwo prosić Monarchy o ulżenie.

P. Wielorakie jest Prawo?

O. Prawo naprzód dzieli się na Boskie y Ludzkie: *Boskie* jest troiakie: Przedwieczne, Naturalne, y Napisanie. Prawo *Przedwieczne*: Augustyn S. definiując

niując mówi: Ze to Prawo jest wola Boga, Stworzeniu rozumnemu porządek Natury zachować przykazująca. Prawo zaś *Naturalis* rozumie się impressya czyli wyraz uczyniony rozumney Kreaturze teyże woli, y poznanie co podług natury porządku ma czynić á czego się wystrzegać. Prawo *Napisane* iest znowu dwoiackie, Jedne Starego Zakonu, które Bóg podał do zachowania Ludowi Izraelskiemu przez Moyżesza y innych Proroków. Drugie Nowego Zakonu, które iest ustanowione przez Chrystusa, ogłoszone przez Apostołów iego. Ze zaś w prawdzie y istotcie iest Prawo naturalne w rozum ludzki wrażone dające tyle poznania y oświecenia, że w niedostatku Prawa napisanego iest regułą y powodem do czynienia dobrego, á chronienia się złego, pokazuje się napród z wieków, nim było dane prawo przez Moyżesza, w których rządząc się ludzie pobożnie y cnotliwie, zasłużyli sobie Niebo. Do tego wyznaie to y Paweł Święty w Liście do Rzymian w Rodz: 2. twierdząc że to naturalne światło y Poganie mają y w dziełach swoich to ukazują pełniąc Prawo na sercach ich wyrażone: *Jazycy neimuszczyi Zakona, iestestwom Zakonnaia tworiat, tyi Zakona neimuszcze sami sebi sut Zakon, iże iawelaiut dilo*

dilo Zakonnoie napisanno wo Serdcach swoich, sposłuszeństwuiuszczey im sowlstwie ich.

P. Jakie są Prawa Boskie pisane gdzie się zawierają?

O. Chociaż w Starym y Nowym Testamencie są obszernie opisane Prawa Boskie, iednakże osobliwie y szczegulniey treść ich y istota cała zamyka się w Przykazaniach Dekalogu od Boga przez Moyżesza danych.

P. Przykazania Dekalogu z kąd biorą moc obligowania, y iak mocno każdego obowiązują?

O. Pierwsza: Przykazania Dekalogu będąc zbiorem wszystkich powinności którei Człowiek Chrześciański rządzić się powinien, biorą swój obowiązek z prawa samey natury od Boga stworzoney, dla tego nazywają się Boskie y naturalne, y cokolwiek iest niemi przykazano, ezy zakazano, obliguje, nie mocą przykazu lub zakazu, ale że wnętrzna ich istota, okazuje co złe co dobre, co ma się czynić, czy też co opuścić, y miały swój wnętrzny w prawie Natury obowiązek, lubo ielzcze nie podane były od Boga przez Moyżesza na piśmie, y wszystkie tak Cerkiewne iako y Swieckie Prawa z nich
P biorą

biorą moc obowiązania, y jeżeliby Prawo Cerkiwne, czy też świeckie sprzeciwiało się któremu Przykazaniu Dekalogu, tym samym, takowe Prawo byłoby niesprawiedliwe, y niemiałoby mocy do obligowania.

Ze materya w Przykazaniach Boskich zamknięta, ma wewnętrzną swoją złość, y y niesprawiedliwość przeto w okolicznościach w których jest zakazana czy przykazana, nigdy nie może być pozwolona, tak, żeby czynienie nie było grzechem, kiedy więc czytamy w Piśmie Bożym, niektóre pozwolenia od Boga dane co dorozumienia ludzkiego Przykazaniom sprzeciwiające się, iako to: że Bóg Abrahamowi przykazał Syna zabić na Ofiarę, Patryarchom pozwolił Polygamii, Ludowi Izraelskiemu pozwolił odrzucać Zony, zabrać rzeczy Egypcyan, brać lichwę, w Sobotę, pozwolił bić się Machabeyczykom; Te przykazy czy też pozwolenia mają być rozumiane, w okolicznościach w których złość materyi ustała, a nie w tych, w których jest przykazana, czy też zakazana.

Jak naprzód: co do Abrahama; Bóg iako Pan życia y śmierci przykazać mógł, aby mu Syna swojego Izaaka zabił na Ofiarę, y Abraham to wypełniając niepopęlnił by złości zabójstwa. Polygamia zaś, której Bóg pozwolił Patryarchom prawu Natural-

nemu

nemu niesprzeciwia się, a iako z sprawiedliwości Mąż niepowinien ciała swego dzielić na wielu, Bóg pozwoleniem swoim dając do tego Prawo, odjął niesprawiedliwość. Kiedy zaś Zydowi pozwolił dla cudzołóstwa odrzucać Zony, absolutną iako Pan natury władzą, w tej okoliczności chciał mieć zerwany związek Małżeński, y dla tego wolne im było inne zamęście, które dopóty tylko jest zabronione, póki trwa związek. Tą absolutną władzą iako Pan wszystkiego, pozwolił tymże zabrać naczynia u Egypcyan pożyczane, u Nieprzyjaciół brać lichwę, to jest że tych naczyń, y tej lichwy dał im własność, y swoje, nie cudze brali, ale to w ten czas tylko kiedy y od kogo im było pozwolono. Sobota, był to dzień czci y honorowi Boskiemu poświęcony, kiedy więc Bóg pozwolił bitwę Machabeyczykom, toć przez nią dzień Święty nie był zgwałcony.

Przemiana materyi czyli odcięcie od niej złości, samemu tylko przyzwoita Bogu, zazym y te okoliczności, które nas w przypadkach ekuzują od grzechu, na tym fundują się: że Bóg y Natura w ich zayściu do zachowania prawa nieobowiązuie y złość materyi odeymuie.

O. Druga: Te przykazania jako Boskie y naturalne obowiązują zawždy pod wielkim grzechem chyba kiedyby zaszły iakowe okoliczności w których, (jako się rzekło) sama natura nie obliuguie do zachowania, iako naprzykład w ostatniey potrzebie do utrzymania życia iest wolne potajemne cudzey rzeczy wzięcie, y w tey okoliczności iuż niebędzie kradzieżą, bo w niey sama Natura daie prawo do cudzey rzeczy iakoby była własna, co pozwala się tylko w ciężkim przypadku utrzymania życia własnego tak: że inaczey musiałby umierać z głodu nie mając kawałka chleba do pożywienia, na ten czas, kiedy głodny, y niema miłosiernego do dania, ale skoro iest sposob przez iakimuznę lub zarobek, to prawo niewyeksztacie od grzechu.

P. Przykazania Dekalogu czy może każdy człowiek zachować y dopełnić? y czy zawždy Bóg daie potrzebną Łaskę do zachowania?

O. Synod Trydentski tak otym mówi w Sessyi 6tey Rozdziale II. *Nikt niepowinien płocho y od Oyców pod klątwą zakazanego używać słowa, że Boskie Przykazania Człowiekowi usprawiedliwionemu do zachowania są niepodobne, albowiem Bóg niepodobnych rzeczy nie-*

przy-

przykazanie, ale przykazując napomina abyś czynił co możesz, a prosit czego nie możesz, y dopomaga abyś mógł. Y w Kanonie 18. mówi: Jeżeliby kto rzekł: że Przykazania Człowiekowi usprawiedliwionemu, y pod Łaską postanowionemu do zachowania są niepodobne, Anathema. Zkąd wnosić że Bóg do zachowania Łaskę daie, y człowiek z nią czyniący zachować może, inaczey byłaby niesprawiedliwość: za to karać, co nie mogło bydź dopełnione, czego o Bogu najsprawiedliwszym ani myśleć można.

P. Wiele iest Przykazań Bożych? y wielorako dzielą się?

O. *Pierwsza: Przykazań Bożych iest dziesięć: Perwoie: Nebudesz mity Bohowczużych predomnoiu. Wtoroie: Nebudesz braty Imene Hospoda Boha twoiego na daremno; Tretioie: Pamiatay abyś deń Swiaty i Swiaty. Czwertioie: Czty Otca twoiego y Mater twoiu. Piatioie: Ne zabiiay. Szestoie: Ne czużołoż. Sedmoie: Ne krady. Osmoie: Ne mow protyw bliźnemu twoiemu fałszywaho świadectwa. Dewiatioie: Ne požaday Zeny blyźniaho twoiego. Desiatioie: Ne požaday żadnoi reczy blyźniaho twoiego.*

O. Druga: 1. Pierwsze trzy nazywają się pierwszey Tablicy że zciągają się do czci y miłości

y miłości Boga. Poślednieysze Siedm. nazywają się drugiey Tablicy y zciągają się do miłości bliźniego. 2. Raz rozumieją się iako są przykazujące, y tym sposobem lubo obligują na zawsze; iednakże wykonywanie onych ma sobie oznaczone miejsca lub czasy. Np. Przykazanie szanowania Rodziców co do oświadczenia im czci powierzchowney, ma na to udeterminowane okoliczności y czasy, w których się dopełniać powinno. 3. Biorą się za zakazujące, y w tym sposobie obligują raz na zawsze, tak, że w żadnym czasie, w żadnych okolicznościach nie mogą być złamane; tak Dzieci nigdy żadney nieczci Rodzicom czynić niepowinni y czyniąc grzeszą.

Powtòre: Prawo ludzkie dzieli się na Cerkiewne czyli Duchowne, y Swieckie. Prawa Cerkiewne y Duchowne ustanawiają się przez zwierzchność Duchowną przez Papieżów y Biskupów na Synodach Generalnych zgromadzonych, w ten czas bowiem zgromadzeni prezentują Cerkiew, y mogą powszechne na wszystko lud Prawowierny stanowić Prawa wszystkich obowiązujące. Owszem może to y sam Papież, y iego rozrządzeniu y prawu wszyscy powinni być posłuszni; Metropolici w swoich Prowincjach y na Synodach Prowincyalnych, Biskupi

skupi w Dyecezyach, y na Synodach Dyecezalnych; z tym ograniczeniem: aby niewychodzili nad ustawy Kanonów całej Cerkwi do zachowania podanych, y co na tych mnieyszych Synodach z okoliczności miejsc y czasów ustanowione będzie, za Prowincją czy też Dyecezyą mocy niema. Prawa Swieckie stanowią Monarchowie każdy w swoim Kraiu, y lubo Cesarz jest pierwszy co do Swiata Rządca, iednakże w Państwach cudzych Prawa stanowić nie może; ale są y u Królów Prawa. Prawo Narodów nazywające się przeciw którym żadna prywatna Monarchya powstawać nie może, y Prawa swoje powinna do nich stosować.

Różnica między Duchownym a Swieckim Prawem, ta zachodzi, że Duchowne czyli Cerkiewne przez się zmierza, aby Prawowiernych prowadziło do chwały wieczney; Lubo y porządku ustanawia. Swieckie za pryncypalnieyszy ma koniec dobry rząd Kraiu y uszczęśliwienie Obywatelów. Dlatego y Chrystus przykazał, oddawać Bogu co jest Bożego, a Cesarzowi co jest Cesarzkiego; Obie zaś te władzy z iednego wynikają źródła, to jest że są uczestnictwem władzy Boskiej. Dla czego naucza Tomasz S. mówiąc: Władza Duchowna y Swiecka obydwie pochodzą od Władzy Boskiej

skiej, y w tym tylko władza Swiecka jest pod Duchowną, w czym jest od Boga podana, to jest: w tych rzeczach, które do Zbawienia Duszy należą, y dla tego w tych bardziey bydź posłusznym trzeba władzy Duchowney niżeli Swieckiej. W tych zaś, które do Dobra Cywilnego należą, bardziey należy bydź posłusznym władzy Swieckiej iak Duchowney, podług słów Chrystusowych: Oddaycie co jest Bożego Bogu, a co jest Cesarzowskiemu Cesarzowi.

Już się rzekło o przymiotach Prawa, y iaka powinna bydź jego materya, y że pryncypalnie prawo niesprawiedliwe nie ma mocy obowiązania. Zostaie tylko do rezolwowania:

3. P. Czy może ludzkie Prawo extendować się do czynów czyli Aktów wewnętrznych, one przykazując lub zakazując?

O. Cerkiew może przykazać Akta wewnętrzne bez których czyny powierzchowne nie będą w swoim rodzaju y pożytecznymi. Np. Kontrakty, Juramenta, Sakramenta, Modlitwy, nie będą tym czym się nazywają, y takimi iakimi bydź powinny, jeżeli Kontraktujący, przyśięgający &c. nie będą mieli wewnętrzney intencji zgodzającej się z czynnościami powierzchownymi, eoby było wielkim

wielkim nieporządkiem, y ofzukaniem Religii, Bliźnich y samychże niezszerze czyniących, y Cerkiew w skutku y rzeczy, te wewnętrzne Akta przykazuje, iako to Kapłanom: aby z powiną intencją administrowali; przyjmującym Sakramenta: aby ważnie y pożytecznie przyjmowali, y Spowiedzi która by była z dobrej woli Penitenta nieważna, nieprzyjmuie za zadofyc uczynienie przykazaniu roczney Spowiedzi, iako okazuie Propozycya od Alexandra VII. potępiona: *Kto czyni Spowiedź dobrowolnie nieważną, zadość czyni Przykazaniu Cerkiewnemu.* Toż się ma rozumieć y o innych. Y owfzem Cerkiew może przykazać y przykazuje Akta przez się wewnętrzne, y niełączące się z powierzchownymi, iako to: Medytacye, Akta Cnot &c. y ta władza zawiera się w słowach Chrystusowych: *Co kolwiek zwiążecie, będzie związane, generalnie wyrzeczonych.* Dla tego Innocenty VI. potępił Propozycyą Moliny; która w sobie wyraża: *Smiechu godną jest Nauka nieiaka nowa w Cerkwi Bożey, że Dusza co do wewnętrznych czynów powinna bydź rządzona przez Biskupów, a Cerkiew nie sądzi o skrytych.* Za czym wyraz; *że Cerkiew nie sądzi o skrytych;* Teologowie rozumieją co do kary, to jest: że Cerkiew przestępstwa wewnętrzne odkrytą karą karać niemoże, ale Bóg

Bóg karze, który ie zna, bo: że y te przykazy, czy też zakazy zmierzają ku Chwale Bożey y zbawieniu, każdego na sumnieniu obowiązują, y ta jest rzecz właściwa władzy Duchowney pryncypalnie do zbawienia Dusz zmierzającej. Swiecka zaś władza bardziej zabawia się na powierzchowności czynów, postrzegając dobrego Cywilnego rządu.

4. P. Na kogo stanowią się Prawa?

O. Żadna władza nie może Praw stanowić, tylko na podlegających iey Jurisdikcyi, y wszyscy podlegający ustanowione Prawa powinni zachować. Tak wszyscy Prawowierni powinni zachować Prawa y Przykazania nie tylko Boskie ale y Cerkiewne. Niewierni są obligowani do zachowania Prawa Ewangelicznego, bo jest Boskie, ale nie są obligowani do zachowania Praw Cerkiewnych, ponieważ przez Chrześc nie weszli do Cerkwi. Dyssydenci y inni powinni zachowywać y Cerkiewne Prawa, bo weszli do Cerkwi y są iey poddanemi, oraz iako Swieccy w rzeczach Duchownych podlegają Prawom Duchownym, tak y Duchowni w rzeczach Swieckich podlegają Prawom Swieckim Krajowym, tak Mikołaj I. Papież przykazał w Liście 8. Aby y Cesarze Chrześcianańscy w rzeczach ży-

wota

wota wiecznego potrzebowali Papieżów, y Papieże w porządku doczesnych tylko rzeczy, Cesarzkich Praw używali. Od zachowania Prawa Dzieci są wolne, do pòki nieprzyjdą do poznania Prawa, mianowicie przykazującego, do rzeczy zaś zakazanych nie mają być wprawiane. Np. do cielesności: bo choćby one niegrzeszyły, ale grzeszyliby ci, którzy ich wprawiają, y owszem y do przykazujących powinni być z młodu wprawiani iako to: do postów, Spowiedzi, &c. Ci którzy mają od iakowych Praw exemption, są wolni od zachowywania o-nych. Sam zaś Prawodawca, kiedy moc Prawodawstwa będzie przy wielu. Np. Synod albo Rzeczpospolita, co w pospolitości ustanowi, każdy w partykularności zachować powinien, y niezachowując grzeszy, y powinien być karany. Kiedy jest Monarcha absolutny, Prawa czy to od Przodków czy od Niego ustanowione, które są w materii iemu y poddaństwu równie potrzebne y przyzwoitey, powinien zachować. Inne zaś powinien zachować z obowiązku Prawa natury zakazującego wkładać ciężary, których sam wkładający nie chce dźwigać, oprócz kiedyby były dla poddanych y dobremu ich porządkowi potrzebne, a dla Majestatu nieprzyzwoite. Tylkoż Monarchowie w niezachowywaniu Prawa, które dla

dla

dla dania przykładu z obowiązku natury zachować powinni, chociaż grzeszą ale karom za przestępstwo nie podpadają, y owżem kiedy ich niezachowują w tych okolicznościach, w których dyspensowaliby z łatwością y poddanych, w ten czas ani grzeszą, bo kiedy mogą poddanych, zacoż y nie siebie dyspensować?

Ludzie niemający, nigdzie obywatelstwa, włóczący się, tudzież pielgrzymujący:
 1. Na każdym mieyscu gdzie się znajdują powinni zachować Prawa generalnie na prawowiernych ustanowione, iako to: zachowanie Świąt y Postow od Cerkwiznaczonych. 2. Powinni zachować Prawa mieysca na którym zostają, dopóki na mieyscach bawią. 3. Mający possessyą na przykład Beneficium, choćby sami nie byli, podlegają prawom zwierzchności zciągającym się do Beneficyow, y w niedopełnieniu onych powinni odpowiadać Biskupom mieysca, y Biskup choćby na nieprzytomnych może ferować kary y extendować Censury.

Jako zaś Prawa stanowią się sprawiedliwe y rozumne, y dla rozumnych, tak każdy powinien ich dopełniać rozumnie, z intencyą y wolą dopełnienia tym końcem; do iakiego zmierza ustawa Prawa. Zaczynamy gdyby kto przez siłę był wprowadzony do Cerkwi

Cerkwi aby Mszy słuchał, a on nie miał intencyi przy słuchaniu, nie uczynił zadość. Y ten też grzeszy niedopełnieniem, który wymyśli sobie zabawę, dla której nie mógł dopełnić Prawa, choćby ta zabawa przystoyna y pożyteczna była. Np. Zaczął pisać Kazanie, bo niechciał pójść na Mszę. Kiedy w iednym czasie zaydą dwoje przykazania, tak: że obydwóm dość czynić nie można, to się ma zachować, które jest pryncypalniefze. Tak Prawo Natury więkzey wagi niżeli Prawa z ustaw innych pochodzące choćby też Boskie, iako to ceremonialne. Prawa Boskie, więcey ważą niżeli ludzkie; pochodzące od Naywyższey władzy więcey ważą niż prywatne; Tak Kapłan, a tym bardziey Paroch w czasie kiedyby powinien Mszę odprawiać, odbiera wiadomość o umierającym, tamtego bardziey powinien ratować, bo ten obowiązek pochodzi z prawa natury y miłości, które jest od wszystkich naywyższe; Tylkoż dla chorego niezostającego w niebezpieczeństwie, y mogącego potrwać, to Cerkiewne Prawo nie powinno być opuszczone.

P. Jaki jest obowiązek Prawa Ludzkiego? 5.
 O. Prawa ludzkie tak Cerkiewne czyli Duchowne y Swieckie obligują poddanych do

do zachowania, na Sumnieniu tak, że łamiąc Prawo w materji wielkiej ciężko grzeszą. Bo wszelka władza od Boga, iako naucza Paweł Święty w Liście do Rzymian w Rozdziale 13. *Wsiaka Dusza włastem pryderżaszczym da powinuietfia, niśt bo włast, aszcze ne ot Boha, suszczysia że własti ot Boha uczynenny sut, timże protiwlaiaysia, Bożyiu powetylniu protiwlaietfia; protiwlaiuszczyi że sia hrych sebi pryiemlut.* Y niżej: *Timże potreba powynowaty sia, ne tokmo za hniw, no y za sowiśt.* Przy tym Prawo natury do tego nas skłania, abysmy słuchali Przełożonych, inaczej w żadnym stanie niebyłoby porządku, gdyby niebyło starzym posłuszeństwa, ile tedy będzie przykazanie w rzeczy wielkiej, obliguje pod wielkim grzechem. Materji zaś wielkość miarkuje się nie tylko z iey samey, ale y z końca do którego zmierza Prawo, choćby ta materja sama z siebie niebyła wielką. Tak zerwanie jabłka w Raiu przez Ewę uczynione, z siebie było materją małą, ale koniec zakazu było posłuszeństwo Bogu, dla tego z przyczyny wielkiej rzeczy do której zmierzało przykazanie, grzech był wielki y ciężki. Toż ma się rozumieć y o Prawach Ludzkich,

które

które z Praw Boskich biorą moc obligowania.

P. Prawa Ludzkie czy mogą obligować do zachowania ich, z wielką szkodą y utratą, iako to: Substancyi, zdrowia y życia?

O. Taki obowiązek pryncypalnie służy Prawom Boskim y naturalnym, w okolicznościach, iako się rzekło, w których trwa przykaz, czy też zakaz, y nie jest odjęta złość materji. Prawa ludzkie pod tak ciężkimi obowiązkami ani obligują, ani obligować mogą, dla tego wszelka nieposobność do wypełnienia Prawa uwalnia od grzechu, Naprzykład: słabych y chorych od postu, y innych powinności, których wypełniać niemogą; w przypadkach iednak kiedy z potrzeby przyłączy się prawo natury, y ludzki przykaz pod takimi obowiązkami obliguje. Tak w czasie powietrza po zmarłym Parochu y inny Kapłan od Biskupa wyznaczony powinien doglądać Dusz ludzkich; Zolnierz w czasie Woyny postanowiony na straży, powinien ją odbywać, choćby z ażar dem życia. Y owszem bez przyłączenia się Prawa Natury, Prawo w materji sprawiedliwej y potrzebnej, która w sobie zamyka niebezpieczeństwo wielkie, obliguje, bo chociaż Prawodawca

Człó-

Człowiek nie ma władzy zdrowia y życia poddanych, ale moc ma, użycia onych na potrzebę.

6. P. Co y wielorakie jest tłumaczenie Prawa?

O. Pierwsza: Tłumaczenie Prawa jest objaśnienie rzeczy którą w sobie zamyka, pokozujące co jest z woli stanowiącego przykazano czy też zakazano przez Prawo. Zaczynam w ten czas tylko. Prawo podpada tłumaczeniu, kiedy jest zawarte w słowach wątpliwych; gdzie bowiem słowa Prawa rzecz jasnie okazują, tam tłumaczenie nie ma. Tłumaczenie jednak albo zmierza do explikacyi słów wątpliwych y one explikuje, albo zmierza do pokazania że iakowy w szczególności przypadek nie zawiera się w prawie, y w tym przypadku nieiako znosi prawo, y czyni nie obligującym, y takowe tłumaczenie na tym funduje się, że człowiek stanowiący nie może wszystkich przeniknąć okoliczności w późniejszym czasie zdarzyć się mogących, w których można rozumieć że ani sam stanowiący chciałby obligować.

O. Druga: Tłumaczenie jest troiakie. 1. Autentyczne: które czyni samże Prawodawca, albo następca jego, czy też Ministerium na to od niego wyznaczone,

2.

2. Uzualne: to jest pochodzące z zwyczajem, iak które Prawo zachowywać się zwykło, y zwyczaj zachowywania Prawa równa się z tłumaczeniem Autentycznym, y owszem zwyczaj przeciw Prawu wprowadzony, kiedy Prawodawca przez czas znaczny onego dopuszcza, same Prawo znosi, byle był w materji przystoyney, y dobru powszechnemu użyteczney. Nad to w materji nie mającey Prawa, sam zwyczaj jest Prawem na sumnieniu obligującym, byle, (iako się rzekło) był w materji dobrej y pożyteczney, od wszystkiego á przynajmniej większej części pospolstwa przez czyny dobrowolne, y publiczne, przy zezwoleniu panującego z intencyą obligowania się wprowadzony. 3. Doktrynalne: to jest czyniące się przez ludzi uczonych y w Prawach biegłych. Y to zciaga się do tłumaczenia nie tylko Praw, ale y zwyczajów moc Prawa mających; y lubo niemá waloru tłumaczenia Autentycznego, y uzualnego, jednakże y Cerkiew ma w powadze, ponieważ Doktorom Świętym, y Pismo Boże tłumaczyć pozwoliła, y z ich tłumaczenia przypadki rezolwować zwykła, y do zabezpieczenia sumnienia wielce użyteczne.

W tłumaczeniu Doktrynalnym mają się zachować te reguły. 1. Ze słowa Prawa powinno brać w własney ich sygnifikacyi,

Q

co

co przez się znaczą, czy też jaki im sens y wyraz akceptacya powszechna rozumna y sprawiedliwa dała. 2. Ma się chronić poprawienia Prawa, odmiana bowiem Praw, y Prawodawców pokrzywdza, y Narodowi czy też powszechnemu dobru szkodzi. 3. Słowa wątpliwe, y obojętne w sobie zawierające powinno tłumaczyć z sensów wyższych lub niższych, oraz z innych Praw, które tychże słów y w jakim sensie użyły z okoliczności y końca, do którego zmierza Prawo. 4. Prawo Penalne, to jest karę oznaczające powinno się tłumaczyć ściśle, to jest: nie extendując naprzykład do innych występków choćby podobnych, albo do osób, których niewyraża; Tak kary ustanowione na Prezbiterów nie powinny się extendować do wyższych, iako to Biskupów; Ale Prawa savor czyniące stanowi, extendują się do wszystkich w stanie. Tak Prawo Kanonu y exempcyi ściągają się do wszystkich Osob Duchownych. Słowa generalne mają być tłumaczone generalnie, y gdzie Prawo nie dystyngwuje, tłumaczenie nie może dystyngwować. 5. Prawo powinno się tłumaczyć pożytecznie dla Kraiu, supponować bowiem nie należy aby Prawodawca chciał obligować tak, aby y w naywiększym pokrzywdzeniu Dobra politego moc miało, bo tym samym byłoby

szkodli-

szkodliwe, a Prawo kiedy nastaje być szkodliwe, tym samym ustaie, dopóki jednak zachować się może, powinno być zachowane. Kiedy się tłumacze niezgadzią, tych się tłumaczenia trzymać, których jest więcej, a osobliwie biegłością znakomitszych y których tłumaczenie jest bezpieczniejsze dla sumnienia.

P. Jakimi sposobami moc y obowiązek Prawa ustaie? 7.

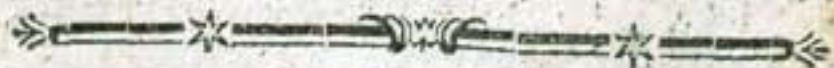
O. Obowiązek Prawa ustaie *Naprzod:* przez ustanie końca do którego ustanowione, ale kiedyby do wielu rzeczy zmierzalo, przez ustanie iedney nie ustaie Prawo; y kiedy ustaie względem iedney osoby, nie ustaie, tak, że y ta osoba wraz z drugimi jest obowiązana do zachowania tego Prawa, co pryncypalnie ma się rozumieć o Prawach w Materyach obojętnych ustanowionych. Kiedy bowiem Materya z natury swoiey dobra, naprzykład: Post, te Prawa ustaniem końca nie ustaia. 2. Odwołaniem Prawa, kiedy Prawodawca sam Prawo odwołuje, y do pełnienia onego obligować niechce, albo kiedy wyda poślednieysze Prawo przeciwne pierwszemu, pierwsze ustaie. Prawa jednak nowe generalnie ustanowione nie znoszą Praw y zwyczajow partykularnych Prowincyi czy też Dyecezyi, o-

Q 2

procz

procz kiedy by wyraźnie przy nowym przeciwnym Prawie były zniesione, ponieważ Prawa niższej władzy mogą być zniesione przez władzę wyższą. O zwyczajnie znoszącym Prawo, rzekło się wyżej. 3. Obowiązek Prawa ustatie przez Dyspensę. Dyspensować zaś nie może, iedno ten, który ferował, czy też następca iego, przez się czy też przez Delegowanych od siebie, ale Dyspensą bądź niepowinna bez słusznej przyczyny, tak: że y Prawodawca y Następca iego, bez przyczyny Dyspensując grzeszy, a który ma od nich pozwolenie, Dyspensując bez słusznej przyczyny, nie waźnie Dyspensuje, bo pozwolenie zawiera w sobie kondycją: Dyspensowania w potrzebie y z słusznych przyczyn. Dla czego y ten nie jest Dyspensowany, który dla otrzymania Dyspensy pozmyślał racye. Dyspensą w rzeczy odwołać się czyli ustatie nie mogącey trwa na zawždy, tak kto raz w pokrewieństwie względem iakowey osoby Dyspensowany, na zawždy Dyspensowany. W rzeczy, która się odwołać czy też ustatie może, po ustaniu racyi, ustatie Dyspensą, iako ustatie, Dyspensą od postu dla słabości, za przywroconym zdrowiem.

ROZ-

ROZDZIAŁ II.

o PRZYKAZANIACH W SZCZEGULNOSCI.

§ PIERWSZY.

o PIERWSZYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

P. Jakie jest pierwsze Przykazanie? 3.

O. *Az ieśm Hospod Boh twoy izwedyi tia ot Zemly Jehypetskiia, y z domu raboty, Nebudesz mity Bohow czużych predomnoiu.*

P. W których słowach zawiera się Przykazanie, y co znaczą pierwsze słowa?

O. Samo Przykazanie zaczyna się w tych dopiero słowach: *Nebudesz mity: &c.* Pierwsze zaś słowa są przedmową od Boga uczynioną, którą okazuje, że iako Stwórca może ludziom nałożyć Prawa, y że ci są obligowani do zachowania onych, tak z obowiązku poddaństwa, w którym zostaiemy, iako y dla dobrodzieystwa iego. które nam po stworzeniu świadczy, z których dobrodzieystw wymienił

mienił wyprowadzenie z niewoli Egyp-
skiej, gdyż zaraz potym wyprowadze-
niu, dał przez Moyżesza Przykazania.

P. Co znaczy mieć Boga za Boga?

O. Jest wyznanie w sercu, y okazanie w
powierzchnych czynach, że on tylko
jeden Stwórca wszystkich rzeczy, y że
nam pod tym imieniem nikogo kochać
y szanować nie należy, y że on tylko ie-
den ma moc rządzenia wszystkim, iak
jeden wszystkich Pan, y że we wszyst-
kich potrzebach, do niego tylko mamy
się udawać znając: że wszystkie nasze po-
myślności są od Niego używane, niepo-
myślności od Niego dopuszczone, y że
on tylko w nich dopomoczyć może.

P. Jakowemi Aktami cześć Bogu oddawać
się powinna?

9. O. Akta te, przez które cześć Bogu oświad-
czamy, są Akta Religii.

P. Co jest Religia? y iakowe iey są Akta?

O. Religia jest Cnota skłaniająca Człowie-
ka do dania Czei winney Bogu, a zatym
wszystkie czyny do tego końca zmierza-
jące, są iey Aktami, o których wielu, że
przy innych Traktatach poda się łatwość
mówienia, iako to: o cnotach Teologi-
cznych, y innych, tu się rachuje tylko
cześć, czyli Adoracya, Modlitwa, y ad-
juracya.

P.

P. Co jest cześć czyli adoracya y wielo-
raka?

O. Jest wewnętrzne y powierzchownym zna-
kiem oświadczone iakowey rzeczy Świę-
tey uszanowanie dla iey Świętości y nad-
naturalney doskonałości; y ta się na trzy
dzieli: Na cześć czyli adoracyą *Latrii*
która samemu tylko przystoi Bogu, dla
nieskończoney iego zacności. Na cześć
Hyperdulii, która służy samey tylko Mat-
ce Bożej, dla nayosobliwszey godności
Bożkiego Macierzyństwa wszystkie dosto-
ieństwa po Bogu przewyższającej, y
Na cześć *Dulii*, która należy Świętym
Pańskim iako osobliwie od Boga dla ich
zasług uczczonym. *Powtore*: Adoracya
jest *Absolutna*, która się świadczy dla
doskonałości wewnętrznie zamkniętey w
tym, kogo czcimy, iako to: sam Bóg,
Chrystus Pan, Najsświętszy Sakrament
Eucharystyi, Matka Boska, y Święci Pań-
scy. Drugą *Względna* która się czyni
iakowey rzeczy, nie dla iey zacności,
ale dla tego, którego na sobie prezentuje
y wyraża.

P. Jakowe rzeczy Czciją względną mają
bydź szanowane?

O. I. Czciją względną mają bydź
szanowane Obrazy Boga, Trójcy Prze-
najsświętszey; Chrystusa Pana, Krzyż
Chry-

Chrystusów, jako prezentujące nieskończoną godność tych, których na sobia wyrażają. 2. Obrazy Matki Boskiej powinny być szanowane czcią względną Hyperdulii, dla godności którą prezentują. 3. Czcią względną Dulii mają być szanowane Obrazy Świętych.

P. Czy wszyscy Święci iednakowo mają być szanowani?

O. Czcią Dulii publiczną mają być szanowani ci tylko Święci, którzy przez Kościół Święty są uznani za Świętych, czy to przez tradycyą od pierwiałtkowych wieków, czy to przez powszechne całego Kościoła zdanie, czy też przez Kanonizacyą lub Beatyfikacyą, które poślednieyżemi czasy w zwyczaj wprowadzone. Inni luboby zmarli w opinii że Święci w życiu byli, y luboby po śmierci iakowe znaki tego dawali, nie mają być czczeni, tylkpo prywatnie. *Cześć Prywatna* jest ta, która pochodzi z prywatney iakiego człeka pobożności, ale nie jest od Kościoła ustanowiona. *Cześć zaś Publiczna* pochodzi z ustanowienia Kościoła, y oddaie się Świętemu, Kościoła imieniem.

Co się rzekło o czci absolutney Świętych nie approbowanych y przez Kościół iefzcze między Świętymi niepoliczonych; tak, że ich w publicznych Kościoła Modlitwach

dlitwach mięszać y wspominać nie należy toż ma się rozumieć y o czci względney, ich Obrazów, którym dla dystynkcyi nie należy przydawać Aureoli. to jest promienistej Korony, tudzież o ich Relikwiach, które tylko prywatnie być mogą szanowane.

P. Co jest Modlitwa y wieloraka?

O. Pierwiza: Modlitwa ściśle wzięta, jest wyraźne potrzeb naszych przed Bogiem wynurzenie, przez które staramy się go, skłonić do wyświadczenia tego, o co prosimy. Modlitwa zaś obfzerniey wzięta zamyka w sobie y cześć Boga, gdyż przez nią wychwalamy Boskie Jego attributa, wynosimy dobrodzidystwa nam świadczone, y dziękujemy za nie.

Druga: Modlitwa jest dwoiaka, iedna w sercu y myśli ukryta, iakowa się praktykuje przez Medytacye, druga w słowach y ułożeniu zewnętrznym ciała okazana. Obydwa rodzaje Modlitwy są nam potrzebne, y owszem sam Chrystus ią przykazał mówiąc: Proście y otrzymacie; y dając nam przykład sam się modlił.

P. Modlitwa aby była użyteczna iakowa być powinna?

O. Modlitwa aby nieochybny proźby skutek przyniosła, powinna w sobie zamykać

1. Powinniśmy Boga prosić o rzeczy sprawie-

dliwe y dobre, to jest o rzeczy duchowne do Zbawienia pomagające, a jeżeli prosiemy o rzeczy doczesne, powinno się w nas znajdować zgodzenie się z wolą Jego, aby ie dał, jeżeli nie widzi z nich przeszkody do nabycia Nieba. 2. Abyśmy profili będąc sami dobrzy, to jest w stanie Łaski poświęcający, a przynajmniej, w sprawiedliwej skrusze, gdyż Bóg y grzeszników żalujących za grzechy wysłucha, iako y wszyscy doświadczamy, gdy będąc w grzechu, odpuszczenia prosimy, a przy tey Modlitwie y inne potrzeby wskórać możemy. 3. Abyśmy dobrze profili to jest: z uwagą, Nabożeństwem, pokorą, z nadzieją otrzymania y w należytych ciałach ułożeniu. Kiedykolwiek te kondycye w Modlitwie naszej znajdować się będą, niewątpliwy otrzymamy skutek, podług słów Zbawiciela: *Proście, a dano wam będzie.*

P. Co jest adjuracya.

O. Jest zaklęcie imieniem Boskim, uczynione, do wyjawienia prawdy, iako uczynił Arcykapłan mówiąc do Chrystusa; *Zaklinam cię przez Boga prawdziwego, abys nam wyznał czy ty jesteś Chrystus.* Takowe zaklęcie, przyzwoitym sposobem, y z potrzeby uczynione, jest Bogu mile. y Kościół Święty ma go w używaniu.

waniu, dwoiakim sposobem: przez nakazanie iakie jest w exorcyzmach, y przez modlenie się aby nam Bóg Łaski swoje dawał, przez Chrystusa Pana Naszego &c. To też wiedzieć, że takowa adjuracya czyli zaklęcie praktykować się może nie tylko na Boga y Imię Jego, ale też na attributa Jego Boskie y na wszystkie rzeczy Święte.

P. Jakim sposobem przeciw temu Przykazaniu znania y szanowania iednego Boga ludzie grzeszą?

O. 1. Nie wyznając żadnego BOGA, iakoby byli Atheiſtowie o których rzekł Psalmista: *Rzekł bezrozumny w sercu swoim nie masz Boga.* 2. Przez przyznanie mocy stworzenia y innych przymiotów Boskich rzeczy stworzoney, iakoby byli starodawni Poganie, którzy wcale nie poznając prawego Boga, czcili za Bogów Bałwany, różne rzeczy stworzone oddając im cześć Boską. 3. Przez niewiarstwo, iako to Machometani, którzy poznając Boga, nie przyimują prawdziwej Jego Religii, y trzymają się Nauki Machometa, przekładając ją nad Chrystusową, y Żydzi którzy nie uwierzyli do tych czas przyścia Chrystusowego trzymając się starozakonnego Prawa. 4. Przez odszczepienie się od Kościoła

ścioła, to jest: którzy przyiawszy Wiarę y Chrześc Chrystusów odłączyli się od prawdziwey iego Religii, iacy są Dyfidenoi y inni. 5. Przez występki przeciw Religii, y tacy są, którzy w prawdziwey Chrystusowej zostając wierze, przeciw nauce Kościoła Świętego albo czczą Boga nie tym Obrządkiem, iaki Bóg y Kościół przeznaczył, albo uymiają Bogu nieskończonych iego atrybutów, mieniając go byź niesprawiedliwym, nie wszechmocnym, dla tego szukają infzych środków y pomocy w potrzebach.

P. Które są występki przeciw Religii?

O. *Pierwszy*: Superstycya, czyli czczenie Boga, nietym sposobem iaki jest przepisany. Np. Kiedyby Katolik oddawał cześć Bogu Obrządkiem starozakonnym, albo Pogańskim, albo gdyby kto prawdziwą Chrystusową Naukę wspierał fałszywymi cudami, Kapłan przy odprawowaniu Mszy czy też administrowaniu Sakramentów przydający swoje iakowe ceremonie, temuż podpaść może występki, ale choćby y niepopadł w superstycyę, przydawaniem zawždy grzeszy.

Każdy modlący się Bogu z gestami y znakami, w Kościele Świętym nie praktykującemi się, ile kiedyby to czynił z umysłem

umysłem zachęcenia innych do takowey ceremonii mocno grzeszy.

Drugi; *Bałwochwalstwo*: które niema się rozumieć za pogańskie czczenie fałszywych Bogów, ale przez podobieństwo do Bałwochwalstwa prawdziwego, ten, który ładze swoje przekłada nad Prawo Boskie, y grzeszy dla zadość iey uczynienia, mając ją za ostateczny koniec uszczęśliwienia swego, pokazuje, że pożądlwość swoją więcej poważa niżli Boga, tudzież kiedyby kto adorował Hostyę nie poświęconą tak, iak prawdziwy Sakrament, alboliteż kiedyby Obraz Boga y Zbawiciela szanował czię Latryi absolutney, wyznając w nim istotę Bóstwa. To bałwochwalstwo może byź dwoiaki; Jedne materyalne, drugie formalne; Materyalne zawiera w sobie niewiadomość, czy też niepoznanie rzeczy. Np. Niewie czy Hostya poświęcona czy nie? albo nie umie u siebie y w rozumie swoim rozdystryngować samego Boga od Obrazu Jego. *Formalne*: Kiedyby znał byź niepoświęconą, poznawał co Bóg, a co Obraz iego, a adorował iak poświęconą, y Obraz iako istotę Boga, y to to bałwochwalstwo formalne jest ciężkim grzechem, ale y materyalnego wystrzegać się trzeba, zaczym y tenby zgrzeszył, który wątpiąc o poświęceniu adorował ją z tym umysłem choćby y niebyła poświęcona.

Trzeci.

Trzeci: Wieszczbiarstwo to jest wyjawienie rzeczy skrytych, lub przepowiadanie przyszłych, z rzeczy lub czynów do tey wiadomości żadney naturalney konnexyi nie mających, Np. idąc spać, iakowe zioła pod głowę włożyć dla odebrania wiadomości weśnie gdzie są rzeczy pokradzione, czy też iakowy ma być w dalszych lecjach czyi sukces. Wieszczbiarstwem się bawiący musi zawždy mieć pactum z Szatanem, czy to wyraźne, to jest przez obecne za każdym razem o odkrycie rzeczy z nim rozmawianie, czy też potajemne, czyniąc co z wewnętrznym Szatana wzywaniem, aby przez użycie tych rzeczy wyjawił czego żąda. Do tego występku należą wierzenia niewątpliwe snom, ominowanie dalszych sukcesów z krakania ptastwa. z przypadkowego zeyścia się na iakie mieysce zwierza, y tym podobne. Tudzież używanie Astrologów aby z gwiazd obwieszczali rzeczy przyszłe jest naganne, y te wszystkie zawždy są grzechem ciężkim, kiedy się do nich przywiąże niewątpliwe uwierzenie; Kiedy bowiem będą praktykowane z letkości bez uwierzenia będą grzechem powszechnym.

Czwarty: jest Zabobonność, która tym się różni od Wieszczbiarstwa, że co Wieszczbiarstwo umysli y z Szatanem ułoży, Zabobonność iakowymśi sposobem łatwieyszym

do

do skutku przywodzi; Y to w niey uważyc trzeba, jeżeli środki z których co ominuie mają iakową konnexyą z skutkiem, zwłaszcza kiedy nie będzie wiary, tylko experiment naturalny niebędzie grzechem. Zaciąganie wieszczbiarstwa zawždy jest grzechem, bo od Boga niepotrzebne cuda niewychodzą. ani myśleć można aby do tak podłych rzeczy y czynności które Wieszczbiarstwo ustanowiło, miał przywiązać Łaskę swoią odkrycia rzeczy tajemnych, lub objawienia przyszłych rozumem naturalnym dociec się niemogących, tak iako uczynił w Sakramentach od Siebie ustanowionych w których naturalnym rzeczom przywiązał moc dania Łaski nadnaturalney.

Piąty: Czarodzieystwo: które zawždy ma przymierze z Szatanem uczynione y mocą tego przymierza, przez użycie rzeczy y znaków z skutkiem naturalney konnexyi nie mających, albo dobra doczesne pomnaża, albo gubi nawet y same życie y zdrowie. Ten występek łączy do siebie wiele innych tak iako y wieszczbiarstwo, pryncypalnie niedowiarstwo odrzeczenie się Boga y Świętych Jego, bałwochwałstwo; bo Szatana czci za Boga, bluźnierstwo, profanacyą rzeczy Świętych, nieczystość y z Szatanem spółkowanie; przeciw którym nie ma lekarstwa tylko rekurs do Boga y

Swią-

Świątości jego; ani się godzi iedno zczarowanie drugim znosić, y Parochowie, oraz y wszyscy Prawowierni takowych powinni donosić Zwierzchności nie tylko Duchowney ale y Swieckiey, ponieważ y Prawa Swieckie na takowych decydowały spalenie, którego Zwierzchność Duchowna wykonać nie może. Parochowie iednak niżeliby donieść mieli, powinni pierwey sami upominać, a kiedy ich upomnienia nie wezmą skutku, a będą iawne tego dowody, donieść na sumnieniu są obligowani. Do tego rodzaju należy y Magia czyli Czarnoksięstwo to jest czynienie rzeczy niby nadnaturalnych, y powszechne podziwienie sprawujących, y które tylko takowe czyny, nie pochodzą z skutków rzeczy naturalnych, czynią się z pomocą Szatana y są ciężkim grzechem, osobliwie kiedy się odprawiają na szkodę y zgubę drugiego. Dla czego Spowiednik mając takiego Penitenta, 1. Powinien go wypytywać y o innych do tego łączących się grzechach. 2. Czy nie tań tego grzechu na przeszłych Spowiedziach, gdyż częstokroć zwykli miewać pacts z Szatanem, taienia na Spowiedziach y brania Kommunii. 3. Kiedy przyzna pactum, ma mu nakazać aby go zerwał, Księgi y Instrumenta do czarostwa y Magii służące, tudzież y sam zapis, jeżeli go ma, spalił.

lił, a kiedyby zapis został przy Szatanie, nie zaszkodzi byle ten szczerze chciał pokutować. 4. Aby szkody y krzywdy poczynione nadgrodził, uczniów jeżeli miał, aby onych od tey niezbożney nauki odwiodł. Co wszystko ma się zachować y z czarownikiem, y iako po upomnieniu w publicznych y odkrytych czynach powinien do Zwierzchności donieść czarownika, tak y Maga, tylkoż ten y sam się objawi.

Szósty: Tentowanie Boga, to jest usiłowanie iakowego Aktu do którego naturalne siły niedostarczą, doświadczając czy mu Bóg dopomagać będzie daniem mocy nadnaturalney; tak: gdyby nieliterat chciał dysputować z Heretykiem, o Artykułach Wiary Świętey w nadzieję: że mu Bóg w sam czas dysputy doda oświecenia. Tentowanie albo jest wyraźne y słowami wynurzone, albo też tylko w intencyi y umyśle ułożone, każde z nich jest grzechem ciężkim, albowiem zawždy zawiera w sobie kontempt Boga; z płochości y nieuwagi uczynione tudzież z przyczyny małej materii będzie powszednim. To też wiedzieć, że częstokroć Bóg daie instynktu do czynów nadnaturalnych, dla pokazania w potrzebie cudu, y takowe dzieło wykonywający, pełni posłuszeństwo Bogu, nie zaś tentuie Boga.

Siodmy: Świętokradztwo, to jest gwałcenie rzeczy Świętych, które się praktykuje: 1. Na Osobach: *Np.* biiąc Kapłana, czy też nierząd czyniąc z Osobą przez przyięcie Kapłaństwa, albo przez Szluby Zakonne, Bogu poświęconą. 2. Popelniając gwałt na miejscu Świętym, wybijając drzwi do Cerkwi, biiąc lub raniąc kogo w niej, wyciągając uciekłego z Cerkwi, choćby też winowaycę, wypuszczeniem nasienia ludzkiego y innym nie przyzwoitym sposobem profanując iakowe miejsce Święte. 3. Czyniąc gwałt rzeczom Świętym iakie to są naczynia y Szaty Kościelne Relikwie Świętych Pańskich. Do tego rodzaju grzechu należy słów Pisma Bożego używanie na złe, iako to: na szyderstwa, na pokrycie czarodzieystwa, tudzież kradnąc iakową rzecz Świętą na miejscu Świętym, y owszem będzie świętokradztwo kradnąc rzecz nie Świętą, *Np.* Depozyt w Cerkwi, ile kiedy bezpieczeństwu y dozorowi Cerkiewnemu polecony będzie. Tudzież kraść rzecz Świętą na miejscu nie Świętym, *Np.* Kielich poświęcony w Domu prywatnym jest Świętokradztwo, y zawždy każde Świętokradztwo z natury swoiey jest grzechem wielkim, w okolicznościach iednak może bydź powzednim. Wiedzieć też trzeba że grzechy które przez się niezmierzają do

zgwał-

zgwałcenia y nieufzanowania rzeczy Świętey, iako Świętey, nie zaciągają świętokradztwa, y tak: znajdując się w Kapłanie, nałog pijaństwa, hardość, chytrość, kłamstwo y tym podobne, nie są świętokradztwem, iako y gniewanie się na Kapłana, bez pokrzywdzenia Charakteru iego.

- P. Osoby, rzeczy, y miejsca poświęcone **II.** iakie mają Przywileie y zkad nabyte?
- O. Osoby Duchowne ten osobliwszy mają Przywilej, że są wyięte z pod władzy świeckiey y składają Hierarchią swoią w własnym y zupełnym swoim rządzie, niepodlegając żadnym ciężarom świeckim, y owszem jest pierwszą na Świecie władzą wszystkim ludem Prawowiernym rządzącą w rzeczach Duchownych. Początki takowey exempcyi znajdujają się w Księdze Rodzaju w Rozdziale 47: gdzie Faraó Król Egiptu Ziemię Kapłańską uczynił wolną od podatków, y w starym Testamencie Kapłani y Lewitowie nie należeli do Juryzdykcyi świeckiey, y żadnych podatków nieplacili, Co się przeniosło y do Kościoła Chrystusowego, ponieważ zaraz w pierwiałkach świeckie y Kanonne Prawa takową wolność y exempcyą utwierdzili.

Na fundamencie takowey exempcyi

R 2

zwierz-

zwierzchność świecka Osob Duchownych do Sądow świeckich pociągać nie powinna, y występki onych karać ma moc sama zwierzchność Duchowna, y Duchownych Osob zwierzchność świecka w poddaństwo wciągnąć nie może, na intraty y dobra Duchowne nie może wkładać podatku, chybaby w wielkiej potrzebie, y to za pozwoleniem Oycy Świętego, inaczej popada w klątwę samemu Oycu Świętemu do rozgrzeszenia rezerwowaną.

- O. *Druga:* Mieysca poświęcone Prawami mają ostrzeżone te poszanowanie że w nich żadne świeckie czynności odprawiać się niepowinny, ani Kontrakty ani Sądy, y lubo Kontrakty na mieyscu Świętym zawarte są ważne, Sądy y Dekreta za nieważne poczytuia się; atym bardziey sprośności na mieyscu poświęconym podziałane, wielkim podlegaią karom. Mieysce poświęcone nie rozumie się tylko Cerkiew czy też Kaplica publiczna, ale też y ich Cmentarze. Obrady publiczne y przystoynne Zwierzchność Duchowna czynić w Kościołach częstokroć z słusznych przyczyn pozwala, iako u nas są pozwolone Seymiki.
- To też należy do wolności y exempcyi mieysc poświęconych, że każdy złoczyńca

o PRZYKAZA: y PRAWACH 261.

ca, kiedy do niego ucieknie tę pożytkuie ochronę y bezpieczeństwo, że go Sąd świecki z niego wziąć nie może bez popadnienia w winę zgwałcenia mieysca Świętego, a zatym bez popadnienia w klątwę, y dofyć byle uciekł na Cmentarz, gdzie Cmentarza nie ma, byle był blisko Cerkwi czy też Kościoła, to jest o czterdzieście krokow jeżeli Kościół Katedralny, a o trzydzieści od innych, a tym bardziey kiedy się chwyci ściany albo Drzwi, choćby też Kościół albo Cerkiew była interdykowana; Klasztory Zakonne, Szpitale y Oratorya powagą Biskupią ufundowane, Seminaria, Pałace y Domy Biskupie tymże Przywileiem zaszczycaia się. Ten, któryby się chwycił Kapłana z Najswiętzym Sakramentem idącego, nie może bydz od niego orderwany, y tym Przywileiem jest ochroniony każdy nawet y Niewierny, iako to: Zyd, Poganin, tym bardziey Herezyk, byle nie w sprawie Herezyi.

P. Czy we wszystkich występkach złoczyńca ma takową ochronę?

O. Nie we wszystkich. Bo niektóre przez Bullę Grzegorza XIV. Są excypowane. 1. Publiczni zbóycy którzy podrogach zasiadaią 2. Pustoszenie pól. 3. Zabóystwo czy też odcięcie Np. ręki w Ko-

w Kościele lub Cerkwi albo na Cmentarzu popełnione. 4. Zabójstwo zdrażdzieckie. 5. Zabójstwo z namowy, któremu podpadają y ci, którzy namawiają, y namowieni którzy wykonywają. 6. Heretycy w sprawie Herezyi. 7. Występki przeciw powadze Majeſtatu na Osobę Monarchy attentowany. Benedykt XIII. iezcze te przydał: 1. Biągcy fałszywą Monetę, prawdziwą przebiiający y obrzynający, alboliteż Monetę przebitą y oberzniętą expensuiący, z porozumienia się ztym, kto ją biie, przebia, y obrzyna. 2. Kradnących publiczne dochody Skarbowe. 3. Zabójstwo każde dobrowolnie y z umysłu popełnione.

Złoczyńcy w wyż wyrażonych występkach obwinieni, przez Kościół nie mają być chronieni, iednakże Zwierzchność Świecka, nie może ich gwałtem z mieysc poświętnych wyciągać, ale powinna uczynić rekurs do Biskupa o wydanie złoczyńcy, Biskup zaś niezeli na każe wydanie, ma powziąć zupełną z dowodów wiadomość, że iest obwiniony o występki excypowany, y nakazać zwierzchności Przysięgę, że kiedyby się inne pokazały występki á żaden z excypowanych, że go ma powrócić ochronie Kościelney.

P.

P. Ochrona Kościelna nad to, że z niey złoczyńca gwałtownie wyciągniony być nie może, co więcey wyświadcza?

O. 1. Zego Zwierzchność y Sędzia Świecki nawet obludną obietnicą darowania kary wyprowadzać niepowinien, y takim sposobem uludziwszy, ma go nazad Kościołowi przywrócić, albo obietnicy dotrzymać. Jeżeliby zaś sam dobrowolnie wyzedł y był złapany, to złapanie niepoczytuje się za gwałt Kościołowi uczyniony. 2. Póki zostaie w ochronie Kościoła nie może na niego wypadać Dekret. 3. Zwierzchność świecka nie może mu zakazać dodawania żywności. Ubogiego powinien prowidować sam Kościół. 4. Ze rzeczy iego nie mogą być sekwestrowane, króm te, któreby były pokradzione lub szkodliwe, iakie są: Strzelby y inne. Toteż wiedzieć trzeba: że Rządcy Kościołów Kłafztorów y innych mieysc Świętych uciekającego przyjąć powinni, bo powinni utrzymać Prawa y Przywileie swoje. *Powtóre:* To wiedzieć trzeba, że nie tylko ludzie świeccy, ale y Duchowni przeciw własney Zwierzchności, mają ochronę Kościelną.

Osny przeciw Religii występki iest Błżnierstwo, to iest słowa z pogarda honoru

noru Boskiego y przeciw czci Jemu winney wyrzeczone. Błuznierstwo: *Jedno* jest Heretyckie, w słowach przeciw iakowemu Artykułowi wiary błąd zamykające, nie dopuszczając iednak zdania aby tak miał wierzyć, gdyż przypuściwszy zdanie nie byłoby błuznierstwo, ale Herezya. *Drugie*: jest proste, to jest w słowach błędu przeciw Artykułom wiary niezawierające. Od grzechu błuznierstwa wyexkuzowany niebędzie, choćby kto nie przez się przeciw Bogu, ale przeciw Matce Boskiej, Świętych Pańskich, Świętym Obrzędom, Pismu Bożemu bluźnił, gdyż te wszystkie należą do czci Boga, y zawždy błuznierstwo jest grzechem śmiertelnym, nieprzyimuie małości Materyi, oprócz kiedyby bez należytey uwagi y poznania słowa wypadły, y prędko odwołane zostały, ale mający zwyczaj w passyi bluźnić, przez nieporzucenie takiego nałogu, za każdym razem śmiertelnie grzeszy.

Znaydują się y inne występki przeciw Religii wykraczające, iako to: Świętokupstwo czyli Symonia, krzywoprzyśięstwo złamanie wotum, ale o Symonii dana explikacya w Traktacie o Sakramentach przy Sakramencie Kapłaństwa, o reszty dwóch, da się w explikacyi następującego Przykazania.

§ DRU-

§ DRUGI.

o DRUGIM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

P. Jakie jest Drugie Przykazanie? y co 12. w sobie zamyka?

O. Drugie Przykazanie wyraża się temi słowy: *Ne budesz zwaty Imene hospoda Boha twoiego nadaremno.* Które zakazuje Imienia Boskiego, bez potrzeby, y z nieufzanowaniem wspominać, a tym bardziej używać go na potwierdzenie kłamstwa, co częstokroć popelniają, którzy mają zwyczaj, ledwie nie każde słowo y relacyą potwierdzać wzywaniem Boskiego Imienia, co jest zawždy grzechem przynajmniej powszednim, ale kiedy się przyłączy ciężkość Materyi, będzie śmiertelnym. Pryncypalnie iednak Imię Boskie ma bydz poważane w Przyśiędze y w Wotum, to jest: Obietnicy Bogu uczynioney.

P. Co jest y wieloraka Przyśięga?

O. Przyśięga jest wezwanie Imienia Boskiego na potwierdzenie tego, co kto mówi, czy też obiecuie, y nie samego tylko Boskiego Imienia, ale też Świętych Jego, Świętych Tajemnic, rzeczy od Boga stworzonych iako do Boga referujących

- cych się wezwanie, za jedno ma się rozumieć z wezwaniem Boskiego Imienia.
- O. Druga: Trojaka pryncypalnie rachuje się Przyśięga. *Jedna* Potwierdzająca iakowy uczynek lub słowa, czy były albo nie były. *Druga* Obiecująca, *Np.* kiedy kto co komu obiecuje, y że ma dopełnić zaprzyśięga. *Trzecia* Kiedy mając urazę odkazuje się skarać kogo y zaprzyśięga się czy też zaklina się *Np.* mówiąc: Niechay umrę, albo: niech mię piorun zabije, y tym podobne.
- P. Wielorakim sposobem wykonywa się Przyśięga?
- O. *1. Myślą,* Choćby bowiem człowiek żadnego znaku powierzchownego przyśięgi nie dał, na potwierdzenie iakowej rzeczy lub mowy, kiedy wewnątrz tylko wezwie Boskiego Imienia, już przyśięgł. *2. Znakiem,* To jest iakowym gestem. *Np.* gdyby komu rzeczono: Przyśięgnij nato; a on okaże Przyśięgę zchyleniem głowy, czy też innym gestem. *3. Uczynkiem,* *Np.* kiedyby komu na wyż rzeczone słowa, podany był Krucyfix albo Ewangelia, y on na znak przyśięgi dotknął się Krzyża czy też Ewangelii. *4. Przyśięga* wykonywa się przez wyraźne słowa, czy to wymówione czy też na piśmie podane.

P.

- P. Czy godzi się przyśięgać, y co ma się zachować w godziwey przyśiędze?
- O. Jurament w potrzebie y przyzwoitemi sposobami wykonany jest Bogu miły, bo go wzywa na świadectwo prawdy, a on jest pierwszą y nieomylną prawdą, a za tym takowym Juramentem, oddaje cześć Bogu. W Przyśiędze aby była godziwa y dobra, Jeremiaśz Prorok w Rozdziale Czwartym, trzy rzeczy zachować przykazuje; *Pierwszą:* Prawdę, to jest: żeby przyśięgał Prawdziwie, nie obłudnie, y żeby przyśięgał na prawdę nie na fałsz. *Powtórę:* Aby przyśięgał będąc w dobrym rozeznaniu y rzeczy poznawaniu *Np.* nie pijany, czy to iakową prawdę potwierdzając, czy też co komu pod Juramentem przyrzekając, wątpiąc też o prawdzie, y niewiedząc iey dowodnie, przyśięgając podaje się w niebezpieczeństwo krzywoprzyśięstwa. *Potrzecie:* Ma się zachować sprawiedliwość aby przez Jurament nie działa się bliźniemu krzywda *Np.* kiedyby się kto zaprzyśięgał że postrzegł iakową Niewiaśtę w cudzołóstwie: tym bardziey nie będzie sprawiedliwa kiedy kto zpryśięże się do iakowej akcyi niegodziwey. Kto przyśięga w nieprawdzie y niesprawiedliwości ciężko grzeszy. Przyśięgający z impetu w niedo-

nieogkonalym rozmyśleniu, przynajmniej powzednie grz-szy. Kiedy Sąd dla dõyscia iakowey prawdy naznacza przysięgę, każdy powykonaney przysiędze powinien wyia-wić prawdę, o którą się pytaią, alias krzywoprz-stwo popelni:

Przysięga w swych przymiotach uczyniona obliguie, choćby była wymuszona, byle była do wypełnienia sposobność y w rzeczy Zbawieniu nie.szkodzącey tak naucza Alexander III. mówiąc: *Nie jest bezpieczno dla każdego przeciw przysiędze swoiey postępować, oprocz kiedy by taka była, że zachowana wyszłaby na utratę Zbawienia wiecznego.* Zaczym więzię poprzy-sięgłszy, że ma powrócić do więzienia, y na tym fundamencie na czas wypuszczony powrócić powinien. Kto zbõycy odkupiając życie, zaprzysięgł dać iakową kwotę, powinien potym oddać; Przysięga zaś na to wykonaną że go nie ma wyia-wić nie obliguie. Jasnā y dowodną na to wszystko daie racyā Tomasz Święty mówiąc, „ że: W „ Przysiędze dwie zachodzą obligacye; Je- „ dna obietnica dana Człowiekowi; y ta ile „ wymuszona z natury swoiey nie jest waż- „ na y nieobliguie, druga obowiązek dopel- „ nienia obietnicy przez Przysięgę Bogu uczy- „ niony, y ten obowiązek na sumnieniu nie „ ustaie, bo każdy więcey powinien szaco-

„ wać

„ wać Imię Boskie wezwane, niżeli szkodę „ doczesną „ Ze zaś każdy po przysiędze może y powinien donieść zbõycę daie racyę: „ bo publiczna sprawiedliwość tego wyciąga, dla której y Jurament wykonany nie jest ważny. „ Y owszem, tenże Święty twierdzi: że może potym zbõycę pozwać y Sądownie o wymuszonā kwotę upomnieć się.

Po wtóre: Przysięga choć by też nie szczerze y na oszukanie tylko była wykonana, obowiązuie do wypełnienia, iako okazuie Propozycya przez Innocencyusza XI. potępiona: „ *Z przyczyny wolno jest przusiądz, bez woli przysiężenia, czyby rzecz była letha czy ciężka.* Bo natury Prawo obliguie do utrzymania honoru Boskiego, y wiara publiczna Juramentów tego wyciąga, inaczey y w najsprawiedliwzym interesie nie można by mieć prawdy, dla tego naucza wyż wspomniony Doktor „ *Z „ kiedy nie iedna będzie myśl y zmierz- „ nie przysięgającego, y tego komu przysię- „ ga, y kiedyby ta pochodziła z zdrady y „ oszukania przysięgającego, Jurament ma „ bydź zachowany podług zdrowey myśli y „ rozumienia komu przysięga, gdyż y Bóg „ który jest Swiadkiem sumnienia tak tę „ przysięgę przyimuie, iak ten rozumie ko- „ mu przysięga „* zaczym nieomylna jest prawda

prawda że każdy powinien szczerze przy-
sięgać y przyśięgaiąc obłudnie czy też z
restrykcyą myśli czy też w słowach o-
bojętność zawierających ciężko grzeszy,
ci też, którzy mają moc pociągania do Ju-
ramentów grzeszą kiedy by pociągali
tych, których znają do krzywoprzyśię-
stwa łatwych.

P. Jurament wykonany na wsparcie kłam-
stwa w małej materji, jakim jest grze-
chem?

O. Jest grzechem ciężkim bo zawiera w so-
bie wielkie Boga nieufzanowanie, znając
go byź istotą prawdy, wzywać na po-
twierdzenie by też najmniejszego kłam-
stwa.

P. Czy grzeszy Spowiednik pytany o iako-
wy excess na Spowiedzi slyszany, kiedy
go wie a odpowie: niewiem, y zaprzy-
sięże?

O. Niegrzeszy, bo prawdę mówi, gdyż ka-
żdy Spowiednik po zakończoney Spo-
wiedzi, o grzechach Penitenta, nie wie
tą wiadomością, aby mógł o nich rozma-
wiać a tym bardziej wyjawiać.

P. Kiedyby kto zaprzyśięgł komu darować
rzecz jaką, którą szacuje czerwonych
złotych dwa, a potem poznał że jest war-
ta czerwonych Pięć, albo Sześć, czy jest
obligowany dotrzymować?

O.

O. Nie wiedząc sprawiedliwego rzeczy-
waloru, jeżeli zaprzyśięgł oddać ią jakie-
go jest mniej więcej waloru jest obowią-
zany; jeżeli zaś pod czas zaprzyśięgania
miał intencją darować jeżeli nie więcej
warta iak naprzykład: czerwonych dwa,
poznawszy potem znakomicie większy
walor, nie jest obligowany oddać. Jeżeli
by zaś wątpił iaką intencją co przyob-
cał ubezpieczając sumnienie, powinien Ju-
rament dopełnić.

P. Kiedyby kto wiedział występki pod se-
kretem zaprzyśiężonym, czy powinien
go wyjawic przed Sędzią pytającym?

O. Sekret zaprzyśiężony ten tylko wkłada
obowiązek, że grzechu niepowinien dru-
giemu wyjawiać y głosić, ale kiedy bez
iego wyjawienia dał się doslyścić Sąd-
owi, przed Sędzią powinien odkryć więk-
szej bowiem mocy Jurament Sądowy od
Zwierzchności wyznaczony, niżeli pry-
watny którego obowiązek na ten czas u-
staie, y owfzem kiedyby chodziło o u-
wolnienie Oyczyzny od iakowey zdra-
dy, a chociażby y prywatney osoby od
iakowey wielkiej klęski iako ten Jura-
ment y sekret jest niegodziwy, mający
tym sposobem wiadomość powinien wy-
jawic, a przynajmniej bez wyjawienia
złoczyńcy, dostatecznie ostrzedz y nie-

szczę-

szczęśliwość oddalić, inaczej byłby społecznikiem występku.

P. Jakimi sposobami ustaie obowiązek dopełnienia Juramentu?

O. Obowiązek Juramentu ustaie y nie obli-
guie do dopełnienia: 1. Kiedyby rzecz
do oddania komu zaprzyśiężona odmie-
niła się albo w znaczniejszy daleko wa-
lor, albo za czasem wyszła w szkodliwą
temu, komu zaprzyśiężona 2. Kiedyby
ten, komu zaprzyśiężona odstąpił, czy też
inszą rzeczą w zamiarę iey daną kon-
tentował się. 3. Jeżeli była zaprzyśię-
żona pod kondycją, w niedopełnionej
kondycyi ustaie obowiązek Juramentu.
4. Których Juramentów obowiązek u-
stać nie może przez umowy y okoliczno-
ści, w potrzebie mogą być dyspensowa-
ne od Przełożonych juryzdyczną władzę
mających, iako to Biskupów. Ci zaś, któ-
rzy mają władzę delegowaną dyspenso-
wania od wotów nie mogą dyspensować
od Juramentów.

14. P. Co jest Wotum?

O. Wotum jest obietnica dobrowolnie y
rozsądnie Bogu uczyniona rzeczy lepszej
y wykonać się mogącej. Z tey definicyi
wiedzieć trzeba, aby wotum w istocie
swoiej było zupełnie uczynione, te w
nim mają się zachować kondycye. 1. Ze
powinna

powinna być obietnica wyraźna czy to
w słowach y innych powierzchownych
znakach, czy też w myśli z obligowaniem
się do wypełnienia dobrowolnie uczyniona,
a zatym zamyslenie tylko uczynienia obie-
tnicy albo proste propositum czyli postano-
wienie bez obowiązania się. nie są wota.
Wotum zaś przymuszone nie obli-
guie. 2. Aby obietnica uczyniona była, rozsądnie z
zupełnym rzeczy którą obiecuie, y że ją
wypełnić może poznaniem, dla czego wota
dziecinne nic nie ważą; y powszechnie do
czynienia wotum Doktorowie naznaczają
ten wiek, w którym już może śmiertelnie
zgrzeszyć. Wota zaś solenne lata y czasy
mają w Prawie przepisane. 3. By ta obiet-
nica uczyniona była Bogu, choćby też
zmierzała ku czci iakowego Świętego zaw-
ždy się rozumie Bogu uczyniona y zmierza
ku czci Boskiej ponieważ Bóg y w Świę-
tych wychwała się. 4. Aby była obietni-
ca lepszego obra to jest: nietylko że żadney
rzeczy z natury swoiej zły, Bogu nie-
skończonej doskonałości y Świętości nie
możemy obiecować, ale żeśmy powinni o-
biecować rzecz lepszą z dwóch sobie prze-
ciwnych Np. Małżeństwo y wieczna czy-
stość, dla poniżenia czystości która jest sza-
cowniejsza niepowinno się czynić wo-
tum Małżeństwa, oprócz kiedy by się kto
do

do Małżeństwa przez wotum obowiązywał, dla uprzątnienia tentacyi ciała skłaniających do grzechów cielesnych, w ten czas bowiem czystości nie gani, ale sumnieniu swojemu przewiduje, y przez takowe wotum Boga chwali, ponieważ według Apostoła 1. Do Korynt: 7. *Łuczsze jest żęnytyfja, neželi razdyzatyfja.* 5. Powinniśmy obiecować rzeczy, które przy pomocy Boskiej możemy wypełnić; tak obietnica nigdy najmniejszego grzechu niepopelnić, dla ułomności ludzkiej jest niepodobna, obietnica jednak wystrzegania się grzechów śmiertelnych, y powzednich z uwagą popelniających się będzie ważna. Można wotami utwierdzać y te powinności do których jest obowiązany z przykazania, y kiedyby potom przestąpił to Przykazanie dwoiako grzeszy, to jest przeciw Przykazaniu y wotum. Wota które częstokroć Rodzice zwykli czynić imieniem dzieci, dzieci nie obowiązują, aż kiedyby dorosłszy przyieli te wota, Rodzice jednak są obowiązani skłaniać ich do przyięcia takich wotów; toż ma się rozumieć y o inszych, imieniem cudzym wota czyniących.

P. Wielorakie jest Wotum?

O. *Pierwsza:* Wotum dzieli się na *Solenne*, iakowe jest Profesya, Zakonna y przyięcie

ięcie Kapłaństwa. Profesya Zakonna przez się te zamyka Szluby, czystości, ubóstwa y Posłuszeństwa; Poświęcenie Kapłańskie obowiązuie tylko do wieczney czystości y posłuszeństwa Przełożonym. *Powtore:* Wotum jest *Prywatne*, czyli bez uroczystości prywatnie uczynione y te rozciąga się do wszystkich czynów y rzeczy które tylko możemy obiecywać Bogu. 3. Jedne jest wotum: *Absolutne*, żadney sobie kondycyi przywiązanej nie mające. Drugie: *Pod kondycyą* ułożone, tak że kiedy kondycya nie będzie dopełniona, nie obliguie do dopełnienia obietnicy. Np. obiecuie kto post iaki jeżeli mu Brat ozdowieie. 4. Jest wotum *Personalne*: którym obiecuie kto iakową z osoby swojej czynność Np. Post, Modlitwę, Peregrynacyą. Drugie *Realne*: którym obiecuie się Bogu iakową rzecz szacowna. Np. Apparat, Kielich, czy też Jałmużna. Trzecie z *Personalnego* y *Realnego* złożone, to jest którym się obiecuie y czynność z osoby y oddanie rzeczy Np. Peregrynacya, y danie kielicha.

P. Wotum iakowy wkłada obowiązek?

O. *Pierwsza.* Wotum w przymiotach wyżej opisanych uczynione, przez się obowiązuie pod grzechem śmiertelnym y

niedokonać albo źle wykonywać wotum, jest łamać wiarę Bogu, co jest wielkim Boskiego Imienia nieuszanowaniem, dla czego przestrzega Ekklezyastyk w Rozdziale 5. *Jeżeliś co poszłubił Bogu nieociągaj się oddać, niepodoba się bowiem Jemu nie szczerą y głupia obietnica, ale cobyskolwiek obiscał oddaj, - - y bardzo lepiej jest nie obiecywać jak obiecawszy nieoddąć.*

O. Druga: Niedopełnienie wotum w małej rzeczy uczynionego Np. zmówienia trzech paciery, albo dania kilka szelągów Jalmużny, tudzież uczynionego w wielkiej rzeczy, ale w małej rzeczy niedopełnionego. Np. do wypłacenia złotych kilkudziesiąt niedodał kilku groszy, będzie tylko powszednim, y lubo w Juramencie przez zaprzyśiężenie iakowey nieprawdy choćby w najmniejszey rzeczy jest grzech śmiertelny, to się ma rozumieć o zaprzyśiężeniu tylko kłamstwa, na potwierdzenie którego by też w najmniejszey Materji Imienia Boskiego wzywać jest wielkie nieuszanowanie ale Jurament obiecujący, który iedney jest natury z wotum, z małości materji zaprzyśiężoney będzie tylko powszednim grzechem.

Powtóra: Kiedy kto czyniąc obietnicę niechciał

niechciał się obowiązać pod grzechem śmiertelnym co mógł uczynić, bo te wota prywatne są to niby Prawa prywatne z woli ustanowione, a zatym iako Prawo nad intencją Prawodawcy nie obliגיע tak y wotum. Kiedy by zaś kto sam nie wiedział czy niepamiętał intencji swojej, ma się wątpliwość rezelwować z wielkości materji, a zatym jeżeli materja wielka, rozumie się obowiązek pod grzechem wielkim, jeżeli mała pod powszednim. W obietnicach na codzień ułożonych Np. odprawienia Paciery znacznie czasu zabierających, albowi też słuchania Mszy Świętey te kondycye zawżdy zawierają się, jeżeli siła y czas dostarcza y pozwola, inaczey obowiązek byłby nierozumny, a zwłaszcza uczyniony od mającego interessa, którym z Urzędu swego powinien koniecznie zadofyc uczynić, y więkzy jest obowiązek pochodzący z Urzędu, niżeli z prywatnego wotum, y owszem na ubliżenie powinnościom Urzędowym wota prywatne czynić nie należy.

P. Jak sobie ma radzić ktory wątpi y niepamięta, czy uczynił wotum czy nie, albo: czy uczynił wotum, czy tylko Propositum, to jest postanowienie proste?

O. Wątpiący czy wotum uczynił czy nie, jeżeli

Jeżeli po dokładnym y pilnym rozmyśle-
niu nie upatrzy żadnych koniektur kon-
winkujących że uczynił, nie jest obligo-
wanym, jeżeli koniektury będą obojętne
y równie na obie strony skłaniające, kiedy
to wotum może bez trudności dopełniać;
powinien w trudności dopełnienia, ma pro-
sić kommutacyą albo Dyspensę. Wątpią-
cy czy wotum uczynił czy propositum,
powinien sobie przypomnieć czy w przy-
jęciu iakowey powinności obligował się
pod grzechem, y to będzie wotum, kiedy
się nie obligował, będzie Propositum.

P. Jeżeli kto nieprzeznaczył czasu w któ-
rym ma dopełnić wotum, kiedy ma do-
pełnić?

O. Jak prętko może dopełnić wygodnie,
tak żeby się żadnym sposobem nieokazało
lenistwo, albo zwłoka y niechęć do wy-
pełnienia, gdyż y lenistwo y taka zwłoka
są grzechem y przez długi czas przecią-
gnięte bez słuszney przyczyny są grze-
chem wielkim, należy bowiem prętko
wypłacać wota.

To też wiedzieć: Ze wota Personalne,
iako to: Post, Modlitwa, y tym podobne
obligują tylko osobę obiecującą, y jeżeli
ta przez słuszne przyczyny onych dopeł-
nić nie może, nie jest obligowana wyko-
nać przez innego. Wota zaś Realne Np.
dla dan

dania iakiemu Szpitalowi Jalmużny kiedy
sam odnieść nie może, powinien ode-
stać, á kiedyby mu do tego nieprzyzło,
posydujący po śmierci Substancją, tę
jalmużnę powinien wypłacić, kiedy wie
o wotum Antecessora, kto bowiem pos-
yduje dobra, posyduje y ciężary ich.
Wotum Personalne z realnym złączone
daney wyżej podpada rezolucyi, to jest:
jeżeli personalnego nie może dopełnić
przez się jest wolnym, Realne powinno
bydź dopełnione przez posłanie czy też
przez Sukcessora.

P. Jakimi sposobami ustaie obligacya do-
pełnienia Wotum?

O. Obligacya dopełnienia Wotum ustaie,
1. Przez ustanie obligacyi z samey siebie,
iako się ma rzecz w każdym wotum, pod
kondycyą założonym, y kiedy kondycya
niedopełniona, Wotum nie obliguje; tu-
dzież kiedy Wotum wypadnie na takie
czasy y okoliczności pierwey nieprzey-
rzane, że nie może bydź dopełnione. Np.
w Wotum personalnym uprzędziła sta-
bość, w realnym znaczny upadek substan-
cyi, albo kiedy rzecz obiecana w czasie
stanie się nieprzystoyną przeskadzającą
rzeczy lepszey przez ustanowienie iakie-
go nowego Prawa; Np. obiecał dać Kie-
lich Cynowy, á Zwierzchność zabroniła
na nich

na nich celebrować; czy też kiedy rzecz przez zepłucie się stanie się niegodną oddania, oraz kiedy uplynie czas naznaczony, do wypełnienia choćby też y przez lenistwo niebyło dopełnione, co pryncypalnie rozumie się o wotach personalnych, w części iednak tey w której obligacya nie ustaie wotum ma bydź dopełnione. *Np.* nie mógł pościć całego tydnia ale może pościć reszty dni dwa lub trzy, powinien pościć. W konkursie dwóch wotów przeciwnych y w iedney osobie mieścić się niemogących to ma bydź dopełnione które większą w sobie okazuje doskonałość, a jeżeli są równe w zacności, tedy pierwsze. 2. Wotum ustaie przez odmienienie onego na insze, y to bydź może albo z woli tego który je uczynił, albo od Zwierzchności moc na to mającey. Ten który uczynił wotum własną mocą nie może go odmienić tylko na lepsze. *Np.* Pacierze w iakowe dni do odprawowania ustanowione może przemienić na Post, ile kiedy by poznał, że z Postu więcey pozyskuie sił do sprzeciwienia się namiętnościom swoim; lepiej iednak y bezpieczniey poradzić się Spowiednika choćby też y nieprzy Spowiedzi. Kiedy zaś kto raz uczynione wotum chce odmienić na inne równe powinien się udać do władzy y Zwierzchności; tę władzę ma naprzód Ociec

Święty

Święty, Biskupi y Missyonarze za zwyczaj mają sobie udzieloną.

W kommutacyi wotów zachować trzeba. 1. Równość materyi *Np.* poszłubił kto iakową daleką peregrynacyą której bez wielkiej trudności czy też niebezpieczeństwa dopełnić nie może, y prosi o kommutacyą; Takowe wotum ma mu bydź odmienione na częstsze wizytowanie bliższego mieysca, z jałmużną z podróżnym expensem dalekiego mieysca równą kwotę wynoszącą.

2. Należy uważyc stan proszącego, y tak dla ubogich nie ma bydź czyniona trudność przemienienia jałmużny dla słabych postu y peregrynacyi na iakie insze dobre uczynki któreby łatwiey dopełnić mogli. 3. Uważyc trzeba koniec do którego pierwsze wotum zmierzało. *Np.* uczynił kto wotum nie grać w karty dla uniknienia passyi czy też bluźnierstwa, kiedy z potrzeby ma mu bydź te granie pozwolone, powinny mu bydź naznaczone iakowe krótkie westchnienia prosząc Boga o wstrzemięźliwość, y jałmużny. *Np.* danię za każdy impet, czy bluźnierstwo, co równie go może wstrzymować od passyi y bluźnierstwa. Pierwsze wotum raz kommutowane więcey nie powraca choćby te powtórne wypadło na okoliczności w których ustaie. Ależ bez słusznych przyczyn wota przemieniac nie należy.

Wotum

Wotum wieczney czystości, czy też wstąpienia do Zakonu, Peregrynacyi czyli odwiedzenia Grobów SS. Apostołów do Rzymu, Peregrynacyi do Kompostelli do Grobu S. Jakoba, Peregrynacyi do Ziemi Świętey sam tylko Ociec Święty może odmienić.

3. Wotum ustaie przez irytacyą uczynioną od tych którzy mają władzę, albo kiedy kto uczynił wotum w materyi, którey nie miał w swoiey władzy sam będąc pod rządem wyższym; iako to *Naprzód*: Synowie niemający Lat czternastu, Córki lat dwunastu, bez woli Rodziców czy też opiekunów żadnych wotów czynić nie mogą. Synowie y Córki w wyższych léciech zostające, nie mogą czynić takich wotów któreby się sprzeciwiały władzy Rodziców czy też opiekunów, to jest któreby nieiako przeszkadzały rządzeniu dobremu, a tym bardziej kiedyby przynosiły uszczerbek w substancyi którą sami tylko Rodzice czy też opiekunowie dysponować mogą. *Po wtóre*: Małżonkowie mają moc wzajemną irytować sobie te wota, z których wynika przeszkoda do oddania powinności Małżeńskich, iako to: długie peregrynacye, posty zbyt osłabiające y tym podobne. *Potrzenie*: Zakonnik bez pozwolenia Przełożonego nie tylko tych wotów czynić nie może, które

by się

by się sprzeciwiały rządowi y dobru pospolitemu Zakonu, ale żadnych, gdyż mu tego zabrania poprzyjęzone posłuszeństwo, dla czego przez uczynienie Zakonney Professyi ustaia wota na Swiecie poczynione. Zakonnik jedno tylko może uczynić wotum, to jest: wstąpienia do ściślejszego Zakonu. *Po czwarte*: Panowie mogą irytować wota poddanych y slug które dają na uszczerbek ich władzy, y powinności, czy też usług. Kiedyby jednak ci, którzy mają moc irytowania wotów po odebraney o nich wiadomości zezwolili y nieprzeciwili się te wota będą ważne.

4. Wotum ustaie przez Dyspensę, moc zaś dyspensowania mają: Papież na cały Kościół, Biskupi w swoich Dyecezyach, Przełożeni Zakonni względem swoich Zakonników y inni mający na to Przywileie iako to Misyjonarze Apostolscy pod czas Misyi, ale iako kommutacya wotów tak Dyspensa tym bardziej bez słusznych y wielkich przyczyn nie ma być używana. Y które są wota wyrachowane do kommutacyi Stolicy Apostolskiej rezerwowane, też tym bardziej Dyspensowane być nie mogą, tylko od teyże Stolicy oprócz kiedy by te wota były poczynione pod kondycyą; tedy w potrzebie przed dopełnioną kondycyą mogą być Dyspensowane od Biskupa.

Papież

Papież Biskupi y inni mający Jurisdycyę wota mogą kommutować czy też Dyspensować bez słuchania Spowiedzi, Spowiednik uprzywilejowany czy też delegowany Dyspensować czy też kommutować powinien przy Sakramentalney Spowiedzi.

§ TRZECI.

o TRZECIM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

15. P. Jakie jest Trzecie Przykazanie? y co w sobie zawiera?

O. Trzecie Przykazanie temi wyraża się słowy: *Pamiętaj abyś dzień Sobotny Świącił.* Jako te Przykazanie okazujące święcenie Soboty jest ceremonialne Starożytnego Zakonu, tak w nowym Zakonie z wszystkiemi ceremonialnemi obrzędami ustało. Nie ustało jednak jako Moralne to jest jako przykazanie aby w tygodniu był dzień wyłączony ku osobliwszej czci Boga, przeto Apostołowie Święci na pamiątkę Zmartwychwstania Pańskiego dzień Sobotni przenieśli na Niedzielę, iako y inne Uroczystości które figurowały nowozakonne, iako to Paschę y Pente-

Pentekosten, czyli Zesłanie Ducha Świętego, na insze przenieśli czasy, aby świętując je razem z Żydami, niezdawali się zachować stary Zakon.

O. *Druga:* To Przykazanie iako przykazujące święcenie dnia ku czci Boga przez Kościół wyznaczonego, obliguje do pełnienia czynów od tegoż Kościoła przepisanych nie tylko ku uszanowaniu Boga, ale też dla zasłużenia sobie przez nie zbawienia Duszy, y te są: dłuższe niżeli w inne dni Modlitwy słuchanie Nabożeństwa Cerkiewnego, Służby Bożej y Nauki duchowney, uczenie się Katechyzmu czyli Artykułów Wiary Świętey. Jako zaś zakazujące oznacza niektóre zabawy y roboty od których przez uszanowanie dnia Świętego y dla dania czasu y sposobności dopełnienia tego co jest przykazano, wstrzymać się należy. O tym wszystkim obszerniejsza da się explikacya w Przykazaniach Cerkiewnych.

§ CZWARTY.

o CZWARTYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

P. Czwarte Przykazanie iakie jest? y do 16. czego obliguje? O.

- O. Czwarte Przykazanie wyraża się temi słowy: *Czci Ojca twoiego y Mater twą.* Które nie tylko przykazuje cześć winną Rodzicom, ale też okazuje obligacją Rodziców ku dzieciom, Poddanych ku Panom, Panów ku Poddanym y inne.
- P. Jaka jest obligacja dzieci względem Rodziców, y Rodziców względem dzieci?
- O. *Pierwsza:* Dzieci winni Rodzicom poszanowanie, miłość y posłuszeństwo *Poszanowanie* zaś być powinno, nie tylko w znakach powierzchownych, ale złączone z czcią wewnętrzną przez szczerą ich starzeństwa rekognicyą, a zatym ani słowem, ani gestem, niepowinni ich urażać y Syn lub Córka ciężko grzeszą dając umyślnie okazywać do z irytowania Rodziców, a tym bardziej grzeszą łajając potracając, albo bróń Boże białąc.
- Miłość* Rodzicom winna oblige dzieci aby im zawždy w sercu dobrze życzyli, smutnych cieszyli, w chorobie ratowali, złe przypadki oddalać starali się, a przeto ciężko grzeszą Dzieci źle życząc Rodzicom choć by też w sercu tylko *Np.* choroby, śmierci, upadku, y choćby Rodzice byli przyostrzeysii napominania ich w miłości znosić trzeba. Tak też kiedy by Rodzice na starość podupadli, dzieci mające sposob powinni ich niedostatek

wspo-

wspomagać, pamiętając że albo z ich substancji powstałi, albo z ich błogosławieństwa majątku nabyli, y Syn czy też Córka, mające sposob poratowania Rodziców, nieratując, ciężko grzeszą. Imieniem zaś Rodziców rozumieją się y wyżsi, iako to: Dziad, Pradziad y inni.

Posłuszeństwo Obliguie aby dzieci z skromnością wykonywały to co im Rodzice przykazują ku dobrej dla nich aplikacyi to jest do nabycia dobrych obyczajów, sposobow życia, czy też ku winnej dla siebie usłudze, to jest aby im wyświadczały te usługi, których od nich przez moc starzeństwa sprawiedliwie wymagają, tudzież aby bez woli Rodziców nic nieczynili, ośobliwie w tych rzeczach które należą do rozrądku y rozporządzenia Rodziców.

- O. Druga. Rodzice także względem Dzieci trzy pryncypalne mają obowiązki, wychowania, dobrej Edukacyi y zostawienia im obranie dla siebie stanu.

Wychowanie: znaczy obligacją na Rodziców włożoną aby swoje dzieci od Urodzenia aż do czasu póki sami sobie nie będą mogli dać sposobu, pospolicie do Lat 25. sustentowali, w wikcie y w wszystkich potrzebach podług majątku y stanu. Matka z swoiey strony jest tylko oblige-

obligowana do lat trzech dziecięcia, to jest: do póki go nieodhoduie od pierśi; od tych zaś lat, pryncypalny obowiązek zostaje przy Oycu, oprócz kiedy by po zmarłym Oycu, sama została Matka, na tey został y cały obowiązek. Tudzież obligowani Rodzice starać się o przysposobienie dla dzieci substancyi, iako naucza Paweł w Liście drugim do Korynt: 12. *Ne dołżna bo sut czada snysskaty Rodytelem imienyia, no Roditele czadom.* Y ciężko grzeszą ieżeli tego zaniedbują, a tym ciężey ieżeli nabytą rozpraszą y marnie tracą, y owżem ani iałmużn takich czynić powinni, przez któreby dzieci pokrzywdzali. to zaś co z wyższych Przodków na dzieci spada, takowey substancyi Rodzice są tylko Administratorem, y powinni iey w całości przynajmniej dochować, iako rzeczy cudzey, ieżeli nie przymnożyć.

Dobra edukacya: Jest obowiązek Rodziców, aby z młodu starali się aplikować do nabycia wiadomości artykułow Wiary Świętey, cnót Świętych, obyczajów dobrych, Nauk podług stanu potrzebnych, na to ieżeli Rodzice żalują kosztu ciężko grzeszą, bo po upłynionych latach edukacyi przyzwoitych fortuna by też naywiększa dla nich zostawiona tego nie nadgrodzi, y owżem edukacya jest Skarb naywiększy, y

pokaże

pokaże sposoby nabycia Substancyi. Powinni też Rodzice dzieciom swoim kiedy przyjdą do lat zupełnych zostawić wolność obrania stanu, tego iedynie postrzegając aby przez płochość swoją nieklaniałi się ku stanowi nieprzyzwoitemu, y tego powinni niedopuszczać. Rodzice nagląc sposobami Syna lub Córkę do Zakonu grzeszą, iako y ci którzy chcącym do Zakonu bez słusznych przyczyn przeszkadzają y niedozwalają.

Ze w zwyż wyrażonych obowiązkach zamyka się miłość Rodziców ku dzieciom, dla tego miłość którą ku dzieciom mieć powinni w osobliwym obowiązku nie jest wyrażona; to iednak Rodzice wiedzieć mają, że swoje dzieci kochać y im dobrze zferca życzyć są obowiązani, y kiedyby myśla przynajmniej zle im życzyli, a tym bardziej kiedyby ich przeklinali ciężko grzeszą. Miłość ich powinna być dla wszystkich równa y równe dla wszystkich powierchowne miłości okazanie, y ciężko grzeszą kiedy iednego Syna lub Córkę nieco więcej ukochawszy piękniey stroją, częściej karessują a przeto nienawiść między nimi wkorzeniają; Jeżeliby zaś iakowego Syna lub Córkę ukochali dla osobliwych Cnot, aplikacyi, y zasługiwania się na affekt Rodzicielski, temu lub tey więcej

T
świad-

cząc dla pociągnięcia innych do równey aplikacyi, nie grzeszą,

Co się rzekło o Rodzicach, toż się ma rozumieć y o Opiekunach, Braci także rodzonych po zmarłych Rodzicach pozostałych ten jest obowiązek, że starszy z nich czy też który inšzy mający sposob, powinien innych poedukować y sposoby życia uprowidować, y choćby miał intencyą wstąpienia do Zakonu, dotąd iey wykonać nie może, pòki tego pryncypalnieyszego znatury wynikającego niedopełni obowiązku, tym sposobem iak względem Rodziców sustentacyi potrzebujących nie może ich w niedostatku porzucić aby zadość uczynił intencyi. Oraz co się tu rzekło o Rodzicach y dzieciach prawego łoża, toż się ma rozumieć o Rodzicach y dzieciach z nierządu pochodzących, tylkoż kiedyby procz tych byli Prawni, nieprawni nie mają Prawa do Substancyi y Sukcesyi po Oycu, ani za życia może im Ociec czy też Matka świadczyć więcey nad to, aby ich wychowali do tych lat, w których iuż mogą sami sobie dać sposob.

P. Jakie są obowiązki Ludzi ku Przełożonym starszym, a iakie Zwierzchności ku niższym Jurisdycyi swoiey podległym?

O. *Pierwsza*: Pod imieniem Przełożonych y Star-

y Starszych zamykają się Naprzód Przełożeni Duchowni: Papież, Biskupi, ich Namiestnicy y Parochowie. Swieccy: Król, Senat czyli Rzeczpospolita, ich Urzędy, Magistraty, Nauczyciele, także którzy pracują na edukacyą naszą y uczą nas, rachują się w liczbie nie tylko Przełożonych ale pierwi po Rodzicach. Tym tedy wszystkim równie iak Rodzicom, winien każdy poszanowanie, miłość y posłuszeństwo y to wszystko w szczeroci serca: Tak ieżeliby kto miał nienawiść przeciw Przełożonemu a tym bardziej gdyby go lzył, y dyffamował; sprawiedliwych iego dyspozycyi nie pełnił, ciężko grzeszy, Poddani powinność Dworowi w szczeroci powinni odrabiać.

O. *Druga*: Przełożeni y Panowie powinni także z serca kochać podległych Jurisdycyi swoiey powinni mieć staranie o ich dobrym tak Duchownym, to jest: aby nauczeni byli Artykułow Wiary Świętey, przyjmowali potrzebne Sakramenta, cnot Świętych nabywali; iako y doczesnym, to jest: aby mieli przystoyny sposob do życia, nieponosili ni od kogo krzywdy, a tym bardziej żeby ich sami nie krzywdzili, y kiedy tylko Przełożeni y Panowie tych obowiązków dopełniać zapiehdają zawždy grzeszą. Staranie też o do-

bro ich duchowne mieć powinny nietylko Zwierzchność Duchowna ale y Swiecka. Nad to Starfi grzeszą kiedy przez niepotrzebne strofowania y laiania podległych sobie martwią, a tym bardziej kiedy słów stanowi nieprzyzwoitych zażywają.

§ PIĄTY.

○ PIĄTYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

17. P. Jakie jest Piąte Przykazanie? y co w sobie zamyka?

O. Piąte Przykazanie temi wyraża się słowy: *Ne Ubiy*; To Przykazanie na przód obowiązuje nas do zobopólnej miłości, skromności, cierpliwości. Powtóre: Zakazuje zabijać bliźniego. Zabójstwo zaś jest dwoiakię: Proste y Kwalifikowane. *Proste*: to się nazywa, które nie ma innej złości króm zabójstwa. *Kwalifikowane*: to się zowie: które ma przyłączoną inną złość króm zabójstwa, y nietylko zabójstwo tym Przykazaniem jest zakazane, ale też ranienie y zabicie, y ówżem jest zakazana iakakolwiek nietylko na ciełe ale y honorze zemsta, czy

- też

też krzywda bliźniemu uczyniona według Słów Zbawiciela u Math: w Rozdziale 5. *Słyszaste iako reczenno byst drewnym: Ne ubiesz, iże bo aszcze ubiet powinen budet Sudas, az że hlaholu wam, iako wsiak hnuwayfia na Brata swoieho w suie, powinen budet sudu, iże bo aszcze reczet Brata swoiemu: raka, powinen budet somiszczu, a iże reczet: iurode, powinen budet heienne ohnennoy.* Każde zabójstwo czy odcięcie iakowey części ciała, czy też ranienie tylko, albo zabicie, jest wielkim grzechem, tak przeciw sprawiedliwości, bo żaden nie ma władzy prywatną mocą odbierać drugiemu życia, lub do utraty zdrowia przyprowadzać, iako też przeciw Naturze która każdego skłania do wspólnego dobrze sobie życzenia.

P. Wielorakim sposobem zaciąga się grzech zabójstwa?

O. 1. Zabiciem kiedy kto sam zabija czy też truje, albo odbiera żywność tak: że musi umrzeć. 2. Przykazem aby kto był zabity. 3. Poradą dążącą y wprowadzającą do zabicia. 4. Umknięciem obrony: kiedy kto może ochronić od zabicia a nie ochroni, czy też nie obroni przez jaką złość czy też nie użycie kompassyi,

á tym

â tym bardziej grzeszą ci, którzy powinni byli y mogli obronić â nie obronili, y dobrowolnie zaboystwo dopuścili, iakowi są którzy mają władzę poskromienia zapalczywych do bitwy, zabronienia Poiedynków y tym podobni. 5. Protegowaniem tych którzy usiłują drugiego zabić. 6. Pomaganiem zaboystwa.

P. Czy może kto bez grzechu samego siebie zabić, ranić, zbić ?

O. *Pierwsza:* Bóg tylko ieden jest Panem życia y zdrowia naszego â zatym kiedyby kto z desperacyi sam się zabił, krom kiedyby to uczynił w szaleństwie nie ma bydz chowanym na miejscu Świętym, y Ofiary za niego bydz niepowinny, gdyż pewnie jest potępiony, co ma się rozumieć y o tych, którzy dali sobie okazyâ śmierci, *Np.* z pijaństwa podufili się czy też potonęli, y tym podobni, tego zaboystwa żadnym pozornym pretextem *Np.* za pokutę iakowego popełnionego grzechu, dla uniknienia okazyi blizkiej grzechu śmiertelnego, czy też dla ochrony Panieństwa popełniać nie należy. Kiedyby jednak z niewiadomości y pobudki uniknienia grzechu popełnione było nieoddala od pochowania na miejscu Świętym y od Ofiar, przez wzgląd że takowe zaboystwa trafiały się częstokroć z Boskich instynktów.

O.

O. *Druga:* Z słuźney y sprawiedliwey przyczyny â tym bardziej z powinności może kto y powinien ażardować się na iakie dzieło, z niebezpieczeństwem śmierci blizkim, iako to: Żołnierz do upadłego powinien bronić Oyczyzny, usługujący chorym podczas powietrza powinien pełnić usługi; Połty y dyscypliny które kto zwykł czynić dla umartwienia powinny mieć pomiarkowanie aby nad siły używane nie były.

P. Czy może kto nieprzyjacię lekarstwa, które Doktor daie ?

O. Lekarstwa zmierzające tylko do przedłużenia na czas życia bez skutku przywrocenia zdrowia mogą bydz nieprzyjęte, kiedy zaś Doktor obiecuie z nich skutek zupełnego zdrowia, nieprzyimuiący grzeszy. Takteż jest zdanie Teologów, że można rekuzować odpilowanie ręki, lub nogi, co nie może bydz bez ciężkiego bólu, â bardziej że zawiera w sobie niebezpieczeństwo śmierci; to też twierdzą: że nikt nie jest obowiązany do zachowania życia sposobami extraordinarynymi *Np.* placeniem Medykamentów zbyt drogich z wyniszczeniem Substancyi y tym podobnemi.

P. Czy może bydz kiedy bez grzechu, zabić drugiego ?

O.

O. *Pierwsza*: Sędziowie na to ustanowie-
ni aby postrzegając dobra pospolitego zło-
czyńców podług Praw poskramiali, y
niecnoty wykorzeniali, mogą wydać De-
kret na śmierć y tegoż nakazać exekucyą,
y nie tylko nie grzeszą, ale przez spra-
wiedliwe Urzędu swego sprawowanie
zasługę mają, y w ten czas by grzeszyli,
kiedy by kryminałom pobłażając rygoru
Praw uchylali, na to bowiem mają sobie
daną władzę od Boga który jest Panem
życia y śmierci, y czynią to powagą pu-
bliczną, tyłkoż powinni zachować Pro-
cess prawny, y Sądzić z iawnych dowo-
dów, nie z prywatney swoiey wiadomo-
ści, z iakowey nie mogą nie tylko na
śmierć Sądzić, ale y na insze lżeysze ka-
ry, y Sądząc ciężko grzeszą przestępując
sposob Sądzenia Prawem opisany. Bani-
tów, wywołanych y osadzonych na
śmierć może każdy zabić y nie grzeszy,
byle czynił z pobudki zadosyć uczynie-
nia sprawiedliwości, a nie z prywatney
zawziętości, gdyżby, tym sposobem
zgrzeszył, iednakże nie byłby zabójcą, y
nie popadłby pod kary zabójców.

O. *Druga*: W przypadku niespodzianego
naiechania czy też napadnienia gwałtow-
nego zmierzającego do zabicia, czy też
zabicia lub dla ogołocenia z Substancyi,

po-

pokrzywdzenia w poczciwości, niewinny
może się bronić choćby też z zabiciem gwał-
townika, y chociaż jest szacownieysze
człowieka życie niżeli substancya, atoli tey
bronić każdy ma Prawo, y najezdnik ieżeli
zabitym zostanie poczytuje się to złości y
bezprawności iego, należy iednak w tako-
wym aggrawowaniu dwie zachować kon-
dycye. *Pierwsza*: Aby broniący się nie u-
żył skwapliwości y impetu do zabicia kie-
dy może inszym sposobem gwałtowność
odpędzić. *Druga*: Aby zabójstwo stanęło
przed dopuszczeniem krzywdy. Kiedy bo-
wiem najezdnik zrabowawszy ucieknie
wdopędzeniu zabić go nie należy, chyba
kiedyby inaczej nie mógł od niego pozys-
kać swoiey własności. To też wiedzieć:
Ze pokrzywdzenie w Substancyi podług
proporcji majątku powinno być znaczne,
y sposob sustantacyi odbierające, y żadnym
innym sposobem. Np. Prawem odzyskać się
nie mogące, aby go można bronić z zabój-
stwem; To się ma rozumieć o Osobie pry-
watney niesprawiedliwy naiazd czyniącey;
Kiedy by zaś to czynił Panujący, albo Wiel-
ki minister dobru pospolitemu potrzebny,
tych nie można zabić, bo Dobro pospolite
więcey się szacuje, niżeli życie y Mایątek
prywatnych, y co się tu mówi o naiazdach
dziennych toż się ma rozumieć y o zlodzie-
iach nocnych.

Dla

Dla obronienia honoru y dobrej sławy nie należy zabijać, bo dobra sława może być rekuperowana przez wywód publiczny, Sądowy czy też inny, a Substancja raz utracona pozyskana być nie może; Panięstwo raz odjęte jest także utrata nienadgodzona. Ale kiedyby po wykonanym excessie gwałtownik uciekł, żadnym pretextem nie może być zabity; Dla czego Mąż choćby dopatrzył cudzołożstwa Zony, ani iey ani cudzołożnika zabijać niepowinien, y lubo Prawa Swieckie takowych od kar zabójstwa wolnemi czynią, ale Prawo Duchowne nieuwalnia od grzechu.

P. Cudzołożnik w samym uczynku od Męża na zabicie atakowany, czy może się bronić z zabiciem Męża?

O. Może, bo każdy ma Prawo bronienia swego życia choć się sam winą swoją w niebezpieczeństwo wprawi, kiedy iednak może się uchronić, lub uciec, powinien by też z znacznym honoru swego nadwzięciem.

P. Najezdcę czy też inzego inwazora czy można zabić uprzedzając iego atak do zabicia?

O. Zabicie Najezdcę uprzedzające nie jest obrona, a zatym dobrowolne zabójstwo, twierdzą iednak niektórzy, że jeżeliby
nie.

nie było inzych sposobów odpędzenia go, a była pewność zmierzania iego do napadnienia y zabicia można go zabić uprzedzając. Ale lubo w wyrażonych przypadkach prawo uwalnia od grzechu, rzadko to iednak trafić się może, aby nie było innych sposobów odpędzenia Inwazora; y kiedy nastąpi zabójstwo lub znaczne skaleczenie czy też zbiecie, aby się nie przywiązała złość y mściwość nad potrzebę obronienia się, a zatym takowe czyny, przynajmniej na sumnieniu rzadko będą bez grzechu, a kiedyby widoczne pokazały się dowody złości y zemsty, to y u Sądzie powinien być karany.

P. Kiedy kto bawi się czynnościami z których trafunkiem może drugi być zabitym w przypadku zabicia czy grzeszy?

O. Czynności godziwe, a tym bardziej z obowiązku pochodzące iakie są lekarzów preparowania y dawania chorym Medykamentów, których złe zażycie może być okkazyą śmierci, nie są grzechem; kiedy ich dają wiedząc: że same z siebie powinny uczynić skutek przywrocenia zdrowia, a z przypadku tylko stały się okkazyą śmierci, chyba kiedyby to nastąpiło z ich lenistwa, y lenistwo małe jest grzechem powzednim, wielkie jest grzechem śmiertelnym. Czynności mniej
godzi-

godziwe, y niebezpieczeństwo w sobie zamykające, iako to niektóre igrzyska niebezpieczne, w przypadku zabicia czy też ranienia od grzechu nieuwalniają. Czynności godziwe, niebezpieczeństwa śmierci w sobie nie mające, iako to polowanie odprawujące się z należytą pilnością y przezornością, uwalniają od grzechu, y kiedyby z trafunku popełnione były, zabójstwo nie jest grzechem, oprocz kiedyby się zdarzyło Duchowney Osobie, a y ta nie będzie grzeszyła, grzechem zabójstwa, ale grzechem niezachowania Prawa, które Duchownym Osobom takowego polowania zakazuje.

18. P. Które są zabójstwa kwalifikowane, czyli króm złości zabójstwa inne grzechy w sobie zamykające?

O. Pierwszy: Zabicie Osoby zpokrewnioney, zpowinowaconey, które króm grzechu zabójstwa wykraczającego przeciw sprawiedliwości łączy się z grzechem nieuszanowania y niepolitowania krwi własney, do czego Prawo natury ściśle obowiązuje, y tym większy będzie grzech, im bliżey zkoligacną osobę zabije, a osobliwie w linii prostey, kiedy by zabił Ociec Syna, lub Syn Oyca.

Ten występki nayszęściey zwykły się praktykować w ronieniach dzieci przez sposoby

sposoby umyślnie na to użyte, od Oyca czy też od Matki, lub od obcey Osoby gdyż nietylko nierządnie żyjący dla pokrycia nierządu swego takowego zabójstwa popełnić niepowinni ale ani kto inšzy, y to czy by płód ieszcze niebył ożywiony, czy też już ożywiony; iako pokazuje się z Propozycyi od Innocencyusza XI. potępioney: *Godzi się Starac o poronienie przed ozywieniem płodu, aby Panienska postrzeżona w cięży niebyła zabita, albo w nieślawę podana.* Wiedzieć więc trzeba że ronienie może być prokurowane, albo niedopuszczając zacementa płodu, przez zażywanie iakowego lekarstwa, albo zacementy płód wypędzając, nim będzie ożywiony, albo już ożywiony nagląc do niewczesnego porodzenia, aby w porodzeniu lub zaraz po porodzeniu zmarł; pierwsze dwa sposoby są grzechem iako dążące do zabójstwa, trzeci jest w samey rzeczy zabójstwo, tym więcej pomnożone że nietylko doczesne, ale częstokroć wieczne odbiera życie.

Prokurujący ronienie trzecim sposobem, króm grzechu wpadają w Klątew przez Bullę Grzegorza XIV. Biskupom rezerwowaną oraz ściągają inne kary na zabójców Prawem opisane, którym podpadają nie tylko starania do tego przykładający, ale też radę dający. Płód zaś podług wielu zdania

zdania płci Męskiej ma się za ożywiony po czterdziestu dniach od poczęcia, płci Niewieściey po dniach ośmiudzieściu od poczęcia.

Drugi: Zabicie, czy też zabicie Duchowney Osoby, y ten ma przywiązaną Klątwę samym uczynkiem spadającą. Oycu Świętemu do rozgrzeszenia rezerwowaną. Przez Duchowną Osobę ma się rozumieć y Kleryk powagą Biskupa, do usługi iakowey Cerkwi aplikowany czy też na Nauce w Seminarium będący. Kapłańską Suknię noszący, by też na żadne stopnie nie wyświęcony. Zaliczyca się tymże Przywileiem y Laik Zakonny. Zabòystwo także choćby nie Duchowney Osoby ale na mieyscu Świętym popelnione, jest Świętokradzkie.

Trzeci: Zabicie Zwierzchność mającego, y tym jest większy im wyższą Osobę zabija; Dla tego Alexander VII. potępił Propozycyą wyrażającą: *Godzi się zabić fałszywego oskarżyciela fałszywych świadków, y nawet Sędzię od którego niesprawiedliwa zapewne ma wypaść sentencya, jeżeli inną drogą nie może niewinny od krzywdy uchronić się.* Targnienie się zaś na Króla jest najszkaradniejszy w tym rodzaju występki, y nazywa się występkiem obrażonego Majestatu, y Prawa wielkie na niego, opisały kary.

Czwarty

Czwarty: Zabòystwo popelnione sposobem grzech pomnażającym; Np. zdradliwie, albo pod pretextem przyjaźni y w ten czas, kiedy się kto rozumie bydź zupełnie bezpiecznym, albo kiedy zabòystwo będzie popelnione z morderstwem nadzwyczajnym. Tuż się łączy y Poiedynek, który króm zabicia czy też ciężkiego ranienia tę ma złość, że jest Prawem zakazane pod wielkimi karami.

P. Co jest Poiedynek? y iakie zaciąga kary?

O. Pierwsza: Poiedynek jest stoczenie bitwy władzą prywatną między dwoma lub więcej z niebezpieczeństwem zabicia w czasie y na mieyscu na to wyznaczonymi; y te czasu y mieysca wyznaczenie rozsądne y wczesne oznacza prawdziwy poiedynek iakowy jest Prawem zakazany czy to prywatnie między dwoma tylko odprawiony, czy też publiczny, to jest wczesnie ogłoszony y odprawiony przy asystentach; porwanie się bowiem do Szabel czy też do Pistoletów z porywczości y impetu, lub też poiedynek odwołany do spotkania, iako niemający czasu y mieysca naznaczonych, nie są prawdziwemi poiedynkami. Prawem zakazanemi choćby nastąpiło zabicie, czy też ciężkie ranienie.

O.

O. Druga: Synod Trydentyński w Sessyi 25. w Rozdziale 19. ganiąc pojedynki mówi „Obmierzły pojedynków zwyczaj z kuzni Diabła wprowadzony, aby okrutną ciał śmiercią, Dusz też zatracenie pozyskiwał, z Państw Chrześcijańskich ma być do szczytu wykorzeniony. „Przeto naprzód na Panujących y ich Urzędy pozwalające miejsca pojedynku wkłada karę Klątwy samym uczynkiem spadającą, tudzież y na tych którzy radą do niego wchodzi y są okkazyą pojedynku, tak też y patrzących na pojedynki. Powtóre: na Pojedynkujących y ich Assystentów, pospolicie sekundantami zwać się zwykłych, króm teyże Klątwy wkłada karę proskrypcyi Dóbr, wieczney infamii, oraz podaje onych w wszystkie peny na zabóyców ferowane, y któryby zabity został w pojedynku, nie ma być chowany na miejscu Świętym. Dale się poznać że z ustawy Synodu ściągają się tylko w pojedynku publicznym z sekundantami odprawującym się, y że pozwalający pojedynku, radzący, y patrzący innym karom niepodpadają tylko Klątwie, y tey Klątwy nikomu do rozgrzeżenia nierezzerwuje. W czasie późniejszym Klemens VIII. też kary extendował y do pojedynków prywatnych to jest między

między dwóma, ale w czasie y miejscu prywatnie umowionych, bez assystentów odprawujących się, y że pojedynkujący; to jest: wyzywający y przyjmujący pojedynki wpadają wte kary tym samym, że staną na placu choćby z iakowey przeszkody nie przyszło do pojedynku, oprócz kiedyby dobrowolnie odstąpili pojedynku.

Nadto tenże Papiież klątw przez Synod nierezerwowaną do absolwowania Stolicy Apostolskiej rezerwował, Inne zaś kary Synodem na pojedynkujących tylko, y ich Sekundantów włożone y na radzących, wyzywających, patrzących, pojedynki przyszły przez pisma ogłaszających, brón do pojedynku poddających, y iakim kolwiek sposobem do niego wchodzących, y pomagających, protegujących, choćby potym y nie przyszło do pojedynku, tak też y na tych, którzy między mającemi pojedynkować traktują o zgodzie, ale nie prędey, aż na placu, y po dopuszczonych kilku utarczках, extendował, zaczym teraz wszyscy ci wpadają nietylko w klątw Stolicy Apostolskiej rezerwowaną, ale podlegają oraz Dóbr proskrypcyi, wieczney infamii, y wszystkim penom przez Kanony na zabóyców ferowanym. Prywacya zaś sepultury Cerkiewney ma się rozumieć kiedy pojedynkujący w samym pojedynku śmiertelnie

U
raniony

raniony zostanie y umrze, choćby dawał znaki pokuty, kiedyby bowiem żył nieco czasu po pojedynku, y umarł z prowadzoney z placu, z znakami pokuty, ma bydź pochowany na miejscu Świętym. Pojedynek prywatny kiedy nie będzie iawny y wiadomy, nim Paroch zabitego w pojedynku ma chować powinien donieść Biskupowi. Patrzący też na pojedynki popadają w kary, którzy z umysłu idą na patrzanie pojedynku, na miejsce naznaczone, a nie ci, którzy trafunkiem przechodząc widzieć będą z umysłu iednak długo zastanawiać się nie powinni.

P. Czy może w iakowey okoliczności pojedynki bydź bez grzechu?

O. Ta okoliczność iedna, może uwolnić od grzechu y kar, kiedy by kto był wyzwanym od takiego, który go koniecznie usiłuje zabić, y ten mu tylko sposób daie do utrzymania życia jeżeli na pojedynku nie będzie zabitym, może wyjść na pojedynki, y nie grzeszy, bo on nie pojedynkuje ale się broni tym iedynym do obrony zostawionym sposobem.

P. Do iakiey nagrody jest obowiązany ten, który zabije albo pryncypalną część ciała odetnie, lub znacznie zrani albo zbie?

O. Jeżeli przez zabicie Zona, y dzieci pozostałe

zostałe utraciły sposób życia, zabójca majątny powinien ich przewidować, długi popłacić, oraz ratując Duszę zabitego powinien Jałmużny dawać y na Msze SS. Jeżeli tylko obciął czy też ranił, powinien wrócić expens na kuracyąłożony, choćby z niey niewyszedł, powinien nadgrodzić pożytki przez czas kuracyi upadłe, y szkody poniesione; w przypadku kiedyby y sam zabójca umarł, do tey nagrody są obowiązani Sukcessorowie z Substancyi iego. Panna kiedyby z ranienia utraciła piękność, raniący powinien nadgrodzić pomnożeniem posagu, tak aby iako pierwey równie mogła pójść za mąż. W pojedynku kiedy wyzwanym zabije wyzywającego, do niczego nie jest obowiązany, króm kiedy by się miał, powinien z miłości żywić Zonę y dzieci, y popłacić długi. Wyzwający, zabiciem wyzwanego obligowany do nadgrody iak każdy zabójca.

§ SZOSTY.

o SZOSTYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

P. Jakie jest Szóste Przykazanie? y co 19. w sobie zawiera?

O. Szóste Przykazanie temi się zawiera slo-

wy: *Neczność*. Przez które przyka-
zuie nam mieć wstyd naturalny, y wstrze-
mięźliwość od lubieżności, y czystość,
a zatym zakazuje wszystkich grzechów
cielesnych, z których iedne wykracają
przeciw wstrzemięźliwości y czystości
w porządku Natury, albo przeciw Pra-
wa natury, drugie przeciw wstydowi na-
turalnemu.

30. P. Jakie są grzechy wykracające przeciw
wstrzemięźliwości, ale w porządku na-
tury?

O. Te wszystkie które się dopełniają złą-
czeniem cielesnym sposobem od Natury
wziętym, Jako to pierwszy: *Fornikacya*
czyli *Porubstwo*: to jest nierządne ciele-
sne złączenie między osobami od Szlu-
bów Mażeńskich wolnemi, tudzież: *Na-
łożnictwo*, kiedy kto iedną osobę konfer-
wuje w Domu dla ustawicznego nierzą-
du, czy też na stronie, ale zawždy dla
siebie powolną. Nałożnik nie ma być
rozgrzeszony, póki nałożnicy nieodpra-
wi, y nieda znaków szczeręj Pokuty.

Drugi. *Cudzołóstwo*, to jest popelnie-
nie cielesności albo wolnego z Mężatą,
albo Mężatego z wolną, albo obóch w
Mażeństwie zostających. Cudzołóstwo
że okrom grzechu cielesnego zawiera w
sobie złamanie przyięgi y wiary, dla te-

go jest większym grzechem nad fornikacyą,
y jest cudzołóstwem choćby było popel-
nione po szlubie złączeniem cielesnym ie-
szcze niedopełnionym.

Trzeci: Gwałt Pannie uczyniony, czy
to w iey Domu, czy zchwytaney dla wy-
konania nierządu, odjęcie bowiem Panień-
stwa, krom grzechu cielesności, jest wiel-
kim grzechem choćby też za zezwoleniem
Panny stanęło, dla której same namawiania
są gwałtem.

Czwarty: Grzech z krewną czy też po-
winowatą y tym cięższy im w bliższym
graduście, a zatym każdy powinien wyiawić
na Spowiedzi gradus czy drugi czy trzeci,
y czy zachodzi pokrewienstwo czy powi-
nowactwo, iakoż y w wszystkich tych cie-
lesności grzechach trzeba wyrazić okolicz-
ności, które mogą grzech powiększyć, albo
w inšy rodzaj grzech wprowadzić.

Piąty: Cieleśność Świętokradzka albo od
osoby Duchowney z Swiecką, albo od
Swieckiego z osobą Bogu przez Profesya
Zakonną czy też przez Szlub wieczney
czystości poświęconą, albo między dwoma
Swieckimi na miejscu Świętym popelnio-
na; Takowy grzech zamyka w sobie wiel-
kie nieufzanowanie Boga, w Osobie lub
miejscu Świętym, y popelnione między
dwoma Osobami Duchownemi y na miej-
scu

scu Świętym trojacie zawiera nieuczynowanie które na Spowiedzi powinno być wyrażone.

P. Do jakiej nagrody jest obowiązany Cudzołóżnik y gwałcający Pannę?

O. Pierwsza: Kiedy cudzołóstwo jest skryte y niebyło z niego płodu, cudzołóżnik iednemu tylko Bogu ma się usprawiedliwić; Jeżeli drugiey stronie pokrzywdzoney będzie wiadome, powinien iey o darowanie tey krzywdy prosić. Kiedy z cudzołóstwa by też niewiadomego stronie pokrzywdzoney będzie płód, tym bardziej kiedy się hodować będzie oboie cudzołóżnicy są obligowani do kompensowania tych expensów które Mąż łoży na edukacyę z pokrzywdzeniem własnych, przytym powinni prawdziwym Sukcessorom nagrodzić tę część dziedzictwa, która z podziału na niego wypadnie, a w rzeczy samey nie ma do niej Prawa, ta iednak nagroda ma się czynić tym sposobem, aby cudzołóstwo nie było wyiawione, tak dla utrzymania ich honoru, iako y mniemanego Sukcessora, y nawet Matka umierając ani przez się, ani przez Spowiednika, niepowinna wyiawić bękartą, y choćby mu to przyznawała, on ma po sobie Prawo, że Matce niedaie się wiara, y trwa w possessyi urodze-

urodzenia z prawego łoża. Kiedyby zaś niebyło dowodów pewnych czy płód z Małżeństwa czy z cudzołóstwa, wyż opisane obowiązki nie obligują żadnego, y owszem cudzołóżnik niepowinien prędko dać wiary cudzołóżnicy przyznającej płód iemu, jeżeli nie ma nato inszych dowodów. Np. długa familiarność pod niebytność Męża.

O. Druga: Pannę gwałcający przez moc czy też uludzenie, choćby nieobiecował iey poiąć, jest obligowanym, albo ią poiąć, albo równie zamaż wydać, ileby takowe pokrzywdzenie przeszkodziło do przyzwoitego zamęścia; Jeżeli obiecował poiąć, y tym wprowadził w nierząd, choćby y nie szczerze obiecował, jest obowiązany na sumnieniu poiąć y niepomylić grzeszy, króm kiedyby ona, Np. z nierówności stanu łatwo porozumieć mogła, że dla niey szczerze obietnicy czynić nie mógł, y czynionej dopełnić nie może. Jeżeliby płód był, ona go powinna edukować do trzech lat, a od lat trzech dalzey edukacyi obowiązek na Oycu.

P. Jakie są grzechy wykraczające przeciw 22. wstrzeźliwości wychodzące z porządku natury?

O. Te, które się dopełniają złączeniem cielesnym sposobem naturze przeciwnym, y

te są grzechy za pierwsze cięższe przez to że przewracają porządek natury; takie są.

Pierwszy Pollucya: to jest czynienie sobie samemu zmayı przy poznaniu grzechu z dobrej woli pochodzące, y jeżeli pod czas poruszenia do zmayı będzie w myśli ukontentowanie, zimmaginowania iakiego uczynku, y z determinowaną Osobą, grzech zmayı należy do rodzaju, w myśli prezentowanego Objektum. Np. Kiedyby myślał, y kontentował się iakoby aktualnie spółkował z Mężatą, grzech cudzołóstwa. Jeżeli poruszenie będzie czynione szczególnie tylko dla ukontentowania bez prezentacji cielesnych uczynków y Osob, zmayı zostanie w rodzaju swoim, która zawždy jest grzechem wielkim. Popelniona nie z dobrej woli albo przy zabawie godziwej y z urzędu powinney, iakie się zdarzać mogą Spowiednikom, Doktorom, Cyrulikom, uczącym się z potrzeby rzeczy fizycznych, czy też Anatomicznych, tak też zmayı przypadła we śnie, nie jest grzechem, byle w samym płynieniu nie nastąpiło ukontentowanie y zezwolenie, y jeżeli przed zasnięciem niedana do tego okazya. dla czego bezpiecznieysza jest rzecz y takową pollucyą poddać pod rozrządek Spowiednika.

Drugi Sodomia to jest uczynek cielesny dopełniony wypuszczeniem nasienia albo między

między dwoma Mężczyznami, albo między dwiema niewiastami, albo między Mężczyzną y niewiastą w miejscach nieprzyzwoitych y od natury do tego nieordynowanych, y ta się nazywa Sodomia zupełna, kiedy bowiem nasienie nie będzie wypuszczone w miejsce zamierzone ale na stronę wypłynie, takowy uczynek nazywa się Sodomia nie zupełna; Zkąd wiedzieć trzeba że Biskupi zwykli sobie rezerwować Sodomia zupełną, a zatym od niezupełney może każdy absolwować, króm kiedyby Biskup wyraźnie y niezupełną sobie rezerwował. Oba te rodzaje Sodomii, są bardzo ciężkim grzechem.

Trzeci Bestyalstwo, to jest popelnienie grzechu cielesnego człowieka z bestyą, czy to od Mężczyzny czy też od Niewiastry, tudzież spółkowanie z Szatanem, gdyż y ten prawdziwego ciała ludzkiego niema, tylko na czas uformowane Męskie lub Niewieście. Do tego rodzaju cielesnych grzechów należy spółkowanie sposobem niezwycaynym, y kiedy takowy sposob przeszkadza plodu, albo wypuszczenia nasienia w miejsce przyzwoite, y między Malżonkami jest grzechem ciężkim.

P. Jakie są lubieżności uczynki wykraczające

iące przeciw wstydomu naturalnemu ?
 O. Naprzód: Te trzy pryncypalne, całowanie, dotykanie, y poyrzenie wszeteczne, które między osobami z sobą nieślubnymi dla cieleśnego ukontentowania dopuszczone są zawždy grzechem śmiertelnym, y w tym rodzaju grzechu do iakowego zachodzi poruszenie, z okoliczności osoby, w Małżeństwie są pozwolone, tudzież podług zwyczaju Kraju pocałowanie *Np.* ręki, nie jest naganne.
 Powtórnie: Dyskursy y Piesni wszeteczne, w tańcach gesta nieprzyzwoite, dla wzbudzenia lubieżności czynione, wczym y Małżonkowie grzeszą przy namniey daniem z siebie zgorzzenia, stroie podczas ochoty, tańców, umyślnie tak uformowane, aby prezentowały lubieżność, y pobudzały drugich do lubieżności, nie są także godziwe. To też wiedzieć że te grzechy bez uwagi czy też lekkomyślnie albo bez zezwolenia popelnione, z śmiertelnych mogą stać się powszedniemi, ale nie z małości Materiy, bo każda myśl y krok w lubieżności jest materyą wielką y grzech śmiertelny zaciąga.

§ SIODMY

§ SIODMY.

o SIODMYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

P. Jakie jest siódme Przykazanie, y co 23. nam przykazuje ? á czego zakazuje ?

O. Siódme Przykazanie temi wyraża się słowy: *Ne krad:* Przykazuje nam abyśmy względem każdego bliźniego sprawiedliwość zachowując cudze rzeczy komu należy oddawali, zakazuje zaś abyśmy nikogo kradzieżą nie krzywdzili.

P. Co jest Kradzież ?

O. Jest potajemne rzeczy cudzey wzięcie przy rozumnym niezezwoleniu Pana. Aby więc była prawdziwa kradzież rzecz ma być potajemnie wzięta oczęwiste bowiem y gwałtowne wydzieranie jest w inszym Rodzaju grzechu. Powtórre: ma być wzięta, bez zezwolenia Pana rozumną przyczynę do niezezwolenia mającego. A zatym ktoby szalone mu albo pisanemu ukradł miecz, aby kogo nie zabił, nie jest kradzież bo lubo bierze bez pozwolenia Pana, ale Pan niema rozumney przyczyny do nie zezwolenia, tak też w okolicznościach kiedy Prawo pozwala wzięcie rzeczy cudzey, bez wo-

li Pana, y wiadomości, iako to w ostat-
niey potrzebie, dla zakonserwowania ży-
cia, jeżeli go inaczej utrzymać nie może,
nie jest kradzież. Zona u skąpego Męża,
Syn u skąpego Oycy, w proporcji y z
sprawiedliwej potrzeby biorąc co mimo
wiadomości ich niepopelniają kradzieży,
bo takowi: Mąż y Ociec, z obowiązku
swego niedostarczając potrzebom Zony
y dzieci, niezezwałać potajemnego bra-
nia, rozumney y sprawiedliwej nie ma-
ją przyczyny, tylkoż powinna być przez
dawniejsze praktyki pewność, że na
sprawiedliwe w potrzebie proźby nie
zwykł się skłaniać.

Kto cudzą rzecz przytrzymaie z wolą
nieoddania oney, kradnie, a kiedy Pan o
ney wie, y rekwiruje, nieoddając: gwał-
tem ją wydziera y grzeszy grzechem
wydziercy.

P. Kradzież aby była grzechem śmiertel-
nym w iakowym ma być walorze?

O. Wielkość materji w kradzieży deter-
minować trudno, która może tylko być
poznana y udeterminowana z okolicz-
ności majątku osoby pokrzywdzoney,
czasu y miejsca. Powszeczne jest Teo-
logów zdanie że u osoby majątku zna-
cznego uczynione pokrzywdzenie na
Czerwony złoty, jest materją wielką, u
osoby

osoby majątku miernego złotych Trzy,
u Ubogiego u którego nic niezbywa od
potrzebnych expensów złoty jeden; u
uboższego y kilka groszy będą wielką
materją. Co się ma rozumieć y okradzie-
żach rzeczy na chwałę Bogu ofiarowa-
nych, które wewszystkim równie idą
z kradzieżą pospolitą, króm że jest kra-
dzież Świętokradzka, a zatym w grze-
chu tylko pomnożona.

Jednakże y małej materji ukradnienie,
z okoliczności może być grzechem
wielkim, tak *Naprzód*; Kto ubogiemu
rzemieślnikowi kradnie Instrument bez
którego zarobić nie może, ani go ma za-
co kupić, bo lubo ten Instrument mało
co wart będzie *Np.* igły u krawca ale
wielka jest strata w opuszczonym zarob-
ku lub innych szkodach ztąd wynikłych.
Powtórę: Kiedy z ukradzoney małej
rzeczy nastąpi wielkie zgorzienie, wiel-
kie przekleństwa, y bluźnierstwa od tego
komu ukradziona, albo kiedy przez przy-
wiązanie które miał do tey rzeczy będzie
mocno zrażony. Miłość bowiem bli-
źniego zakazuje wprowadzać w grzechy
y w smutek.

P. Wiele ukraść może kto podług pozwo-
lenia Prawa w ostatniey potrzebie?

O. Niewięcej iak co tylko jest nagle po-
trzebnego

trzebnego do zachowania życia w niedostatku innych sposobów, które gdy Bóg uprowiduię, to prawa pozwolenie ustaie. To też wiedzieć w takowym przypadku, kradnący od drugiego w równey sytuacji będącego, grzeszy; bo ten drugi ięst bliższy rzeczy swoiey użycia dla ochronienia siebie od ostatniey potrzeby.

P. Kto potroche kradnie tak, że każda kradzież ięst materią małą iaki grzech zaciąga, śmiertelny czy powżedni?

O. *Pierwsza*: Jeżeli przy determinowaniu się na takowe kradzieży, chęć miał przez te małe rzeczy z bogacenia się w czasie, takową swoją intencją zaraz śmiertelnie zgrzeszył, który kontynuie się przez wszystkie kradzieży, y cięższy grzech będzie kiedy iednego zawżdy pokrzywdza niżeli kiedy wielu, iednakże w drobney kradzieży u iednego, czy u wielu, na wielkość materiy większa bierze się kwota, ponieważ małe kradzieży nie tak pokrzywdzaią, osobliwie u wielu, iako iedna kradzież znaczna.

O. *Druga*: Jeżeli w początku niemiał takowey zley intencji ale w czasie postrzegł znaczną kwotę, to dopiero postrzeżenie przy niewstrzymaniu się od dalszych kradzieży y niewzbudzeniu chęci oddania cudzego, będzie grzechem śmier-

śmiertelnym, gdyż pod śmiertelnym ięst obowiązany do oddania á tym bardziej czyniąc postanowienie nieoddania śmiertelnie grzeszy. Jako daie się poznać z Propozycyi przez Innocentego XI. potępioney. *Nie ięst kto obligowany pod karą grzechu śmiertelnego oddać, co ukradł przez małe kradzieży iakożkolwiek bądź wielka summa totalna.* Jako zaś to nayczęściej praktykować się zwykło w kupiectwie albo umniejszaiąc wagi czy też miary sprawiedliwey, albo podwyższaiąc taxę nad sprawiedliwy rzeczy walor tudzież w odbieraniu czynszów y cła, oszukuiący sprawiedliwe podatki y myta, y więcey wybieraiący nad ustawę podatku y myta. tak ci podług swoich okoliczności powinni się osobliwiey miarkować z sumnieniem, gdyż te potajemne małe kradzieży mogą być małą materią względem pokrzywdzonych, ale dla kradnącego wyrosłszy w znaczną summę są materią wielką y wielki grzech sprowadzaiącą. Dla czego: Deuter: 25. Zakazał Bóg fałszywych wag y miar. *Nie będziesz miał w Kramie różnych wag, większey y mniejszey, ani będzie w Domu twym miara większa y mniejsza. Brzydzi się bowiem Bóg tym, kto czyni to, y nienawidzi wszelkiey niesprawiedliwosci.*

O.

O. *Trzecia:* Ten co kradł czy też szedł kraść z intencją ukradnienia znaczney rzeczy, choć mu się potym nie uda ukraść, albo tylko iakową rzecz małą, takowym uczynkiem zgrzeszył śmiertelnie, bo że żadna nie była, albo mała tylko nastąpiła kradzież, to nie z iego woli; on ile z siebie chciał y używał sposobow do kradzieży. Domownicy którzy u Pańow po troche kradną, gdy przyidzie do znaczney kwoty, ciężko grzeszą, chyba kiedyby Pan to postrzegał y dyssymulował, bo na ten czas właśnie daruie; osoby bliwie słudzy mający iakowy szafunek Pański tego postrzegać powinni aby znacznie nie krzywdzili, a tym bardziej mimo woli Pańskiej na stronę nie szafowali. Wielu na kradzież zмовieni choć by po małej rzeczy ukradli, jeżeli massa kradzieży uczyni rzecz znaczną, albo kiedy mieli intencją ukraść rzecz znaczną y dla tego się zмовili, grzeszą śmiertelnie.

Ztąd każdy Kapłan słuchający Spowiedzi miarkować może iak mu postąpić należy w materyach kradzieży pryncypalnie kiedy sam Penitent okoliczności nie wyexplikuje, ma pytać o kwocie czy też walorze rzeczy ukradzoney y jeżeli ta będzie dostarczającą do grzechu śmiertelnego

nego, ma pytać czy ją razem czy różnymi czasami kradł, o tym wypytawszy ma mu naznaczyć oddanie czy też nadgrozdzenie kradzieży. Kiedy się pokaże materya mała, dla doświadczenia czy w prawdzie jest mała, ma zważać okoliczności; *Naprzód:* Osoby kradnącey, kto kradł: czy postronny, czy domowy, czy Syn, czy sluga? *Powtore:* Okoliczności Osoby u kogo kradł, czy u Ubogiego czy u bogatego, czy u iednego czy u wielu? *Potrzenie:* Sposoby kradzieży, czy razem, czy potroche, czy miał chęć przez małe kradzieży zbogacenia się, y czy postrzegal to, że już ta kradzież wyszła w znaczną kwotę? z tych y tym podobnych okoliczności łatwo pozna wielkość materyi y obowiązki do uczynienia restytucyi.

P. Czy sama tylko kradzież aktualnie popełniona obliguje do oddania czy też nadgrozdzenia rzeczy?

O. Nie sama tylko kradzież przez kogo po- 24
pełniona, ale kiedy kto przez niedopatrzenie y lenistwo, czy też innym sposobem będzie winien drugiego szkody. Do czego wiedzieć potrzeba; *Naprzód:* Ze wina iedna jest *Teologiczna:* to jest z sprawiedliwości, na sumnieniu grzech śmiertelny czy też powszedni stanowiąca.

Druga *Prawna*: to jest z przepisu Prawa do nagrody obowiązująca zatraconey cudzey rzeczy przez niedozor, choćby ten nie był grzechem na sumnieniu. Wina *Jurydyczna* czyli *Prawna* jedna jest *Naywiększa*: y ta jest opuszczenie należytey pilności z umysłu dla dopuszczenia iakowey szkody, czy też pokrzywdzenia, taka jest wina *Wartownika*, który w czasie straży spi, albo też czyni się śpiącym: dając łatwe wniście hultaiom, do pokrzywdzenia Pana. Druga *Większa* to jest podeyrzana o zdradę kiedyby wiedzący o przyszłej szkodzie, czyli wykradnieniu rzeczy u siebie depowaney, y chcący niejako przeszkodzić y ocalić, w skutku nie przeszkodził y nie ocalił. Trzecia *Wielka*, jest opuszczenie tey pilności y ostrożności, którey wszyscy rozumni y dbali, zwykli używać. Np: Kiedy by kto cudzą Książkę czytając, zostawił na podworzu, albo żeby ten do kogo należało, na noc Drzwi nie zamknął. Czwarta wina *Mniejsza*, jest opuszczenie tey pilności, którey używać zwykli pilnieysy y dbalsi, taka jest zostawienie iakowey rzeczy cudzey w izbie niezamkniętey. Piąta *Naymniejsza* jest opuszczenie tey pilności, którey używać zwykli naypilnieysy y naydbalsi, Np. Kiedy kto po zamknięciu zamka, nie spróbował, czy jest wprawdzie zamknięty,

Powtore

Powtore: Wiedzieć trzeba że nie każdy jednakowo jest obowiązany do pilnowania cudzey rzeczy, obowiązek bowiem wynika naprzód z kontraktu wyraźnie uczynionego, który albo własność rzeczy, z iedney osoby na drugą przenosi iakowe jest kupienie, zamiana y inne, albo własności nie przenosi, iakowy jest najęcie, lokacya, Depozyt, o których to też wiedzieć że czasem czynią pożytek iedney tylko stronie, czasem obydwóm, Np. kiedy kto za dozor depozytu płaci. *Powtore*: ten obowiązek wynika z przyjęcia iakowey funkcyi w którey zamyka się niejako Kontrakt dopilnowania cudzey rzeczy, iakowe są Kuratorstwo, Opiekunstwo, Urząd Patrona, Sędziego y innych.

P. Jaka wina obowiązuie do nagrody?

O. Pierwsza: Wina przez się tylko Teologiczna, by też z *Jurydyczną* nielącząca się oblige do nagrody, y zaciągnięta w rzeczy wielkiej, oblige pod śmiertelnym w rzeczy małej pod powszednim. Ta zaś wina bierze swóy obowiązek nie tylko z sprawiedliwości ale y z miłości; gdzie więc zachodzi zachowanie sprawiedliwości czy też winney bliźniemu miłości, tam y obowiązek na sumnieniu do oddania. Tak kiedy

W 2

by

by Gospodarz postrzegłszy rzecz cudzą w domu swoim od drugiego przez zapomnienie zostawioną y wiedzący czyja jest, a choćby y niewiedział zupełnie iey Pana, onę albo umyślnie na zatracenie od swoich rzeczy odłączył, y w mieyscu niepewnym złożył, albo postrzegłszy po niepewnych mieyscach walającą się sprzętnąć y na bezpiecznym mieyscu złożyć niekazał, chociaż podług Prawa do nadgrody pociągany byź niemoże, na sumnieniu jednak z winy Teologiczney jest obowiązany, bo zgrzeszył albo przeciw sprawiedliwości złośliwym zatraceniem, albo niedopełnieniem bliźniemu winney miłości, alboliteż przeciw obom; Y jeżeli była rzecz znacznego waloru, ofobliwie w złośliwym zatraceniu koniecznie y pod śmiertelnym grzechem powinien nadgrodzić; jeżeli rzecz mała, może sobie explikować że iey Pan ustępuje y daruje.

O. Druga: Wina *Jurydyczna* aby czyniła obowiązek nadgrody powinna byź złączona z Teologiczną, to jest: aby niedopełnienie pilności było grzech zaciągające, gdzie bowiem niema grzechu, nie ma prawdziwey winy. Tak kiedy by sługa przez długie w noc zabawy na usługach Pańskich, snem ciężkim zmorzony zapomniał

pomniął drzwi zamknąć albo ognia zagaścić w przypadku szkody ni doczego nie jest obowiązany; Trafunki także niespodziane iako to: ogień, najazd, uwalniają obowiązanych do pilnowania y od grzechu y od nadgrody.

O. Trzecia: W zatraconey rzeczy którey dozór kontraktem warowany jeżeli Kontrakt pożytkujący jest, samemu tylko dającemu rzecz, *Np.* w depozyt bez nadgrody dozoru, odbierający nie będzie obowiązany do nadgrody tylko z winy wielkiej, gdyż cudzych rzeczy sobie niepożytkujących nikt nie jest obligowanym w większym mieć dozore y pilności iak własne, chyba żeby się sam nabiał tego depozytu z przyrzeczeniem ofobliwfzey pilności, naten czas będzie obligowanym z winy najmnieyszey. Kiedy Kontrakt idzie w pożytek samego odbierającego *Np.* pożyczającego, w przypadku zatracenia pożyczoney rzeczy jest obowiązany do nadgrody z winy najmnieyszey. Sama bowiem sprawiedliwość tego pokazdym wyciąga, aby około cudzey rzeczy z którey profituie użył pilności większey, niżeli około własney y owfzem największey. Y tak jeżeli kto drzwi zamknąłszy a niesprobowałszy czy są wprawdzie zamknięte był okkazyą ukradnienia

nia pożyczoney mu Książki, y z takowey niepilności jest obligowany odkupić. Y chociaż iako się rzekło wyżej że przypadki niespodziane iako uwalniają od grzechu, tak też uwalniają od nadgrody. Pożyczający niemoże być wolny. *Naprzód:* Kiedy by trafunkowi zatracenia pożyczoney rzeczy dał okazją *Np.* pożyczwszy Konia tylko na milę, nad to miejsce umówione daley iadąc napadł na zbóyców y Konia stracił. *Powtore:* Kiedy taką pożyczka kondycją (że ma rzecz nadgrodzić iakimbykolwiek sposobem zginęła u niego. *Potrzecie:* Jeżeli przedłuży czas umówiony do oddania rzeczy, y potym upłynionym czasie zginie.

Kiedy kontrakt idzie w profit obom stronom odbierający jest obowiązany do nadgrody z winy małej; bo tym samym że kto *Np.* z depozytu u siebie złożonego ma profit, do konserwy onego, powinien większey pilności użyć, niżeli ten, który nie profituje.

- O. Czwarta: W zatraconey rzeczy którey dozór należał niby z kontraktu iakowe są Opieka, Patronizacya, y inne, jeżeli przyimujący na siebie tę funkcją nie znieniekorzystaia obowiązani do nadgrody, z winy wielkiej, jeżeli profit czy też zapłatę

płatę odbieraią, obowiązani z winy małej. Jeżeli zaś *Np.* Patron przy dostateczney Solucyi w sprawie wielkiej wagi, odwołuiąc ią od inszych Patronów do większey nad innymi ofiarował się pilności będzie obowiązany z winy najmniejszey.

Co się tu rzekło o rzeczach toż się ma rozumieć o Papierach y Dokumentach, y kiedy kto mając u siebie cudze Papiery tai je umyślnie, aby ten, komu służą niepożyłkal swoiey własności, tak grzeszy iak y ten, kto cudzą fortunę trzyma y znaiąc ią być cudzą nieoddaje y jest obowiązany do nadgrody.

Spowiednicy także niech się miarkuią y to znaią, że kiedy restytucyą, kiedy być niepowinna nakażą, albo od powinney uwolnią sami na sumnieniu są obowiązani do nadgrody przez swą rezolucyą: pokrzywdzonym.

P. Odkogo? y iaka ma być czyniona restytucyą?

O. Pierwsza: Naprzód y pryncypalnie obligowani do restytucyi którzy rzecz cudzą possydują, tyłkoż rzecz cudzą possydujący albo ią niezna być cudzą, y nazywa się Possessor dobry, albo zna być cudzą y nazywa się Possessor zły.

O. Druga: Restytucyą czasem jest dostateczna

czna przez oddanie samey rzeczy, czasem obliגיע do oddania y rzeczy, y iey pożytków. Do czego wiedzieć trzeba; *Naprzód*: że pod imieniem profitu y zysku rzeczy rozumie się wszelkie z niey pożytkowanie. Pożytki zaś iedne są *Naturalne* to jest: od Natury pochodzące, iakie są przyplódki z bydła, krescencya, owoce z drzewa y tym podobne. Inne *Industryalne* czyli pochodzące z industrii y dowścipu tego, który umiał z rzeczy z siebie samey nieplodney użytymi sposobami korzystać; Jakie są handel z pieniędzy, zarabianie Instrumentem cudzym, y inne. Inne *Mieszane*, to jest częścią z natury częścią z industrii pochodzące iako to: Wino, Oley. Inne *Cywilne*, to jest z ustanowy Prawa pochodzące iako to: czynsze. *Powtórę* wiedzieć trzeba: o kosztach y expensach na rzecz łożonych albo z potrzeby, bez których nie mogła się konserwować, albo dla pożytku, które uczyniły rzecz więcej profitu czyniącą, albo dla ukontentowania, które rzecz w więkzey piękności y ozdobie postawiły.

26. O. Trzecia: Possessor dobry to jest nieznający że possyduje rzecz cudzą sądząc ją być własną do pòty używa iey dobrym sumnieniem, do pòki pewnie y z doskonałych

łych dowodów nie pozna że jest cudza, kiedy bowiem dowody będą wątpliwe y obojętne, on iako aktu possydujący jest iey bliższy. Dopiero więc od czasu poznania jest obligowany do restytucyi y jeżeli ją ma, iaka jest, taką powinien oddać, jeżeli ją sprzedał albo w inšzy pożytek obrócił, powinien oddać przybyłą z rzeczy zapomogę, która nie jest iego y tę possydując właśnie samą rzecz possyduje cudzą. Jeżeli zaś w czasie poznania że rzecz cudzą possydownał, ani rzeczy nie ma, ani pomnożenia substancyi swoiey z używania czy też z sprzedania tey rzeczy, nie jest obligowanym do żadney restytucyi; dla czego jeżeli kto possydując cudzą fortunę prowenta iey expensował na uczty y parady, których by zapewne nie czynił, gdyby się znał był z swoiey własności uboższym, samą fortunę powinien oddać w tym stanie w jakim jest. Tak też kiedy by kto uczynił iakowy Kontrakt Lichwiarski nieznając się w prawdzie iaka jest prowizya sprawiedliwa, a iaka lichwa, y tę lichwę łożył na wygodnieysze życie, stroie pięknieysze tak: że nic nie zachował do pomnożenia substancyi, poznawszy nie sprawiedliwość lichwy, tey przestać powinien, bez czynienia nadgrody zawybraną. Tudzież jeżeli niewiadomie był uczestnikiem kradzieży od drugiego popełnionej.

Np. iadł obiad u Przyjaciela kosztownie zastawiony, o którym potym dowiedział się że był kradziony, w tey tylko części jest obligowany do restytucyi, iaką by na swòy ordynaryiny obiad wyexpenfował, gdyż w takiej tylko części stał się bogatszym.

Tenże dobry Possessor, pożytki naturalne jeżeli są powinien oddać, bo każda rzecz swojemu Panu fruktyfikuje; ale kózta łożone na zebranie tych pożytków, wolen jest sobie kompensować. Nie jest zaś obligowanym, oddać albo kompensować pożytki in-dustrialne. bo te są iego własne, Tak kto cudzym instrumentem zarabiał, pieniędzami handlował, albo w karty wygrał, te awan-taze są iego. Pożytki mieszane w tey tylko części oddać y nagrodzić powinien, w któ-rey są naturalne: tak z cudzey pasieki miodu najyciwszy może sobie kompensować ex-pens.

To też ieszcze dla siebie ma warowane Possessor dobrej wiary, że kupiwszy rzecz u złodzieja, jeżeliby się niespodziewał pewnie powrocenia pieniędzy od Pana, może ją nazad złodzieiowi oddać a pieniądze odebrać, ponieważ nikt nie jest obligowany cudzych rzeczy rekuperować z swoją szkodą y tak on się ma względem swoich pieniędzy, jak Pan względem ukradzoney rzeczy, którą oddając złodzieiowi, lokuje ją w
tey

tey sytuacyi, w której była bez iego wi-ny, a zatym Panu krzywdy nie czyni, tylko siebie ocala, y to może uczynić, choćby wiedział że złodziey nieodda Pa-nu, byle pewnie wiedział, że y Panie-mu nie powróci pieniędzy.

- O. Czwarta: Possessor zły, który rzecz cu- 27.
dzą niesprawiedliwie zabrał, czy też za-trzymuje wiedząc byż cudzą, jeżeli ta rzecz konserwuje się, powinien też samą oddać, y niedość jest oddać inną w rów-nym walorze. Bo Pan mający do swey rzeczy przywiązanie; y wtym poniósł by wielką krzywdę; kiedy zaś rzecz między inne tegoż rodzaju pomieszana nie może byż między niemi poznana, albo kiedy już jest zatracona, ma byż kompenso-wana inną równego waloru, czy też zapłacona, Przytym rzecz kiedy jest, powi-nien oddać z melioracją oney tak wne-trzną iako też zewnętrzną. Melioracya
Wnętrzna: Znaczy samey rzeczy prze-mienienie w Szacownieyszą. Np. źrze-biec wyrost w konia. *Zewnętrzna* jest odmiennosc Szacunku rzeczy z okolicz-ności czasu kupców y dostatku rzeczy
Np. Zyta miara w czasie Obfitym bę-dzie po złotych pięć, w czasie nieuro-dzaynym po złotych Dziesięć. Y tak kto ukradł źrzebca y dohodował na konia, po-
winien

winien oddać konia, czy też te pieniądze, które wziął już za konia, y niedofyć jest zapłacić za źrzebca, kto ukradł żyto kiedy było po złotych pięć, a kiedy ma oddawać przedaie się po złotych Dziesięć powinien zapłacić po złotych Dziesięć, bo każda rzecz melioruje się y rośnie swojemu Panu, koszt jednak na melioracyąłożony, który y sam Pan musiałby ponieść ma być odtracony; a chociażby rzecz y zginęła lub zatracona była bez pożytku jego, Possessor złej wiary powinien ją nadgrodzić w tym szacunku w jakim rozumie się być teraz; bo iako swoją winą uczynił uszczerbek w cudzej substancyi, tak na sumnieniu jest obowiązany do nadgrody, choć z niej niekorzystał.

Powinien oraz Possessor zły oddać pożytki Cywilne naturalne y mieszane w części w której są naturalne, bo każda rzecz swojemu Panu profituje y ten ma na sobie obowiązek, choćby z okoliczności poznawał, że Pan nie miałby być tych pożytków, bo tym samym że są Pańskie są, wyłączywszy expensę, y owszem choćby on nie profitował, ale kiedy Pan zapewna tych pożytków byłby szukał y miał, powinien je nadgrodzić. Jeżeli by zaś dało się poznać, że ani by Pan tych pożytków szukał y miał, nie powinien ich nadgradzać ponieważ ani Pan może ich sprawiedliwie poszukiwać. Nie
jest

jest także obligowany do oddania pożytków industrialnych to jest: przez się z dowcipu y industryi nabytych, ale jest obligowanym nadgrodzić pożytki upadłe, któreby Pan był miał używając, *Np.* zarabianiem instrumentem, y szkody które Pan poniósł przez nie mianie rzeczy u siebie *Np.* nie miał konia iachać do Prawa, y upadł na sprawie, tudzież powinien oddać kosztąłożone na rekuperowanie rzeczy, tak też ten co kupuje u złodzieja znając rzecz kradzioną powinien Panu oddać, tracąc co zapłacił.

Względem kosztów na konserwowanie czy też polepszenie rzeczyłożonych, o które y dobry y zły Possessor może się upomnieć, wiedzieć trzeba *Naprzód:* Kiedy by Pan tę rzecz swoją mógł zakonserwować czy też w melioracyą równą wprowadzić bez kosztu albo z mnieyszym znacznie kosztem Possessor swe kosztą albo wcale traci, albo tą nadgroda kontentować się powinien, iaką okazują kosztą, któreby Pan byłłożył y te tylko kompensować jest obowiązany. *Powtóre:* Jeżeli kosztą przewyższą walor melioracyi, Pan nie jest obligowanym do nadgrody, inaczey rzecz własną kupiłby drożey niż warta. *Potrzenie:* Chociażby polepszenie rzeczy było w walorze znacznie wyższym nad kosztą y industryą

dustrya, Possessor nie ma poszukiwać tylko kosztów sprawiedliwiełożonych lub nadgrody za prace y industrią podług powszechney estymacyi, bo iako rzecz tak y melioracya rzeczy należy do Pana. *Po czwarte:* W expensachłożonych dla przyozdobienia tylko rzeczy większego icy waloru niedającego y bez których mogła się w naturze swoiey konserwować, jeżeli ozdoba może być odjęta bez deteryoracyi rzeczy y pokrzywdzenia Pana, y zły Possessor jest wolen dla siebie ją zatrzymać, y Pan o nią sprawiedliwie domagać się nie może. Kiedy zaś nie może być odłączona od gruntu, lub rzeczy, bez deteryoracyi y położenia ich w mnieyszym walorze znacznie, y dobry Possessor powinien te kofzta tracić, á tym bardziey zły, bo Pan nie jest obligowany te kofzta niepotrzebne do konserwy, albo melioracyi rzeczy, y tylko dla ukontentowaniałożone, płacić.

28. P. Króm pryncypalnie y przez się krzywdzących, którzy ieszcze są obligowani do restytucyi y nadgrody? y iakim porządkiem?

O. Pierwsza: W trafunku kiedyby pryncypalnie krzywdzący niemógł albo niechciał uczynić restytucyi y nadgrody, ten obowiązek zplywa na Kooperatorow, iako

iako to: *Naprzód:* na roskazujących pokrzywdzenie, ile kiedy mocą takowego rozkazu, będzie dopełnione. Co ma się rozumieć nietylko o roskazie wyraźnym, przez słowa lub pisanie, ale też y o roskazaniu nie wyraźnym uczynionym przez iakowe znaki, to roskazanie oznaczające. Kiedy roskazujący od woła swóy roskaz tak że to odwołanie przed dopełnieniem wiadome było temu, który miał wykonać, w trafunku wykonania, do satysfakcyi będzie obligowany wykonywający, kiedy zaś wykonywającemu nie było wiadome odwołanie, czy też kiedy ie wykonywający rozumiał za nie rzetelne y wykonał; w odpowiedzi roskazujący; bo on jest pierwsza przyczyna, y owszem roskazujący z władzy tym, którzy się nie mogą sprzeciwić iego roskazowi, rozumie się za krzywdzącego przez się, bo ci, którzy wykonywają, wolą iego pełnią y mułzą. *Powtórs:* Ten kto radzi, namawia, okazuje sposoby do pokrzywdzenia, jest obowiązany do nadgrody tyle, ile radził. Tak kiedy radził ukraść złotych Pięćdziesiąt, powinien oddać Pięćdziesiąt, y owszem kiedyby złodziey ukradł sto, á niemógł oddać, on obowiązany zapłacić sto. Jeżeli by zaś chcącemu kraść sto, wyperśwadował by nie kradł więcey nad dziesięć, do oddania tych dziesięciu nie będzie obligowany, bo
ta rada

ta rada pochodziła z miłości, y że nie mógł ochronić od całej szkody przynajmniej ochronił od większey. *Po trzecie:* Zezwalający na cudze pokrzywdzenie, kiedy skutek od zezwolenia zawisł, y że zezwolenie jest prawie rozkazem niewyraźnym, dla czego Ociec, Pan zezwalający, Synom czy slugom drugiego krzywdzić, obligowani do nadgrody, także Konfiliarze approbując Panów zdania do pokrzywdzenia zmierzające, obowiązani do restytucyi. *Po czwarte:* Podchlebca chwalcący pokrzywdzającego z tym umysłem, aby pokrzywdzał, powinien nadgrodzić szkody tym wszystkim, którzy za powodem tego podchlebstwa będą pokrzywdzeni. *Po piąte:* Daiący pomoc do krzywdzenia, czy też protegujący pokrzywdzających, przewodnią mający, czy też iakimkolwiek sposobem partycypujący z kradzieży, powinien tylo oddać ile partycypował, w trafunku iednak kiedy by inni swoje z podziału części potracili on ieden będzie obligowany do nadgrodenia całej szkody, szczegulniey przewodnik, gdyż ten równie ma się z złodzieiem; Pisarze którzy piszą kontrakta Lichwiarskie; świadkowie którzy się do nich podpisują, lichwę powinni nadgrodzić. *Po szóste:* W Radzie do pokrzywdzenia zmierzający, milczący kiedyby mógł y powinien przeszkodzić, nie

opponu-

opponujący się kiedyby mógł y powinien ochronić, nie wyjawiający zloczyncy dla niedopuszczenia krzywdy albo dla odzyskania szkody obowiązani do nadgrody. Domownik *Np.* Sluga kiedyby widział postronnego złodzieja wchodzącego do okradnienia Pana, a nieodpędził, tudzież widząc innych domowych rozkradających rzeczy iego dozorowi oddane, sam za wszystkich powinien nadgrodzić. Kiedy by zaś te rzeczy rozkradzione nie były w iego dozorze, milcząc grzeszy ale do nadgrody nie jest obligowany.

O. Druga: Kooperatorowie do cudzego pokrzywdzenia wyżej wyrachowani, iedni *równie* wchodzą w pokrzywdzenia *Np.* dwóch rozkazujących albo radzących, inni *nie równie* *Np.* ieden każe, drugi radzi, trzeci nie broni kiedy powinien. *Powtóre:* inni są *pryncypalni* y pierwsi w obowiązku do nadgrody, także ich nadgrodenie innych od nadgrody uwalnia, y kiedyby kto z niższych kooperatorów nadgrodził, oni temu powinni nadgrodzić y oddać iakowi są rozkazujący, dozwalający, pomoc czyniący, przewodnicy y partycypujący. Inni są *mniey pryncypalni* y dopiero w niedostatku pierwszych do nadgrody obligowani

X

y gdy

y gdy tę uczynią swoje mogą pozyskać na pierwszych. *Potrzebie:* O kooperatorach to wiedzieć trzeba, że każdy z nich w niedostatku inszych by też pryncypalniejszych, jest obowiązany do całej szkody.

- O. *Trzecia:* Naprzód do oddania rzeczy cudzey są obowiązani ci, którym rzecz dostała się, y choćby już niebyła w naturze swoiey oni są pierwsi w obowiązku do nadgrody. W niedostatku tych pierwszy jest rozkazujący nie z władzy, bo ten jest pryncypalny krzywdziciel y pierwszy do nadgrody, ale słabszego od siebie groźbą do wykonania przymuszający. Drugi wykonywający po nim dopiero następują radca, podchlebcy y inni y ci dopiero w niedostatku tych pierwszych, albo kiedyby pierwsi niechcieli, czy też nie mogli nadgrody czynić są obligowani porządkiem iako są wyrażeni, y gdy nadgrode uczynią, lub który z nich uczyni, mają moc upomnienia się u jednego z pierwszych. Jeżeli by pokrzywdzony darował krzywdę temu, który pierwszy był do nadgrody inni będą wolni. Jeżeli by darował jednemu z niższych insi zostaną w obowiązku do oddania króm tey części, któraby spadła na tego, któremu darowana, kiedy by przez

przez składkę mieli nadgradzać. Y co się tu rzekło o pokrzywdzeniu, z którego krzywdzący korzystać mogli, ma się rozumieć y o tym pokrzywdzeniu, z którego nie korzystali *Np.* spalenie domu, bo pokrzywdzony iednakowo ma szkodę, y iako w tamtym tak y w tym pokrzywdzeniu kooperatorowie równie wchodzący równie nadgradzać powinni, y pryncypalniejsi są w pierwszym obowiązku potym mniejsi.

- P. Kiedy, komu, y jakim porządkiem ma być czyniona restytucya?

O. Rzecz cudza czy to w naturze swoiey znajduiąca się czy też na inszy pożytek obrocona lub zatracona zaraz po wziętey wiadomości że jest cudza powinna być Panu oddana, czy też nadgrodzona, y zwlekający takową restytucyą grzeszy. W rzeczach kontraktowanych ma być punktualnie zachowany wyznaczony Termin kiedy zaś nie ma terminu, powinien oddać, iak prędko jest w stanie oddania, czy też kiedy kredytor dopomina się.

- O. *Druga:* Restytucya temu powinna być uczyniona kto pokrzywdzony, a kiedy by ten nieżył, iego Sukcessorowi, kiedy by zaś pokrzywdzony y Sukcessorowie iego nie mogli być poznani, kwota im należąca

należąca ma być oddana na ubogich. Kupcy, Szykarze, y tym podobni, krzywdząc kupujących w mierze czy też podwyższeniem nad walor ceny, zwykłym u siebie kupować, choćby też niektórych przez zapomnienie w pamięci nie mieli, powinni nadgrądzać zmniejszeniem sprawiedliwej kwoty.

O. *Trzecia:* Porządek czynienia nadgrody pryncypalnie w wypłaceniu długów, gdy na wszystkie substancya dłużnika nie wystarcza, na które jednak wystarcza ten powinien się zachować, to jest; pierwsze mają miejsce długi pewne niewątpliwe, y dawniey zaciągnięte przekładając je nad późniejszy. A kiedy by byli w czasie pożyczania równi, w tedy kwotą na wypłacenie pozostałą mają się dzielić podług proporcji sum pożyczonych. Ale to rozporządzenie bardziey należy do Sądów nie do Spowiednika.

50. P. Jakie przyczyny mogą uwolnić od nadgrody?

O. *Pierwsza:* Niedostatek y ostatnia potrzeba dłużnika, tak dalece: że kiedy by mu przyшло, co ma cudzego, oddać, musiałby sam z dziećmi niszczyć, y w publiczną pòysć nieślawę. Miłość bowiem bliźniego ten na Kredytora czy też pokrzywdzonego wkłada obowiązek; aby

w tako-

w takowych okolicznościach nie wyciskał na winnym oddania, oprócz kiedy by y sam w równey był potrzebie y niedostatku, w ten czas bowiem Pan jest pierwszy do chronienia się od nędzy. Dopóki niedostatek trwa, dopóty od restytucyi uwalnia, ale kiedy dłużnik przyjdzie do Miałtku, powinien oddać. To też wiedzieć że niedostatek y potrzeba, tu wyrażone, mają się rozumieć między osobami uczciwemi, y o długach przystoynie zaciągniętych, y niezmarnowanych, ten zaś który niema zbioru tylko przez kradzieży, szalbierstwa, oszukania, iako iuż przez te same sposoby infamii podległy, niegodzien tych względów, y nie tylko może być, ale owszem powinien być obrany do ostatniego.

Druga: Kiedy Kredytór dług daruje, tylko aby był Panem rzeczy y miał moc darowania, albo kiedy by Prawo darowania rzeczy niezabraniało, przytym aby darował w dobrym rozsądku y z dobrej woli, a zatym darowizna po pijanym czy z przymuszenia niewalnia na sumnieniu od restytucyi. Tak też kiedy by kto zapomniawszy o długu darował kredytorowi rzecz równie z długiem szacowną takowa darowizna nie uwalnia go od wypłacenia długu, bo darowizna pochodzi z szczodrobliwości, a wypłacenie długu z sprawiedli-

wości

wości, którey przez darowiznę nie czyni się satisfakcyą.

Trzecia: Nadgodzenie sobie długu czy też zapłaty, o czym wiedzieć: że aby kto mógł sobie potajemnie z Substancyi dłużnika nadgodzić uczynioną przez niego krzywdę, ma zachować: *Napród:* Aby dług jego czy też zatrzymana zapłata, były pewne, nie wątpliwe, należące z sprawiedliwości nie z darowizny albo obietnicy. *Powtórę:* Aby wcale nie miał innych przystojnych sposobow odzyskania swego, albo kiedy by inne jawne sposoby niemogły być bez wielkiej kłótni, kosztów, wypadnienia z łaski. *Potrzecie:* Aby sobie nadgradzał z substancyi dłużnego a nie z inney. *Po czwarte:* Aby nic nie przebrał y przebor powinien oddać. *Po piąte:* Aby sposobem nadgradzania nikogo nie zgorzzył, tę też zachował ostrożność, aby y sam w infamią niewpadł, Sady bowiem takowe sobie nadgradzania zwykły sądzić za złodzieystwo. Może sobie y sługa tym sposobem meliorować podług pracy zapłatę, ale kiedy by z powszechnego zdania y zwyczaju takowey usłudze y pracy, taką była udeterminowana zapłata, y Pan w niej przez skapstwo pokrzywdzał, mniej placąc, tylkoż nad tę zwyczajną placę niepowinien przebierać. Jeżeli platy niemasz udeterminowaney, nie może

może więcej nad umowę z Panem pretendować.

Czwarta: Złe użycie Pana rzeczy oddaney, *Np.* kiedy by rozumnie przewidział że kredytor dług odebrawszy zmarnuje na nierządy, może y owszem powinien utrzymać oddanie aż do pory, w której pozna że ją na dobre użycie.

Piąta: Preskrypcya to jest posiadowanie rzeczy niewiedząc że jest cudzą, do czasu Prawem wyznaczonego po którym wyszłym Possessor dobry staie się iey Panem, y choćby potym poznał być cudzą, ani na sumnieniu jest obligowanym oddać, ani mu sąd nakaże. O tey preskrypcyi obszerniej w innym miejscu.

Liczą niektórzy między przyczynami uwalniającemi od restytucyi odstąpienie wszelkich majątkow dla uciskających Kredytorów. O którym trzeba wiedzieć że w dawnych czasach było Prawo kiedy iakowdy dłużnik nie miał Substancyi wystarczającej na wypłacenie, za naleganiem Kredytorów brany bywał w Więzienie, do pòki by niewypłacił, czy też na zaspokoienie ich całej substancyi nieoddał, którą podług porocyi pretenzji dzielili się, y tym sposobem wypłacaiąc się, albo nie był do więzienia wzięty, albo za odstąpieniem, z więzienia był wypuszczany. Takowe odstąpienie

nie dłużnikowi króm uwolnienia od więzienia czyniło ten profit, że kiedy potym nabył majątku nie mógł bydz naciśkanym do płacenia Kredytorom, tylko z części zbywającej od potrzeb iego; że iednak takowe odstąpienie dłużnika na sumnieniu nie uwalnia od restytucyi w czasach sposobnych do oddania; a w czasie w którym uwalnia ma się za iedną z przyczyną niedostatku; Dla tego odstąpienia nie kładnę w liczbie przyczyn od restytucyi uwalniających.

§ O S M Y.

o OSMYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

31. P. Jakie jest Osme Przykazanie? y co za obowiązek iego?

O. Osme Przykazanie zamyka się w tych słowach. *Ne mow protiwu Blyżnemu twoiemu fałszywego Swiactwa.* Więc przykazuje abyśmy dla każdego rzetelność zachowali, honoru y sławy nikomu nieodbierali, y w tych pokrzywdziwszy słowami, restytucyą uczynili. Zakazuje zaś nie tylko abyśmy wezwani na świadectwo fałszywie nie przyświadczali,

ale

ale też wszelkich dyskursow y mów zwodzących, a tym bardziey pokrzywdzających bliźniego, iakowe są: kłamstwo, obmowa, znieważenie, zawstydzanie, przeklinanie, naśmiewanie, podszeptywanie, paszkwila pisanie, wyjawienie sekretu, y złe o bliźnim rozumienie, wystrzegali się. Nie jest tu mowa o przymiotach świadków które mają bydz różne względem różności spraw do których ich sąd używa, o których Sędziom y Jurytom wiedzieć należy, ale o obowiązku który mają na sobie prawowierni, do uchylenia wielkiej szkody y krzywdy tak publiczney iako y prywatney z miłości dobra pospolitego y bliźniego przyświadczyć y wyjawić prawdę. Zaczynam:

P. Czy jest powinność, y kiedy oblige aby kto świadczył czy też wyjawil prawdę?

O. Ze to Przykazanie zakazuje fałszywego Swiactwa, rozumieć należy że oraz przykazuje rzetelne y sprawiedliwe świadczenie czyli prawdy wyjawienie, na przód w potrzebie y okolicznościach oddalenia złego czy to Dufznego czy to doczesnego, czy to dobru pospolitemu, czy też prywatney niewinney osobie bardzo szkodliwego, choć by też niebyło

na to

na to przypku od zwierzchności, bo ten obowiązek pochodzi z prawa miłości, y jest wyraźnie przykazany od Boga w Psalmie 81. *Izmitę nyszcza y uboha, iz ruku hrishnycza, izbawite ii.* Zaczym kiedy by kto wiedział kogo niewinnie w wielkiej rzeczy oskarżonego, y niepytany od Sędziego, powinien obronić niewinnego y niebroniąc grzeszy. Powtore: powinien każdy wyiawić prawdę kiedy będzie o nią pytany od Zwierzchności, bo ta ma moc obligowania na sumnieniu, każdego do wyznania iey, y tający grzeszy oprócz tych.

1. Którzy rzecz znają z Spowiedzi Sakramentalney.
2. Którzy ją znają pod Sekretem naturalnym, przez szukanie rady y pomocy sobie wyiawioną, iako to Teologowie, Patronowie, Medykowie, Chirurgowie, albowiem gdyby y ci do wyiawienia excessu byli obligowani, każdy winowayca byłby zostawiony bez sposobu ratowania się, y powstania od złego. Kiedy by iednak szło o całość dobra pospolitego, lub o uwolnienie cale niewinnego, na ten czas ten sekret iako zmierzający do pokrzywdzenia byłby zły, a zatym choćby y był zaprzysiężony, nie obliguje, y obowiązek tego Sekretu naturalnego ma się rozumieć w okolicznościach, kiedy z utajenia nikomu nie ma krzywdy, tylko że się winowayca

ochroni

ochroni. 3. Kto nie ma zupełnych dowodów wiadomości, iacy są świadkowie z cudzey powieści. 4. Krewni y powinowaci podług niektórych do drugiego stopnia podług innych do czwartego stopnia, nie są obligowani na swoich wyznawać. 5. Jeżeli winowayca uczynił poprawę może być niewydany albowiem y Prawo y Sąd niezmierzaią do zemsty tylko do poprawy y na ten czas nieślusznie by był infamowany, to się iednak rozumie, poki występek nie stał się publiczny, y nie wciągniony w Prawo. 6. Może świadek skryć się albo uiechać, ehoć wokowany do świadectwa, kiedy by z danego choć prawdziwego świadectwa miał ponosić iaką wielką krzywdę, bo nie grzeszy przeciw sprawiedliwości, y w porządku miłości bliźniego każdy jest sobie bliższy. Jednakże iako się rzekło o sekrecie y w wszystkich excepcyach od wyiawienia uwalniających to zawżdy ma się rozumieć kiedy nie idzie o dobro pospolite.

P. Świadkowie niewyznający prawdy kiedy powinni, albo niesprawiedliwie przyświadczać, króm grzechu iakie zaciągają obowiązki?

O. *Pierwsza:* Nieświadczący kiedy powinni czy też tający prawdę, jeżeli by

przez

przez niedostatek ich świadectwa y wyjawienia strona poniosła krzywdę, oni są na sumnieniu obowiązani do nadgrody, gdyż to uchylenie się od świadectwa zawiera złość przeciw sprawiedliwości bliźniemu winney, a zatym, y obowiązek nadgrody zciaga.

- O. *Druga*: Kto przyświadcza za prawdę nie znając zupełnie czy to prawda, a tym bardziej przyświadczając nieprawdę y kłamstwo, króm grzechu kłamstwa, kiedy świadectwo zaprzy sięże popełnia grzech krzywoprzyśięstwa, y powinien w cześnie odwołać kłamstwo swoje choć by z niebezpieczeństwem wielkiej straty swoiey albo y życia, kiedy fałszywym świadectwem w takie niebezpieczeństwa wprawił drugiego, inaczey będzie obowiązany do nadgrody wżyskich krzywd, które drugi z tego poniesie, y w przypadku kiedy by tamten, przeciw któremu świadczył, poniosł śmierć, on jest obligowany do nadgrody, do jakiey jest obligowany zabójca. Ten który drugiego na to podwiódł y w prowadził, aby fałszywie świadczył, powinien znova na nim to wymódz, aby odwołał, inaczey cały ten obowiązek na niego spadnie. Do takowey rewokacyi y nadgrody obligowani ci, którzy na uszczerbek drugiego, fałszywe

fzywe Instrumenta y pisma zmyślają, albo prawdziwe przeformywuia w czym zachodzi y pokrzywdzenie publiczney powagi. Zaczym chociażby to czynili dla obronienia niewinnego, grzeszą, ale przez to zyskując rzecz sprawiedliwą nie mają obowiązku rewokowania y nadgrody.

P. Co jest? y wielorakie jest kłamstwo? 35.

O. *Pierwsza*: Są słowa nieprawdziwe wymowione dla oszukania drugiego, y wcale na intencyi oszukania zawisła złość tego grzechu, tak że chociażby kto y prawdę mówił, będąc w rozumieniu że to nie jest prawda, tylko mówił dla oszukania drugiego kłamstwem grzeszy, przeciwnie kto mówi nieprawdę, rozumiejąc to, co mówi bydz prawdą, niekłamie, iako ten który mówi nieprawdę ile w takich słowach y okolicznościach, że każdy rozumny może poznać nieprawdę, ponieważ iako niema intencyi oszukania, tak nie ma kłamstwa y grzechu.

O. *Druga*: Kłamstwo jest troiackie; Jedne *Zartobliwe* zmierzające tylko do uciechy bez pokrzywdzenia na Sławie y te jest grzechem powszednim. Drugie *Chciwe*, to jest zmierzające do iskowego zysku bez pokrzywdzenia drugiego, y te z natury swoiey jest tylko grzechem powszednim

dnim w okolicności jednak może być śmiertelnym tak też y małe kłamstwo na Spowiedzi jest ciężkim grzechem. Trzecie *Złośliwe* to jest zmierzające do pokrzywdzenia bliźniego, czy to w rzeczach do zbawienia należących, czy też doczesnych y to będzie powłzednim lub śmiertelnym podług wielkości lub małości pokrzywdzenia.

P. Czy godzi się używać słów obojętnych?

O. Godzi się ale roztropnie y w okolicnościach potrzeby, tak pytany o to czego niema obowiązku wyjawiać, y w wyjawieniu nieochybne nastąpi pokrzywdzenie dla niego samego, albo dla drugiego, może w odpowiedzi użyć słów dwojakie rozumienie w sobie mających, tylkoż to ma się rozumieć o pytaniu y odpowiedzi prywatney. Kiedy bowiem Sędzia świadka po wykonanym Juramencie przez niego, opowiedzenia prawdy pyta Sądownie, powinien iawnie prawdę odkryć inaczey słów obojętnych używając czy też milcząc y nieodpowiadając popełnia krzywoprzysięstwo iako się już rzekło.

34. P. Co jest obmowa? y jakimi sposobami popełniona bywa?

O. Obmowa czyli ujęcie drugiemu dobrej sławy, jest fałszywe na bliźniego nieprzytomnego

tomnego iakowey niecnoty wkładanie lub ukrytey wyjawienie. Więc ten grzech popełniony bywa. 1. Zmysleniem występku na kogo, którego on nie popełnił, albo defektu którego niema, y ten sposób obmowy szczegulniey nazywa się kalumnią. 2. Wyjawieniem y exaggerowaniem popełnionego. 3. Złym tłumaczeniem dobrych uczynków cudzych. 4. Negowaniem y odwołaniem czyich dobrych postępków y przymiotów. 5. Zamilczeniem cnot w okolicnościach kiedy milczenie oznacza naganę. 6. Chwaleniem oziębłym y zmyślonym. 7. Kiedy kto niewyrzucając w szczegulności występku generalnie mówi na kogo, Np. Wiem ia, ale niechęć mówić iaki on jest: albo: Nie taki on jest, iak onim ludzie sądzą; bo te mowy w słuchających formułą bardzo złą immaginacją y więcey szkodzą iak gdyby wyjawil.

P. Obmowa iakim jest grzechem?

O. *Pierwsza*. Obmowa z natury swoiey jest zawždy grzechem śmiertelnym wykraczającym przeciw sprawiedliwości y miłości y obowiązującym do nadgrody ujętey sławy y honoru podług miary ujęcia. Przeto Iakob Święty w Rozdziale 4. Zakazuje obmow. *Ne okle-*
wetayta

taſte Druh druha, Oklewetajay bo brata
 ſly ofukdajay brata ſwoiego, oklewetajet
 Zakon y ofukdajet Zakon. A Paweł
 Święty wyraźnie mówi w Liście do Ko-
 rynth: w Rozdziale 6: Ze ni złodzieje,
 ni obmowcy nie osiągną Królestwa. Y Oy-
 cowie Święci grzech ten równają z kradzie-
 żą; może jednak obmowa bydź grzechem
 powszednim tylko, popelniona z prędkości
 y nieuwagi czy też z letkości, zwłaszcza
 wyiawiając grzech cudzy nieſpodziewając
 ſię onieſławienia. Przypisując zaś komu
 występki przez kalumnię zmyślony, y w
 okolicznościach nie uwagi ieſt śmiertel-
 nym. Kalumnia bowiem przez zmyślenie
 kłamstw o w ſobie zawierająca, w wielkości
 grzechu ſamym kłamstwem pomnaża ſię, y
 ciężko przeciw ſprawiedliwości wykracza,
 choć mały exceſs narzucając niewinnemu,
 dla tego zawždy ieſt cięższym, niżeli ob-
 mowa wyiawiająca prawdziwe grzechy.
 Jednakże y ta y małych grzechów wyiawie-
 niem oſobliwie wielu razem ciężko pokrzy-
 wdza, y ieſt grzechem ciężkim. Foż ſię ma
 rozumieć o wyiawieniu defektów ukry-
 tych. Ale że wyſtepkę nie iednakowo co
 do kraju y oſob czynią infamią, á czasem y
 żadney nie czynią, więc z okoliczności
 kraju y oſob wyſtepków narzucanie, wyiawie-

wienie

wienie lub exaggerowanie albo powsze-
 dnim tylko, albo żadnym nie będzie grze-
 chem. Np. mówić na kogo że ſię upił,
 między takimi, którzy pijaństwa nie ma-
 ją za exceſs, co ma ſię rozumieć, o oſo-
 bach mnieyſzey kondycyi, w wielkich
 bowiem oſobach wszędzie y w wſzyst-
 kich ſupponuje ſię wielka doſkonałość.
 Przeto na oſobę wielce poważną y od
 wſzystkich eſtymowaną narzucić mały
 wyſtepek mówiąc Np. że ſklamął, ieſt
 wielkim grzechem. A zatym obmowca
 na Spowiedzi powinien wyznać w iako-
 wey materyi, iaką oſobę, y czy zmyśla-
 jąc czy wyiawiając y przed iakiemi lu-
 dzmi obmawiał. Co ſię dotąd rzekło o
 obmowie uldney tym bardziey ma ſię ro-
 zumieć o piſmach paſzkwilujących á
 zwłaszcza rozrzuconych, gdyż piawie
 u wſzystkich odbierają dobrą ſławę bez
 ſpoſobu oczyszczenia ſię. Dla tego Pra-
 wa uſtanowiły karę śmierci na rozrzu-
 cającego y ogłaſzającego paſzkwile.

O. Druga: Kiedy kto iednym dyskurſu
 przeciągiem, y przeciw iedney oſobie
 trzy lub więcey exceſsów wyrzucił ieden
 tylko grzech popelnia; Kiedy iednym
 dyskurſem wielu oſobom ſlawy uwłacza
 tyle grzechów, ile oſob, oprócz uwła-
 czając zgromadzeniu, które iedną pre-
 zentuie

Y

zentuie

osobę, ale jest grzech cięższy uiąć sławy zgromadzeniu. Całemu zaś zgromadzeniu uwłacza się czyto występki będzie narzucony wszystkim razem, czy to jednej tylko zgromadzenia osobie: na Spowiedzi jednak powinien wyrazić, czy jedną osobę, czy całe zgromadzenie oniesławil. O osobach prywatnych czy jedną czy wielu razem oczernił y wiele razami. Można jednak z pobudki słuźney prywatnie komu cudzy występki wyiawić. Np. ostrzegając aby nie wchodził z nim w przyjaźń bo jest szkodliwa, nie przyjmował do usług bo złodziey, albo radząc się o pokrzywdzenie iakoby mógł swoje pozyskać, byle bez umysłu zemsty y nieprzydając nic nadto. Co do pokrzywdzenia w wyiawieniu, wiedzieć: że choćby na którym miejscu wiadome były czyie excessa nie można ich wyiawiać tam gdzie nie są wiadome, bo tam on jest w possessyi dobrej sławy. Y owszem y tu gdzie były wiadome kiedy iuż w zapomnienie poszły, pamięci ich odnawiać nienależy; bo pierwey infamowany, zapomnieniem do dobrej sławy przywrócony. Y kiedy kto będzie infamowanym w jednym występku w drugim niewiadomym. á zwłaszcza cięższym niema byź infamowany.

P.

P. Czy godzi się słuchać obmów?
 O, Niegodzi, á zwłaszcza kiedyby kto słuchał mając w tym ukontentowanie. Napomina bowiem Proverbialista Pański: *Z obmówcami niewdaway się, bo niespodziana powstanie zguba ich y zgubę obydwóch kto wie?* Z których obowiązku słów daie się poznać, że y słuchający może popaść w zgubę. Jeżeli słucha z ciekawości tylko albo z letkości ten który ma moc zakazania takowey leżyi Np. Przełożony, słuchając grzeszy podług wielkości leżyi; Niemający mocy grzeszy powszednie, Każdy więc ma obowiązek y powinien się starać o zatamowanie obmowiska nadtrącaniem innych dyskursów, prośzeniem aby takowey mowy poprzestał, á kiedy by to nieutamowało, ma wyjść z kompanii; á kiedy by y tego niemógł uczynić, ma się zachować w milczeniu skromnym, tak aby pokazał, że mu się to niepodoba. Bo według tegoż Proverbialisty: *Wiatr rozpędza chmury, á twarz swutna igzyb uwłaczający.* A tym bardziey niegodzi się y jest grzechem pobudzać y naprowadzać na obmowy, albo ie chwalić. gdyż podług Apostoła do Rzymian 1. *Godni są śmierci nie tylko co złe czynią, ale też którzy dozwalają y sexwalają czyniącym.*

Y 2

Ztađ

Ztąd daley wniesć należy, że iako grzeszy słuchający obmowy tak grzeszy czytający paszkwile, zaczym y przeczytawszy z nieostrożności, powinien zamilczeć,

Do rodzaju obmowy należą pokątne fzemrania uwłaczające cudzey sławie. y także podług wielkości lub małości uwętey sławy są grzechem śmiertelnym lub powszednim?

35. P. Co jest znieważenie? y iakim jest grzechem?

O. Znieważenie jest naoczne powagi y honoru czyiego pokrzywdzenie przez łajanie y wyrzucanie na oczy, iakowych nieprzystoynych czynów, y to jeżeli będzie w przytomności innych, będzie większym grzechem: bo łączy się z uwęciem sławy, a y sam na sam uczynione podług wielkości materiy, będzie albo śmiertelnym albo powszednim.

Przełożonym w okolicznościach wolne jest wyrzucenie na oczy, nieprzystoynego rządu się dla upomnienia ale nie dla osławienia y kiedyby oniesławili, obowiązani, do restytucyi. Jako zaś zniewaga nie jest pokątna y zaoczna, ale na oczy występki wyrzucająca, ten który ją ponosi, lubo ją y mógłby dla zaślugi znieść cierpliwie, jednakże do tego nie jest

jest obligowanym, tylko kiedy ją przyimie od Przełożonego, lub w okolicznościach, w których by przewidział, z odpowiedzi większe zgorzzenie, inaczey podług Doktorow Nauki, może y owszem powinien zgromić uwłaczającego sobie, raz dla zbicia śmiałości jego; powtóre: dla niedania zgorzzenia drugim przytomnym, z ostrożnością jednak podług Prowerbiialisty. *Odpowiedź głupiemu podług głupstwa jego, aby się nie rozumiał, byź rozumnym.* to jest: nie wchodząc w wzajemne jego łajanie.

Co się rzekło, o obmowie y znieważeniu, to ma się rozumieć y o zawstydzaniu, y innych oniesławienia bliźniego sposobach, wyż wyrachowanych, gdyż y te w proporcyi materiy będą grzechem śmiertelnym lub powszednim. O sekrecie dokładniey nieco nadmienić trzeba.

P. Co jest sekret? y czy może byź wyiawiony?

O. Sekret jest powierzenie iakowey wiadomości pod obowiązkiem niewyiawiania oney. Oczym trzeba wiedzieć że każdy przyrzekłszy sekret powinien go dochować, zwłaszcza kiedy by z wyiawienia miały wynikać niechęć iakowa, pokrzywdzenie albo zasmucenie, y grzeszy podług materiy pokrzywdzenia; Kiedy by

dy by powierzający sekret z wyjawienia nie miał, y niepokazał uwartwienia, wyjawiający wolny od grzechu. Pafzkwile y kalumnia pod sekretem dla tego powierzone aby rosły z większym niewinnego oczernieniem, y dla ujęcia mu sposobu emundowania się, nietylko mogą, ale z miłości bliźniego powinny być wyjawione, tym bardziey dla uchronienia publicznego dobra żaden sekret nie może być tajony.

P. Czy można cudze listy odpieczętować?

O. Jest wolno Monarchom y ich Ministerium nietylko nieprzyjacielskie odpieczętować Listy z których spodziewają się powziąć potrzebną dla Kraiu wiadomość, Ociec, Opiekun, Kurator y Przełożony mogą odpieczętować Listy podległych rządowi swemu, zwłaszcza kiedy by sądzili tego potrzebę. Krom tych żadnemu pod grzechem śmiertelnym nie jest wolno Listow cudzych odpieczętować y kiedyby z takowego otwarcia kto poniósł krzywdę, otwierający obowiązany do nadgrody. Listy otworzone walające się można czytać bez grzechu, ale kiedyby y w tych znalazł materyą potrzebną sekretu, niepowinien go publikować.

57. P. Jakie przyczyny ekuzują od restytucyi sławy y honoru?

Przed

Przed odpowiedzią, wiedzieć trzeba: że sława y honor nie jest to jedno. *Sława*: znaczy dobrą opinią u ludzi, którą sadzą kogo byź statecznym, cnotliwym rzetelnym y innych dobrych przymiotów czy to od natury danych czy przez aplikacyą y naukę nabytych. *Honor*: znaczy w człowieku powagę y zacność z Urodzenia, lub Urzędu, czy też z dystyngwowanych przymiotów dla których odbiera poważenie, w znakach powierzchownych więcey niżli inni w równości. Tych znaków z powagi niewyswiadczenie, a tym bardziey przez znaki nieczci affrontowanie, są uwłaczaniem honoru, Tak sława ujęta jako y honor obligują do nadgrody, y kiedy kto dyflamował w wlekając na kogo fałszywy występek, przed temiż osobami powinien wyraźnie kłamstwo swoje wyznać, kiedy prawdziwy, ale skryty występek wyjawil, nie może sobie przyznać kłamstwa, bo by tym samym kłamał, jednakże w restaurowaniu ujętey sławy powinien użyć takich słów, któreby z myśli słuchacza wyprowadziły infamią. Np. chwając w cnotie przeciwney występki, albo oświadczaiąc że słowa infamiące wyrzekł, z prędkości, letkości czy też nierozsądney passyi, jak gdzie łatwieyszy do uwierzenia pomiarkuje sposob. Przytym jeżeli przez to oniesławienie

był

był okkazyą uszczerbku substancyi, y to powinien nadgrodzić. Honor powinien bydź nadgrodzony albo przez przeproszenie za wyrządzoną niecześć, albo przez uczynienie, innym czasem y w teyże kompanij takiej czci, któraby y pierwszą niecześć nadgrodziła.

O. Pierwsza: Przyczyny uwalniające od restytucyi uiętej slawy są te: 1. Wzajemne infamowanie w równych występkach; kiedy bowiem który z nich przewyższył cięższe nawlekając kalumnie powinien pierwszy odwołać. 2. Kiedy obmówca y oszczerca u słuchających niepozyśkał wiary. 3. Podarowanie urażonego y infamowanego. 4. Zapomnienie, to jest: kiedy rozsiana nie sława wyidzie z pamięci ludzkiej, w ten czas bowiem odwołanie byłoby przypomnieniem. 5. Kiedy uięta sława jest powrocona, przez przeciwne godnych ludzi przyświadczenia. 6. Kiedy występki wyiawił z potrzeby zapobieżenia złemu. 7. Kiedy by nie mógł czynić restytucyi, bez podania siebie samego w większą infamią, jeżeli bowiem odwołując, w równą popadnie infamią powinien odwołać.

O. Druga: Co do wziętego honoru ponieważ ten przeproszeniem tylko lub wyświadczeniem czci nadgrodzony bywa,

co

co łatwo każdy wykonać może, chyba by iedna hardość na przeszkodzie była, przyczyn exkuzujących od takowey restytucyi wcale niema, zaczym te się tylko wyrażają, które mogą exkuzować od przeproszenia, y te są: 1. Nieufzanie letkie albo wzajemną nieczcią odplacone. 2. Kiedy inżym sposobem stanie się nadgroda, to jest przez znaki czci y przyjaźni, czy też przez interessowanie innych. 3. Kiedy nieufzany nie stoi oto: y niepotrzebuie przeproszenia. 4. Kiedy by przeproszenie mogło bydź przyczyną większey urazy. 5. Gdzie między iakowego stanu ludźmi nie jest w zwyczaju. 6. Godniejszy y Przełożony nie jest obligowany do przeproszenia tylko w przypadku wielkiego y nie sprawiedliwego zelżenia czy też nad przyzwoitość poniżenia. 7. Kiedy rozumnie wnosić się może że przeproszenie niebędzie przyjęte, albo kiedy urażony nadzwyczajnego przeproszenia wymaga.

P. Czy uiętą sławę umarłemu powinniśmy nadgrodzić? y po śmierci uwłaczającego czy sukcesorowie powinni nadgrodzić szkody przez umarłego za życia poczynione?

O. Każdy Człowiek y po śmierci ma Prawo possydowania dobrej slawy, którey nabył

nabył żyjąc, y każdy iey uwłaczający iako nie tylko równie, ale y więcey grzeszy uwłaczając umarłym, tak jest o-
bowiazanym do przywrocenia sławy więtey, Tak też iako każdy żyjący był w obowiązku uczynić restytucyą temu, kogo pokrzywdził, umarłszy wolnym tylko został od nagrody osobistej iako to od odwołania, ale krzywdy w substancji poczynione przez sukcesorow Dobra iego posiadających powinny być nagrodzone tak iako y wszystkie inne, podług generalney reguły: Kto posiada Dobra posiada i ciężary.

58. P. Co jest złe porozumienie? y jakim jest grzechem?

O. Złe porozumienie jest ułożone w myśli zdanie niewątpliwe posądzające bliźniego o iakowy występki, na lekich y takich konjekturach, z których rozumnie takowego występku wnosić nie można. Nazywa się *Zdanie niewątpliwe*, powinno bowiem być takie, aby w podanej okoliczności był determinowanym y publicznie wyrazić y w potrzebie zaprzężyć. Kiedy bowiem ma bojaźń wyjawienia drugiem tego swiego zdania a tym bardziey upornego utrzymywania za prawdę, znak jest że ma tylko suspicyą, czyli podeyrzenie. a te y w ciężkich materyach

teryach, jest grzechem tylko powszednim, procz kiedyby było formowane o Osobie dystyngwowaney powszechną estymacyą z Cnot mającey. Przełożeni formując sobie zdania choć na małych konjekturach o podległych rządow swoim nie grzeszą, do nich albowiem należy explikować y dochodzić prawdy w ich czynach.

O. *Druga*: Złe porozumienie wykracza naprzód przeciw miłości bliźniego która przykazuje abyśmy postępki bliźnich naszych na dobre tłumaczyli; wykracza y przeciw sprawiedliwości posądzeniem niewinnego y jest śmiertelnym lub powszednim grzechem podług wielkiej lub małej materyi. Kiedy by takowe swoje zdanie innym wyjawiał, y ci poznawszy blahe konjektury uwierzyli, także grzeszą, y wyjawiając drugim równie z pierwszym są obowiązani tak do ufundowania w sobie samych dobrej o nim opinii, odrzuciwszy lekomyślne zdania, iako y do odwołania przed któremi mówili. Kiedy będą konjektury rozumne y każdego do takowego zdania nakłaniające, posądzenie nie będzie grzechem choćby się z prawdą niezgadzało, gdyż każdy dający okkazyą złego o sobie rozumienia, sam sobie winien, y rozum ludzki praw-

dy nie przenika, ale iey z okoliczności dochodzi. To jest Teologow zdanie; Należy nam iednak mieć na pamięci słowa Pawła Świętego 1. do Korynt: 4. *Prezde wremene nycztoże sudite, dondeże przyidet Hospod, iże y oswitit tajnaia tmy y obiawit sowity serdecznyia*. Y w Rozdziale 13. opisując przymioty miłości mówi, że *Miłość jest miłosierna, niemyśli złe y wszystko w dobre tłumaczy*. Tenże pisząc do Tymoteusza zakazuje mieć złą suspicyą o bliźnim. Każdy więc zbawiennicy y bezpieczniicy czynić będzie, własnych a nie cudzych czynów postrzegając.

§ DZIEWIĄTY.

O DZIEWIĄTYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

39. P. Jakie jest Dziewiąte Przykazanie? y co za obowiązek iego?

O. Dziewiąte Przykazanie w tych się zamyka słowach: *Nepożaday Zeny bliźniaho twoieho*. Przykazuje więc abyśmy nietylko w uczynku, ale w myśli

y sercu

y sercu zupełną zachowali czystość chroniąc się od pożądliwości cielesney. Którą dwojako rozumieć trzeba: Jedną bowiem jest z przestępstwa Adamowego na wszystkich rozciągniona y ta jest wewnętrzna krwi gorącość do cielesności pobudzająca y nie jest grzechem, owszem przy pomocy Boskiej przekonana y oddalona, pomnaża nas w cnotach y zasługach. Druga pożądliwość jest dobrowolne na wykonanie pierwszej y pobudzającej zezwolenie, y że natura ludzka do pożądliwości łatwo skłaniać się zwykła, dla tego ią Bóg nietylko w uczynkach, ale w myśli y sercu chciał mieć zakazaną y zakazał, ponieważ doskonałym zezwoleniem przyięta do serca, ledwie może być od uczynku utrzymana, y chyba tylko za osobliwszą pomocą y łaską Pana Boga.

P. Czego w szczególności to Przykazanie zakazuje?

O. Naprzód zakazuje myśli cielesnych, nie tych, które nam pożądliwość prezentuje mimo woli naszej, ale dobrowolnego bawienia się w tych myślach imaginując czyny y osoby nie przytomne z takim ukontentowaniem, iakoby to było w uczynku choćby bez chęci do uczynku, y te z dobrej woli y z zupełnym zezwoleniem przypuszczone zawždy są grzechem śmiertel-

śmiertelnym szukanie y umyślne takowych myśli naprowadzenie jest także grzechem śmiertelnym. Nie z dobrej woli y z niezupelnym zezwoleniem przyięte będą grzechem powzednim.

Powtore zakazuje požądania uczynków cielesnych, to jest: kiedy krom myśli y ukontentowania, przystąpi chęć do serca wykonania iey, y byłaby w skutku wykonana gdyby się do tego otworzyła łatwość. Takowe myśli z chęcią dobrowolnie y z uwagą przypuszczone są grzechem śmiertelnym, y tego rodzaju, do iakowey osoby myśl y chęć dążyła; kiedy do Mężatey lub Mężatego będzie w rodzaju cudzołóstwa, iako y Chrystus powiedział: *Wozrywiy na żenu wo iezę wozżeliti jej, preluhy sotwory so nou wo Serdocy swoiem.* Toż się ma rozumieć y o innych rodzajach w szóstym Przykazaniu wyexplikowanych, zaczym okoliczności rodzaj grzechu odmieniające na Spowiedzi powinny być wyiawione.

P. Wdowa, przez immaginowanie za Męża praktykowanych uciech, czy grzeszy?

O. Kiedy iey myśl, y imaginacya z ukontentowaniem zastanawia się na czynach przeszłych y z nich mianych uciechach,

nie

nie będzie to grzechem śmiertelnym; Kiedy ich sobie immaginuje iakoby teraz dziejące się grzeszy śmiertelnie. Toż się ma rozumieć y o zaręczonych kiedy immaginując ukontentowania przyszłe, prezentują ie sobie za aktu czyniące się.

§ DZIESIĄTY.

O DZIESIĄTYM PRZYKAZANIU DEKALOGU.

P. Jakie jest Przykazanie Dziesiąte? y do czego obowiązuje?

O. Dziesiąte Przykazanie wyraża się temi słowy: *Nepožaday ani sluhi ani sluzebnicy, ani wola, ani osta, ani żadnoy riczy bliźniako Twoiego.* Jako bowiem pożadliwość cielesna, nayłatwiej ludzi do grzechów cielesnych skłania, tak równie chciwość zabogacenia, łatwo ludzi do pokrzywdzenia innych przywiązuje, dla tego y ta chciwość jest od Boga nie tylko w czynach ale y w żądaniu zakazana. Więc to Przykazanie zakazuje, naprzód żądania cudzych rzeczy zmierzającego do pokrzywdzenia

dzenia drugiego; Kiedy bowiem żądanie zmierza do iakowey rzeczy, którą widział u drugiego, niebędzie miało przyłączoney intencyi pokrzywdzenia, nie będzie grzechem. *Np.* żądając aby mu była sprzedana lub darowana.

Immaginowanie same złych czynów y pokrzywdzenia, z ukontentowaniem, jest grzechem, prócz kiedyby się cieszył nie z pokrzywdzenia, ale z dowcipnych sposobów, któremi kogo oszukał; tym bardziej żądza pokrzywdzenia jest grzechem wielkim lub małym, podług materyi pokrzywdzającej, tak iakoby aktu czy ukradł, czy oszukał. Chęć także zbyteczna zebrania wielkiego majątku, by też niezmiernie ku pokrzywdzeniu jest grzechem bo wprowadza częstokroć w pokrzywdzenie oraz żądać wojny, głodu, w których mógłby on korzystać, jest grzechem.

ROZ-

ROZDZIAŁ III.

O PRZYKAZANIACH CERKIEWNYCH.

P. Wiele jest Przykazań Cerkiewnych y 41. które?

O. Przykazań Cerkiewnych na cały lud prawowierny ustanowionych rachuje się Pięć: 1. Dny Swiatyja swiatyty. 2. Posby ot Cerkwy postanowlenmy zachowaty. 3. Spwid roczniiu odprawity, y Tila y Krowy Chrystowoy okolo Paschy pryczaszczatysia 4. W czas ot Cerkwe zakazany wesela niesprawlaty. 5. Desiatyny oddawaty. Jest tu mowa iako się rzekło o Przykazaniach na cały lud Prawowierny ustanowionych, mogą bowiem po Prowincyach y Dyecezyach bydź ustanowy, które ich tylko obligować będą.

Z § PIER-

§ PIERWSZY.

O SWIĘCENIU DNIA SWIĘTEGO.

42. **P.** Wielorakim sposobem Dni Święte mają być Święcone ?
- O.** Dwójakim: Wstrzymaniem się od robot ciężkich, y słuchaniem Mszy Świętey.
- P.** Jakie roboty rozumieją się ciężkie y zakazane ?
43. **O.** Te wszystkie, które wielkiej cielesney pracy potrzebują, y zmierzają do pożytku dla ciała, iaka jest praca koło roli, tudzież około domu: kopania, budowania, u Kobiet przędzenia, chust mycia, chleba pieczenia y tym podobne. Jeść gotować y piec to, co tego dnia ma służyć do stołu nie jest zakazano, tudzież prace dążące do poratowania zdrowia ludzkiego, iakie są Aptekarzow, Hirurgow w potrzebie, nie są zakazane.
- Powtórę:* Są zakazane Jarmarki y targi, a to z przyczyny aby nie zabierały czasu do Nabożeństwa, na którym dni Świąteczne powinny być trawione, ale te po wielu mieyscach zwyczajami są wprowadzone. Zakazane także wielkie polowania, ryb łowienia, częścią że są
- pracy

O PRZYKAZA: y PRAWACH 371.

pracy ciężkie, częścią że czas także Nabożeństwu zabierają bez potrzeby.

Potrzebie: Akta wszelkie Sądowe są zakazane, to jest Akta publiczne, iako pozowania, na Sądy zasiadywania, przysięgi słuchanie, stron, czy też świadków y tym podobne, ale można prywatnie informować Sędziów w sprawach gotując się do nich, czytać y pisać (y owszem czytanie y pisanie y w innych potrzebach, choćby y dla zysku nie jest zakazane) nauczać można. Malarze także, kiedy by zaczęte malowanie potrzebowało nieustannej kontynuacyi, mogą malować, zaczynać iednak, a tym bardziey kolorów preparować nie należy, gdyż te są roboty ciężkie. Układanie ciężarów do drogi jest zakazane, ale samo iechanie jest pozwolone. Igrzyska nieprzyстойne y pracowite są zakazane, ale uczciwa rekreacya do rozweślenia myśli służąca, choćby z użyciem Muzyki, w czasie Nabożeństwu nieprzeszkadzającym, jest wolna. Pijaństwa, iako nigdy nie są bez grzechu, tak w Święto ciężłym są grzechem.

Wszystkie te zakazane roboty, mają się rozumieć za zakazane, nie tylko do zgwalcenia dnia całego, ale też y do znaczney jego części, choćby też przerywając *Np.* pracując godzinę, dzień zaś y czas do święcenia przeznaczony, powszechnym zwyczajem

Z a c z a i e m

czaiem zaczyna się od północy poprze-
dzającej, a kończy na północy drugiej.

44. P. Jakie przyczyny uwalniają od grzechu,
czyimających w dni Świąteczne roboty
zakazane?

O. *Pierwsza* Przyczyna: zwyczaj, który
w ten czas się rozumie godziwy y Cer-
kiewne Prawo niełamający, kiedy od Bi-
skupów, którzy mają moc tłumaczenia y
rezolwowania w iakich okolicznościach,
mieysc, sposobów y czasów, może być
co pozwolono, w dzień Świąteczny, z
rzeczy generalnie zakazanych, nie będzie
naganiony, tym sposobem wprowadzone
są w Święta Jarmarki. *Druga*: Utrata
iakowego zysku czasowi y dniowi tak
przywiązanego, że nazajutrz nie może
być nadgrodzony. Cerkiew bowiem
Święta będąc Matką, przykazaniami swe-
mi, z utratą znacznych pożytków nie-
zdaie się obligować, natym fundamencie
w czasie zbierania z pól, kiedy by nad-
chodziła snota, zboża pożęte, czy też po-
koszone, tudzież siano wolno grabić, u-
kładać, wozić. *Trzecia*: Nagła potrzeba
własna czy też bliźniego, iako Np. w
przypadku wszczętego pożaru należy go
gasić aby się nie szerzył. *Czwarta*: Kie-
dy by z okoliczności zdarzyła się potrze-
ba iakowej roboty dążącej do czci y
chwaly

o PRZYKAZA: y PRAWACH 373.

chwaly Pana Boga, tak wolno w Święta
dla następującego Festu stroić Cerkiew
y Ołtarze, choćby to było z pracą, y do
tych to robot zmierzał Chrystus, kiedy
mówił u Mateusza w Rozdziale 12.
*Świąszczennicy wo Cerkwi Subotu skwer-
niat y na powinny sut.* Przez to ie-
dnak nie ma się rozumieć pozwolone bu-
dowanie Kościołów czy też Cerkwiów,
rznienie Ołtarzów y tym podobne na-
gley potrzeby nie mające. To też w wy-
rachowanych okolicznościach y potrze-
bach w których Cerkiew Boża zdaie się
pozwalać y pozwala robot zakazanych
zachować się ma, aby każdy robiąc był
na sumnieniu ubezpieczony, jeżeli jest ła-
twość y czas pozwala powinien udać się
do rady Parocha, aby ten uważył potrze-
bę, y przyłączył pozwolenie swoje; bo
tego pozwolenia każdy dla siebie tłuma-
czyć nie powinien, y może się uwieść
chciwością, albo nieporozumieć czy jest
potrzeba.

P. Obowiązek słuchania służby Bożej co 45.
w sobie zawiera?

O. *Pierwsza*: Każdy tak Świecki iako y
Duchowny nie celebriujący w każdą Nie-
dziele y Święto Uroczyste powinien pod
grzechem śmiertelnym słuchać Służby
Bożej

Bożey iedney całej, a nie zedwóch złożoney, iakoby się zdarzyło, kiedyby kto trafił na Celebrującego, iuż do Konsekracyi przystępującego, y tey do końca wysłuchawszy, a drugiego celebrującego wysłuchawszy do Konsekracyi odszedł; y że takowym sposobem obligacyi słuchania Służby Bożey, zadofyc się nie uczyni. Daie to poznawac Propozycya od Innocentego XI. potępiona: *Zadość czyni Przykazaniu Cerkiewnemu słuchania Mszy, który dwóch, czy trzech, albo czterech razem słuchających różnych celebrujących. Od Episto do końca słuchający y ten komuby z potrzeby po Kommunii Kapłana wyjść przydarzyło się, czynią zadofyc.*

Q. *Druga:* Do zadofyc uczynienia słuchania Służby Bożey ma się zachować. 1. Przytomność taka, aby mógł widzieć Kapłana celebrującego, czy też słyszeć y znać iakie się Tajemnice odprawiają z ułożeniem pobożności powierzchowney złączoney z Nabożeństwem wewnętrznym. Tak przykazał Synod Trydentski w Sesyi 22. *Abey przystoynym ciała ułożeniem, pokazali się, myślą y pobożnym serca affektem, a nie tylko ciałem przytomnemi.* Kto więc czas strawił na dykursach y uwagi niemiał, Mszy nie słuchał.

chał. Podczas wielkich konkursów, czy też ktoby miał słuszną tego przyczynę słabości, lub inną, zadofyc uczyni stojąc za drzwiami, byle mógł poymować odprawę, ślepy y głuchy, byle miał wewnętrzną do słuchania dyspozycyą, samą przytomnością zadofyc czyni przykazaniu. 2. Każdy powinien mieć intencyą słuchania, to jest: swoią intencyą powinien łączyć do intencyi celebrującego, wraz z nim ofiarując się Bogu w wszelkich potrzebach, inaczej słuchanie niepochoziłoby z cnoty religii, iako Cerkiew Boża przykazała, przeto będący pod czas Mszy dla iakowey tylko ciekawości, a nie z intencyą słuchania, nieczyni zadofyc. Do Intencyi słuchania może bydz przyłączona intencya zadość uczynienia Przykazaniu, ale sama intencya słuchania jest dostateczna. 3. Msza Święta ma bydz słuchana z attencyą, która jest trojaka: *Jedna* zastanawiająca się na uważaniu czynów Kapłana. *Druga:* roztrzasaająca sens słów, które czytając wymawia. *Trzecia* rozmyślająca Tajemnice w straszney tey Offierze zamykające się. Dwie poslednie są doskonalsze nad pierwszą, ale do dofyc uczynienia pierwsza tylko jest potrzebna, inaczej lud prosty nigdy by zadofyc nie czynił.

P. W iakiey Cerkwi ma bydz. sluchana sluzba Boza ?

O. Lubo nie jest scisty obowiazek sluchania sluzby Bozey w wlasney Parochyalney Cerkwi, zaleca to iednak Synod Trydentski Biskupom w Sessyi 22. aby te powinnośc przekladali ludziom. *Maią upomnać Biskupi ludzi, aby często do swoich Parochyi przynajmniej w dni niedzielne y uroczystsze Święta chodzili.* Y Alexander VII. potępił Propozycyą Janseniusza. *Nikt na sumnieniu w Parochyi swojej bywać, nie jest obowiazanym, ani dla roczney Spowiedzi, ani dla Mszów Parochyalnych, ani dla sluchania słowa Bozego, Prawa Boskiego, artykułow wiary, nauki obyczajow, które tam przez katechyzmy opowiadają się.* Zaczem iawna jest Cerkwi Bozey nauka y przykaz. na sumnieniu obowiazujący, aby każdy ile by była łatwość w święta przynajmniej uroczystsze bywał w Cerkwi Parochyalney, y ktoby z lenistwa á tym bardziej przez kontempt, niechciał nigdy w niey bywać, wcale grzeszy, gdyż Parochyalna od każdego Parochyanina powinna bydz. szczegulniey szanowana y poważana, iako wlasna Matka; Podróźni tam powinni sluchać, gdzie się w dni niedzielne y święteczne znajdować będą.

P.

P. Jakie są przyczyny uwalniające od sluchania Sluzby Bozey ?

O. Pierwsza: *Niemoc cielesna* przez chorobę, alboliteż przez osadzenie w więzieniu.

Druga *Niemoc moralna*, to jest: kiedyby kto niemógł pòysć do Cerkwi bez znacznego á pewnego pokrzywdzenia, czy to w dobrach do Duszy ściągających się. Np. Panienska bojąc się zafadzek y zgwalcenia, czy też w dobrach doczesnych przewidząc y obawiając się napadnienia na Dom Łotrów, albo spalenia, á tym bardziej kiedyby rozumnie bał się na drodze ataku do zabicia albo zchwytania w niewolę, tudzież nie mogący pòysć bez zaciągnięcia infamii, iako to Panna obrzemieniona powszechnie za pocziwą mianana, niemający odzienia dostatecznego do ogrzania w zimie; Zabawni powinności, iako to: Żołnierze na waroie, Stróże, Pastusi, czeladź w Domu potrzebna; ale w miejscach w których wiele Mszów bywa od rana aż do Południa, kiedy by w tym dnia przeciagu mogła się obrąć pora y godzina do tego bezpieczna y łatwa, każdy powinien sluchać Mszy tey, która się odprawuie w czasie dla niego sposobnym. Tak Panienska zkażona może pòysć ciemnym rankiem, kiedy może bydz. niepoznana

znana, Żołnierz może słuchać z szedłszy z warty, chorzy zaś powinni się radzić Doktora kiedy jest, czy może wyjść, albo nie.

Trzecia: *Odległość miejsca* ale ta wszystkich nie uwalnia, którzy bowiem mają łatwość, bywać powinni, osobliwie gospodarze y gospodynie, a kiedy sami zostaną w Domu, dzieci y czeladź wysyłać powinni. Przy odległości, kiedy się zdarzy zła przeprawa błot, czy też rzek ta wszystkich w czasie wielkich wylewów uwolni, tudzież zbyt oddaleni tak, że od rana niezdąży na Mszę, co Niedzieli y Święta nie są obligowani, jednakże iak mogą częściej, y postrzegając, aby nieopuszczali, z lenistwa, bywać w Cerkwi na Summnienu obligowani.

Czwarta: *Zwyczay* miejscami dla kobiet zachowujący się, aby przez dni żałoby, czy też po porodzeniu, aż do Czterdziestu dni, to jest do wyvodu, z domów nie wychodziły, tylkoż y z infzych przyczyn wychodzić niepowinny, y kiedyby wychodziły, y na Msze chodzić powinny.

Piąta: *Censura Kanonna*, a zatym kto zostaie w kłatwie większej, w Interdykcie osobistym, nie powinien bywać na Mszach dopóki nie otrzyma absolucyi.

Względem obowiązku słuchania Służby Bożej te ieszcze wiedzieć trzeba przestrogi:

I. Ze

1. Ze ta obligacya tak jest przywiązana Dniu Świętecznemu, że w dzień powszedni poprzedzający, czy też następujący słuchaniem nie nadgradza. 2. W Parochiach gdzie tylko iedna Cerkiew, y iedna Służba Boża, kto nie zastanie całej ale przyjdzie przed Konsekracyą, a choćby y później, powinien reszty dosłuchać. 3. Kto bydź nie może na Mszy, w nadgodę powinien nieco odłożyć czasu na Modlitwę, a tym lepiej tę porę y godzinę w którą Msza Święta zwykła się odprawować. 4. Panowie y Gospodarze wiedzieć mają, że grzeszą jeżeli Czeladzi, mając na to łatwość, na Msze Święte nie wysyłają, leniwych nie przymuszają.

P. W dzień Święteczny po odprawionych 47. Nabożeństwach, czym się ma lud bawić w Domach?

O. Lud pracowity y nieuczony, po wysłuchanym Nabożeństwie, resztę czasu może trawić na odpocznieniu, ale dzieci powinien wysyłać na Katechizm. Lud wyższej kondycyi y uczony, z większej części powinien się zabawiać czytaniem Książ Duchownych. A przynamniej generalnie wszystkim wystrzegać się trzeba grzechu, który z okoliczności Święta, większym się staie, y owszem podług zdania

zdania Antonina Świętego: *grzech w Święto popelniony zaciąga Świętokradztwo.* Ta okoliczność dnia Świętecznego ciągnie grzech w inſzy rodzaj, bo oie-
leśnie grzeszący w Święto, grzeszy przeciw dwóm Przykazaniom: Niecu-
dzołóż, y przykazującemu dzień Święci. Y Kanon pierwszy w Księdze o prawdzi-
wey y fałszywey pokucie przykazuje Spowiednikom uważać tę okoliczność mówiąc: *Niech uważy iakość grzechu z mieysca y czasu, należy bowiem pokuto-
wać cielesnie grzeszącemu, jeżeli na mieyscu Świętym y jeżeli w czasie do Nabożeń-
stwa naznaczonym, albo w uroczystości Świętych, wszelka takowa różność ma-
bydź na Spowiedzi wyjawiona y opła-
kana.*

§ DRUGI.

o POSTACH.

48. P. Co jest? y wieloraki jest Post?

O. Post jest wstrzymanie się od iedzenia y napoju, w czasy y dni od Cerkwi Bożey przepisane, y ten jest dwoiaki: Pierwszy *Naturalny*, to jest: wstrzymanie się od za-
życia wszystkich rzeczy do pokarmu y
napoju

napoju służących czy też sposobem lekar-
stwa zażywać się zwykłych, y to by też
w najmnieyszey kwocie, y taki post na-
znaczyła Cerkiew Święta od pulnoey za-
chować Kapłanom celebrować mającym, y
wszystkim wiernym do przyięcia Nay-
świętszey Kommunii gotującym się.

Drugi *Cerkiewny*, to jest: dobrowolne
wstrzymanie się od zakazanego potraw ro-
dzaiu w czasach od Cerkwi Bożey ozna-
czonych. Ten post iako funduje się na
Cnocie wstrzemięźliwości, dopełnienie o-
nego powinno pochodzić z dobrej woli y
intencyi, y ten, kto nie ie z niedostatku, nie
jest poścujący. Przytym tenże post zaka-
zuie tylko potraw ale nie napoju, zaczym
w dni postne wolne jest trunków używanie,
iako to: piwa, miodu, wina, gdyż te służą
częścią do zgaśzenia pragnienia, częścią do
dygestyi; Cokolwiek zaś przez się, y z na-
tury jest ordynowane do pokarmu, choć
rzadkie, iako to: Mleko, rosoły y tym po-
dobne, nie mogą się używać bez złamania
postu.

Post Cerkiewny ściśle wzięty dwie rze-
czy ma mieć w sobie zachowane. 1.
wstrzymanie się od potraw zakazanych
mięśnych, czy też y maslnych. 2. Porę-
iedzenia podług zwyczaju południową y
iedno iedzenie, nie używając ani śniadania
ani

ani kollacyi chybaby mierney tylko y w potrzebie wyglodniałego żołądka, y taki post pryncypalnie ma bydź zachowany w Kwadragesimie, która nazywa się wielkim postem, y to kròm Sobot, y Niedziel, w które Cerkiew Boża zakazała tylko używania potraw mięsnych y maślnych, zostawiwszy wolność iedzenia, ile razy appetyt potrzebować będzie.

Sposob ściślego postzenia, ściąga się tylko do ośob wolnych od prac ciężkich, a zatym rolnicy, y rzemieślnicy ciężko pracujący, obligowani są tylko do wstrzymania się od potraw zakazanych, jako y wszyscy powszechnym zwyczajem w wszystkie inne posty, jako to: *Piotrówkę* Zaczynającą się w Poniedziałek po Nedeli Wsich Swiatych, a kończącą przed dniem Świętych Apostołów Piotra y Pawła. *Sposówkę* Zaczynającą się dnia Pierwszego Augusta, a kończącą Dnia czternastego tegoż Miesiąca, tudzież Dni uroczyste *Ścięcia Świętego Jana* y *Podwyższenie S. Krzyża*. *Filipówkę* Zaczynającą się Dnia Piętnastego Nowembra, a kończącą Dnia Dwódziestego czwartego Decembra, y w całym Roku Szrody y Piątki, kròm tygodniów na iedzenie potraw mięsnych y maślnych od Cerkwi Świętey dyspensowanych, pościć zwykli, niezachowując iedno iedzenia, y czasu iedzenia, ale

samo

samo tylko wstrzymanie się od mięsnych y maślnych potraw. Tymże sposobem zachowuje się y *Maślnica*, post wielki poprzedzająca.

P. Kto w dni postne za dyspensą ie z mięsem, czy może iadać ryby y wszelkie inne potrawy?

O. Benedykt XIV. Konstytucyą swoją uiał tey wolności, a zatym kto za dyspensą ie z mięsem, nie tylko ryb używać nie może pod grzechem, ale też powinien się wstrzymać, od potraw mięsnych z wielkimi przyprawami y od słoniny, gdyż te, Medyków zdaniem, zdrowiu szkodzą y ludziom w defektach zostającym zwykły się zakazywać. Przy tym y to wiedzieć trzeba: że dyspensowany na iedzenie mięsa powinien zachować porę, y miarę iedzenia, w które dni podług przepisu Cerkwi Świętey powinna bydź zachowana, kròm obłożnie chorujących, y iednostaynego appetytu nie mających.

P. Kto w dni zakazane często ie, wiele grzechów popełnia?

O. Jedzący potrawy zakazane, tyle razy grzeszy, ile razy ie, iedzący potrawy niezakazane ieden tylko grzech popełnia przeciw wstrzemięźliwości niezachowując miary, y pory, iedzenia. Ten komuby prze-

przeszkodzony y przerwany był obiad, uspokoiwszy przeszkodę może powrócić do iedzenia. Maiący także okoliczności y potrzebę, może iedzenie poranić byle iedno iedzenie zachował, bez potrzeby poranienia powinien zachować porę południową: Dlaczego y w Kapłańskich Pańszach Cerkiew Boża ustanowiła aby przed iedzeniem odprawiony był Niezpor znacząc to południowe iedzenie bydz wieszczą, y iuz wieszczą niepozwolona tylko w małej bardzo kwocie.

P. Łamiący Post dwoiakim ustanowiony Przykazaniem, wiele grzechów popelnia?

O. Przykazania wszystkie w nakazywaniu postów ieden mają koniec wstrzemięźliwości, y łamiąc go ieden tylko grzech będzie, tak właśnie iako w Niedzielę choćby inne przypadło Święto uroczyste, niesłuchający Służby Bożej ieden tylko grzech popelnia; ale kiedyby na ieden dzień post przypadł y z Przykazania y z Wotum, łamiący dwa grzechy popelnia, bo grzeszy y przeciw wstrzemięźliwości, y przeciw obietnicy swoiey co iest osobną materyą grzechu.

49. P. Jakie są przyczyny uwalniające od Postu?

O. *Pierwsza*: Słabość zdrowia y Konstytucyi nieprzyimuiącey potraw postnych, tylkoż

tylkoż podług Konstytucyi Benedykta XIV. powinno to bydz za wiadomością Lekarza y Parocha. Lekarz powinien dać świadectwo o słabości y potrzebie, a Paroch władzą Kościoła Świętego powinien dyspensować. Tylkoż ta moc służy Parochom w odległości od Officium mieszkającym y kiedy niema łatwości referowania się do Officium. Chorzy na łóżku zostający od Parocha odlegli mogą pozwolić sobie sami potraw zakazanych, albowiem Prawo konserwowania życia iest naturalne y więk-szey mocy, niżeli Prawo postu, które iest tylko Cerkiewne, y końcem, przy dobrym zdrowiu Ciała zmartwienia, nie zaś zdrowia psucia, ustanowione.

Powtóre: Ciężkie prace uwalniają od Postu, to iest że zachowując wstrzemięźliwość od potraw zakazanych, mogą więcey iesc nad iedno iedzenie, y to się rozumie nie tylko w pracach co do doczesności y potrzeb cielesnych, ale y Duchownych. Dlatego Kaznodzieie, Professorowie uczniowie, Parochowie strudzeni na usługę Dusz ludzkich iednoiedzenia zachować nie są obligowani. Cerkiew bowiem stanowiąc Post niecheiała przez niego tamować inze dobre uczynki; podróżny, pieszy y ten nie iest obligowany. Ale wymyslaący sobie prace dla rozrywki. Np. polowanie, przy którym

post nie może być zachowany, niezachowując grzeszy, tudzież wszelkie inne prace, choćby też z obowiązku pełnione ale nie słabiące, nie uwalniają od postu; Jako się pokazuje z Propozycji przez Alexandra VII. potępionej „ 30. „ *Wszyscy Urzędnicy, którzy w Rzeczypospolitej cielesnie pracują są wolni od obligacji postu, y niepowinni szukać upewnienia, czy praca ich zgadza się z postem.*

To też wiedzieć: kiedykolwiek przyczyna będzie wiadoma, pozwolenie zwierzchności Duchowney nie jest potrzebne, kiedy będzie wątpliwa, trzeba się udać do zwierzchności, aby ta uważała y y rezolwowała iey słuszność. Kto był słaby na początku postu, przyśzedłszy do zdrowia powinien pościć, króm kiedyby zachodziło niebezpieczeństwo recydywy. Młodzi nie są obligowani zachować iednego iedzenia aż po spełnionym roku Dwudziestym pierwszym. Niewiasty ciężarne y pierśmami karmiące nie są także obligowane do iednego iedzenia, a w potrzebie niezatrącenia pokarmu nie ma im być trudnione dyspensowanie y od potraw zakazanych.

§ TRZE-

§ TRZECI.

o SPOWIEDZI y KOMMUNII.

- P.** Z jakiego prawa wynika y co jest za 50. obowiązek powinności odprawienia Spowiedzi?
- O.** Człowiek po Chrzcie Świętym wpadłszy w grzech śmiertelny z Prawa y postanowienia Boskiego, powinien się tego grzechu Spowiadać, gdyż Sakrament Pokuty na to jest ustanowiony; Cerkiew Boża za rzecz potrzebną uznała częstsze Spowiadanie się, y prawem swoim przepisała aby każdy Spowiadał się raz w Rok; Tak ustanowiło Koncylium Laterańskie IV. w Kanonie 21. *Każdy obowiązuje płci wierny do lat poznania przyszędłszy sam wszystkich swoich grzechów przyznawniey raz w Rok szczerze ma się Spowiadać własnemu Kapłanowi, inaczej y żyjący od wstępu do Cerkwi odpada, y umarły Chrześcijańskiego pochowania mieć nie powinien.* Powszeczny zaś zwyczaj Synodem Trydentskim potwierdzony, udeterminował czas dopełnienia tey powinności, y złączył go z Kommunią Paschalną dla pewnieyszych pozyskać się mających

iących skutków wypływających z przyięcia Najswiętszego Sakramentu, przed którego przyięciem Spowiedź zawždy ma być odprawiona, nie tylko grzechów śmiertelnych, ale y powszednich, raz dla odebrania obfitszey łaski, powtore że każdy czy śmiertelny czy powszedni grzech popełnił, zdanie swoje powinien poddać pod rozsadek Kapłana. Co bowiem iemu się zdaie być grzechem powszednim, w istocie samey może być grzechem śmiertelnym, dla czego y Cerkiew Boża stanowiąc to Prawo, kiedy by y nie było śmiertelnych, każe spowiadać się y powszednich. Dla wykonania tego przykazania iako explikuje Tomasz Święty, każdy odprawić powinien Spowiedź ważną y pożyteczną, iako okazuje się z Propozycji od Alexandra VII. potępioney „ *Kto czyni Spowiedź dobrowolnie nieważną, zadość czyni Przykazaniu Cerkiewnemu.* A y nie mający żadnego grzechu, powinien w sposobie Spowiedzi prezentować się Kapłanowi.

Człowiek nieczyniący zadość powinności rocznego Spowiadania się ciężko grzeszy, y jest obowiązany Spowiadać się iak może prędzey po roku, gdyż moc przykazania przez to nieupadła; Pobożność zaś oobliwie zostającego w grzechu śmiertelnym, pobudzać powinna do iak nayprędzszego uspra-

wiedli-

wiedliwienia się przez Spowiedź, y ktoby miał rok cały trwać w grzechu śmiertelnym, takowe niedbalstwo nie będzie wolne od grzechu, należy zatem, ile kondycya Człowieka łatwości daie, y sposobności częścicy Spowiadać się, naymniey podług przepisu Synodu Zamoyskiego, trzy razy do Roku.

O istności y przymiotach Spowiedzi, dana jest wiadomość w Sakramencie Pokuty nadmieniając y to: że Penitent Spowiadając się grzechów, nie powinien wyjawiać w Spólnika, y ciężko grzeszą, tak Penitent wyjawiający, oprócz kiedyby uczynił z prostoty y niewiadomości, iako y Spowiednik wypytyjący o niego, gdyż to jest niewinne drugiego infamowanie, y choćby wypytywał z pobudki aby go mógł upomnąć, ponieważ y upomnienia w rzeczach na Spowiedzi mianych, czynić nie może bez złamania sekretu, y urząd jego jest leczyć rany Penitentów dobrowolnie Spowiadających się. Może iednak Penitent wyjawiać Spólnika, prosząc o radę iak by się z nim rozstał, bez poniesienia niesławy y krzywdy, którey od niego może się obawiać; każdy bowiem bardziey powinien przewidować własnemu sumnieniu y sławie, niżeli cudzey. Może także y Penitent wyjawiać y Spowiednik nakazać wyjawienie Wspólnika

nika kiedy bez wyjawienia nie może być poznany rodzaj grzechu, a przynamniemy wolny jest. Penitent wyjawić rodzaj grzechu, choćby z tego wyjawienia Spowiednik mógł poznać współnika. Np. Może y powinien Penitent wyjawić grzech Kazirodztwa w pierwszym stopniu, chociaż Spowiednik domyśli się z kim.

P. Co jest za obowiązek Komunii Paschalney?

O. Co się rzekło o Spowiedzi, toż ma się rozumieć y o Komunii, że z Przykazania Bożego mamy obowiązek przyjmowania Najswiętszey Komunii w życiu y przy śmierci, czy też w niebezpieczeństwie śmierci, a Cerkiew Boża ueterminowała czas Paschalny coroczny, częścicy jednak ten posiłek przyjmować należy, y kto go z lenistwa od roku do roku przeciąga nie jest bez grzechu, a tym bardzicy ciężko grzeszy przeciągając czas naznaczony.

51. P. Spowiedź y Komunia coroczna gdzie mają być odprawione?

O. W własney Parochyalney Cerkwi, z potrzeby jednak y za pozwoleniem Parocha mogą być odprawione w inzey Cerkwi, bez pozwolenia zaś to się dziać niepowinno. Każdy bowiem Paroch o
tey

tey Spowiedzi y Komunii wiedzieć powinien, ale też y Paroch z słusznych przyczyn niema trudnić pozwolenia, y kiedy by komu zaśła trudność dopełnienia tych obowiązków w naznaczonym czasie, może ie przedłużyć y na inzy czas odłożyć. Jedna tylko ta Spowiedź y Komunia powinna być u Parocha, lub za wiadomością iego, inne podług dobrej każdego woli mogą być odprawione w inzych Cerkwiach, tylkoż kiedy by kto ten czas zwlekał, a potem w inney Cerkwi Spowiadał się y Komunikował, Przykazaniu zadość nie uczynił, ponieważ y podróżny lubo tam gdzie go ten czas zastał, może y powinien to wykonać, powrociwszy jednak do Parochyi powinien powtórzyć, a przynamniemy pokazać Parochowi dowód że się w czasie Spowiadał y Komunikował.

P. Jakie są kary na niedopełniających to 52. Przykazanie?

O. Takowi podpadają osobistemu Interdyktowi, dla którego nie mogą mieć wstępu do Cerkwi, a po śmierci nie mają być chowani na mieyscu poświętnym, iako się okazało z słów Koncylium Laterańskiego, które też kary extendowało y do nieprzyimujących Komunii Paschalney, tylkoż kara Interdyktu nie spada samym uczynkiem.

P. Rufin zostający w czas Paschalny w miejscu na którym mieć nie może swego Obrządku Kommunii, czy może przyjąć Łacińską?

53. O. Powszeczna Doktorow y Kanonistow rezolucya zgadzająca się z ustawą Koncyliow y Konstytucyami Stolicy Apostolskiej, że lubo wolno jest Grekom w wielkiej potrzebie Np. w niebezpieczeństwie śmierci, przyjąć Komunię Łacińskim obrządkiem w niebytności Greckiego Kapłana, czasu jednak Kommunii Paschalney, ciż Teologowie nie uznają za wielką potrzebę y każą ją odłożyć, do czasu w którym będzie sposobność mieć Kapłana Obrządku swego. Kiedy by zaś wyciągała potrzeba wieloletniego bawienia na miejscu, y że w tak długim czasie bez Kommunii być trudno, może Komunikować Łacińskim Obrządkiem. Przez to jednak nie ma się rozumieć, aby już odmienił Obrządek, y niepowinien powracać do Obrządku własnego, powróciwszy bowiem do własney Parochyi, lub na miejscu gdzie jest Cerkiew, y Kapłan Grecki, powinien Komunię przyjmować podług własnego Obrządku, gdyż pozwolenie w potrzebie pąty tylko trwa, póki y potrzeba.

Takowa Teologow rezolucya, ma po sobie

sobie y nową Konstytucyą Benedykta XIV. Zaczynającą się: *Demandatum Caelitus*, wydaną do Greko - Melchytow Dnia 24. Xbra, Roku 1743. która w § 18. tak o tym dysponuje: *Gdyby w przyszły czas, Grekom z potrzeby dla niedostatku Parocha Katolickiego Obrządku Greckiego Chrześt lub inno Sakramenta od Łacińskiego Prezbitera przyjąć zdarzyło się, oni dla tego niepowinni być rozumieni iakoby Łaciński Obrządek przyjęli, ale wszelką wątpliwość oddalwszy, Obrządek Grecki, w którym się urodzili zachować będą obowiązani, y tenże poniekąd, za trwaniem wspomnioney potrzeby we wszystkich rzeczach, w których mogą, a szczególnie w zachowaniu Postow, niech zatrzymują: w innych zaś zupełnie odnowić y postępować mają, wraz iak tylko Biskup albo Paroch Grecki powróci.* Z tych słow Konstytucyi daie się iawnie poznać, że choćby Rufin w potrzebie przyjął Komunię Łacińską, przeto nie przyjął Obrządku Łacińskiego ale swój własny zachować powinien, y posty zawždy zachować powinien, króm służących, którzy swoiey kuchni nie mają. O Kommunii dana jest obszerniejsza nauka w Sakramencie Eucharystyi.

§ CZWARTY.

O NIESPRAWOWANIU WESELA.

54. Cerkiewne Przykazanie zakazało sprawić wesele w czasy niektóre, a te są cztery posty wyżey wyrachowane y po postach, iako to po skończoney Filipowce, aż do Bohoiawlenia, po skończonym wielkim Poście aż do Niedzieli Przewodney, nie mogą się sprawować wesele, mogą jednak być czynione zaręczyny y zapowiedzi; Y to zakazana jest tylko Uroczystość, Wesele, iako to publiczne w Cerkwi Szlubu branie, Muzyki, Tańce, Ochoty y traktamenta. Prywatnie zaś opuściwszy te solenności Szlub przez Parocha, czy też za iego pozwoleniem przez innego Kapłana, używszy dwóch świadków, może być dany w zakazane czasy, na to jednak przystoi mieć pozwolenie od Biskupa, czego Parochowie postrzegac powinni.

§ PIA-

§. PIĄTY.

O DZIESIĘCINACH.

P. Co jest Dziesięcina y jakim Prawem ustanowiona?

O. Dziesięcina znaczy Dziesiątą część wszelkich pożytków sprawiedliwie nabytych, ale powszechnym zwyczajem Dziesięcina nie ściąga się więcej, iak do dziesiątego snopa, y to nie każdego zboża, a miejscami y dziesiąty snop nie jest w rygorze ale od gruntu. Np. od Włoki kopa, lub mnię. Wszystko to jednak zawiera się pod imieniem Dziesięciny.

O. Druga: Dziesięcina Kapłanom Ołtarzowi służącym, Boskim Prawem y Kościelnym jest przykazana, a zatym kto iey nie wypłaca, ciężko grzeszy przeciw sprawiedliwości, y iako rzecz cudzą zatrzymujący zawždy jest na sumnieniu obowiązany do oddania, y Dziesięciny iako Prawu Duchownemu podległej, y na wyżywienie Ministrów Cerkiewnych od Samego Boga wyznaczoney żadna Świecka Osoba sobie aplikować, y przywłaszczyć nie może.

P. Krom Dziesięciny czy są inne datki na sustenta-

sustentacyą Cerkiewnych Ministrów wyłączone?

O. W Starym Testamencie nakazane było wypłacenie Prymicyi, czyli pierwszych pożytków z pól y winnic, na dzięk czynienie Bogu, iako dawcy wszego dobra. W nowym Testamencie to Prawo ustało, y placenie tylko Dziesięcin, Prawem Ewangelicznym utwierdzone. Z pobożności wiernych różne po różnych miejscach uchwalone Offiary, na Ołtarzu składać się zwykłe, które iako pochodzą z dobrej woli, a nie z Prawa, za czasami uśtaiają, lub odmieniaią się, y wierni do oddawania onych nie mogą być przymuszani, chyba kiedyby inzego nie było sposobu wyżywienia Duchownych miejsc potrzebnych, y to z prawa Miłości.

56. P. Jakie są przyczyny uwalniające od Dziesięcin dawania?

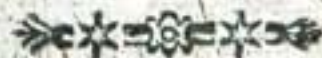
O. Pierwsza. Przywilej, ale ten od żadnej władzy świeckiej wychodzić nie może, y nie uwolni od oddawania, tylko który by był wydany od Stolicy Apostolskiej, gdyż iako się wyżej rzekło, Dziesięcina z mocy postanowienia swego podlega Prawu Duchownemu.

Druga: Zwyczaj prawnie przez uprowadzenie innych sposobów do sustentacyi Ministrów Cerkiewnych wprowadzony,

dzony, toż się ma rozumieć y o Preskrypcyi; bo lubo żaden Świecki Dziesięciny Kościołowi służącej iako rzeczy Duchowney na intratę swoją żadnym Prawem ani preskrypcyą utwierdzać nie może, ale oddawania iey Prawem Preskrypcyi może się kto uwolnić; bo sam Akt oddawania y partycypowania nie jest rzeczą Duchowną dla tego Duchowny do którego należy, może darować y sprzedać. Co się ma rozumieć nie o odstąpieniu Prawa od dziesięciny, ale o Dziesięcinie, którego w szczególności Roku.

Trzecia: Ugoda. Za pozwoleniem bowiem Zwierzchności Duchowney, między stronami może nastąpić kompozycya, zamieniając Dziesięcinę w pewną kwotę pieniędzy, czy też gotowego ziarna, czy też inżym sposobem.

Czwarta: Ubóstwo. Kiedy bowiem obowiązany do oddania Dziesięciny wpadnie w niedostatek y ubóstwo, że ledwie siebie sustentować może, nie jest obligowanym do pòty, do pòki nie przyidzie do tego stanu, że może: bo ubóstwo znaczy y ma się rozumieć w ścisłym sensie, to jest: wielka potrzeba dla własnego wyżywienia, nie zaś dla miania się lepiej.

TRAKTAT

O

GRZECHACH.

ROZDZIAŁ I.

O GRZECHACH W POWSZECHNOŚCI

1. **P.** Co jest Grzech y wielorako się dzieli?
 Nie jest tu mowa o Grzechu pierworodnym, który nic jest innego, tylko spłynienie grzechu Adamowego w Raju popełnionego na cały naród ludzki; ale o grzechach uczynkowych przez nas samych popełniać się zwykłych, zaczym:
- O.** *Pierwsza:* Grzech jest myśl, mowa, lub uczynek przeciw Przykazaniu Bożemu, gdzie wiedzieć *xmo.* Ze Bóg przy stworzeniu

rzeniu człowieka w sameyże jego naturze wraził Prawo, którym rządzić się powinien, tak względem Boga. iako y Bliźniego, y grzechu złość w tym się zawiera, że wykracza z granic tego Prawa. *zdo.* Ze iako wszystkie inne Prawa tak Cerkiwne, iako y Swieckie fundują się natym Przedwiecznym Prawie, y z nich wyizły, tak wykrocliwość przeciw innym Prawom jest wykrocliwością y grzechem przeciw temu Prawu, dla tego w Definicji tylko jest wyrażone przestępstwo przeciw Przykazaniu Bożemu.

- O.** *Druga:* Grzech dzieli się wielorako: *imo.* Grzech jest Aktualny y Habitualny, Grzech *Aktualny* nazywa się sam uczynek zły. Grzechem *Habitualnym* nazywa się zmaza przez grzech na Dusze ściągiona, y do pòki ta trwa, Człowiek jest grzesznikiem Bogu niemiłym od Prawa do Chwały wieczney odrzuconym y do piekła kondemnowanym.

zdo. Jedne są grzechy przeciw Bogu, iako to: bluźnierstwo, niewiarstwo, y tym podobne, drugie przeciw bliźniemu, iako to: niesprawiedliwe kogo pokrzywdzenie. Trzecie przeciw nam samym, iako to: złośliwe własnego zdrowia plucie; substancyi niszczenie, w tym iednak grzechu rozdziele, to znać trzeba, że każdy grzech

grzech jest przeciw Bogu, bo łamie Jego Prawo, y przeciw nam samym, bo Dusze nasze potępia.

3to. Jest Grzech śmiertelny y Powszedni, o których dana explikacya w Sakramencie Pokuty gdzie była mowa o grzechach iako o Materji Sakramentu. Dla zupełniejszego poznania tu dodaie się z dowodow samegoż Pisma Świętego że są inne grzechy śmiertelne które zaciągają karę wieczną, mówi bowiem Apostoł do Efezow w Rozdziale Piątym. *Ze walaiący się w grzechu nieczystości nieposiędą Królestwa.* Inne powszednie; y wieczney kary nieściągające, od których y doskonali nie są wolni iako mówi Jan Święty w Liście I. Rozdziale I. *Gdybyśmy rzekli że grzechu niemamy, sami nas oszukujemy y niemasz w nas prawdy.*

Inne są grzechy z swoiey natury y istotnością śmiertelne, iako to: Zabójstwo, Cudzołóstwo y tym podobne, inne przez okoliczności z powszednich wychodzą na śmiertelne, tak pierwsza okoliczność jest własne nasze sumnienie, kiedy bowiem grzech z natury powszedni będzie kto sądził za śmiertelny, a przynajmniey wątpił czy nie śmiertelny, y w tym zdaniu lub powątpiewaniu dobrowolnie y rozmyślnie czyni, śmiertelnie grzeszy. *Powtòre:* Kiedy kto popełnia grzech powszedni, aby drugiego wciągnął w grzech

śmier-

śmiertelny *Np.* mało rzecz zelze, aby drugiego wprowadził w passyą y bluźnierstwo, takowe kłamstwo jest grzechem śmiertelnym. *Potrzenie:* Kiedy do małego grzechu przywiąże się pogarda Prawa *Np.* mało co robi w Niedzielę, ale z tym umysłem aby pokazał nieposłuszeństwo Cerkwi. *Poczwarte:* Grzech powszedni jeżeli daie zgorzzenie wielkie przez czyniącego przewidziane, jest śmiertelnym, tak też kiedy grzech powszedni zdoświadczenia zwykł wciągać w śmiertelny, y on sam będzie śmiertelnym. *Piąta Okoliczność* chęć y przywiązanie do iakowego grzechu powszedniego z tą myślą, że choćby był y śmiertelnym niegotow się od niego wstrzymać.

4to: Grzechy iedne zawisły na uczynkach przeciw zakazowi Prawa popelnionych, drugie na opuszczonych uczynkach Prawem przykazanych. Uczynki przeciw Prawu nie same tylko są grzechem, ale y w sercu ich pożądanie, przez myśl, upodobanie y chęć do popelnienia, byle była łatwość; opuszczenie zaś bywa albo przez lenistwo y próżnowanie, albo przez iaką robotę w ten czas działaną. *Np.* Kiedy należało pòysć na Mszę y ta robota jeżeli z natury swoiey nie będzie grzechem, same tylko nie słuchanie Mszy jest grzechem, y do-

B b

fyc

tyć jest na Spowiedzi wyznać że Mszy nie słuchał, niedokładając co robił, jeżeli zaś ta zabawa była grzech, powinien ją wyrazić, gdyż ta okoliczność pomnożyła grzech.

5to: Jedne grzechy pochodzą z ułomności w napadnięciu pokus y tentacyi, drugie z niewiadomości ale takie y które, mógł pozbyć gdyby się był starał wiedzieć. Trzecie z złości, to jest: podziałane z dobrej woli bez tentacyi y te są najszybsze. Teologowie pierwsze nazywają popełnione przeciw Osobie Boga Ojca, Któremu przypisują Wszemmocność. Drugie przeciw Synowi Bożemu, Któremu przypisują Mądrość. Trzecie przeciw Duchowi Świętemu Któremu przypisują Miłość y Dobroć.

O Pierwszych, to jest: o ułomnościach pochodzących z tentacyi ciała wiedzieć trzeba, że te same przez się nie są grzechem chociaż skłaniają do grzechu. Dlaczego y Pius V. y Grzegorz XIII. potępił Propozycyę Baja, takowe Krwi porużenia uznające za grzech Aktualny, iedną w porządku 50. *Złe pożądlivości na które rozum nie zezwala, y które Człowiek niechcący cierpi są zakazane przykazaniem niepożądaj.* Drugą w porządku 51. *Pożądlivość czyli Prawo ciała, y złe iey chęci, które niechcący słyszą ludzie, są prawdziwym Prawem nieposłuszeństwem;* zkad daie się poznać

że te

że te pożądlivości z siebie samych są obojętne, y kiedy donich przystąpi wola, będą grzechem. Dlaczego ostrzega Ekklezyjastyk Pański mówiąc: *Nie idź za pożądlivościami serca twego, Bóg bowiem mszczący się zemści.* Kiedy wola nieprzystąpi będą załugą, y tak czynią wszyscy kochający Boga, jako wyznaie Apostoł w Liście do Galatów 5. *Iż Chryśtowy sūt płot raspiaszso sio strastmi y pochotmi.*

Te pożądlivości naywięcey wkorzenia nałog, który jeżeli szczerym postanowieniem niebędzie odrzucony, y w takowych skłonnościach y pożądlivościach do grzechu ciągnących jest grzechem, bo nałog nie odwołany jest nietylko blizką okazyą grzechu, iakowey nieoddalenie same jest grzech, ale też nie jaką potrzebą grzechu, bo według Augustyna Świętego. *Gdy nałogowi nie daie się odpor, stała się potrzeba, ata sama nałożna do złego zmierzająca potrzeba nie odrzucona jest grzech pierwey ieszcze, niżeli by nałożnik zezwolił na niego, bo chcący iey, chce grzechu y w grzechach nałogowych niema ułomności, tylko złość, y kiedy niebędzie wcześniej uprzątniony, wprowadza potym w zakamieniałość, desperacyą y ostateczne niepokutowanie. Toż się ma rozumieć o nałogu y względem czynów po-*

Bb 2

wierz-

wierzchownych, iako to błaźnienia, przy-
sięgania się nadaremne, choćby wypa-
dały bez uwagi y zezwolenia, bo y tako-
wy nałóg powinien byż odrzucony pod
grzechem śmiertelnym.

6to. Jedne są grzechy własne przez nas
podziałane, drugie cudze do których dru-
gim daliśmy okazyą radzeniem lub nie-
zabronieniem kiedyśmy mogli y powin-
ni byli.

2. P. Zkąd mamy poznawać rodzaj grzechów?

O. Rodzaj grzechów czyli formalną istotę
y naturę ich mamy poznawać, z złości
którą w sobie zawierają, różność zaś zło-
ści daie się poznać z spraw y ich celu do
którego zmierzają, czyli cnoty którą za-
kazem czy też przykazem swoim mieć
chcą niegwałconą Np. zatrzymanie rze-
czy cudzey po zaszłym rozkazie przelo-
żonego aby była oddana y w okoliczności
wielkiej potrzeby tego, czyia iest, będzie
grzech troiaki, bo wykracza przeciw
trzem cnotom sprawiedliwości, poslu-
szeństwa y miłości bliźniego, kiedy kto
z wotum powinien pościć Piątki w Kwa-
dragezymie iednym złamaniem dwa po-
pełnia grzechy, to iest: niedotrzymaney o-
bietnicy y nieposłuszeństwa.

Kiedy iednak iakowa rzecz będzie zaka-
zana czy też przykazana wielu Prawami,
ale

ale do iedney cnoty zmierzającemi grzech
będzie ieden, iako Np. Kradzież która
iest zakazana Prawem Boskim, natural-
nym, Cerkiewnym y świeckim, iest tylko
iednym grzechem, bo wszystkie te Prawa
zmierzają do utrzymania sprawiedliwości.
Kradzież w Cerkwi będzie grzech dwo-
iaki, bo Cerkiew Boża zakazuje kradzie-
ży w Cerkwi, zakazuje nietylko dla spra-
wiedliwości, ale też dla cnoty Religii,
aby Domy Boże gwałcone niebyły, y ow-
szem kiedy iakowy występki sprzeciwia
się iedney cnotie, ale nie z iedney pobud-
ki; odmiannosc pobudki czyni grzech od-
mienny, tak krzywoprzyśięstwo y złamanie
wotum wykracza przeciw iedney cnotie
Religii, a różnią się w rodzaju grzechu, przez
różność sposobów któremi sprzeciwiają się
cnotie, dla czego Synod Trydentyński w Ses-
sji 14. nakazał aby każdy Penitent Spo-
wiadał się z tych okoliczności, które
grzech w inży rodzaj wprowadzają, a
tym samym na wiele go grzechów dzielą,
inaczej nieda się poznać rodzaj grzechu.
Co się rzekło o grzechach zewnetrznych
uczynkiem dopelnionych, to ma się rozu-
mieć y o wnetrznych czyli w sercu po-
żądanych, bo y niedopelnione w skutku są
zupełnym grzechem, cięższe iednak w do-
pelnieniu podług Augustyna Świętego
mówią-

mówiącego *Zła wola, y sama każdy mi-
zernym staje się: ale mizerniejszym wła-
dzą, która: pożądanie zley, woli dopełnia.*

5. P. Zkąd się ma poznawać liczba grzechów?

O. *1sza.* Grzechy wewnętrzne przez pożą-
dliwość w sercu, w myśli udeterminowane,
tyle się w liczbie swoiey rachują, ile ra-
zy myśl zupełnie ustanie, y znowu bę-
dzie reasumowana, zaczym kiedyby iedna
myśl, bez przerwy takowej, któraby ją
znaczyła, oddaloną, cały dzień trwała, ie-
den tylko będzie grzech, ale cięższy po-
dlug czasu, przedłużonego, iako wyraził
Synod Lateraneński III. w Rozdziale
Siódmym. *Tym cięższe są grzechy, im
dłużey. Dłuższe niešťczęśliwą, utrzymują.*
Przerwa zaś myśli poznaie się z odrzuce-
nia oney, a ielźsze bardziej z żalu, dopu-
szoney niechwalebney y Boga obrażają-
cey myśli. Jedna myśl o wielu obiektach,
Np. wzniecona pożądlliwość razem do
wielu osób wolnych jest iednym grzechem.

O. *2ga.* Grzechy powierzchowne, y u-
czynkiem dopełnione, krom. uczynków
pryncypalnych, samą istotę występku za-
wierających, częstokroć mają więcey do
siebie złączonych, istotny uczynek po-
przedzających, czy też do niego dysponu-
jących, alboliteż dopełniających. Np.
Grzech zabòystwa uprzedzają, sposobie-
nie się

nie się w bróń do zabicia potrzebną, czynie-
nie załadzek, grzech cielesności poprzedzać
zwykły mowy wżeteczne, poyrzenia, do-
tykania, o tych tedy do pryncypalnego wy-
stępku łączących się czynach wiedzieć trze-
ba, że będą przez się grzechem, kiedy grzech
pryncypalny niedòydzie w skutku, za dopeł-
nieniem samego pryncypalnego, do którego
dysponowały, będą iednym grzechem z pryn-
cypalnym, y dość będzie na Spowiedzi
pryncypalny wyznać. Kiedy zaś podopeł-
nianym grzechu cielesności, też wżeteczne
poyrzenia, y dotykania będą czynione, są
nowym grzechem, bo dysponują do po-
wtórzonego grzechu, y mają Korrellacyą nie
z tym który iuż stał się, ale któryby nastą-
pił, więc te na Spowiedzi mają byđz ofobli-
wie wyrażone. Grzech uczynkowy pomna-
ża się w liczbie swoiey przez powtorzenie
uczynków z dobrej woli dopełnionych, y
ile razy powtórzone y dopełnione będą, tyle
rachuje się ofobliwższych w liczbie grze-
chów, tak ile kto ofobliwemi razami ludzi
zabił, tyle grzechów zabòystwa popełnił,
ile razy popełnił cielesność, tyle grzechów
cielesnych ma się rachować, kiedyby zaś
iednym strzeleniem kilku zabił, ieden tylko
grzech będzie, ależ cięższy. Co się rzekło
o uczynkach toż ma się rozumieć y o slo-
wach, to jest: tyle będzie grzechów detrak-
cyi.

cyi, ile poprzestawszy mowy znowu renowować będzie, y razem wielu posądziąc ieden ale cięższy grzech popełnia. Aby więc Penitent uczynił zadość przykazaniu wyjawienia wszystkich w liczbie grzechów, przed Spowiedzią ma się ściśle rachować podług danej explikacyi, którego to ściśłego rachunku sumnienia naybardziej używać powinni ci, którzy rzadko się spowiadają, a zatym mogli wiele rzeczy w niepamięć puścić, których sumnienia y Spowiednicy powinni ratować przez roztropne pytania y kiedy tey powinności zadość nieczynią, ciężko grzeszą.

4 P. Grzechy z kąd pochodzą y swóy biorą początek?

O. *t. fza.* Byli tak niezbożni że pierwszą przyczynę grzechów naznaczali samego Boga y Prawo Jego. Ale że Bóg dobrotliwy dopuszcza grzechy, y grzeszników konserwuje dla ich poprawy, nie ztąd ma się rozumieć że pozwala grzechu, a zatym bardziej że jest przyczyną iego, Bóg albowiem nienawidzi niecnotliwego y niecnoty iego. y Jakób Święty w Liście swoim w Rozdziale 1m. naucza że Bóg do złego niepobudza nikogo. A Paweł Święty mówi do Rzymian pisząc w Rozdziale 4tym. Lubo Prawo naprzestęp-

przestępców zciaga gniew Boży, twierdzić jednak nie możemy aby Prawo miało być grzechem, czy też przyczyną grzechu, bo Prawo Święte y Przykazanie Święte, y sprawiedliwe y dobre.

O. *zga.* Przyczyny grzechu iedne są zewnętrzne y te dwie pryncypalne: Czart, y Świat. Co do Czarta, mówi Pismo w Księdze Mądrości w Rozdziale 2gim. *Zazdrością Diabła śmierć weszła na Świat* y wprowadzie ma on pozwolone sposoby tentowania y kuszenia ludzi nazle, tylkoż Jakób Święty w Rozdziale 4tym ostrzega: *Daycie odpor Diabłu a ucieknie odwas.* Świat kusi przez powaby swoje y ludzi niecnotliwych do złego namawiających, y złym przykładem do grzechu w prowadzących; tylkoż także, ani powab ani namawa, ani zły przykład gwałtownie do uczynku nieprzynagla, a ztąd poznać trzeba że te zewnętrzne przyczyny mogą dać daleką tylko pobudkę do grzechu, ale samey złości y grzechu niewprowadzą. Toż ma się rozumieć y o przymuszaniach które mogą być od ludzi naglące do grzechu, tak w tym, że niebędą grzechem póki nieprzytąpi wola, jako y w tym że ponastapionej woli y od popełnionego z niey grzechu exkuzy nie uczynią, od grzechu mówić tego rodzaju, który

który ma w sobie wewnętrzną złość. Jako-
we są grzechy przeciw Przykazaniom
Boskim naturalnym, na których zezwo-
lenie nietylko być niepowinno dla roz-
kazu, ale y dla niebezpieczeństwa upad-
nienia przez to, w iakową wielką nie-
szczęśliwość choćby też z niebezpieczeń-
stwem życia, bo jeżeli Augustyn y Cez-
ryi Święci zakazują pod tym obowią-
zkiem upić się, mówiąc: *Gdyby dotego
przyszło żeby ci, rzeczone piy, albo um-
rzesz, lepiej aby ciało twoie w trzeźwości
zabite było, niżeli kiedybyś go miał zabić
przez pijaństwo, toż tym bardziey tak
trzymać trzeba o grzechach zabójstwa,
lubieżności &c. &c.*

6. Drugie są we wewnętrzne, to jest: w nas się sa-
mych zamykające, pierwsza nasza wola
do złego skłoniona. Druga pożądlivość
iako y Jakób Święty w Rozdziale 8mym
przyznaie, że każdyma tentacye od pożą-
dlivości swoiey. Trzecia przydać się
może własne nasze sumnienie.

P. Jaka wola stanowi grzech?

O. *1sza.* Jako wola ludzka naturalnie nie-
zwykła się determinować, ani do dobrego
ani do złego, bez poprzedzającego rzeczy
poznania, tak nie insza wola grzech sta-
nowi, iedno ta która jest złączona z po-
znaniem złości grzechu, y kiedy pozna-
nie.

nie grzechu będzie zupełne, y zezwole-
nie na niego rozumie się zupełne, kiedy
poznanie niebędzie zupełne, y zezwole-
nie nierozumie się zupełne, y albo niebę-
dzie grzechem, albo z śmiertelnego u-
czyni powszednim.

O. *2ga.* Ta wola zupełna grzechu stanowią-
ca, albo zmierza do uczynku przez się,
Np. do cielesności, albo przez się zmie-
rza do innego uczynku, ale takiego, z któ-
rego, y cielesność z doświadczenia iego
następować z wyklą, Np. niechcąc przez
się cielesności, determinuje się y idzie w
Kompanię, z której nigdy pierwey pot-
ściwie nie wyszedł, zaczym przez same
w takową Kompanię udanie się, zezwo-
leniem na Kompanię prowadzącą do grze-
chu, zezwoliła y na grzech. Kiedyby zaś
z okazji chcieanej y wykonanej nastąpił
excess niepraktykowany y nie przewi-
dziany, ten nie będzie grzech. Np. moc-
no zapily bluźnił czego przedtym nieby-
wało, zgrzeszył tylko pijaństwem.

Lubo przez grzech pierworodny czyli
od Adama w Raju popełniony, w krwi
y ciele naszym pomnożyły się pożądlivo-
ści, tak gwałtowne y mocne, że zda-
ją się odbierać wolą y mimo woli y ow-
fzem przeciw woli czynią swoje operacye.
naco utylkował Paweł Święty do Rzy-
mian.

mian 7. *Nebo ieże choszczu syie tworui, no ieże nenawizdu to sodiwaiu* — ale działanie tego co nienawidzi, y doczego wola nasza niebędzie skloniona, uznaie bydź tylko materialną operacyą, samey Krwi, która wcale nie iest grzechem — *Nyni że nektomu az syie sodiwaiu no żywiay wo mni hrych* Zkąd daie się poznać, że człowiek y po upadku to iest zostaiący w stanie natury upadley y ułomney, ma zupełną wolą y wolną do czynienia albo nieczynienia, do czynienia dobrego albo złego. Jako pokazuje się powtórnie z słów Ekklezyastyka 31. Ktòremi chwali sprawiedliwego, że choć mógł nieposzedł za złą namiętnością. *Błogosławiony, który mógł przestąpić a nie przestąpił, czynić zle a nie uczynił, dla tego utwierdzone są dobra iego w Panu.* Moyżesz w Księdze Deut: 30. tak mówił do Ludu *Swiadeków wzywam dzisiay Nieba y Ziemi, że przelożyłem wam życie y śmierć, y błogosławieństwo y przekleństwo, obiecajcie więc życie, abys y ty żył, y plemie twoie, y kochay Pana Boga twego y bądź posłusznym głosowi jego, y jego się trzymay.* Niemalż więc w nas żadney takiej namiętności ktòraby przez moc swoią odbierała wolą, dla czego y Synod Trydentyński w Sessyi Szóstey w Kanonie 5tym potępił przeciwną temu.)

temu naukę. *Jezeliby kto wolną człowieka wola po Adama grzechu zatraconą y wygastą opowiadał, Anathema.*

To też wiedzieć że każdy uczynek człowieka z woli pochodzący musi bydź albo zły, albo dobry, y niemoże bydź razem y zły y dobry *Np.* dla dwóch pobudek z sobą się niezgadzających iako kiedyby kto dawał jałmużnę y zmiłosierdzia, y z ostentacyi, ostentacya zepsuła miłosierny uczynek, y owszem tę jałmużnę uczyniła grzechem bo odprowadziła od końca którym Bóg przykazał dawać jałmużnę, a wprowadziła do końca ktòrego Bóg nie lubi, pychy y próżney chwały. Nadto żaden uczynek wśczechulności nie może bydź tak obojętny aby nie był albo zły albo dobry, czego daie racyą Augustyn Święty, bo Bóg wfsytkim uczynkom naznaczył koniec do ktòrego powinny zmierzać, y dla ktòrego mają bydź działane, więc tym samym że niebędą zmierzały ku naznaczonemu końcowi, choćby infszey niemieli w sobie złości, będą złemi y grzechem kiedy czyni człowiek co, w czym grzeszyć niezdaie się, ieżeli niedlatego czyni dla czego czynić powinien o grzech przekonuywa się. Dlatego y Chrystus u Mateusza Świętego 12. powiedział że człowiek nie tylko za każdy uczynek, ale y za każde słowo odda rachunek Bogu: *Hlaholu*

wam, iako wsiako słowo prażno ięże
 aszcze rekt czelowicy wozdadiat o-
 nem słowo wo deń sudny. Z tey ex-
 plikacyi daie się y to poznać, że lada oko-
 liczność zła do dobrego przyłączona u-
 czynku, wydziera naturalną tego dobroć
 y złym czyni, a zatym że każdy uczy-
 nek aby był dobrym powinien być z
 wszelkich okoliczności dobry bez nay-
 mnieyszey przywary podług Reguły Pra-
 wa; *Dobre z całej przyczyny, a złe z ia-
 kiego kolwiek defektu.* A zatym życze ka-
 żdemu z Psalmistą *Uklonyśia od zła a so-
 twory blaho.*

O. *zcia:* w Grzechach opuszczenia tego co
 powinien czynić, a zatym dopuszczenia
 grzechu, aby była prawdziwa złość grze-
 chu, nayprzód trzeba aby mógł być uczy-
 nić y grzechu niedopuszczyć, nikt bowiem
 nie może być obwinionym zato czego
 niemógł czynić. *Powtóre:* aby z wyraź-
 ney y złośliwey woli nieczynił, gdyż
 natym zawisła istota grzechu opuszcze-
 nia. *Potrzecie:* aby był obligowany do
 czynienia y przeszkodzenia, wina bo-
 wiem bez obowiązku nieściąga się.

To też wiedzieć, że kto popelnia *Np.*
 pijaństwo w którym zwykł opuszczać
 Pacierze, nie w tenczas grzeszy kiedy o-
 puszcza

puszcza Pacierze, ale kiedy się upiie, y
 kto dopuści zabójstwo, nie w tenczas
 grzeszy kiedy nastąpi zabójstwo, ale kie-
 dy nieczyni tego, czym mógł oddalić za-
 bójstwo, y owšem choćby piiany potym
 odmówił Pacierze y zabójstwo nie na-
 stąpiło, obadwa jednak grzeszyli w woli y
 zezwoleniu swoim.

Kto z potrzeby słabego zdrowia ie z mię-
 sem, wiedząc dobrze o osobach które się
 zgorzszą, niezaciąga grzechu zgorzzenia,
 byle przez się niemiał woli dać im zgor-
 zzenia, co się ma rozumieć o zgorzzeniu
 Faryzeuszowikim iako iasniey w expli-
 kacyi zgorzzenia, z tych przypadków mo-
 żna tym podobne rezelwować, ateraz:

P. Jaka poządliwość jest przyczyną grze-
 chu?

O. Poządliwość czyli wewnętrzne zekrwi po-
 chodzące do grzechu poruszenie albo u-
 przedza wolę, y ią przez wzburzenie my-
 śli skłania do zezwolenia na grzech, albo
 od sameyże woli jest poruszona poprze-
 dzająca, iako się rzekło nieieść grzechem
 y owšem może umnieyszyć ciężkość
 grzechu, w proporcji natarczywości któ-
 re czyni na skłonienie woli, y kiedyby
 do tey wyszła gwałtowności, żeby zmy-
 śly pomieszala, tedy y wolę od grzechu u-
 wolni y iey w ciele operacye za grzech
 poczy-

poczytane byż niemoga, bo pełnią tylko materyalność grzechu, a nie grzech formalny, który od zezwolenia pochodzi, ależ to rzadko takowa passya trafić się może. Pożądliwość wzbudzona przez wolą pomnaża grzech w jego natężeniu y wielkości, ale sama złość grzechu pochodzi od woli, y ktoby dobrowolnie wzbudził w sobie passyą myśli mieszającą, iako wola jest pierwsza wszystkiego przyczyzna, we wszystkim winien by był y grzeszył tak, iak każdy grzeszy dający grzechu okazywać.

P. Co jest y wielorokie jest sumnienie?

7. O. *1sza.* Jako przez imię sumnienia rozumie się światło rozumu od Boga na Duszę naszą wlane, którym poznawać możemy co jest złego, a co dobrego, a przeto jest najpierwszą regułą czynów naszych, tak w tym rozumieniu definiować się powinno, *Ze jest akcyą czyli rozsądek praktyczny rozumu, pokazujący nam co jest złego, a co dobrego, y determinujący w potrzebie czynienia, co mamy czynić a co opuścić.* Tego sumnienia y rządcy każdy z nas doświadcza w sobie nietylko przed uczynkiem y w uczynku, ale y po uczynku, kiedy bowiem czyniemy, albo uczyniliśmy co dobrego, slyszemy ukontentowanie, każdy zaś zły uczynek gry-

zie

zie y to nas przynagla do Pokuty.
O. *2ga.* Sumienie dzieli się na prawdziwe, błędne, wątpliwe. Sumienie *Prawdziwe* nazywa się te, które o rzeczy sądzi tak iak się w sobie ma, to jest: cnotę poznaie byż cnotą, grzech poznaie byż grzechem. *Błędne:* które o rzeczy sądzi przeciwnie, złe uznaje za dobre, a dobre za złe, ten bład pochodzi z niewiadomości, niewiadomość zaś jest dwoiaka. *Jedna:* która mogła y może byż przewyciężoną przyłożywszy pilności do poznania rzeczy przez potrzebną naukę. *Druga:* Która podług poiętności Człowieka ani mogła ani może byż przewyciężona, to jest: kiedy rozum tak jest tępy że y znaywiększą pilnością istoty rzeczy doysć niemoże.

Sumienie *Wątpliwe* ma się wielorakom. Kiedy w okolicznościach sądząc o rzeczy, czyby miała byż dobra, czy zła, na żadną stronę żadnych niema dowodów, a zatym nic nie może determinować. *2do.* Kiedyby na obie strony równe były dowody, tak że rozum w żadney stronie większości racyi nieupatruie, a zatym y przyracyach nic determinować niemoże. *3tio.* Kiedy choć na jedną stronę będzie miało racye przemagające nad racye drugiey strony, iednakże y te słabsze zdają

C s

się u-

się uwalniać od winy, a zatym utrzymują ielzche od determinowania się, y te sumienie Teologowie nazywają *Dowodne* albo *Dowodniysze* podług konwinkowania dowodów mniej lub więcej, kiedyby zaś iedna strona żadnych niemiała dowodów, racye drugiey strony wątpliwość zniósł.

Z Daney explikacyi poznać się daie, że wątpliwość w tych tylko rzeczach y czynach zachodzić może, które przez się ani są złe, ani dobre, y z okoliczności tylko mogą być złe, albo dobre, żaden bowiem zdrowy rozum wątpić niebędzie. *Np.* o złodzieystwie czy iest grzechem czy nie? Do tey Dywizyi sumienia przydaie się ielzche sumienie skrupulatne, to iest: kiedy rozum na płochych y nie fundamentalnych dowodach wraża na sercu boiaźń, rzecz przez się dobrą a przynajmniej, ni złą ni dobrą okazując y sądząc za grzech.

8. P. Zkąd się brać powinny racye y dowody okazujące rzeczy, y uczynków dobroć czy też złość?

O. Jedne są racye wewnętrzne które pochodzą z samey natury uczynku z skutków y okoliczności iego. Drugie zewnętrzne, to iest: pochodzące z powagi Doktorów y Auktorów. Pierwsze są najfundamentalniysze, y do sklonienia rozumu naydo-

statecz-

stateczniysze, byle niebyły przeciwne nauce Pisma y Cerkwi Bożey, czy też iednostaynemu wszystkim Doktorów y nauczycielów zdaniu. Drugie zawisły od powagi tak nauczających, znać się więc należy na ich powadze, a ta się daie poznać z akceptacyi u pobożnych y Mądrych, to iest widząc, że na ich nauce fundują się inni, y ia mogą bezpiecznie, a tym bardziey kiedy to wyczytam w Doktorze approbowanym od Cerkwi. Dla prostego y nieuczonego ludu dosyć iest kiedy iaką Naukę poslyszą od ludzi pobożnych y uczonych, a tym bardziey od Kapłanów, których nauka, iest dla nich prawidłem. Zdarzyć się może w Konkursie obdch stron racyi y dowodów, że iedne będą dla rozumu pozornieysze, ale niebezpieczeństwo grzechu w sobie zamykające, drugie mniej rozum konwinkujące, ale dla sumienia bezpiecznieysze y niebezpieczeństwa grzechu niemające. *Np.* Kiedy kto w ostatniey potrzebie wziął rzecz cudzą, y na swoje wyżywienie obrócił przyzedłszy do majątku zaczął wątpić, czy powinien nadgrodzić czy nie? pozornieysze są racye uwalniające od nadgrody, bo naten czas podług Nauki Teologów ta rzecz niebyła cudza ale iego, bezpiecznieysza iednak uczynić nadgrode, bo nadgradzając nie grzeszy zapewna, nie nadgradzając może zgrzeszyć, może bowiem w

Ce a

ten

ten czas kiedy brał niebył istotnie w tym stanie y potrzebie, iaką Teologowie znają być ostatnią.

9. P. Jakie sumienie jest przyczyną grzechu?

O. *1sza.* Sumienie prawdziwe rzecz iak się w sobie ma okazujące, ten za sobą pociąga obowiązek, aby wola w potrzebie czynienia, skłaniała się do tego, co sumienie pokazuje być dobrym y nie grzechem, inaczej będzie grzech podług materji śmiertelny, lub powzedni, a kiedyby y wątpił czy śmiertelny czy powzedni, a czynił, będzie grzech śmiertelny. To też wiedzieć trzeba że czyniący przeciw prawdziwemu sumieniu, w ten czas grzeszy, kiedy sumienie okazuje co ma być czyniono z obowiązku przykazu czy też zakazu a nie rady; Rady bowiem Ewangeliczne iako nie obligują pod grzechem tak w wykonywaniu swoim zawisły od dobrej woli.

O. *2ga.* Sumienie błędne niemogące być przewyciężone jest tak obowiązujące iako y prawdziwe, y kto przeciw niemu czyni grzeszy, bo one względem czynić mającego jest nie błędne, ale prawdziwe z objaśnienia rozumu, który jest rządcą, pochodzące; a kto nieto czyni co rozum dobrym być okazuje, ale przeciwnie, chce grzechu y grzeszy. Sumienie błędne przewy-

przewyciężyć się mogące: od grzechu nie uwalnia, także czy to wola skłania się do uczynku podług jego dyktaminu, czy przeciwnie, zawždy grzeszy, albowiem to samo poczytuje się za grzech, że mógł y powinien był tej niewiadomości pozbyć a nie starał się; opuszczając bywać na Kazaniach y Naukach Duchownych, doczego był obligowany, kiedyby zaś na naukach bywał ale ich niemógł porozumieć nie będzie winien y będzie niewiadomość przewyciężyć się nie mogąca.

Do zupełniejszego tej prawdy poznania że niewiadomość przewyciężyć się mogąca jest grzechem, przywodzę tu Słowa Zbawiciela u Łukasza Świętego w Rozdziale 12. *Onoy rab wydiwy wolu Hospodina swoiego y ne uhotowi niže sotworiwy powoli ieho, biien budet mnoho newidiwy že y sotworiwy dostoinaia ranam biien budet malo.* Y w starym Testamencie, przykazał y naznaczył był Bóg Ofiary za grzechy z niewiadomości grzeszących. Ze zaś niewiadomość przewyciężyć się nie mogąca nie jest grzechem, pokazuje się z Propozycji od Alexandra VII. potępioney *Chociaż trafia się niewiadomość przewyciężyć się niemogąca, Prawa natury, ta w stanie natury upadley czyniącego z nię nie exkuzuje od grzechu formalnego.*

O. 3cia. Ten kto czyni w wątpliwości bez poznania rzeczy czy zła, czy dobra, nie mając na żadną stronę dowodów, czy też w okoliczności równych na obie strony dowodów, choćby też czynił to, co nie jest grzechem, grzeszy, bo się w niebezpieczeństwo grzechu pada, y chce czynić choćby to było grzech; tak też kto na słabych dowodach, dla uczynienia zadość żądzy swojej rzecz złą perswadiuie sobie byź dobrą y czyni grzeszy; a zatym w potrzebie czynienia powinna byź najprzód złożona wątpliwość przez dowody fundamentalne, czyto wewnętrzne, czy zewnętrzne, a kiedy te z obu stron znajdują się byź równe, powinien się determinować do tej strony która jest bezpieczniejsza, niemająca niebezpieczeństwa grzechu, kiedyby y tego poznać niemógł, ma nawoli co chceć obrąć, byle bez chęci do grzechu, czyli zmierzając do uczynku jako dobrego, w ten czas bowiem rozumie się niewiadomość zwyciężyć się niemogąca, kiedy zaś rozum jedney strony dowody poznaie byź fundamentalniejsze, do tej strony wola powinna się skłaniać, inaczey będzie grzech, oprocz kiedyby mniejsze dowody stały przy Prawie y były bezpieczniejsze.

O. 4ta. Sumienie skrupulatne z mocy swojej

iey żadnego niema obowiązku, y powinno byź odrzucone, byle przez przywiązanie zdania, nie weszło w rodzaj sumienia błędnego zwyciężyć się mogącego, albo nie uczyniło prawdziwego wątplenia, zaczym w potrzebie czynienia, należy te skrupuły pierwey przekonać y odrzucić.

Skrupuły rodzic się zwykły z niepomiarkowanej pobożności y konwersacyi z skrupulatnemi, częstokroć z własney konstytucyi do Melancholii zklonney, a czasem y Bóg tę dopuszcza tentacyą dla do świadczenia sług swych. Sposoby ich zbycia są te, 1mo: nieprzypuszczenie y odrzucenie zwłaszcza kiedyby miał kto z doświadczenia że y dawniey one bez fundamentu ponosił. 2do: Radzić się człowieka pobożnego y rozumnego y na jego radzie przestać. 3tio: Zadney rzeczy niepowinniśmy uznawać byź grzechem zwłaszcza śmiertelnym, bez jawnych dowodów. 4to: Wystrzegać się próżnowania które zwykło niepotrzebne myśli roić. 5to: Ma się każdy zapatrzeć na defekta swoje, częstokroć bowiem skrupulaci przez upor, albo zbytne osobie rozumienie, czy też dla pokazania wielkiej pobożności, innych rady y perswazyi odrzucają. 6to: Naywiększy sposob prosić Boga o oświecenie.

Oddalając skrupuły tę ostrożność zachować

wać należy aby pod pozorem skrupułów niewyrzucić z serca Boiaźni Bożej, która człowieka trzyma w granicach powinności y każe mieć w uczynkach ostrożność, y przezorność aby niegrzeszył, osobliwie sumieniem błędnym przewyciężyć się mogącym.

ROZDZIAŁ II.

O GRZECHACH W SZCZEGULNOSCI.

10. P. Wiele jest grzechów Głównych y dla czego się nazywają?

O. Grzechów Głównych jest Siedm: Pycha, Łakomstwo, Nieczystość, Gniew, Zazdrość, Obżarstwo, y Lenistwo, dla tego zaś nazywają się główne że są nieiaako źródła z których inne wypływają.

11. P. Co jest Pycha?

O. Pycha jest wyfokie osobie rozumienie z poniżeniem innych, dla tego ma zawždy przywiązaną żądze aby był nad drugich szanowany y zapowaźniejszyego miany, ta zaś żądza, albo pochodzi z ślepey nierozsądney wyniosłości, albo z szacunku przymiotów własnych, które w samey rzeczy

rzeczy są szacowne, y tych w innych nie upatruie nad których się wynosi. Nie tylko ślepa y fundamentu niemająca, ale też y na zacności talentów zasadzająca się wyniosłość jest grzechem, do tych bowiem mówi Apostoł Święty: *Co masz czegoś od Boga niewziął, a jeżeliś wszystko wziął z czegoż się chlubiś.* Pycha do tego stopnia wyniesiona że dary, y talenta które ma, sobie czyli swoiey Indystryi y dowcipowi przypisuje, Przełożonym w sprawiedliwych rozkazach posłusznym bydź niechce, lub kiedy sprawuje wielkie ukontentowanie z poniżenia innych a smutek z wywyżżenia onych, jest grzechem śmiertelnym, delectowanie się w samym sobie, szacowaniem talentów, swoich nad drugich będzie grzechem powszednim, traktowanie powagi podług stanu swoiego, y uchylanie się od nierówney Kompanii, z której może ponieść ufzczerbek zacności swoiey jest chwalebne.

P. Jakie Grzechy pochodzą z Pychy?

O. Trzy pryncypalne: *Próżna chluba*, to jest: chęć pociągnięcia drugich do szanowania, przez opowiadanie zacności y talentów swoich, czy to prawdziwych czy to zmyślonych. *śga Prezumpcya*, to jest: żądza porwania się do iakiego wielkiego dzieła

działa nad siły. *3cia. Ambit*, to jest: niepomiarowane żądania czci lub godności większych, nad te, które mu służą w proporcji stanu, y talentow iego. Te trzy rodzaje pochodzące z Pychy lubo przez się są grzechem powszednim, mogą jednak wyjść na śmiertelny z przyłączonych okoliczności, wzgardy y pokrzywdzenia drugich, a tym bardziey Boga, iako uczynił Lucyfer chcąc się wyrównać Bogu.

Sposoby pozbycia Pychy. *1mo.* Prosić Boga o pokorę. *2do.* Uważać że z siebie nic nie mamy a żeby wszystko Bogu przypisować: *3tio.* Uważyć że Bóg hardych nie lubi, y podług Słów Zbawiciela kto się wywyższa poniżon będzie. *4to.* Naśladowanie Chrystusa pokornego, darmo bowiem nazywamy się Chrześcianami, jeżeli naśladowcami nie jesteśmy Chrystusa, mówi Leo Święty.

13. P. Co jest Łakomstwo?

O. Łakomstwo jest niepomiarowana chciwość zebrania Bogactw, y ta chciwość *Jedna* jest ubliżająca sprawiedliwość, to jest z pokrzywdzeniem drugich bogacąca. *Druga* wykracza przeciw miłości bliźniego, to jest nieratująca ubogich w potrzebie wielkiej. Obedwie są grzechem śmiertelnym przy wielkości Materji y
Pawel

Pawel Święty w Liście do Efezow w Rozdziale 5ym wyraznie mówi: że łakomea jest bałwanom sługa y niema dziedzictwa w Królestwie Chrystusa y Boga. Rozumny menaż który częstokroć zwykł się nazywać skapstwem, byle nie wykraczał przeciw sprawiedliwości, lub miłości, nie jest grzechem.

P. Jakie Grzechy pochodzą z Łakomstwa? 14.

O. Pierwszy zamknięcie Serca do Litości y sprawiedliwej Kompassji; nad ubogimi. *2gi* Niespokoyność serca, albo przez chęć większego nabycia, albo przez boiaźń utracenia nabytych bogactw. *3ci* Gwałtowność która pobudza do pokrzywdzenia drugich, albo przez niesprawiedliwe wydarcie, albo przez nie oddanie cudzey rzeczy. *4ty* Podstępek w słowach czy też uczynkach umyślnie dla nabycia uczyniony. *5ty* wydanie bliźniego na zgubę dla zysku swego, y te pochodzi z podstępku słownego wybadawszy co po przyrzeczeniu że niema wydać sekretu, do którego przyrzeczenia kiedy się przyłączy przysięga, wyrośnie szósty grzech Krzywoprzysięstwa, y wiele innych niezliczonych, iako wyraził tenże Apostoł. *Chotiaszczyi bohatitiisia upadaiut wo napasty y sity pochoty mnohiia nesmy-
Rennaia*

*stennaiā y wraźaiuszczaiā iāże pohrużaiūt
czelowiķi wo wse hubitelstwo y pohi-
bel.* 1. Tim: z Których słów y to
daie się poznać, że łakomstwo zwłaszcza
przy wielkości materyi y okoliczności
jest grzechem śmiertelnym, tenże y w
wyż rzeczonym mieyscu Apostoł daiać
sposoby łakomcom do powstania upomi-
na, aby niemieli nadziei w bogactwach,
byli użyteczni dla bliźnich, y skarbili
sobie cnoty dla otrzymania Królestwa
Niebieskiego.

P. Co jest nieczystość?

15. O. Jest pożądlwość lub aktualne popelnie-
nie cielesności, o tym grzechu dostatecz-
na jest dana wiadomość w Traktacie o
Przykazaniach *Nie cudzołoż,* y *Niepo-
żądaj.*

P. Jakie Grzechy pochodzą z nieczystości?

16. O. *1szy* Zaslepienie rozumu, kto bowiem
w nieczystości jest nałożony, niemyśli o
rzeczach Boskich, wszystko czyni bez
rozsądku, wstyd traci, na stan swój nie-
pamięta, y siebie samego czyli pożądl-
wości swoje ma za ostateczny koniec.
2gi niestateczność, kiedy bowiem na-
łożnemu w cielesności Bóg da czasem o-
świecenie swoje, y postanowi co dobrego,
tego nie dotrzyma. *3ci* nienawiść Boga
którego kochać niemoże iako mściciela

grze-

grzechów. *4ty* Przywiązanie do tego świa-
ta z taką rezolucją, że dla cielesności kwi-
tuie Boga z Nieba. *5ty* Boiaźń przyszłego
wieku, dla tego radby nanygodziwszych
użyć sposobow, do utrzymania życia do-
czesnego, nie lubi y wspomnać o śmierci,
wszystkie te grzechy są ciężkie y śmiertel-
ne z rodzaju swego, w ten czas tylko będą
powzednie kiedy nie będzie zupełne pozna-
nie lub zezwolenie, małość bowiem mate-
ryi w grzechu nieczystości niema mieysca.

Pożądlwość cielesną gasi w nas y wstrzy-
muie. *imo:* Uciekanie się do Boskiej pomo-
cy przez Modlitwę, nikt bowiem nie może
być czystym, ieno kiedy Bóg da, do tego
maia być często użyte Spowiedzi, y Kom-
munię, Psalmużny y inne dobre uczynki,
czytanie Ksiąg pobożnych y przykładow
Świętych. *2do:* Wstrzemięźliwość zmysłow
osobliwie oczu, daczego ostrzega Ekklezy-
astyk Pański w Rozdziale 9tym. *Odwroć
twarz twoią od Niewiasty ładney y nie w-
patruy się w twarz cudzą. Dla piękności
niewiasty wielu poginelo, y z mey pożądl-
wość iako ogień rozżarza się.* Przytym
wstrzemięźliwość od trunków gorących
które krew zapalają, daczego Prowerbiali-
sta Pański wino nazywa rzeczą lubieżną, a
w innym mieyscu mówi, że Niewiasty a wi-
no w prowadzają Człowieka w spošta-
zyą

zyą czyli odstąpienie nie tylko od cnoty y
poczciwości, ale y od Boga, y owżem sam
Bóg u Ezechiela. 16. rachując przyczyny
zguby Sodomy mówi: *Oto ta była niepra-
wość Sodomy, Pycha, nasycenie chleba y ob-
fitość y próżnowanie iey, y Córki iey, y u-
czynili obrzydliwości przedemną.* Należy
zatem martwić ciało swoje przez wstremię-
żliwość y posty, bo y lubieżność rodzący jest
czartowski, y niemoże być odpędzony,
tylko Modlitwą y postem. A y to niemało
do tego przydaie aby nigdy na próżnowa-
niu czasu nietracić, ponieważ między in-
nemi y próżnowanie było przyczyną zguby
Sodomy. *ztio: Wystrzeganie się okazji do
tego prowadzących, iakie są familiarności,
prywatne rozmowy z niewiastami, czy też
rospuśtnemi, czytanie Ksiąg lubieżnych, by-
wanie na tańcach nieprzyzwoitych, od któ-
rych y Augustyn Święty uciekać każe, o-
kazując że niema więcej sposobu zwycię-
stwa: Od pożądliwości natarczków wiekay,
ieżeli chcesz otrzymać zwycięstwo.* Należy
więc iak tylko te, natarczki zaczynaia moc-
ney, do odpędzenia onych użyć forsy, gdyż
iako mówi Hyeronim Święty *Dyabeł wąż
jest sliżki, którego ieżeli głowie, to jest: pier-
wszey podniecie niedaie się odpor, cały w
wnetrzności serca, gdy go y niesłychać, wpa-
da.* Dla tego y Jakób Święty w Rozdziale
4tym

4tym wczesnie czarta odpor dać każe
Day odpor Dyabłu, a ucieknie od ciebie.
Odpór zaś który naprędce byź może,
wzbudzić w sobie myśl żywą, że jest Bóg
przytomny, który cnoty Niebem płaci,
a grzechy karze piekłem, udać się o po-
moc do Męki Zbawiciela Pana, rozpa-
miętywać onę, przytym pomyśleć z
Grzegorzem Świętym, że momentalna
to jest rzecz nieczyste, y wszeteczne u-
kątowanie, ale wieczna za niego ka-
ra. Albo z Jobem Sprawiedliwym. *Nie-
należy tego kosztować, co zkosztowana
śmierć naprowadza.*

Rzekło się tu obzerniey o sposobach
oddalenia pożądliwości cielesney, która
zdaie się byź naygwałtownieysza dla
serc ludzkich, ale też same mają byź u-
żyte y w innych passjach z naturalney
skłonności, a tym bardziey przy nalogu
wielką moc do skłonięcia woli mających.

P. Co jest Gniew ?

O. Gniew jest niepomiarkowana chciwość
zemsty, y ta dwoiakim wyraża się spo-
sobem; przez wyrzucenie z passją na o-
czy winy, którą kto od drugiego obrażo-
nym zostaie y będzie tylko grzechem po-
wżednim, kiedy się nie przyłączy zło
rzeczenie, przeklinanie, bluźnierstwo,
zgorżenie y tym podobne, w passyi,
gniewu

gniewu praktykować się zwykle. Powtórę przez szukanie sposobow do aktualney zemsty, y podług rodzaju sposobow będzie śmiertelny lub powzedny, także sama chęć natężona do zemsty bez powierzchniowych znakow, kiedy przydzie proporcją winy, albo będzie żądana w nieprzyzwoitych sposobach, opuszczając władze która może ukarać, będzie grzechem śmiertelnym. Szukanie więc sprawiedliwości u Sądu, czy to w myśli tylko ułożone, czy w uczynku dopełniające się nie jest grzechem, bo nato są od Boga postanowione Sądy, aby każdy miał sprawiedliwość. Gniew raptowy z gorącości krwi pochodzący rozmyśl uprzedzający nie będzie grzechem, tylkoż gniew bez rozmyślu długo trwać nie może.

18. P. Jakie Grzechy pochodzą z Gniewu?

O. Są te: wzniecenie krzyku czyli hałasowania, swarka, przekleństwo, szkalowanie, y bluźnierstwo, y te już są wyexplikowane w swych mieyscach w Traktacie o Przykazaniach. Sposoby uleczenia pasyfi gniewu krom Duchownych, prezentować sobie obrzydłość osoby w zapalczywości, że zaraz twarz jego odmieni się y stanie maziarką, gesta dziwaczne, wrzaski przeraźliwe, mówi iak szalony, a ztąd
każdy

każdy pozna obrzydłość tego grzechu, nie tylko u Boga, ale y u Ludzi.

P. Co jest Zayzdrość?

19.

O. Zayzdrość jest nie ukontentowanie na sercu wzniecone z szczęścia y dobra drugiego, iako swoje szczęście y dobro wyrównywającego czy też przewyższającego Zayzdrość z rodzaju swego jest zawždy grzechem śmiertelnym, bo ubolewać na dobro bliźniego, jest ubolewać na Boga który mu dał, y wykracza przeciw miłości bliźniego, którego Bóg przykazał kochać iak samego siebie, y nie może być powzednim, tylko popełniona nierozmyslnie. Dla zupełniejszego iednak wyrozumienia trzeba uważać pobudki dla których może kto smucić się z szczęścia bliźniego.

Nayprzód tedy zdarzyć się może, nie ukontentowanie z podwyższenia nieprzyjaciela na iakowy urząd w którym szkodzić y prześladować może sobie przeciwnych lub familię ich, te nie ukontentowanie nie pochodzi z zayzdrości ale boiaźni, y kiedy jest doświadczony charakter wyniesionego, że jest mściwy, te nieukontentowanie nie będzie grzechem, z niedoświadczenia zle rozumieć o bliźnim jest grzech y tuż się przyłączy grzech zayzdrości, może bowiem zle był

rozumiany, za nieprzyjaciela, boiaźń zaś aby podwyższony na Urząd nie karał zbrodni familii jest nie sprawiedliwa y grzech śmiertelny lub powłzedni podług materyi y złości występków których nie żąda dopuścić ukarania, a powinny być ukarane.

Powtore może być nieukontentowanie z podwyższenia drugiego że równie starającego się o urząd ten uprzedził, y to jest emulacya, ta w równych y do urzędu równie zdalnych nie jest naganna, nie równemu y do urzędu mniey zdalnemu smucić się z podwyższenia zdalniejszego jest Pycha, y dwoiaki grzech, to jest: pychy y zayzdrości.

Potrzenie może kto mieć nie ukontentowanie z podwyższenia drugiego z pobudki, że go zna niegodnego czy też niezdolnego do tego urzędu, y że przewidzi że tego dobra lub urzędu na złe użyje. W Prawdzie jest to pobudka z miłości bliźniego pochodząca, tykoż wielką należy zachować ostrożność, przez dopużczenie bowiem wielkiej myśli, może wpaść w bluźnierstwo przeciw Opatrzności Boskiej, iakoby ta niesprawiedliwie rozrządzała, to też mieć na pamięci że Opatrzność Jego dla zawstyżenia sposobnych y pysznych częstokroć słabszych y nie iako w pogardzie mianych wybiera y wywyższa nad nich, y daie Łaski któremi podług woli iego mogą wypełnić
powin-

powinności urzędu swego y wypełniając.

Poczwarne może być nieukontentowanie z podwyższenia drugiego któremu przedtym równi albo nieco wyżsi muszą być podlegli. Otu jest szczerza zayzdrość y w proporcji tylko natężenia miarkować się mająca, czy jest grzechem śmiertelnym czy powłzednim.

Kupiec widząc że Sąsiad Jego większy ma odbyt towarow niżeli on, jeżeli ponosi nie ukontentowanie z tey pobudki że iego towary niezbywają się niegrzeźzy, jeżeli nie ukontentowanie pochodzi z tego, że sąsiad przedaie a nie on, jest zayzdrość, gdyż istota zayzdrości jest ta smucić się z cudzego dobra że go równa albo przewyższa w dobrach które on ma, toż ma się rozumieć y o Rzemieślnikach.

P. Jakowe są grzechy pochodzące z zayzdrości?

O. Te: nienawiść, obmowy, cieszenie się z upadku bliźniego, y tym podobne, o których także w swych miejscach dana explikacya. Grzech zayzdrości jest także w sercach ludzkich prawie powszechnie szyrzący się tak, że mało mamy Przyjaciół szczerych y prawdziwych, którzy by się cieszyli z dobra naszego, y w dobrym powodzeniu pomocą stali, o iakich mówi Pismo Boże Ekklezy: 6. Przyja-

ciel wierny pomoc mocna, kto znalazł go znalazł skarb, bo. Przyjacielowi wiernemu żadne porównanie.

Ta Passyja zbywać się powinna. Imo Aktami przeciwnemi, to jest dziękując Bogu jako mocą swoją rozrządzającemu że temu bliźniemu świadczy dary swoje, winszując temuż takowey pomyślności. *sdo:* Rozmyślając że przez to że on nabył więcej ty nic niestracił, y tobie krzywdy nieuczynił, y że tego co mu Bóg dał, ani twoja, ani czyja zayzdrość nicodbierze, y kiedyby on to stracił, ty niewezmieisz.

21. P. Co jest Obżarstwo?

O. Jest nieumiarkowana żądza czy też używanie pokarmu y napoiu. Zyiący człowiek niemoże się bez tego obeysć á żeby ani iadł ani pił, bo to jest potrzebno do konferwy naturalnego życia, á zatym w iedzeniu y picciu, ta okoliczność stanowi grzech, kiedy kto ma takie przywiązanie, do iakowych potraw lub napoiu, że dla dogodzenia gustowi swojemu gotow Boskie przelamać Prawo, y w skutku przelamuie, używając nad potrzebę konferwy zdrowia y życia naturalnego, także y sama natura zbytku cierpieć niemogąc nazad wyrzuca, á co do napoiu mówiąc w szczegulności kiedy z zmyśłow

śłow wyprowadza, y takowe obżarstwo zawždy jest grzechem śmiertelnym.

Y nie same tylko zbyteczne y nad potrzebe natury iedzenie czyto picie jest grzechem, ale kiedy też niebędzie umiarkowane albo co do czasu, powszechnie zachować się zwykłego, zaczym ieść rano bez potrzeby jest łakomstwo, albo iedząc y pijąc kosztownie nad proporcją majątku y stanu wymyślając gustownieysze potrawy y napoy, albo na iedzeniu y picciu zasadzając nie iako ostatnie szczęście swoje, o iakich rzekł Paweł Święty że brzuch mają za Boga, y tym są podobni iedzący y pijący dla ukontentowania tylko, czego zakazał Innocenty XI. potępiając tę propozycją. *Ieść y pić aż do sytości dla samego ukontentowania nie jest grzechem, byle nieszkodziło zdrowiu, bo jest wolen appetyt naturalny swoiey wygody używać.*

W tym rodzaju grzechu pijaństwo jest naypochopnieysze, y tym nayeściej ludzie grzeszyć zwykli. Pijaństwo tedy dobrowolne y zupełne jest grzechem śmiertelnym, złość iego natym zawisła że odbiera człowiekowi rozum od Boga dany, tak że w ten czas człowiek podobnieyszy do bydłęcia, albo do człowieka szalonego. Pijaństwo kazualne y nieprzewidziane, alboliteż wymufzone będzie grzechem powszednim, także

także pijaństwo niezupełne które mało co uczyni zamieszania zmysłów, choćby nogi y język zdebilitowało, będzie tylko powzednim, częstokroć z okoliczności y żadnym.

Dla zupełniejszego wyrozumienia, pijaństwo, kiedy y jakim jest grzechem, wiedzieć trzeba.

1mo. Kto zna z doświadczenia, że ile bywa w tej Kompanii, alboliteż takowym sposobem piie, zawždy się upiie, pod grzechem śmiertelnym od takowych okazyi powinien się uchylać, y niegodzien Absolucyi bez szczerzego przyrzeczenia poprawy.

2do. Ten ciężko grzeszy który zaprosiwszy Przyjaciela dla pokazania ludzkości y przyjaźni nagli do upicia się choćby też to uczynił z zwyczaju Kraiowego, y owżem y ten grzeszy, który przyzwyczajonego do pijaństwa zaprasza do siebie, y daie dowolnie trunku, choćby też nie miał woli upoienią ga, bo daie mu okazye do grzechu, kròm kiedyby miał potrzebę zaproszenia, alboliteż sam się natracił. Nadto ktoby przez umyślne drugiego upoienie był okazyą że przez opuszczone od niego roboty familia domowa poniosła uszczerbek, alko iakową komu szkodę zrobił, którey nadgrodzić niemoże, ten do satysfakcyi y nadgrody jest na sumieniu obowiązany.

3tio.

3tio. Kto przez pijaństwa daie drugim zgorzienie, y tamtych grzech na siebie zaciąga, co o sobliwiey ma się rozumieć, o Duchownych Osobach, świeccy bowiem widząc pijaństwo w zwyczaju u Duchownych sądzą pijaństwo niebydź grzechem.

4to. Zwyczaj prawie wszędzie wprowadzony że wzajemnie pią zdrowie, sam przez się ile dobrze bliżniemu życzący nie jest naganny, ale tenby grzeszył ktoby miał w myśli y intencyi trunkiem y wypianiem jego skłaniać Boga aby to uiscił czego on życzy, gdyż by to była Superstycya.

5to. Kiedy kto kogo upoi dla wyczerpienia z niego sekretow. Jeżeli wiedzenia onych ma wielką potrzebę. Np. dla ostrożności od iakowego upadku, ile kiedyby ten był obligowany do wyjawienia onych ale niechciał: niegrzeszy, tak poieniem iako y badaniem, badanie o sekreta których drugi niepowinien wyjawiać, ale dobrym sumieniem wyjawić może, z ciekawości y bez potrzeby uczynione będzie grzechem, jeżeli zaś badał dla zaszkodzenia komu będzie grzechem, podług materyi pokrzywdzenia, a tym bardziey jest ciężkim grzechem badać o sekreta, których tamten dobrym sumieniem wyjawić niemoże y niepowinien. Ten kto zna z doświadczenia że popianu zwykł wszystkie czy małe czy wielkie wynurzać

nurzać sekreta, w każdym pijaństwie dwoiaki grzech popełnia, bo luboby nie mając okoliczności niewyjawiał sekretu, ale podał się w niebezpieczeństwo wyjawienia, y lubo podług ustanowy Prawa piany niepowinien mieć kredytu, w opinii iednak ludzkiej zawždy w posądzenie drugiego w prawia, y iest obowiązany do odwołania.

22. P. Jakie inne grzechy pochodzą z Obżarstwa?

O. *1sza*. Zatepienie rozumu że pod ów czas niemoże żadney swoiey powinności zadofyć uczynić, y iezeli te powinien był czynić pod grzechem śmiertelnym, grzeszy śmiertelnie. Chrystus Pan u Łukaszego Świętego w Rozdziale 21. Ostrzegając abyśmy byli zawždy gotowi do dnia y czasu ostatecznego, wyraźnie tę nam wstrzeźliwość przykazuje *Wnemlíte sebi, da nebohda otiahezarít serdcá wasza obiadaniem y pijaństwom y peczalmi żyteyskimi y naydet na wy wnezaapu doń toy.* Powinniśmy tedy w każdym czasie do powinności naszych byż sposobni.

2ga Płonna wesołość która pobudza do śmiechów niepotrzebnych, słów y pieśni wżetecznych, tańców nieprzystoynych, wielo-

wielomówstwa niepotrzebnego, częstokroć z pokrzywdzeniem bliźniego.

3ci. Z obżarstwa y pijaństwa pochodzi womit, pollucya, y kiedyby tylko były przewidziane są grzechem ciężkim.

Od obżarstwa odprowadzić może *imo*. uczynione y zachowane postanowienie, iedząc czy piąc zostawić zawždy appetyt y wstrzymać się od tey potrawy która zda się naygustownieysza. *2do*: uważyc że to excess przeciw natury y sumienowi y zdrowiu cielesnemu szkodzący.

P. Co iest Leniwość?

O. Leniwość iest oziębłość dopełnienia powinności Chrześciańskich y częste o-nych opuszczanie. Leniwość będzie grzechem powzednim lub śmiertelnym podług obowiązku pod którym p5 - 3 - 3 -
czynić. Leniwość zawždy w 4 - 40 -
myka nieukontentowanie z 10 - 7 -
Boskich y Cerkiewnych iakoby 5 - 5 -
szemu uciążliwych Np. gniewa się na-
posty że się musi umartwić, te częstokroć będą grzechem powzednim.

P. Jakie grzechy pochodzą z Leniwości? 24.

O. *1szy* Desperacya o Zbawieniu swoim y ten iest zawždy śmiertelny. *2gi* Nieśmiałość wstąpienia na drogę doskonałości do której Bóg wokuie y iest powzedni. *3ci* Niechęć pełnienia Przykazań, y

tym

tym samym kiedy kto stanowi u siebie onych niewypelnić ciężko grzeszy iako y niedopelniając. 4ty Nienawiść rzeczy Świętych, ludzi pobożnych, y ta z okoliczności może bydz śmiertelnym. 5ty W modleniu się nie uwaga y oderwa myśli, y ta podług obowiązku y materyi będzie śmiertelnym lub powzednim.

Leniwość y oziębłość tey zbywać trzeba przez usilne w dobrych uczynkach ćwiczenie się, odrzucanie próżnowania, myśli niepotrzebnych y Modlenie się Bogu, prosząc o zagrzanie serca dopelnienia Przykazań Jego.

fza Sw
gając a
dnia y c
nam wstr
mlita

RE-

REGISTR RZECZY
W PIERWSZEJ CZĘŚCI
ZNAJDUJĄCYCHSIĘ.

o SAKRAMENTACH.

	Folio,	Numero
Definicja Sakramentu	1.	1.
Postanowienie Sakramentow	2.	2.
Stany człowieka w których zostawał y iakie w nich były Sakramenta.	3.	3.
Wiele Sakramentów Nowego Zakonu	4.	4.
Różnica Sakramentów Starego Zakonu od Nowego.	5.	5.
Potrzeba Sakramentów	6.	6.
Materya Sakramentów	7.	7.
Forma Sakramentów	8.	8.
Minister Sakramentów	10.	9.
Intencya Ministra	10.	10.
Subiektrum Sakramentów	12.	11.
Skutki Sakramentów	13.	12.
Definicja y podział Łaski	13.	13.
Charakter Sakramentów	15.	14.
	God-	

REGISTR

Godność Sakramentów	-	-	16.	-	15.
Sakramenta żywych y umarłych	-	-	16.	-	16.
Ożywienie Sakramentów	-	-	16.	-	17.
Inne sposoby glądzenia grzechów	-	-	19.	-	18.
Definicja postanowienie y podział					
Chrztu	-	-	20.	-	19.
Materia Chrztu	-	-	23.	-	20.
Forma Chrztu	-	-	24.	-	21.
Minister Sakramentu Chrztu	-	-	25.	-	22.
Subiektum Sakramentu Chrztu	-	-	26.	-	23.
Kumowie	-	-	27.	-	24.
Skutki Sakramentu Chrztu Łaska y					
Charakter	-	-	30.	-	25.
Mieysce Administrowania Chrztu	-	-	31.	-	26.
Definicja y postanowienie Sakramentu					
Bierzmowania	-	-	31.	-	27.
Materia Sakramentu Bierzmowania	-	-	32.	-	28.
Forma Sakramentu Bierzmowania	-	-	35.	-	29.
Minister Sakramentu Bierzmowania	-	-	35.	-	30.
Subiektum Sakramentu Bierzmowania					
y Kumowie	-	-	36.	-	31.
Skutki Bierzmowania Łaska y Chara-					
kter	-	-	37.	-	32.
Definicja y postanowienie Sakramen-					
tu Eucharystyi	-	-	38.	-	33.
Materia Sakramentu Eucharystyi	-	-	42.	-	34.
Forma Sakramentu Eucharystyi	-	-	44.	-	35.
Minister y Subiektum Sakramentu Eu-					
charysty	-	-	45.	-	36.
					Obowią-

REGISTR

Obowiązek przyimowania Eucharystyi					
y czas	-	-	46.	-	37.
Przypadki w których można Kommu-					
nikować niepostnemu	-	-	52.	-	38.
Skutki Sakramentu Eucharystyi	-	-	52.	-	39.
Definicja y postanowienie Służby Bo-					
żey	-	-	53.	-	40.
Istotne służby Bożey części	-	-	56.	-	41.
Skutki y pożytki Służby Bożey	-	-	60.	-	42.
Kapłan gotujący się do służby Bożey					
co ma zachować	-	-	63.	-	43.
Datek na służbę Bożą	-	-	71.	-	44.
Odprawiania służby Bożey iedney					
przez wielu	-	-	73.	-	45.
Za kogo może się odprawiać służba					
Boża	-	-	74.	-	46.
Obowiązek słuchania służby Bożey	-	-	75.	-	47.
Czas y mieysce służby Bożey	-	-	76.	-	48.
Rekwizyta do służby Bożey	-	-	82.	-	49.
Definicja y postanowienie Sakramen-					
tu Pokuty	-	-	87.	-	50.
Materia Pokuty daleka	-	-	89.	-	51.
Materia bliska Sakramentu pokuty	-	-	95.	-	52.
Spowiedź	-	-	94.	-	53.
Zal	-	-	101.	-	54.
Zadosyć uczynienie	-	-	104.	-	55.
Sposob administrowania Sakramentu					
Pokuty	-	-	110.	-	56.
Indulgencyie czyli Odpusty	-	-	115.	-	57.
Jubileusz	-	-	117.	-	58.
					Forma

REGISTR

Forma Sakramentu Pokuty	-	124.	-	59.
Minister Pokuty	-	127.	-	60.
Skutki Sakramentu Pokuty	-	136.	-	61.
Grzechy Rezerwowane	-	138.	-	62.
Definicja y postanowienie Sakramentu ostatniego Pomazania	-	146.	-	63.
Materia ostatniego Pomazania	-	147.	-	64.
Forma ostatniego Pomazania	-	148.	-	65.
Minister ostatniego Pomazania	-	148.	-	66.
Subiektum ostatniego Pomazania	-	150.	-	67.
Skutki tego Sakramentu	-	152.	-	68.
Definicja z postanowienia Sakramentu Kapłaństwa	-	154.	-	69.
Stopnie Kapłaństwa	-	154.	-	70.
Materia y Forma Kapłaństwa	-	158.	-	71.
Minister Kapłaństwa	-	164.	-	72.
Subiektum Kapłaństwa	-	167.	-	73.
Symonia	-	169.	-	74.
Bigamia	-	175.	-	75.
Skutki Sakramentu Kapłaństwa	-	176.	-	76.
Definicja Sakramentu Małżeństwa	-	177.	-	77.
Jedność Małżeństwa	-	178.	-	78.
Uroczystości przedślubne	-	184.	-	79.
Materia Forma y Minister Małżeństwa	-	189.	-	80.
Przeszkody do Małżeństwa Szlub zrywające	-	191.	-	81.
Przeszkody Szlub zakazujące	-	215.	-	82.
Dyspensa przeszkody	-	216.	-	83.
Skutki Sakramentu Małżeństwa	-	219.	-	84.

o PRZY-

REGISTR

o PRZYKAZANIACH y PRAWACH

Definicja Przykazania y Prawa	-	220.	-	1.
Przykazania Dekalogu	-	225.	-	2.
Przykaz Aktów wnątrznych	-	252.	-	3.
Podległość Prawom	-	234.	-	4.
Obowiązek Prawa	-	257.	-	5.
Tłumaczenie Prawa	-	240.	-	6.
Jak ustaje moc Prawa	-	243.	-	7.
Pierwsze Przykazanie y istota jego	-	245.	-	8.
Akta czci Boga	-	246.	-	9.
Grzechy przeciw pierwszemu Przykazaniu	-	251.	-	10.
Przywileje osob Duchownych y y miejsc Świętych	-	259.	-	11.
Drugie Przykazanie y istota jego	-	265.	-	12.
Przysięga	-	265.	-	13.
Wotum	-	272.	-	14.
Trzecie Przykazanie y istota jego	-	284.	-	15.
Czwarte Przykazanie y istota jego	-	285.	-	16.
Piąte Przykazanie y istota jego	-	292.	-	17.
Zabójstwa Kwalifikowane	-	300.	-	18.
Szóste Przykazanie y istota jego	-	307.	-	19.
Grzechy lubieżności w porządku natury	-	308.	-	20.
Grzechy lubieżności przeciw natury	-	311.	-	21.
Grzechy przeciw wstydnosci naturalnemu	-	313.	-	22.
Siedme Przykazanie y istota jego	-	315.	-	23.
Obowiązek nadgrody	-	321.	-	24.

Rzecz

REGISTR

Rzecz y iey pożytki	-	-	327.	-	25.
Possessor dobry	-	-	328.	-	26.
Possessor zły	-	-	331.	-	27.
Kto ma czynić nadgrode	-	-	334.	-	28.
Kiedy y komu ma bydź czyniona nadgroda	-	-	339.	-	29.
Przyczyny uwalniające od nadgrody	-	-	340.	-	30.
Osmie Przykazanie y istota iego	-	-	344.	-	31.
Obowiązek dania świadectwa	-	-	345.	-	32.
Kłamstwo	-	-	349.	-	33.
Obmowa	-	-	350.	-	34.
Znieważenie	-	-	356.	-	35.
Sekret	-	-	357.	-	36.
Przyczyny uwalniające od Restytucyi	-	-	-	-	-
slawy	-	-	358.	-	37.
Złe porozumienie	-	-	362.	-	38.
Dziewiąte Przykazanie y istota iego	-	-	364.	-	39.
Dziesiąte Przykazanie y istota iego	-	-	367.	-	40.
Przykazania Cerkiewne	-	-	369.	-	41.
Świecenie Dnia Świętego	-	-	370.	-	42.
Roboty ciężkie	-	-	370.	-	43.
Przyczyny uwalniające od grzechu	-	-	372.	-	44.
Obowiązek słuchania służby Bożey	-	-	372.	-	45.
Przyczyny uwalniające od słuchania	-	-	-	-	-
służby Bożey	-	-	377.	-	46.
Zabawy dnia Świętego	-	-	379.	-	47.
Posty	-	-	380.	-	48.
Przyczyny uwalniające od Postu	-	-	384.	-	49.
Spowiedź y Kommunia	-	-	387.	-	50.

Spowiedź

REGISTR

Spowiedź y Kommunia Paschalna gdzie maią bydź odprawione	-	-	390.	-	51.
Kary na niedopelniających te przykazanie	-	-	391.	-	52.
Ludzi Obrządku Gręckiego w miejscu y niedostatku Kapłana Swoiego w zachodzącym tym Przykazaniu co mają zachować	-	-	392.	-	53.
Wesela	-	-	394.	-	54.
Dziesięciny	-	-	395.	-	55.
Przyczyny uwalniające od Dziesięciny	-	-	396.	-	56.

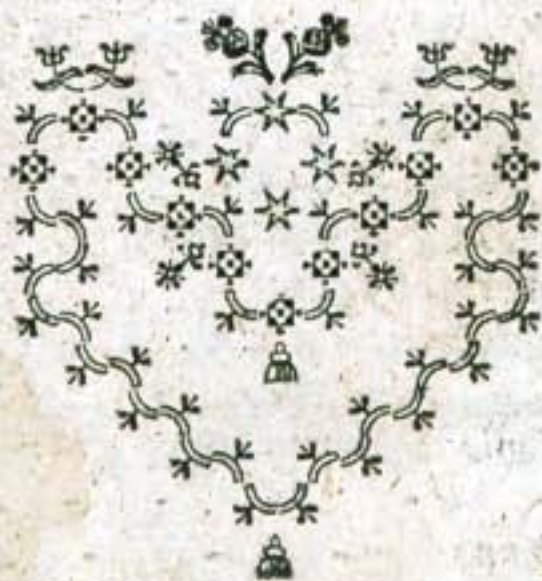
O GRZECHACH

Grzech y podział jego	-	-	398.	-	1.
Rodzay Grzechów	-	-	404.	-	2.
Liczba Grzechów	-	-	406.	-	3.
Początki Grzechów	-	-	408.	-	4.
Zewnętrzne Świat y Czart	-	-	409.	-	5.
Wnętrzne wola y pożądliwość	-	-	410.	-	6.
Sumienie y podział jego	-	-	416.	-	7.
Poznawanie dobroci y złości uczynku	-	-	418.	-	8.
Jakie Sumienie jest przyczyną grzechu	-	-	420.	-	9.
Grzechy główne	-	-	424.	-	10.
Pycha	-	-	424.	-	11.
Grzechy z pychy pochodzące	-	-	425.	-	12.
Łakomstwo	-	-	426.	-	13.
Grzechy z łakomstwa pochodzące	-	-	427.	-	14.
Nieczystość	-	-	428.	-	15.

Grzechy

REGISTR.

Grzechy z nieczystości pochodzące	- 428.	- 16.
Gniew	- 431.	- 17.
Grzechy z gniewu pochodzące	- 432.	- 18.
Zazdrość	- 433.	- 19.
Grzechy pochodzące z Zazdrości	- 435.	- 20.
Obżarstwo	- 436.	- 21.
Grzechy pochodzące z Obżarstwa	- 440.	- 22.
Leniwość	- 441.	- 23.
Grzechy pochodzące z Leniwości	- 441.	- 24.

ERRATA   POPRAWIC

CZĘŚĆ I.

Pagina	Versu		
36.	9.	Dyspozycyą	- Dyspensą
148.	14.	НАДГРЪ	- НАДГРЪ
164.	1.	Swiencenie	- Święcenia
169.	10.	olbo	- albo
197.	27.	nieczynione	- uczynione
203.	23.	zezwozenie złą- czenie	zezwozenie y złą- czenie
221.	21.	pospolite	- - pospolicie
241.	23.	po ma	- doday go
251.	10.	tem	- - temu
346.	1.	przypkzu	- przykazu
404.	15.	z spraw	- - z Praw

ZARZĄDZENIA
OD SYNODU ZAMOYSKIEGO
DLA PAROCHÓW PRZEPISANE.

1. Aby co Niedziela, i Święto nauczali Lud
sobie powierzony, co mają wierzyć,
co umieć i czynić, aby szczęśliwey dosta-
nąć wieczności, a to pod karami za po-
strzeżonym niedbalstwem zapłacenia Zło-
to. na Cerkiew, którey są Rządcami, a
gdy się nie okaże poprawa, pod karą Su-
spensy, i innemi jeszcze większemi woli
Pasterzującego zachowanemi karami. *Tit.*
2. de Prædic. Ver: DEI & Catechis:
2. Aby Teologią Moralną czytali, i na-
doświadczeniach bywali, pod karami na-
leżney Zwierzchności zostawionemi.
3. Aby pamiętali, iż sprawując SS. Sa-
kramenta, SS. Rzeczy sprawują, i gotowi
zawsze do tych sprawowania byli, tak Cia-
łem dla wygody potrzebujących, jako też
Duszą przez czystość życia, i przystoy-
ność, a tym samym dalekiemi od niebe-
spieczeństwa, nieważnie lub niegodziwie
sprawowania onych: Namierzenie też mie-
li czynienia tego, co Chrystus Pan każe,
a czyni Cerkiew S. dla większey Chwały
Bo-

Bożey, i Dusz Ludzkich Zbawienia; w samym zaś sprawowaniu, wszelką powagę na twarzy i skromność, a w Szatach i Naczyniach SS. wszelką ochędożność i czystość zachowali, oraz formę wyraźnie i nabożnie tegoż samego czasu, którego rzecz czynić się będzie, wymawiali; A jeśliby powołani do SS. Sakramentow szafowania, albo opóźnili się, lub co popełniali niezgodnego z Świętością, i przystojnością swej posługi, ciężko od Pasterzow karani byli; nayciężey zaś, gdyby komu się zdarzyło, dla niedbalstwa Jch bez Chrztu, bez Spowiedzi, i S. Kommunii, albo Ostatniego pomazania z tego Swiata zchodzić. *Tit. 3. de Sacramen.*

4. Aby Lud nauczali, a osobliwie Niewiaſty przyjmujące dzieci, iżby umiały w potrzebie ważnie i godziwie sprawować Sakrament Chrztu S. Jeżeli zaś albo z potrzeby, albo z powołania własnego Parocha Kapłan Obrządku Naszego chrzcili dziecko Obrządku Łacińskiego, nie ma Bierzmować. *Tit. 3. §. 1. de Bapt.*

5. Aby każdy Kapłan, Chleb mający się we Mszy poświęcać, pieczony miał w własnym swoim Domie, Wino też ani kwaśne, ani zepsute, ani zaprawne, a Naczynia

nia Ss. do Ofiary służące, jako to: Pufzki, Kielichi, Pufzczki dla noszenia S. Eucharystyi do Chorych, ile byż może, Srebrne, i na chowanie Nayświęt: Sakramentu Ciboria zamczyte. Aby poświęcone dla chorych cząstki co osim dni, lub co piętnaście odnawiali. *Tit. Eodem. §. 5. de Eucha:*

6. Aby na Ołtarzach mieli po 3. Obrusy czyste i dobre, lub po dwa, z którychby jeden we dwoie był złożony; po między zaś *im.* i innemi *zma Antemis*, a we Mszach prócz przykładney pobożności, używali jednostaynych Obrzędow, oraz ubiorow SS. przystojnych, przyzwoitych, i czystych, któreby, gdy się tak podą, iż ani naprawione, ani zgodne do sprawowania SS. Tajemnic byż nie mogą, palone były, nie zaś na jakie inne nie Święte potrzeby obracane; Nie dopuszczali też niewiadomych Kapłanow, do odprawowania Mszy SS. bez świadectwa własnego Biskupa, tego przynaymniey Roku napisanego. *Tit. Eod: §. 4. de Cel. Miss.*

7. Aby Parochowie sami często spowiadali się, i przykładem zachęcali Parochian do teyże Spowiedzi; wielu zaś razem słu chać Spowiedzi nie poważali się, pod wielkimi karami Rozsądkowi Pasterza zostawio-

wionemi, i aby przypadki zachowane tak Stolicy Apostolskiej, jako też miejsca Archipasterzowi mieli na Pismie. *Tit. Eodem. §. 5.*

8. Aby zachęcali niebezpiecznie chorych do przyjmowania Sakramentu Ostatniego Pomazania. *Tit. Eodem. §. 6.*

9. Aby nie dopuszczali do Szlubow Mażeńskich tych, którzy nie umieją Modlitwy Pańskiej, Pozdrowienia Anielskiego, Składu Apostolskiego, Przykazań Bożych i Cerkiewnych, oraz innych do zbawienia koniecznie potrzebnych Rzeczy, póki się nie nauczą. *Tit. Eod. §. 8.*

10. Upominali Szluby czynić mających, iżby spowiadali się i Kommunią przyieli, a gdy zachodzą przeszkody, które rozrywają Małżeństwa, nie jednoczyli bez Dyspensy tych, którzy jey pozwoić mogą, a to pod karą Suspensy; oddalenia od Beneficium, i innemi, jeszcze woli Pasterzującego zachowanemi; potrzykroć przeto przez zapowiedzi w Święta Uroczyste lub Niedzielne, w obydwóch nawet Parochiach czynić się mające, gdy Młódzian jest z jedney, a Panna z drugiey, o przeszkodach dowiadawali się; niepewnych zaś, niewia-

do-

domych, i włączających się po zaświadczeniu nawet Ludzi wiary godnych, bez zezwolenia Pasterza, a gdzie świadectwo Pasterza, ani innych świadków miane bydź nie może, to jest: względem Ludzi obcych, i cudzego kraiu, bez zaprzysiężenia przed Pasterzem, że są wolnego stanu, Mażeńskich Szlubow zawierac nie pozwalają. Takoz tym, którzy mieli Żony lub Meżow, bez pewnych dowodow o śmierci jednego z Mażonkow i pozwolenia Pasterskiego, błogostawić Szlubow nie wazyli się. *Tit. Eod. §. 8. de Matrimonio.* Tłómaczyli też dwa razy przynajmniey na Rok Ludowi przeszkody, które zachodzić mogą do Małżeństwa. *Inter quæst. in Visit. quær.*

11. Aby od swoich Cerkwi nie oddalali się, lecz przy Nich koniecznie mieszkali, i powinności Nabożeństwa we Dni osobliwie Niedzielne, i inne Święte dosyć czynili; kiedy zaś oddalić się koniecznie będą musieli, uwiadomiali Dziekana Mieysca i drugiego Kapłana, któryby ich powinność zastąpił, zaciągali, albo gdy tego mieć nie mogą, poprzedzającey Niedzieli Ludzi zapewniali, że się oddalić muszą, aby Ci w poblížszey Cerkwi na Nabożeństwie przytomni byli, nad trzy Niedziele jednak i bez ważney przyczyny, którąby

Dzie-

Dzięką za sprawiedliwą osadził, od mieysc
swoich nie oddali się, pod karą 50. Zło-
na Cerkiew obrzcić się mających, na dłuż-
sze zas oddalene się Pozwolenia Pasterskie-
go profili. *Tit. 10. de Parochis & Parochiis.*

12. Aby meli cztery Książki osobne,
z których w jedney Stan Parochji i liczba
osob. w d. 1. 2. 3. 4. Ochrzczeni, w trzeciej
Zaslubieni, w czwartej zmarli Parochia-
nie zapisywani byli. *Tit. Eodem.*

13. Aby wystrzegali się pijaństwa, ucze-
szczania do Karczem, uczt, i napijania się
z Pospółstwem, pod karą Suspensy i pie-
nieżną, woli Pasterzującego zachowaną.
Aby się nie wdawali w tańce i piasania,
strzegli się obcowania Niewiašt podeyrza-
nych i ich rozmowy pod karami od Kon-
tryd: ustanowionemi, i innymi woli Paste-
rzuących zachowanemi. *Tit. Eodem.*

14. Aby handlami, Urzędowaniem po Do-
brach, i innemi posługami, świeckim Oso-
bom właściwemi nie bawili się, takoz na
Jarmarki dla handlow nie jeździli, ale po-
syłali innych dla potrzeby kupienia, Sy-
now też swoich, których sposobnieyszych
widzieć będą, do Szkół, jezeli mogą, odda-
wali. Aby tego, w którym prostota cho-
dzi, ulioru nie używali. *Tit. Eodem.*

go, z izarowania 50. Synod postanowił, aby Lud, naradziwszy
się pomiędzy sobą, podług okoliczności
mieysc, i ubóstwa Cerkwi, pewną jaką
kwotę corocznie offiarował, z czego
by Paroch wyżywić się mógł; inaczey Cerkiew
Interdyktowi podlegać ma. *Tit. Eodem.*

17. Święta Nieruchome od Synodu po-
stanowione są następujące. -- *Januar: Obrze-
zanie*

skt nadziei

Mam nadzieje moy Bore że mi doniesz
wszystkie grzechy moje i nie umkniesz
taski Twojej potrzebnej do zbawienia
że po zakonczeniu życia doczesnego
przyjęty będę do chwaty wieczistej
mam tego nadzieie w nieomylny
obietnicy Twojej. i w zastępek
Bawe naszego Amen

Excerpt ten z Synodu Zamoyskiego, że
się zgadza co do istoty rzeczy z wyrazami
Łacińskimi tegoż Synodu, zaświadc-
zam, i dla lepszej wiary podpisuję się.

ADRTAN HOŁOWNIA Z. S. B.

J. W. Metropolity C. K.

Sekretarz.

mpp.

